

Franz Kafka
Der Verschollene



Franc Kafka

NESTALA OSOBA

Naslov originala:

Der Verschollene / Franz Kafka

Prevod:

Jovica Aćin

Izdavač:

SLUŽBENI LIST SRBIJE

ARS LIBRI

2013.

ISBN:978-86-519-1588-1



LOŽAČ

Kad je šesnaestogodišnji Karl Rosman, koga su njegovi siromašni roditelji poslali u Ameriku, jer ga je zavela služavka i s njim dobila dete, na već usporenom brodu uplovio u njujoršku luku, ugledao je već odavno posmatrani kip boginje slobode u sunčevom svjetlu koje kao da je odjednom pojačano. Njena ruka kao da je tek uzdigla mač, a oko njene figure vazduh je nesputano hujao.

„Baš je visok!” - reče u sebi, a pošto nije čak ni pomišljao da krene dalje, sve veća gomila nosača ga je, prolazeći pored njega, postepeno potiskivala do ograde broda.

Mlađi čovek, s kojim se tokom putovanja letimično upoznao, reče mu u prolazu: „Šta bi, ne silazi vam se?” „Ma spreman sam”, reče Karl, osmehnuvši mu se, i onako neobuzdano, a i zato što je bio snažniji mladić, podiže svoj kofer na pleća. Ali, dok je pogledom pratio poznanika, koji je lako mašući štapom odlazio s drugima, zaprepašćeno primeti da je svoj kišobran zaboravio dole u brodu. Brzo zamoli poznanika, koji time nije izgledao baš oduševljen, da bude ljubazan i na trenutak mu pripazi kofer, baci još pogled unaokolo da bi se orijentisao prilikom povratka i žurno krete odatle. Dole je, sa žaljenjem, video da je hodnik kojim bi znatno skratio put prvi put zatvoren, što je verovatno imalo veze sa iskrcavanjem svih putnika, pa je morao naporno da traži prolaz kroz beskrajan niz malih odaja, preko kratkih stepeništa, koja su se neprestano nadovezivala, kroz hodnike koji su stalno vijugali, kroz neku pustu sobu s napuštenim pisaćim stolom, dok konačno nije, pošto je tim putem prošao samo jednom ili dvaput i uvek u većem društvu, stvarno potpuno zalutao. Zbunjen, a pošto nije sreo ni žive duše, čujući iznad sebe jedino topotanje hiljade ljudskih nogu i opažajući izdaleka poslednji štropot, poput daška, već zaustavljenih mašina, on počne bez razmišljanja da lupa na neka vratanca kod kojih je slučajno zastao u svom lutanju.

„Pa otvoreno je”, dopre iznutra, i Karl, iskreno odahnuvši, otvori vrata. „Zašto tako sumanuto lupate na vrata?” upita grdosija od čoveka, jedva i

pogledavši Karla. Kroz neki otvor na stropu padala je mutna, gore na brodu davno istrošena svetlost u bednu kajitu u kojoj su krevet, ormar, stolica i čovek stajali tesno jedno uz drugo kao spakovani. „Zalutao sam”, reče Karl. „Tokom plovidbe nisam to čak ni primetio, ali ovo je užasno veliki brod.” „Da, u pravu ste”, reče čovek sa izvesnim ponosom i nije prestajao da barata oko brave na malom koferu koji je stalno pritiskao obema rukama, pokušavajući da čuje škljocanje. „Ma uđite već jednom”, nastavi čovek, „nećete valjda stajati napolju?” „Ne smetam?” upita Karl. „Ma hajdete, kako biste smetali!” „Jeste li Namac?” nastojao je Karl još da se obezbedi, pošto je mnogo slušao o opasnostima koje došljacima prete u Americi, posebno od Iraca. „Jesam, jesam”, reče čovek. Karl je još oklevao. Tada čovek nepredvidivo zgrabi kvaku i vratima, brzo ih zatvorivši, ugura Karla unutra. „Ne mogu da podnesem kad mi neko iz hodnika zaviruje unutra”, reče čovek, pa se opet usredsredi na svoj kofer. „Svako ko prođe, zaviri unutra - ko bi ih tolike izdržao!” „Ali, hodnik je sasvim pust”, reče Karl, neugodno priklješten uz krevetski okvir. „Da, sad”, reče čovek. „Pa o sad je i reč”, pomisli Karl, „sa ovim čovekom je teško razgovarati.” „Lezite na krevet, tamo imate više mesta”, reče čovek. Karl se, kako je umeo, uvuče u postelju, glasno se nasmejavši pri prvom uzaludnom pokušaju da nekako dospe do nje. Ali, tek što se našao u postelji, on uzviknu: „Zaboga, potpuno sam zaboravio na svoj kofer!” „A gde vam je?” „Gore, na palubi, poznanik pazi na njega. Kako li se taj samo zove?” I iz tajnog džepa, koji mu je za put majka ušila u postavu kaputa, izvadi posetnicu. „Buterbaum, Franc Buterbaum.” „Da li vam je kofer baš neophodan?” „Naravno” „Pa zašto ste ga onda poverili nepoznatom čoveku?” „Zaboravio sam kišobran dole i pohitao sam da ga uzmem, a nisam hteo da vučem kofer sa sobom. Onda sam još i zalutao.” „Jeste li sami? Bez pratnje?” „Da, sam.” „Možda bi trebalo da se držim ovog čoveka”, prolete Karlu kroz glavu, „gde sad da nađem boljeg prijatelja.” „A sad ste izgubili još i kofer. Da o kišobranu i ne govorim.” I čovek sede na stolicu kao da je sad Karlov problem poprimio za njega izvesni značaj. „Ali, verujem da kofer još nije izgubljen.” „Blažen je ko veruje”, reče čovek i snažno se počesa po svojoj tamnoj, kratkoj, gustoj kosi. „Na brodu se s lukama menjaju i običaji. U Hamburgu bi vaš Buterbaum možda i čuvao kofer, ali ovde verovatno više nema nikakvog traga ni od jednog.” „Ali, onda moram odmah napolje da pogledam”, reče Karl i osvrte se da vidi kako bi izišao. „Samo vi ostanite”, reče čovek i gurnu ga rukom u grudi, bezmalo grubo, natrag u krevet. „A zašto?” upita Karl rasrdeno. „Zato što nema nikakvog smisla”, reče čovek, „a za trenutak idem i ja, pa ćemo zajedno. Ili je kofer ukraden, pa nema nikakve pomoći, ili ga je čovek ostavio i onda ćemo ga lakše naći kad se brod isprazni. A tako i vaš kišobran.” „Snalazite li se na brodu?” - nepoverljivo upita Karl i

učini mu se kao da inače ubedljiva tvrdnja da će njegove stvari na praznom brodu biti lakše pronađene skriva neku klopku. „Pa ja sam brodski ložač”, reče čovek. „Vi ste brodski ložač!” uzviknu Karl radosno kao da to prevazilazi sva očekivanja i, oslonivši se na lakat, pažljivije pogleda čoveka. „Baš ispred kabine u kojoj sam spavao sa Slovakom bio je otvor kroz koji sam mogao da vidim strojarnicu!” „Da, tu sam radio”, reče ložač. „Uvek sam se mnogo zanimao za tehniku”, reče Karl čije su se misli držale određenog smera, „i sigurno bih postao inženjer da nisam morao da krenem u Ameriku.” „Pa zašto ste morali da krenete?” „Ah, onako!” reče Karl, i rukom otkloni čitavu tu priču. Osmehnuvši se, pri tome je pogledao ložača kao da ga moli da bude popustljiv čak i prema onome što ostaje neizrečeno. „Svakako nije bilo bez razloga”, reče ložač, i nije se moglo tačno znati da li je time tražio ili odbijao da mu se taj razlog ispriča. „Sad bih mogao da budem i ložač”, reče Karl, „mojim roditeljima je sad svejedno šta ću postati!” „Moje mesto je slobodno”, reče ložač, zavuču, pri punoj svesti o tome, ruke u džepove pantalona i podiže noge u naboranim, kožastim, železnosivim pantalonama na krevet da bi ih ispružio. Karl morade da se više stisne uza zid. „Napuštate brod?” „Dabome, danas marširamo napolje.” „A zašto? Ne dopada vam se?” „E, takve su okolnosti; nije uvek na vama da odlučite da li vam se dopada ili ne. Uostalom, u pravu ste, i ne dopada mi se. Verovatno i ne mislite ozbiljno da postanete ložač, ali upravo tada čovek to najlakše postaje. Nipošto vam ne bih preporučio. Ako ste hteli da studirate u Evropi, zašto to ne biste i ovde? Američki univerziteti su, štaviše, neuporedivo bolji od evropskih.” „Mogućno”, reče Karl, „ali ja gotovo da nemam nikakvih para za studiranje. Doduše, čitao sam o nekom ko je za dana radio u firmi, a noću studirao, sve dok nije postao doktor i, verujem, gradonačelnik, ali za to treba ipak biti izuzetno istrajan, zar ne? Bojim se da ja to nisam. Osim toga, čak nisam bio ni neki naročiti učenik, rastanak sa školom mi zaista nije teško pao. A škole su ovde možda još strože. Engleski jezik gotovo da i ne znam. Uopšte, ovde strance, verujem, baš i ne prihvataju.” „Jeste li to već osetili? E, onda je to dobro. Onda ste moj čovek. Vidite, mi smo ipak na nemačkom brodu koji pripada linijskoj plovidbi Hamburg-Amerika, zašto onda ovde nismo svi Nemci? Zašto je glavni mašinista Rumun? Zove se Šubal. Prosto da ne verujete. A taj džukac kinji nas Nemce na nemačkom brodu! Nemojte misliti” - ponestajalo mu je vazduha, mlatarao je rukom - „da se žalim samo da bih se žalio. Znam da nemate nikakvog uticaja i da ste i sami siromašni dečkić. Ali, to je suviše!” I više puta lupi pesnicom o sto, ne odvajajući pogled od nje dok je lupao. „A ja sam na tolikim brodovima već služio” - i nabroja dvadesetak naziva uzastopce kao da je jedna reč, Karl je bio sav zbunjen - „i istakao sam se, bio sam pohvaljen, bio sam radnik kakvog žele moji kapetani, čak sam

nekoliko godina bio na istom trgovačkom jedrenjaku” - uspravio se kao da je to bio vrhunac njegovog života - „a ovde, na ovom sanduku, gde je sve pod konac, gde se ne iziskuje nikakva dosetljivost, ovde ništa ne valjam, stalno kao stojim na putu Šubalu, lenština sam, zaslužujem da me izbace, a platu mi daju kao milostinju. Razumete li to? Ja, ne.” „Ne smete to da dozvolite”, uzbuđeno reče Karl. Gotovo je izgubio osećaj da se nalazi na nesigurnom tlu jednog broda, na obali nepoznatog zemaljskog kraja, tako se osećao kao na rodnoj grudi na ložačevom krevetu. „Jeste li već bili kod kapetana? Jeste li već tražili svoje pravo kod njega?” „Ma hajdete, bolje da odete. Ne bih da ste ovde. Ne slušate šta vam kažem nego mi delite savete. Kako da idem do kapetana!” I ložač umorno sede opet i položi lice u obe ruke.

„Bolji savet ne umem da mu dam”, u sebi reče Karl. I uopšte, zaključio je da bi bolje bilo da je poneo svoj kofer umesto što je tu delio savete koji se ionako smatraju glupim. Kad mu je otac kofer predavao zauvek, upitao ga je u šali: „Koliko ćeš ga još imati?” A sad je taj verni kofer možda već doista izgubljen. Jedina uteha je bila da otac jedva da išta može saznati o njegovom sadašnjem položaju, čak i ako bi se raspitivao. Brodska kompanija bi mogla zapravo još da saopšti jedino da je prispeo u Njujork. Karlu je, međutim, bilo žao što jedva da je i iskoristio stvari iz kofera, iako je, recimo, davno trebalo da presvuče košulju. Štedeo je, dakle, tamo gde tome nije bilo mesto; sad baš kad je, na početku svoje karijere, trebalo da nastupi čisto odeven, moraće da se pojavi u prljavoj košulji. Inače, gubitak kofera i nije bio tako strašan, jer je odelo na njemu bilo čak bolje od onog u koferu, koje je zapravo bilo samo odelo za nuždu i majka je, pred samo putovanje, morala da ga krpi. Prisetio se sad i da je u koferu bio i komad veronske salame koji mu je majka spakovala kao ekstradar, od koje je ipak uspeo da pojedje tek delic, pošto je tokom plovidbe bio apsolutno bez apetita i bila mu je više nego dovoljna supa deljena na međupalubi. Ali, sad bi mu pri ruci bila dobrodošla kobasica da počasti njome ložača. Da se takvi ljudi mogu lako pridobiti ako im se tutne neka sitnica, to je Karl znao još od svog oca koji je deleći cigare pridobijao sve niže činovnike s kojima je poslovao. Sad je za poklanjanje Karl imao jedino još svoj novac, a nije hteo da ga dira - ako se već ispostavi da je kofer izgubljen. Misli mu se ponovo vratiše koferu i sad zaista nije mogao da shvati zašto je za vreme plovidbe toliko pazio na njega, dotle da ga je to stražarenje bezmalo lišilo sna, kad je sad dopustio da mu taj isti kofer tako lako odnesu. Setio se i pet noći tokom kojih je neprestano sumnjao na malog Slovaka, koji je spavao dva ležaja levo od njega, da je bacio oko na njegov kofer. Taj Slovak je samo vrebao da Karl, savladan klonulošću, na trenutak zadrema i da onda privuče kofer dugom motkom kojom se preko dana stalno igrao i vežbao. Tokom dana je taj Slovak izgledao prilično nevino, ali bi se, tek što

padne noć, s vremena na vreme podizao s ležaja i bacao tužan pogled put Karlovog kofera. Karl je to mogao sasvim jasno da opazi pošto bi uvek poneko, usled iseljeničkog nemira, ukresao tu i tamo plamičak, uprkos tome što je to bilo zabranjeno brodskim redom, i pokušavao da odgonetne nerazumljive prospekte agencija za iseljavanje. Ako je takva svetlost bila blizu, onda je Karl mogao malo da odrema, ali ako je bila daleko ili je bilo mračno, onda je morao da drži oči otvorene. Ovaj ga je napor dobro iznurio, a sad je možda bio potpuno nekoristan. Taj Buterbaum - samo ako ga jednom negde sretno!

U tom trenutku, u dosadašnjoj potpunoj tišini, spolja se iz velike daljine oglasiše mali kratki udari, kao od dečjih nogu; dolazili su sve bliže, odzvanjajući sve jače, i sad su se prometnuli u miran marš ljudi. Očito su se kretali u koloni, kao što je i prirodno u uskom hodniku, i čulo se zveckanje kao od oružja. Karl u postelji, već blizu tome da, oslobođen svih briga oko kofera i Slovaka, utone u san, prenu se i gurnu ložača da bi mu najzad svratio pažnju, jer je izgledalo da je povorka svojim čelom upravo dospela do vrata. „To je brodska kapela”, reče ložač, „svirala je gore i sad ide da se pakuje. Sad je sve gotovo i možemo da pođemo. Hajdete!” Dohvati Karla za ruku i u poslednjem času još sa zida iznad kreveta uze uramljenu sliku Bogorodice, strpa je u džep na prsima, zgrabi svoj kofer i s Karlom žurno iziđe iz kajite.

„Sad idem u kancelariju i kazaću onoj gospodi šta mislim. Putnika više nema, ne moram više da imam obzira.” Ložač je to ponovio na više načina i hteo je, u hodu, pobočnim pokretom noge da zgazi pacova koji im je prelazio put, ali ga je samo brže gurnuo u rupu do koje je ovaj uspeo blagovremeno da stigne. Ložač je uglavnom bio spor u pokretima, jer iako su mu noge bile duge, ipak su bile preteške.

Prošli su kroz odeljak kuhinje gde je nekoliko devojaka u prljavim keceljama - namerno su ih polivale - pralo posuđe u velikim štrugljama. Ložač pozva neku Linu, rukom je obuhvati oko bokova i povede delić puta sa sobom, dok se ona koketno oslanjala na njegovu ruku. „Sad isplaćuju, hoćeš li da pođeš sa mnom?” upita je. „Zašto bih se mučila, bolje mi donesi novac ovamo”, odgovori ona, izvi se ispod njegove ruke i otrča. „Gde li si pronašao tog zgodnog dečka?” još doviknu ona, ali ne sačeka odgovor. Sve devojke, koje su bile prekinule posao, prasnuše u smeh.

Ali, oni su produžili i stigli do vrata nad kojima su zlataste karijatidice nosile mali zabat. Kao brodski ukras, to je izgledalo istinski raskošno. Karl, kako je zapazio, nikad nije bio u ovom delu broda, koji je verovatno tokom cele plovidbe bio rezervisan za putnike prvog i drugog razreda, ali sad su,

pred veliko čišćenje broda, bila uklonjena pregradna vrata. Stvarno su već i sreli nekolicinu ljudi koji su nosili metle na ramenu i pozdravljali ložača. Karl se čudio toj velikoj aktivnosti; na svojoj međupalubi malo je šta, doduše, od toga mogao da uoči. Duž hodnika su se pružale žice električnih vodova, a neprekidno se čulo neko zvonce.

Ložač s poštovanjem zakuca na vrata i, kad se čulo „uđite”, pokretom ruke pozva Karla da uđe bez bojazni. I Karl je ušao, ali je ostao da stoji kod vrata. Kroz tri prozora sobe video je morske valove i srce mu zaigra dok je posmatrao njihovo veselo talasanje, kao da nije pet dugih dana neprekidno gledao more. Veliki brodovi su jedni drugima presećali puteve i naginjali se pod udarom talasa tek onoliko koliko bi im dopustila njihova težina. Kad bi se oči skupile, izgledalo je kao da se ti brodovi ljuljaju usled same težine. Na katarkama su nosili uske ali duge zastave, koje su doduše bile zategnute usled plovidbe, ali su uprkos tome još lepršale tamo-amu. Pozdravni plotuni su odjekivali verovatno s ratnih brodova; topovske cevi jednog takvog, koji nije prolazio predaleko, presijavajući se od odbleska na svom čeličnom omotaču, činilo se da se ljuljuškaju na sigurnoj, glatkoj, mada ne i vodoravnoj plovidbi. Brodići i čamci mogli su se, barem s vrata, primetiti samo u daljini kako se u mnoštvu uvlače u otvore između velikih brodova. A iza svega toga dizao se Njujork i gledao u Karla stotinama hiljada prozora svojih oblakodera. Da, u ovoj sobi ste znali gde ste.

Za okruglim stolom sedela su tri gospodina, od kojih je jedan bio brodski oficir u plavoj brodskoj uniformi, a ostala dvojica činovnici lučke uprave, u crnim, američkim uniformama. Na stolu su visokonaslagani ležali razni dokumenti, koje je najpre oficir, s perom u ruci, pregledao pa ih pružao ostaloj dvojici koji su ih čas čitali, čas pravili ispise iz njih, čas stavljali u svoje kancelarijske tašne, ukoliko ne bi onaj koji je bezmalo neprestano škrgutao zubima nešto diktirao svom kolegi u zapisnik.

Kod prozora je za pisaćim stolom, leđima okrenut vratima, sedeo omanji gospodin i poslovaio velikim folijantima koji su bili poređani pred njim na robustnoj polici za knjige u visini glave. Pored njega je stajala otvorena, barem na prvi pogled, prazna kasa.

Drugi prozor je bio slobodan i nudio najbolji pogled. Ali, blizu trećeg stajala su dva gospodina i poluglasno razgovarala. Jedan, naslonjen uz prozor, takođe obučen u brodsku uniformu, igrao se drškom mača. Drugi, s kojim je razgovarao, bio je okrenut prozoru i pokatkad bi nekim pokretom otkrivao deo niza ordenja na grudima sabesednika. Bio je u civilu i imao tanki bambusov štap koji je, pošto je obe ruke držao na kukovima, takođe štrčao

poput mača.

Karl nije imao vremena da sve vidi, jer im je ubrzo pristupio jedan od služitelja i, s pogledom kao da mu tu nije mesto, upitao ložača šta hoće. Podjednako tiho kao što je bio i upitan, ložač odgovori da bi hteo da razgovara s gospodinom glavnim blagajnikom. Služitelj, sa svoje strane, odbi molbu pokretom ruke, ali ipak na vršcima prstiju priđe gospodinu s folijantima, obilazeći okrugli sto u velikom luku. Dotični gospodin - jasno se videlo - doslovno se skamenio na služiteljeve reči, ali se najzad okrenuo ka čoveku koji je želeo da s njim razgovara i onda, strogo odbijajući, odmahnu rukom prema ložaču, a sigurnosti radi i prema služitelju. Služitelj se na to vrati do ložača i reče mu tonom kao da mu nešto poverava: „Gubite se odmah iz sobe!”

Posle ovog odgovora, ložač spusti pogled na Karla, kao da je ovaj njegovo srce kome nemo iskazuje svoj jad. Ne razmišljajući ni tren, Karl odstupi od njega, pretrča ukoso sobu, tako da je čak ovlaš okrznuo stolicu oficira; služitelj potrča pognut, ruku ispruženih da ga uhvati, kao da goni neku gamad, ali je Karl prvi stigao do stola glavnog blagajnika, za koji se čvrsto uhvatio za slučaj da služitelj pokuša da ga odvuče.

Naravno, u celoj sobi odmah postade živo. Brodski oficir za stolom poskoči, gospoda iz lučke uprave posmatrahu mirno ali pažljivo, oba gospodina pokraj prozora stadoše jedan pored drugog, služitelj se, s pomišlju da mu nema više mesta tamo gde su visoka gospoda pokazala zainteresovanost, izmaknu natrag. Ložač je kod vrata napregnuto čekao na trenutak kad će njegova pomoć biti potrebna. Glavni blagajnik, konačno, u svojoj naslonjači učini veliki okret udesno.

Iz svog tajnog džepa, koji je bez premišljanja izložio pogledima tih ljudi, izvadi svoj pasoš i, umesto daljnjeg predstavljanja, položi ga otvorenog na sto. Glavni blagajnik je, izgleda, taj pasoš smatrao sporednim, jer ga s dva prsta odgurnu u stranu, na šta Karl, kao da je ta formalnost obavljena na zadovoljavajući način, vrati pasoš u džep.

„Dopuštam sebi da kažem”, počeo on tada, „da je po mom mišljenju gospodinu ložaču učinjena nepravda. Ovde je izvesni Šubal koji mu je zaseo na vrat. Sam on je već na potpuno zadovoljstvo služio na mnogim brodovima koje vam sve može nabrojati, marljiv je, zna svoj posao, i stvarno je neshvatljivo zašto ne bi pogodovao baš na ovom brodu gde služba ipak nije tako preterano teška kao, recimo, na trgovačkim jedrenjacima. Otuda samo kleveta može biti posredi koja ga sprečava da napreduje i uskraćuje mu priznanje koje ne bi inače sasvim sigurno izostalo. Izneo sam stvar samo u

opštim crtama, a on sam će vam potanko izložiti svoje žalbe.” Karl se tim rečima obratio svoj gospodi, budući da su ga stvarno svi i slušali, a verovatnije je izgledalo da će se među njima svima pre naći neko pravedan nego da taj pravedan bude upravo glavni blagajnik. Osim toga, Karl je lukavo prećutao da on ložača poznaje tek odnedavna. Uostalom, govorio bi on još i bolje da ga nije zbunjivalo crveno lice gospodina s bambusovim štapom, koje je sa svog sadašnjeg mesta prvi put video.

„Sve je tačno od reči do reči”, reče ložač još pre nego što ga je iko upitao, čak i pre nego što ga je iko uopšte još pogledao. Ta ložačeva brzopletost bila bi velika greška da gospodin sa ordenjem, koji je, kako je Karlu sad sinulo, svakako bio kapetan, nije već očigledno prečistio sa sobom da čuje i ložača. On je, naime, ispružio ruku i, glasom tako čvrstim da bi se po njemu moglo udarati čekićem, viknuo ložaču: „Dođite ovamo!” Sad je sve zavisilo od ponašanja ložača, jer što se tiče pravednosti njegove stvari, u nju Karl nije sumnjao.

Tom prilikom se pokazalo, srećom, da je ložač već prošao mnogo sveta. Uzornom mirnoćom, iz svog koferčeta je prvim zahvatom izvadio svežnjić papira, kao i jednu beležnicu, i s tim se, ni najmanje ne mareći za glavnog blagajnika, kao da se to samo po sebi razume, uputio do kapetana, pa razastro na prozorsku dasku svoja dokazna sredstva. Glavnom blagajniku nije ostalo drugo nego da se i sam pomuči da priđe. „Ovaj čovek je poznata svađalica”, reče on kao objašnjenje, „više je u blagajni nego u strojarnici. Šubala, tog mirnog čoveka, doveo je do potpunog očajanja. Čujte već jednom!” - obrati se on ložaču. „Vaša nasrtljivost je stvarno već otišla predaleko. Koliko puta su vas već izbacili iz prostorija za isplatu, što i zaslužujete sa svojim potpuno, sasvim i bez izuzetaka neopravdanim zahtevima! Koliko puta ste odande dojurili u glavnu blagajnu! Koliko puta vam je u dobroj nameri kazano da je Šubal vaš neposredni pretpostavljeni, s kojim se sami, kao njegov podređeni, morate sporazumeti! A sad dolazite i ovamo, kad je tu gospodin kapetan, da i njemu dodijavate bez najmanjeg stida, nego vas nije ni sramota da kao unapred poučenog zastupnika svojih bljutavih optužbi dovodite ovog mališana koga prvi put uopšte vidim na brodu!”

Karl se silom suzdržavao da ne priskoči. Ali, umešao se već i kapetan, koji reče: „Da ipak saslušamo čoveka. Taj Šubal mi vremenom nekako biva suviše samostalan, ali to ne znači da sam time rekao nešto vama u prilog.” Poslednje reči su bile upućene ložaču; bilo je prirodno da se kapetan neće odmah zauzeti za njega, ali je sve izgledalo da je na dobrom putu. Ložač je započeo sa svojim objašnjenjem i savladao se već na samom početku, jer je Šubala nazvao „gospodin”. Kako se Karl radovao pored napuštenog pisaćeg

stola glavnog blagajnika, gde je od suštog zadovoljstva stalno pritiskao vagu za pisma. - Gospodin Šubal je nepravedan! Gospodin Šubal povlašćuje strance! Gospodin Šubal je naredio ložaču da napusti strojarnicu i pere klozete, što svakako nije ložačev posao! - Jednom je čak dovedena u sumnju sposobnost gospodina Šubala, koja kao da je bila više prividna nego stvarna. Na tom mestu je Karl svom snagom napadno gledao u kapetana, poverljivo, kao da je kapetan njegov kolega, samo da zbog ložačevog nešto nespretnog načina izražavanja ne bi stekao nepovoljan utisak. Pri svemu tom nije se iz mnogih reči moglo nešto naročito saznati, i premda je kapetan još gledao pred sobom, s rešenošću u očima da ovog puta do kraja sasluša ložača, ostala gospoda su već bivala nestrpljiva i ložačev glas ubrzo više nije neograničeno vladao u prostoriji, što je donekle budilo strepnju. Gospodin u civilu je, kao prvi, stavio u pokret svoj bambusov štap i, mada tiho, lupkao njime o parket. Druga gospoda su, prirodno, tu i tamo pogledala u tom smeru, gospoda iz lučke uprave, očigledno u žurbi, ponovo se latiše akata i počеше, iako ponešto odsutnog duha, da ih pregledaju, brodski oficir opet primače svoj sto, a glavni blagajnik, verujući da je dobio igru, duboko i ironično uzdahnu. Od rasejanosti koja je sve obuzimala izgleda da je ostao pošteđen jedino služitelj koji je delimično saosećao s nevoljom sirotog čoveka potčinjenog velikima, i ozbiljno je klimnuo glavom Karlu kao da time hoće nešto da objasni.

Pred prozorima je, međutim, i dalje tekao lučki život; plitki teretnjak s brdom buradi, koja su morala biti čudesno naslagana da se ne bi kotrljala, prođe i gotovo zamrači sobu; mali motornjaci, koje bi Karl, kad bi imao vremena, mogao sad tačno da razgleda, kao pod konac su hitali pod grčevitim pokretima ruku čoveka uspravnog za kormilom; tu i tamo bi se iz nemirne vode pomolila neka čudnovata plovila, i odmah nanovo bila preplavljena i tonula pred začuđenim pogledom; zdušno veslajući, mornari su pokretali čamce prekookeanskih parobroda, punih putnika koji su, onako kako su ih sabili, staloženo i ispunjeni iščekivanjem sedeli u njima, premda poneki nisu mogli doleteti da okreću glave prema okolnim promenljivim prizorima. Kretanje bez kraja, nemir koji se s nemirnog elementa prenosi na bespomoćne ljude i njihova dela!

Ali, sve je opominjalo na žurbu, na jasnoću, na potpuno tačno izlaganje; a šta je radio ložač? Govorio je, u stvari, sav u znoju, papire na prozoru odavno već više nije mogao da drži drhtavim rukama, sa svih strana sveta priticale su mu optužbe protiv Šubala, od kojih je svaka pojedinačno, po njegovom mišljenju, bila dovoljna da potpuno sahrani Šubala, ali sve što je mogao da predoči kapetanu bila je žalosna smesa svih zajedno. Gospodin s bambusovim štapom prilično vremena je već zviždukao, slabašno, put stropa, gospoda iz

lučke uprave pritegla su već oficira za njihov sto i nikakvim izrazom na licu nisu pokazivala da će ga ponovo pustiti, glavnog blagajnika je samo kapetanova mirnoća zadržavala da ne plane, služitelj je u vojničkom stavu svakog trenutka čekao naredbu svog kapetana u pogledu ložača.

Tu Karl više nije mogao da ostane neaktivan. Uputio se zato polagano ka grupi, u hodu razmatrajući što je moguće brže kako da se najbolje poduhvati stvari. Bilo je zaista krajnje vreme, samo još tren i obojica bi nesumnjivo leteli iz kancelarije. Može biti da je kapetan dobar čovek i osim toga, baš sad, kako se Karlu činilo, može imati neki poseban razlog da se pokaže kao pravedni pretpostavljeni, ali on najzad nije bio neki instrument na kojem se bez kraja i konca može svirati - a upravo je tako s njim postupao ložač, istina iz svoje duboke, bezgranične ozleđenosti.

Otuda Karl reče ložaču: „Morate da pričate jednostavnije, jasnije; ovako kako mu pričate, gospodin kapetan ne može da prosudi. Zar on poznaje sve mašinate i kurire po prezimenu ili čak po imenu, pa da on, kad mu samo kažete neko takvo ime, odmah zna o kome je reč? Sredite svoje žalbe, iznesite najpre najvažnije i postepeno ostale, možda onda neće više ni biti potrebno da se većina i spomene. Meni ste, eto, uvek tako jasno iznosili!” Kad se u Americi mogu krasti koferi, može se pokatkad i lagati, opravdavao se u sebi.

Ali, samo kad bi to pomoglo! Nije li bilo već prekasno? Ložač je, kad je čuo poznat glas, doduše odmah prestao da govori, ali već više nije ni mogao valjano prepoznati Karla svojim očima punim suza od pogođene muške časti, strašnih uspomena, sadašnje, do kraja zaoštrene nevolje. I kako je sad i mogao - čuteći pred sad potpuno začutalim čovekom, Karl je to uviđao - kako je sad i mogao odjednom da promeni način svog govora pošto mu se činilo da je sve rekao što je imalo da se kaže, a da nije naišao ni na najmanje razumevanje, kao i da, s druge strane, još ništa nije rekao, i da sad ne može iziskivati od gospode još i sve da saslušaju. U takvom trenutku dolazi još i Karl, jedini njegov pristalica, i hoće da mu deli pouke, ali umesto toga pokazuje mu da je sve, sve izgubljeno.

„Eh, da sam ranije nastupio umesto što sam gledao kroz prozor”, reče u sebi Karl, pognu glavu pred ložačem i kvrcnu rukama po šavovima pantalona, kao znak da nikakve nade više nema.

Ali, ložač je to pogrešno razumeo, sigurno pomislivši da bi Karl da mu nešto potajno prebaci, pa je, u dobroj nameri da ga razuveri, počeo sad da se, kao da bi krunisao svoje delo, svađa s Karlom. Baš tad kad su se gospoda za okruglim stolom odavno već ljutila zbog nepotrebne galame koja im je smetala u njihovim važnim poslovima, kad je glavni blagajnik već počeo da

smatra kapetanovo strpljenje nerazumljivim i bio sklon da plane, kad je služitelj, u potpunosti ponovo u sferi svojih gospodara, odmeravao ložača divljim pogledom i kad je, najzad, gospodin s bambusovim štapom, koga je čak i kapetan pokatkad prijateljski pogledavao, već potpuno oguglao na ložača, čak mu je ovaj bio i odbojan, izvadio malu beležnicu i, očigledno baveći se sasvim drugim stvarima, očima počeo da luta između beležnice i Karla.

„Znam, ma znam”, govorio je Karl, s mukom se braneći od bujice kojom se ložač sad okrenuo na njega, ali je uprkos tome, tokom cele te raspre, sačuvao za njega prijateljski osmeh. „U pravu ste, u pravu, nikad nisam sumnjao u to.” Rado bi mu, iz straha da ne počne da udara, zadržao ruke kojima je mlatarao, još radije bi ga, u stvari, odgurao do nekog zida da mu šapne par tihih, umirujućih reči koje niko drugi, inače, ne bi trebalo da čuje. Ali, ložač je bio raspamećen. Karl je sad počeo, štaviše, da se teši mišlju da bi ložač u krajnjem slučaju mogao da snagom svog očajanja savlada svu sedmoricu prisutnih muškaraca. Istina, kao što mu je pokazao pogled bačen na pisaći sto, tamo se nalazila tabla s mnoštvom dugmadi električnih vodova; a neka ruka, jednostavno ih pritisnuvši, mogla bi da uzbuni čitav brod sa svim njegovim hodnicima punim neprijateljski raspoloženih ljudi.

Uto je onaj toliko nezainteresovani gospodin s bambusovim štapom prišao Karlu i zapitao ga, ne preglasno, ali razgovetno bez obzira na ložačevu viku: „Kako se vi zapravo zovete?” Baš tada, kao da je iza vrata čekao na ovo gospodinovo pitanje, neko zakuca. Služitelj pogleda prema kapetanu, a ovaj klimnu glavom. Stoga služitelj priđe vratima i otvori ih. Napolju je, u starom redengotu, stajao čovek osrednjeg stasa, po izgledu ne baš podesan za rad na mašinama, a koji je ipak bio - Šubal. Da to Karl nije pročitao u svačijim očima, koje su izražavale izvesno zadovoljstvo, kojeg čak ni kapetan nije bio lišen, morao bi to videti, na svoj užas, po ložaču koji je tako stisnuo pesnice na svojim nabreklim rukama kao da je to stezanje nešto najvažnije na njemu, čemu je spreman da žrtvuje sve što ima od života. U tome se sad stekla sva njegova snaga, i ona koja ga je uopšte držala uspravnim.

I tu je, dakle, bio neprijatelj, slobodan i svež u svečanom odelu, s poslovnom knjigom pod miškom, verovatno platnim spiskovima i ložačevom radnom knjižicom, i zagledao je redom svima u oči, s neskrivenim priznanjem da pre svega hoće da utvrdi raspoloženje svakog pojedinačno. A ta sedmorica su već svi bili njegovi prijatelji, jer ako je kapetan protiv njega ranije i imao izvesne prigovore ili se možda samo pretvarao da ih ima, posle muke koju mu je ložač zadao, verovatno mu se činilo da se Šubalu više ne može prebaciti ni najmanja sitnica. Protiv čoveka kakav je ložač ne može se nikad dovoljno

strogo postupati, i ako bi Šubalu trebalo išta prebaciti, onda je to bila okolnost da nije umeo tokom vremena da ložačevu tvrdoglavost slomi u meri da se ovaj danas ne usudi da se pojavi pred kapetanom.

Moglo bi se sad još pretpostaviti da utisak koji bi suočenje ložača i Šubala proizvelo na neki viši forum neće izostati ni pred ovim ljudima, jer ako je Šubal i umeo da se dobro pretvara, ne znači da bi u tome bio kadar da izdrži do kraja. Dovoljno je da njegova zloća blesne na trenutak, pa da je gospoda primete, a za to će se Karl već pobrinuti. On je već otprilike poznao oštroumlje, slabosti i ćudi pojedine gospode, i s tog stanovišta nije bilo izgubljeno vreme koje je ovde dosad proveo. Kad bi se ložač samo bolje držao, ali je on, izgleda, bio potpuno nesposoban za borbu. Kad bi mu samo izručili Šubala, svakako bi pesnicama razbio omraženu lobanju. Ali, jedva da je već bio u stanju da priđe par koraka do njega. Zašto Karl, ipak, nije predvideo ono što je bilo lako predvidljivo, da će Šubal najzad morati da dođe, ako ne po svojoj volji, onda na kapetanov poziv? Zašto nije, dolazeći ovamo, s ložačem dogovorio neki podroban ratni plan umesto da, kako su u stvarnosti postupili, beznadežno nepripremljeni uđu tamo gde su bila vrata? Da li je ložač još uopšte mogao da govori, da kaže da i ne, što bi bilo neophodno pri unakrsnom ispitivanju, do kojega bi, u stvari, moglo da dođe jedino u najpovoljnijem slučaju? Stajao je tu, raširenih nogu, nesigurnih kolena, pomalo sagnute glave, a vazduh je strujao kroz otvorena usta kao da unutra više nema pluća koja bi ga preradila.

Karl se, istina, osećao tako snažnim i prisebnim kako se možda nikad nije osećao kod kuće. Kad bi ga njegovi roditelji mogli samo videti kako se u stranoj zemlji, pred uglednim ličnostima, bori za dobro i kako je, ako još i nije izvojevao pobedu, ipak potpuno spreman za poslednje osvajanje! Da li bi revidirali svoje mišljenje o njemu? Posadili ga između sebe i pohvalili? Pogledali ga jednom, samo jednom u njima tako odane oči? Neizvesna pitanja i najnepogodniji trenutak da budu postavljena!

„Dolazim, budući da verujem da me ložač optužuje za nekakve nepoštene postupke. Jedna devojkica iz kuhinje mi je rekla da ga je videla na putu ovamo. Gospodine kapetane, i svi vi, moja gospodo, spreman sam da opovrgnem svaku optužbu putem svojih spisa, a po potrebi i pomoću iskaza nepristrasnih i nezavisnih svedoka koji stoje pred vratima.” Tako je govorio Šubal. Bio je to, svakako, jasan govor muškarca, a po promeni izraza na licima slušalaca moglo bi se poverovati da prvi put, posle dužeg vremena, ponovo čuju ljudski glas. Nisu, naravno, primetili da čak i ta lepa beseda ima praznina. Zašto su „nepošteni postupci” bile prve stvarne reči koje su mu pale na pamet? Nije li optužbu možda trebalo zasnovati na tome umesto na nacionalnoj

pristrasnosti? Neka devojka iz kuhinje videla je ložača da ide u kancelariju, a Šubal je odmah shvatio? Nije li mu to nečista savest izoštrila pamet? A poveo je odmah i svedoke i još ih, osim toga, naziva nepristrasnim i nezavisnim? Manguparija, ništa nego manguparija! A gospoda to podnose i još prihvataju kao valjano držanje? Zašto je dopustio da protekne nesumnjivo veoma mnogo vremena između obaveštenja devojke iz kuhinje i njegovog dolaska ovamo? Sigurno ni zbog kojeg drugog cilja nego da bi ložač iznurio gospodu dotle da oni postepeno izgube moć jasnog rasuđivanja, od koje se Šubal prvenstveno bojao. Nije li on, sigurno dugo stojeći iza vrata, zakucao tek u trenutku kad se, na osnovu uzgrednog pitanja onog gospodina, mogao nadati da je s ložačem svršeno?

Sve je bilo jasno i sam Šubal je, protiv svoje volje, tako prikazao stvari, ali se to gospodi moralo drukčije, još opipljivije pokazati. Trebalo ih je protresti. Brzo, Karl, dakle iskoristi barem vreme pre nego što nastupe svedoci i sve preplave!

Ali, baš tada kapetan odmahnu Šubalu koji na to odmah - jer je izgledalo da je njegov slučaj na časak odložen - odstupi i sa služiteljem, koji mu se odmah primače, započe tihi razgovor, tokom kojeg nisu izostajali pogledi postrance prema ložaču i Karlu, kao i najubedljiviji pokreti rukom. Činilo se da Šubal tako uvežbava svoj sledeći veliki govor.

„Niste li hteli da nešto upitate mladog čoveka, gospodine Jakobe?” - u opštem tajcu reče kapetan gospodinu s bambusovim štapom.

„Odista”, reče ovaj, lakim naklonom zahvaljujući na pažnji. I još jednom upita Karla: „Kako se zapravo zovete?”

Karl, koji je smatrao da je u interesu velike glavne stvari da se brzo svrši ovaj upad upornog radoznalca, odgovori kratko, ne predstavljajući se, po svom običaju, pokazivanjem pasoša koji bi prvo morao da potraži: „Karl Rosman.”

„E, pa”, reče čovek oslovljen imenom Jakob, i isprva ustuknu, sa smeškom, gotovo u neverici. I kapetan, glavni blagajnik, brodski oficir, čak i služitelj, jasno pokazaše preterano čuđenje zbog Karlovog imena. Jedino su gospoda iz lučke uprave i Šubal ostali ravnodušni.

„E, pa”, ponovi gospodin Jakob i donekle kruto priđe Karlu, „onda sam ja tvoj ujak Jakob, a ti si moj mili sestrić. Ma slutio sam ja to celo vreme!” - reče to prema kapetanu pre nego što je zagrljio i poljubio Karla koji se svemu tome nemo prepustio.

„Kako se vi zovete?” pošto je osetio da je pušten iz zagrljaja, upita Karl,

doduše veoma učtivo, ali nimalo uzbuđen, i napreže se da sagleda kakve bi posledice ovaj nov obrt mogao imati po ložača. Trenutno ništa nije nagoveštavalo da bi Šubal iz te stvari mogao da izvuče korist.

„Ali, shvatate li, mladiću, svoju sreću”, reče kapetan, uveren da je Karlovim pitanjem okrnjeno dostojanstvo ličnosti gospodina Jakoba, koji je stao pored prozora, očigledno da ne bi morao da pokazuje svoje uzbuđeno lice, brišući ga uz to i maramicom. „To je senator Edvard Jakob, koji vam se otkrio kao ujak. Sad vas očekuje blistava karijera, što svakako nadmašuje sva vaša očekivanja do sada. Pokušajte da to uvidite, koliko god možete u prvom trenutku, i priberite se!”

„Istina, imam ujaka Jakoba u Americi”, reče Karl, obraćajući se kapetanu, „ali ako sam dobro razumeo, Jakob je, u stvari, prezime gospodina senatora.”

„Tako je”, reče kapetan, pun očekivanja.

„Ali, moj ujak Jakob, koji je brat moje majke, zove se po imenu Jakob, dok bi mu prezime moralo biti, naravno, isto kao i moje majke čije je devojačko prezime Bendelmajer.”

„Gospodo!” uzviknu senator, žustro se, na Karlovo izjašnjenje, vraćajući sa svog odmorišta kod prozora. Osim lučkih činovnika, svi prasnuše u smeh, neki ganuti, neki iz nedokučivih razloga.

„Nije bilo ni najmanje smešno ono što sam rekao”, pomisli Karl.

„Gospodo”, ponovi senator, „protiv moje i svoje volje prisustvujete malo porodичnoj sceni, i zato ne mogu a da vam ne pružim objašnjenje, pošto je, kao što verujem, samo gospodin kapetan” - ovo spominjanje bilo je popraćeno obostranim naklonom - „potpuno obavešten.”

„E, sad stvarno moram da pazim na svaku reč”, reče u sebi Karl i obradova se kad je, bacivši pogled u stranu, primetio da je život počeo da se vraća u ložačev lik.

„Tokom svih ovih dugih godina svog boravka u Americi - istina, ovde izraz boravak ne odgovara baš tačno za američkog građanina kakav sam svom svojom dušom - dakle, tokom svih ovih dugih godina živim potpuno odvojen od svojih evropskih rođaka, iz razloga koji, prvo, ne spadaju ovde i, drugo, čije bi me prepričavanje zaista veoma uzбудilo. Čak strahujem i od trenutka kad ću možda biti prinuđen da ih ispričam svom milom sestriću, pri čemu neće moći, nažalost, biti izbegnuta poneka otvorena reč o njegovim roditeljima i njihovim pristalicama.”

„To je moj ujak, bez ikakve sumnje”, reče u sebi Karl, i dalje

prislušajući, „verovatno je promenio ime.”

„A sad su mog milog sestrića njegovi roditelji - kažimo reč koja istinski označava stvar - jednostavno odstranili, kao što se mačka izbacuje pred vrata kad je nenasnosna. Nikako neću da ulepšavam ono što je moj sestrić učinio da bi tako bio kažnjen, ali je njegova krivica takva da je već dovoljno opravdana kad je prosto navedemo.”

„Lepo rečeno”, pomisli Karl, „ali ne bih da sve ispriča. Uostalom, on i ne može baš sve da zna. Otkuda bi?”

„Njega je, naime”, nastavio je ujak i oslonio se, malo se nagnuvši, o bambusov štap podbočen pred njim, čime je doista uspeo da stvari oduzme nepotreban svečani ton koji bi, inače, bezuslovno imala, „zavela služavka Johana Brumer, osoba stara nekih 35 godina. Tom reči 'zavela' nikako ne bih hteo da ranim svog sestrića, ali je ipak teško naći drugu, podjednako odgovarajuću reč.”

Karl, koji se već prilično primakao ujaku, osvrnu se da bi s lica prisutnih pročitao utisak ove priče. Niko se nije nasmejao, svi su slušali strpljivo i ozbiljno. Naposljetku, čovek se i ne smeje prvom ukazanom prilikom sestriću jednog senatora. Moglo bi se pre reći da se ložač, premda tek malecno, osmehnuo Karlu, ali što je, pre svega, kao novi znak života bilo okrepljujuće i, zatim, oprostivo, pošto je Karl od te stvari, koja je sad postala tako javna, hteo da načini neku naročitu tajnu.

„I sad je ta Brumerova”, nastavi ujak, „s mojim sestrićem dobila dete, zdravog mališana, koji je na krštenju dobio ime Jakob, nesumnjivo u spomen na moju malenkost, koja mora da je, čak i u sigurno uzgrednim pominjanjima mog sestrića, učinila ogroman utisak na devojkicu. Srećom, kažem. Jer, pošto su roditelji, da bi izbegli plaćanje alimentacije ili, inače, neki skandal koji bi i njih pogodio - moram da naglasim da ne poznajem ni tamošnje zakone niti ostale prilike u kojima žive roditelji - pošto su, dakle, da bi izbegli plaćanje alimentacije i skandal, otpremili svog sina, moga milog sestrića, u Ameriku, s neodgovorno nedovoljnom opremom, kako je vidljivo, to bi dečko, bez živih znakova i čuda kojih upravo još ima u Americi, upućen jedino na sebe, svakako odmah propao u nekoj uličici uz njujoršku luku da mi dotična služavka u meni poslatom pismu, koje je posle dugog lutanja prekjuče dospelo u moje ruke, nije saopštila celu tu povest, skupa s ličnim opisom mog sestrića i sa, što je bilo razborito, nazivom broda. Da mi je stalo do toga, gospodo moja, da vas zabavljam, mogao bih vam sad” - izvadio je iz džepa dva ogromna, gusto ispisana lista i mahnuo njima - „i ovde pročitati nekoliko mesta iz tog pisma. Ono bi sigurno načinilo utisak, budući da je napisano s

ponešto priprostem, mada uvek dobronamernom lukavošću i s mnogo ljubavi prema ocu deteta. Ali, neću ni da vas zabavljam više nego što je potrebno radi objašnjenja, niti da prilikom dočeka možda povredim osećanja koja moguće još postoje kod mog sestrića; a on to pismo, ako želi, radi pouke, može pročitati u tišini svoje sobe koja ga već očekuje.”

Ali, Karl prema dotičnoj devojci nije više gajio nikakva osećanja. U kovitlacu prošlosti koja se sve više udaljavala, sedela je ona u svojoj kuhinji, pored kuhinjskog kredenca, laktovima oslonjena o njegovu ploču. Gledala ga je dok bi ponekad ulazio u kuhinju po čašu vode za oca ili da prenese neki majčin nalog. Katkad bi, u iskrivljenom položaju kraj kuhinjskog kredenca, pisala pismo i za nadahnućem tragala na Karlovom licu. Katkad bi oči pokrila rukom, i onda nijedna reč nije dopirala do nje. Katkad bi klečala u svojoj tesnoj sobici pored kuhinje i molila se pred drvenim krstom; Karl bi je tada, prolazeći, bojažljivo osmotrio kroz odškrinuta vrata. Katkad bi vitlala po kuhinji i uzmicala, smejući se poput veštice, kad bi joj se Karl našao na putu. Katkad bi, kad bi Karl ušao, otvarala kuhinjska vrata i držala kvaku rukom dokle god on ne bi zatražio da iziđe. Katkad bi donela stvari, koje on čak nije ni hteo, i ćutke mu ih tutnula u ruke. Ali, jednom je rekla „Karl” i, još preneraženog takvim oslovljavanjem, uzdišući, u grimasama, odvela ga u svoju sobicu, pa je zaključala. Gušeći ga, obgrlila mu je vrat i, dok ga je molila da je svuče, svlačila je, u stvari, ona njega, položila ga u svoju postelju, kao da ga od sada nikome više neće prepustiti, da će ga milovati i maziti do kraja sveta. „O, Karl, moj Karl!” uzviknula je, kao da ga vidi i da potvrđuje svoj posed, dok on baš ništa nije video i osećao se nelagodno u masi tople posteljine koju je ona, izgleda, nagomilala baš za njega. Onda se i ona pružila pored njega i htela je da sazna od njega nekakve tajne, ali on nije umeo nijednu da joj kaže, i ona se ljutila u šali ili zbiljski, drmusala ga, osluškivala mu srce, pružala mu svoje grudi da i on isto tako oslušne, ali ga na to nije mogla privoleti, pritiskivala svoj goli trbuh uz njegovo telo, rukom tražila između njegovih nogu tako odvratno da su Karlu glava i vrat spali s jastuka, potom je nekoliko puta gurnula trbuh uz njega - bilo mu je kao da je ona deo njega samog i možda ga je zbog toga obuzela grozna klonulost. Naposletku se, plačući, posle niza plamenih poziva s njene strane da se ponovo vide, vratio u svoj krevet. To je sve što se desilo, a ujak je ipak umeo od toga da napravi veliku povest. I kuvarica je, dakle, mislila na njega i obavestila ujaka o njegovom dolasku. To je bilo lepo od nje i on će joj se, svakako, jednom odužiti.

„A sad”, uzviknu senator, „hoću otvoreno da mi kažeš, jesam li tvoj ujak ili nisam.”

„Jesi moj ujak”, reče Karl, poljubi ga u ruku i za to dobi poljubac u čelo. „Veoma sam radostan što sam te sreo, ali grešiš ako veruješ da moji roditelji govore o tebi samo rđavo. Ali i bez obzira na to, u tvom se govoru potkralo nekoliko omaški; hoću, naime, da kažem da se u stvarnosti nije baš sve tako dogodilo. Ali, ti doista i ne možeš stvari tako dobro odavde da proceniš, a osim toga verujem da neće biti nikakve naročite štete ako su gospoda donekle netačno informisana o potankostima u stvari do koje im ne može biti previše stalo.”

„Odlično si to rekao”, reče senator, odvede Karla pred očito dirnutog kapetana i upita: „Zar nemam veličanstvenog sestrića?”

„Srećan sam”, reče kapetan, s naklonom kakav jedino vojnički školovani ljudi umeju da izvedu, „što sam upoznao vašeg sestrića, gospodine senatore. Naročita čast je za moj brod što je mogao da bude mesto za takav susret. Ali, plovidba u međupalublju svakako nije bila prijatna, a opet ko može znati ko sve tamo putuje. Istina, činimo sve moguće da ljudima na međupalubi olakšamo putovanje, znatno više, recimo, od američkih linija, ali još nismo uspeali, u svakom slučaju, da takvo putovanje pretvorimo u zadovoljstvo.”

„Nije mi škodilo”, reče Karl.

„Nije mu škodilo”, ponovi senator, glasno se smejući.

„Bojim se samo da sam izgubio svoj kofer” i pri tome se priseti svega što se desilo i što je još preostalo da se učini, obazre se i ugleda sve prisutne, neme od poštovanja i čuđenja, na njihovim ranijim mestima, sa očima uperenim u njega. Samo se na lučkim činovnicima ogledalo, ukoliko su njihova lica dopuštala ikakav uvid, žaljenje što su došli u tako neprilično vreme, a džepni časovnik, koji su sad položili ispred sebe, bio im je verovatno važniji od svega što se u sobi odigralo i što će se još možda desiti.

Prvi koji je posle kapetana izrazio svoju naklonost, bio je, neobično, ložrač. „Čestitam vam od srca”, reče i prodrma ruku Karlu, čime je hteo da izrazi nešto poput priznanja. Kad je zatim hteo da se istim rečima obrati i senatoru, ovaj se odmače, kao da je time ložrač prekoračio svoja prava; ložrač je smesta i odustao.

Ali, ostali su sad shvatili šta treba da učine, i odmah napraviše gužvu oko Karla i senatora. Tako se dogodilo da je Karl primio čak i Šubalovo čestitanje, prihvatio ga i zahvalio. Kao poslednji, u ponovo nastaloj tišini, pristupiše lučki činovnici i rekoše dve engleske reči, što je izazvalo smešan utisak.

Da bi potpuno iscrpeo zadovoljstvo, senator je bio sav u naletu da sebe i druge podseća na sporedne momente, što su svi, prirodno, ne samo trpeli nego

i primali sa interesovanjem. Tako je upozorio na to da je u svoju beležnicu uneo Karlove najupadljivije znake za prepoznavanje, koje mu je kuvarica navela u pismu, da bi ih, po nuždi, istog trenutka mogao upotrebiti. I onda je, tokom neizdržljivog ložačevog trabunjanja, eto izvadio beležnicu, ni zbog čega drugog nego da bi se rasonodio, i iz igre počeo da upoređuje kuvaričina ne baš, prirodno, detektivski tačna opažanja s Karlovim izgledom. „I tako se pronalazi sestrić”, zaključio je tonom kao da bi hteo da mu još jednom bude čestitano.

„Šta će sad biti s ložačem?” - zapitao je Karl, prelazeći preko ujakove poslednje priče. Bio je uveren da u svom novom položaju može reći sve što misli.

„S ložačem će biti ono što zaslužuje”, reče senator, „i što gospodin kapetan bude smatrao za pravo. Ložača nam je, verujem, dovoljno i predovoljno, sa čim će se sigurno složiti svako od prisutne gospode.”

„Kad je u pitanju pravda, stvar ne zavisi, ipak, od toga”, reče Karl. Stajao je između ujaka i kapetana, i verovao, možda pod uticajem tog položaja, da je odluka u njegovim rukama.

Uprkos tome, izgledalo je da se ložač više ničemu za sebe ne nada. Ruke je držao dopola u pojasu pantalona, koji se usled njegovih usplahirenih pokreta pomolio zajedno s trakom košulje od štampanog platna. Za to nije hajao ni najmanje; izneo je svu svoju muku, sad neka vide i taj par dronjaka na njemu, pa neka ga iznesu odavde. Smislio je da bi tu poslednju uslugu trebalo da mu učine služitelj i Šubal, kao dvojica najnižih po rangju ovde. Šubal će tada imati mira i neće više očajavati, kako se izrazio glavni blagajnik. Kapetan će moći da zaposli sve same Rumune, svuda će biti govoreno rumunski, a možda će tada zaista sve ići bolje. Nikakav ložač više neće trabunjati u glavnoj blagajni, samo će njegovo poslednje trabunjanje biti očuvano u prilično prijatnoj uspomeni, pošto je ono, kao što se senator izričito izjasnio, bilo posredan povod da senator prepozna sestrića. Taj sestrić je, uostalom, ranije više puta pokušao da mu pomogne i time mu za njegovu uslugu prilikom prepoznavanja već ranije iskazao više nego dovoljnu zahvalnost; ložaču nije padalo čak ni na pamet da sad još nešto od njega zahteva. Neka je on, uostalom, i senatorov sestrić, ipak kapetan još nije, a iz kapetanovih usta će, konačno, pasti ona kobna reč. Saglasno s tim stavom, ložač je pokušavao da i ne gleda u Karla, ali u toj sobi neprijatelja nije ostajalo, nažalost, nijedno drugo mesto na kojem bi se skrasile njegove oči.

„Ne shvati stanje stvari pogrešno”, reče senator Karlu, „reč je možda o pitanju pravde, ali istovremeno i o pitanju discipline. Oba, a naročito ovo

drugo pitanje, ovde podleže prosuđivanju gospodina kapetana.”

„Tako je”, promrmlja ložač. Ko god je to opazio i razumeo, začuđeno se osmehnuo.

„A povrh toga smo već toliko omeli gospodina kapetana u njegovim službenim poslovima, koji sigurno upravo s dolaskom u Njujork neverovatno narastaju, da je za nas krajnje vreme da napustimo brod da ne bismo još uz sve nekim krajnje nepotrebnim mešanjem ovaj sitni sukob dvojice mašinista pretvorili u pravi događaj. Potpuno shvatam, uostalom, mili sestriću, tvoj postupak, ali baš mi to daje pravo da te što hitnije odvedem odavde.”

„Odmah ću narediti da se pripremi čamac za vas”, reče kapetan, ne stavlajući, na Karlovo iznenađenje, čak ni najmanji prigovor na ujakove reči, koje su mogle biti nesumnjivo shvaćene kao ujakovo samounižavanje. Glavni blagajnik užurbano priskoči do pisaćeg stola i telefonom prenese kapetanovu naredbu komandiru čamca.

„Vreme je već na izmaku”, reče u sebi Karl, „ali ne mogu da učinim ništa a da sve redom ne uvredim. Ne mogu ipak da napustim ujaka, pošto me je tek pronašao. Doduše, kapetan je ućtiv, ali to je i sve. Njegova ućtivost prestaje kad je u pitanju disciplina, a ujak je sigurno rekao ono što je kapetanu u duši. Sa Šubalom neću da govorim, žao mi je čak i što sam mu pružio ruku. A svi ostali ovde su ćorak.”

U takvim mislima, polako je prišao ložaču, izvukao mu desnu ruku iz pojasa i, kao igrajući se, zadržao je u svojoj. „Zašto ti ništa ne kažeš?” - upita. „Zašto sve to dopuštaš?”

Ložač je samo nabrao čelo kao da traži izraz za ono što bi da kaže. Naposletku je oborio pogled na Karlovu i svoju ruku.

„Učinjena ti je nepravda kao nikome na brodu, to sasvim tačno znam.” I Karl je tamo-amo provlačio prste kroz prste ložača koji je blistavim očima kružio unaokolo kao da ga obuzima zanos, ali koji niko ne bi trebalo da mu uzme za zlo.

„Ali, ti moraš da se braniš, da kažeš da i ne, inače pak ljudi neće nazreti istinu. Moraš mi obećati da ćeš me poslušati, jer ja lično, veoma se i ne bez osnova bojim, neću više moći da ti pomognem.” I tada Karl zaplaka, dok je ljubio ložačevu ruku, i uze tu ispucalu, gotovo beživotnu ruku i pritisnu je uz svoj obraz, kao blago kojeg smo prinuđeni da se odrekemo. Tada je već uz njega bio ujak senator i odvuкао ga, mada s najmanje mogućim prisiljavanjem.

„Izgleda da te je ložač začarao”, reče on i preko Karlove glave značajno pogleda u kapetana. Osećao si se napuštenim, i pošto si našao ložača, sad si mu zahvalan; to je za svaku pohvalu. Ali, meni već za ljubav, ne preteruj u tome i nauči da shvatiš svoj položaj.”

Pred vratima nastade galama, čuli su se povici i čak kao da nekog brutalno guraju na vrata. Uđe mornar, ponešto usplahiren, s pripasanom ženskom keceljom. „Ljudi su napolju”, uzviknu on i jednom trgnu laktovima oko sebe kao da je još u metežu. Najzad se sabrao i htede da salutira pred kapetanom, ali primeti žensku kecelju, strže je, zavitla na pod i viknu: „Baš gnusno! Pripasali mi žensku kecelju.” Potom je, ipak, capnuo potpeticama jednom o drugu i salutirao. Neko pokuša da se nasmeje, ali kapetan reče strogo: „To ja zovem dobrim raspoloženjem. Ko je to pa napolju?”

„Moji svedoci”, reče Šubal, istupivši napred. „Najpokornije molim za izvinjenje zbog njihovog nedoličnog ponašanja. Kad ljudi završe plovidbu, ponekad su kao mahniti.”

„Pozovite ih odmah unutra!” zapovedi kapetan i, odmah se obrativši senatoru, reče ljubazno ali brzo: „Budite sad tako dobri, poštovani gospodine senatore, i pođite sa svojim sestrićem za ovim mornarom koji će vas odvesti u čamac. Svakako vama ne moram reći koliko mi je zadovoljstvo i kolika čast što sam se s vama, gospodine senatore, lično upoznao. Želeo bih samo da mi se uskoro pruži prilika da jednom s vama, gospodine senatore, nastavim naš prekinuti razgovor o stanju u američkoj floti i da tada možda opet budemo prekinuti tako prijatno kao danas.”

„Trenutno mi je dovoljan ovaj jedan sestrić”, reče ujak kroz smeh. „A sad primite moju najdublju zahvalnost na vašoj ljubaznosti i ostajte zdravo. Uostalom, ne bi čak ni bilo nemogućno da prilikom našeg” - srdačno je privukao Karla k sebi - „sledećeg putovanja u Evropu provedemo s vama možda duže vreme.”

„Tome bih se od srca radovao”, reče kapetan. Oba gospodina stegoše jedan drugom ruku, a Karl je mogao samo još nemo i ovlaš da pruži ruku kapetanu, jer je ovaj već bio zauzet grupom od možda petnaest ljudi koji su ušli pod Šubalovim vodstvom, doduše donekle pometeni, ali ipak veoma glasni. Mornar je zamolio senatora da mu dozvoli da pođe prvi i onda je razdvojio gomilu za njega i Karla, i oni lako prominuše između ljudi koji su se klanjali. Činilo se da ti, uostalom dobrodušni ljudi Šubalov spor s ložačem shvataju kao šalu koja čak ni kad se našla pred kapetanom nije prestala da bude smešna. Karl je među njima opazio i devojkicu iz kuhinje Linu koja je, veselo mu namignuvši, upasivala kecelju koju je odbacio mornar, jer je bila

njena.

Idući dalje za mornarem, napustili su kancelariju i skrenuli u mali hodnik koji ih je, posle par koraka, doveo do vratanca odakle je kratko stepenište vodilo do čamca pripremljenog za njih. Mornari u čamcu, u koji njihov čelnik uskoči u jednom koraku, ustadoše i salutiraše. Senator je upravo opominjao Karla da bude oprezan prilikom silaska, kad Karl, još na najvišem stepeniku, briznu u grčeviti plač. Senator stavi desnu ruku pod Karlovu bradu, privi ga jako uz sebe i pomilova levom rukom. Tako su sporo silazili, stepenik po stepenik, i čvrsto obgrljeni ušli u čamac, gde je senator za Karla izabrao dobro mesto, baš preko puta sebe. Na senatorov znak, mornari se odbiše od broda i odmah zaveslaše punom snagom. Tek što su odmakli par metara od broda, Karl neočekivano otkri da se nalaze upravo sa one strane broda na koju gledaju prozori glavne blagajne. Sva tri prozora bila su puna Šubalovih svedoka koji su najljubaznije pozdravljali i mahali, čak je i ujak zahvalno otpozdravljao, a jedan mornar izveo je čitavu artistsčku numeru da bi poslao poljubac rukom, pri tome ne prekidajući ravnomerno veslanje. Bilo je, u stvari, kao da nije više ni postojao nikakav ložač. Karl se usredsređenije zagleda u ujaka, čija kolena je gotovo dodirivao svojim, i rodi mu se sumnja da li će ovaj čovek ikad moći da mu zameni ložača. A ujak je izbegao njegov pogled i posmatrao talase koji su ljuljali njihov čamac.

UJAK

U ujakovoj kući Karl se brzo prilagodio novim okolnostima. A i ujak mu je prijateljski izlazio u susret u svakoj sitnici, pa Karl nimalo nije morao da se uči na neugodnim iskustvima, koja uglavnom tako zagorčavaju prvi boravak u inostranstvu.

Karlova soba se nalazila na šestom spratu zgrade čijih su pet donjih spratova, na koje su se u dubinu nadovezivala još tri podzemna, zauzimale poslovne prostorije ujakovog preduzeća. Svetlost, koja je prodirala u sobu kroz dva prozora i balkonska vrata, uvek je iznova izazivala čuđenje kod Karla kad god je izjutra ulazio tu iz svoje spavaće sobice. Zaista, gde li bi morao da stanuje da se iskrcao kao siromašni mali useljenik? Štaviše, kao što je ujak na osnovu svog poznavanja useljeničkih zakona smatrao čak veoma verovatnim, možda ga uopšte ne bi ni pustili u Sjedinjene Američke Države i otposlali bi ga kući, ne mareći za to da on više nije imao nikakvog zavičaja. Jer se ovde nije smelo nadati u sažaljenje i bilo je sasvim tačno ono što je Karl u tom pogledu čitao o Americi; činilo se kao da ovde samo srećni mogu stvarno da uživaju u svojoj sreći među ravnodušnim licima svoje okoline.

Uski balkon pružao se ispred sobe celom njenom dužinom. Ali ono što bi u Karlovom rodnom gradu svakako bilo najviša osmatračnica ovde nije omogućavalo gotovo ništa više osim pogleda na jednu ulicu, koja se između dva reda doslovno istesanih kuća pružala pravo i zato izgledala kao da beži u daljinu, gde su se iz gustog isparenja gromadno uzdizali obrisi neke katedrale. A ujutru, kao i uveče i u noćnim snovima, proticao je tom ulicom sve gušći saobraćaj, koji je, posmatran odozgo, izgledao kao zbijena smeša izobličениh ljudskih figura i krovova svakojakih vozila, smeša koja se stalno iznova stvarala i iz koje se uzdizala nova, umnogostručena, divljačnija smeša buke, prašine i zadaha, a sve je to bilo obuhvaćeno i prožeto moćnom svetlošću koju je mnoštvo predmeta stalno iznova rasipalo, odnosilo i ponovo žurno vraćalo i koja se zaslepljenom oku činila tako opipljiva kao da neko nad tom ulicom svakog trenutka, uvek iznova i svom snagom, razbija neku staklenu ploču što sve prepokriva.

Oprezan kao što je u svemu bio, ujak je savetovao Karlu da se zasad ni u šta ozbiljno ne upušta. Neka svakako sve ispita i pogleda, ali neka se ničim ne zanosi. Dabome, prvi dani Evropljanina u Americi mogu se uporediti s rođenjem i ako se čovek ovde, pri čemu Karl ne bi trebalo da oseća nepotreban strah, brže privikava nego kad iz onog drugog sveta stupi u ovaj ljudski svet, ipak treba imati u vidu da prvi sud uvek stoji na krhkim nogama i zato se ne sme dozvoliti da se na taj način možda zbrkaju svi budući sudovi uz čiju pomoć ovde treba nadalje da se živi. On lično je poznavao novopridošle koji su, recimo, umesto da se drže ovih dobrih načela, danima stajali na svojim balkonima i kao izgubljene ovce žurile dole na ulicu. To bezuslovno mora da smuti čoveka! Ta samotnička neaktivnost, koja se predala posmatranju radnog njujorškog dana, može biti dopuštena, a možda, mada ne baš bez suzdržavanja, i preporučena nekom posetioču, ali je za onoga koji ostaje ovde propast, pri čemu se na ovaj slučaj ta reč može mirne duše primeniti, iako je preterana. I zaista bi se lice ujaka namrštilo kad god bi ovaj, prilikom neke svoje posete, koje je uvek činio samo jednom dnevno, i to uvek u najrazličitije doba dana, zatekao Karla na balkonu. Karl je to ubrzo primetio, i zato se, koliko god mu je to bilo moguće, odricao zadovoljstva da stoji na balkonu.

Nije to, ni izdaleka, bilo jedino njegovo zadovoljstvo. U njegovoj sobi nalazio se jedan američki pisaci sto najbolje vrste, kakav je njegov otac godinama želeo i pokušavao da kupi po nekoj za njega pristupačnoj jeftinoj ceni na najrazličitijim aukcijama, ali s obzirom na svoja ograničena sredstva nikad u tome nije uspeo. Dabome, ovaj sto se nije mogao ni uporediti sa onim tobožnjim američkim pisacim stolovima koji se pojavljuju na evropskim aukcijama. Imao je, na primer, u svom gornjem delu stotinu pregrada svakojakih veličina, tako da bi čak i predsednik Sjedinjenih Država našao pogodno mesto za svaki svoj akt, a osim toga se sa strane nalazio regulator, pa su okretanjem ručice pregrade mogle da se prema volji i potrebi na najrazličitije načine raspoređuju i pomeraju. Tanki mali zidovi sa strane polagano su se spuštali i obrazovali bi dno novih pregrada koje su se dizale, ili u poklopac novih pregrada koje su se spuštale; već posle samo jednog okreta gornji deo je dobijao sasvim drugačiji izgled, a sve se odvijalo, zavisno od okretanja ručice, polagano ili bezumno brzo. Bio je to najnoviji pronalazak, ali je veoma živo podsećao Karla na lutkarski igrokaz Hristovog rođenja koji su kod kuće na božićnom vašaru pokazivali zadivljenoj deci, a i sam Karl je, izgubljen u svojoj zimskoj odeći, često stajao pred njim i bez daha poredio okretanje ručice, koju je vrteo neki starac, sa zbivanjima u igrokazu, s kolebljivim pristupanjem sveta tri kralja, s blistanjem zvezde i sa smernim životom u svetoj štali. I uvek mu je izgledalo da majka, koja je

stajala iza njega, ne prati dovoljno usredsređeno sve događaje; privukao bi je sebi toliko da bi je osećao uz leđa, i sve vreme bi joj, uz glasne usklike, pokazivao skrivene pojave, možda zečića koji je naizmenično menjao svoj položaj, uspravljen na zadnjim nogama, a onda spreman da se da u trk, dok mu majka ne bi poklopila usta i verovatno utonula u svoju raniju rasejanost. Sto nije bio, dabome, napravljen zato da podseća na takve stvari, ali je u istoriji pronalazaka svakako postojala neka nejasna veza slična onoj iz Karlovih uspomena. Za razliku od Karla, ujak se taj sto nimalo nije sviđao; on je samo naprosto hteo da kupi Karlu neki pogodan pisaći sto, a takvi pisaći stolovi su sad svi bili opremljeni tim novim uređajem čija se prednost sastojala, naime, u tome što se bez velikih troškova mogao nadograditi na starije pisaće stolove. Kako god bilo, ujak nije propustio da posavetuje Karla da po mogućstvu uopšte ne koristi regulator; da bi pojačao dejstvo saveta, ujak je tvrdio da je mašinerija veoma osetljiva, da se lako može pokvariti i da je popravka veoma skupa. Nije bilo teško uvideti da su te napomene bile samo izgovor, mada se, s druge strane, takođe moralo reći da se regulator vrlo lako mogao fiksirati, što ujak, ipak, nije uradio.

Prvih dana, tokom kojih su između Karla i ujaka razgovori, razumljivo, češće vođeni, ispričao je Karl i to da je kod kuće, doduše malo ali rado, svirao klavir, što je mogao zaista i da potkrepi, istina, početničkim znanjem primljenim od majke. Karl je bio potpuno svestan toga da je to pričanje u isti mah molba da dobije klavir, ali je već video dovoljno stvari da bi znao da ujak nije imao nikakve potrebe da štedi. Uprkos tome, molba mu nije bila odmah uslišena, ali je nekih osam dana docnije ujak rekao, gotovo u vidu nekog nesvojevoljnog priznanja, da je klavir upravo stigao i da Karl može, ako želi, da nadgleda unošenje. To je, u svakom slučaju, bilo lak posao, ali pri tome čak ni mnogo lakši od samog unošenja, jer se u kući nalazio poseban lift za nameštaj u koji je bez ikakve muke mogao da stane čitav jedan vagon nameštaja, i tim istim liftom je i Karlov klavir dolebdeo do Karlove sobe. Karl se, doduše, i sam mogao popeti istim liftom sa klavirom i transportnim radnicima, ali pošto je odmah do njega na raspolaganju bio jedan manji lift, namenjen ljudima, on se vozio njime, držeći se pomoću jedne ručke stalno na istoj visini s onim drugim liftom i posmatrajući netremice kroz staklene zidove prekrasni instrument, koji je sad bio njegova svojina. Kad ga je uneo u svoju sobu i udario prve tonove, obuzela ga je tako budalasta radost da je, umesto da nastavi sa sviranjem, skočio i sa izvesnog odstojanja, podbočenih ruku, počeo da mu se divi. Akustika je u sobi takođe bila izvrsna i doprinela je da potpuno iščezne ona početna mala nelagoda da stanuje u gvozdenoj kući. U stvari, ma koliko da je zgrada spolja izgledala kao da je od železa, u sobi se apsolutno ništa nije primećivalo od gvozdene armature građevine, i

niko ne bi u nameštaju mogao da uoči nikakvu sitnicu koja bi na ma koji način remetila savršeno osećanje blaženstva. Karl se u prvo vreme mnogo čemu nadao od svog sviranja i nije se stideo da makar pre nego što bi usnuo razmišlja o mogućnosti neposrednog uticaja na američke prilike pomoću tog sviranja na klaviru. A zaista je neobično zvučalo kad je pred otvorenim prozorima, kroz koje je prodirao bukom ispunjeni vazduh, svirao neku staru vojničku pesmu svog zavičaja, koju vojnici uveče, zalegavši u kasarnske prozore i posmatrajući napolju mračni trg, jedan drugome pevaju od prozora do prozora - ali kad bi zatim pogledao na ulicu, ona bi bila neizmenjena i sačinjavala bi i dalje samo delić velikog kružnog toka koji se, sam po sebi, ne bi mogao zaustaviti bez poznavanja svih snaga na delu u tom kruženju. Ujak je trpeo klavirsku svirku, nije rekao ništa protiv nje, tim pre što je Karl, čak i bez opominjanja, tek retko dozvoljavao sebi zadovoljstvo da svira, štaviše doneo je Karlu i note američkih marševa i, naravno, nacionalne himne, ali se zaista nije moglo objasniti samo ljubavlju prema muzici kad je jednog dana, nimalo se ne šaleći, zapitao Karla da li bi možda želeo da nauči da svira i na violini ili u rog.

Učenje engleskog jezika bilo je, naravno, Karlov prvi i najvažniji zadatak. Neki mlađi profesor sa srednje trgovačke škole dolazio je u sedam časova ujutro u Karlovu sobu i zaticao ga je već za pisaćim stolom nad sveskama ili kako korača po sobi i izraze uči napamet. Karl je dobro uviđao da u učenju engleskog nikakva žurba nije preterana i da mu se, osim toga, tu nudi najbolja prilika da brzim napretkom svom ujaku pričini izvanrednu radost. I zaista, dok se isprva u razgovorima sa ujakom engleski ograničavao na pozdravljanja, sve veći delovi razgovora bili su vođeni na engleskom, pri čemu su istovremeno počele da iskrsavaju i poverljivije teme. Kad je Karl jedne večeri mogao ujaku da izrecituje prvu američku pesmu, opis nekog požara, ujak je osetio najdublje zadovoljstvo. Obojica su u tom trenutku stajali kod prozora u Karlovoj sobi, ujak je gledao napolje, gde se već bilo sasvim smrklo, i proživljavajući stihove lagano i ravnomerno udarao dlanom o dlan, dok je Karl stajao uspravno pored njega i ukočenog pogleda izgovarao teške stihove.

Što je engleski bivao bolji, ujak je zadovoljno pokazivao veću spremnost da Karla predstavi svojim poznanicima; jedino što je iziskivao bilo je to da se prilikom takvih susreta, za svaki slučaj, profesor engleskog jezika uvek nalazi u Karlovoj blizini. Prvi poznanik kome je Karl jednog prepodneva bio predstavljen bio je vitak, mlad, neverovatno gibak muškarac, koga je ujak sa izuzetnim znacima pažnje doveo u Karlovu sobu. Bio je to očigledno jedan od mnogih, s gledišta roditelja, promašenih milionerskih sinova, čiji je život

tekao tako da običan smrtnik ne bi mogao bez bola da baci pogled na ma koji dan u životu tog mladog čoveka. I kao da on sam to zna ili sluti i kao da želi to da ublaži koliko je u njegovoj moći, oko njegovih usana i očiju neprestano lebdi osmejak sreće koji je, izgleda, namenjen njemu samom, njegovom sagovorniku i celom svetu.

S tim mladim čovekom, nekim gospodinom Makom, bilo je, uz bezuslovno ujakovo saglašavanje, dogovoreno da zajedno u pola šest ujutru pođu na jahanje, bilo u jahačkom klubu bilo u prirodi. Karl je isprva, doduše, oklevao da prihvati, pošto nikad nije uzjahao konja, pa je želeo da prvo malo nauči da jaše, ali su ujak i Mak toliko navaljivali, tvrdeći da je jahanje čisto zadovoljstvo i zdrava vežba, a nikako veština, da je najzad pristao. Sad je, međutim, već u pola pet morao da ustaje iz postelje, zbog čega je često zažalio, jer je ovde, svakako usled neprekidno napregnute pažnje za dana, takoreći patio od sanjivosti, ali je to žaljenje brzo nestajalo u kupatilu. Iznad čitave kade, uzduž i popreko, prostirala se rešetka tuša - koji je njegov školski drug kod kuće, ma koliko bio bogat, imao tako nešto, i to još samo za sebe - a Karl je, eto, sad ležao tu opružen, u toj kadi u kojoj može da raširi ruke, i pušta na sebe potoke mlake, vrele, opet mlake i najzad ledene vode, i to po volji delimično ili preko cele površine. Leži tu kao da uživa u poslednjim ostacima sna i naročito rado hvata, sklopljenih očnih kapaka, poslednje kapljice koje pojedinačno padaju, zatim se rasprskavaju i slivaju preko lica.

U jahačkom klubu, gde je stizao ujakovim automobilom visoke šasije, uvek bi ga već čekao profesor engleskog, dok je Mak bez izuzetka dolazio tek kasnije. A i mogao je bezbrižno da dolazi kasnije, jer je pravo i živo jahanje počinjalo tek kad bi on stigao. Nisu li se konji propinjali iz svog dotadašnjeg polusna kad on uđe, nije li bič glasnije odjekivao kroz prostor, nisu li se na galeriji koja se okolo dizala pojavljivale pojedine osobe, posmatrači, konjušari, učenici jahanja ili ko sve ne? Ali Karl je vreme do Makovog dolaska iskorišćavao ipak da nauči neke prve, ma i samo najosnovnije jahačke vežbe. Bio je tu neki dugajlija, čija je tek jedva podignuta ruka već dopirala i do hrpta najvišeg konja, koji je Karlu davao te pouke ne duže od jedva četvrt časa. Karlovi uspesi u tome nisu bili preveliki, i on je zauvek zapamtio mnoge engleske vapaje, koje je za vreme tog učenja bez daha dobacivao svom učitelju engleskog, koji je, većinom sanjiv, uvek bio oslonjen o dovratak. Ali je nezadovoljstvo zbog jahanja potpuno prestajalo kad bi se pojavio Mak. Dugajlija više nije bio potreban, i ubrzo se u još polumračnoj dvorani nije čulo ništa drugo osim topota kopita konja u galopu i nije se videlo gotovo ništa drugo osim Makove uzdignute ruka kojom je izdavao Karlu ovu ili onu zapovest. Prestajali su posle pola časa takvog zadovoljstva koje bi proletelo

poput sna. Maku se uvek veoma žurilo, oprostio bi se od Karla, potapšao bi ga po obrazu kad bi bio naročito zadovoljan njegovim jahanjem i izgubio bi se, ne sačekavši u velikoj žurbi čak ni da iziđe zajedno s Karlom kroz vrata. Karl bi zatim poveo profesora sa sobom u auto, pa bi se na čas engleskog odvezli uglavnom zaobilaznim putem, jer bi inače usled vožnje kroz gužvu bulevara, koji je zapravo vodio pravo od ujakove kuće do jahačkog kluba, izgubili suviše vremena. Uostalom, profesor engleskog je ubrzo prestao da ga prati, jer je Karl, koji je prebacivao sebi što tog iscrpljenog čoveka zalud potrže u jahački klub, tim pre što je sporazumevanje s Makom na engleskom bilo veoma jednostavno, zamolio ujaka da profesora oslobodi te dužnosti. Ujak je, posle izvesnog premišljanja, izišao u susret toj molbi.

Potrajalo je srazmerno prilično vremena pre nego što se ujak odlučio da pruži Karlu samo mali uvid u svoje preduzeće, iako ga je Karl često za to molio. Bila je to neka vrsta komisionog i špediterskog preduzeća, kakvo se, koliko je Karl mogao da se seti, u Evropi možda uopšte ne bi moglo pronaći. Poslovi su se, u stvari, sastojali u trgovačkom posredovanju, ali preduzeće nije dostavljalo robu od proizvođača potrošačima, ili možda trgovcu, nego je u nabavkama svih vrsta robe i sirovina posredovalo za račun velikih fabričkih kartela ili između njih. Stoga je to bilo preduzeće koje je istovremeno obuhvatalo kupovinu, skladištenje, transport i prodaju u divovskim razmerama i koje je s klijentima moralo da održava veoma tačne i neprestane telefonske i telegrafske veze. Telegrafaska odaja ni je bila manja nego čak veća od telegrafskog ureda u Karlovom rodnom gradu kroz koji je Karla jednom, držeći ga za ruku, proveo tamo znan školski drug. U telefonskoj dvorani su se na sve strane otvarala i zatvarala vrata telefonskih kabina, a zvonjenje je bilo zaglušujuće. Ujak je otvorio prva takva vrata na koja je naišao, i tamo je u jarkoj električnoj svetlosti sedeo jedan nameštenik, potpuno ravnodušan prema šumu vrata, s glavom obavijenom čeličnom trakom koja mu je pritiskala slušalice na uši. Desna ruka je počivala na stočiću kao da je posebno teška i samo su se prsti koji su držali olovku trzali neljudski ravnomerno i brzo. Bio je veoma štedljiv u rečima koje je izgovarao u prijemu školjku telefona, i često se čak primećivalo da možda ima nešto da primeti sagovorniku, da želi nešto detaljnije da se raspita, ali su ga neke reči koje je čuo primoravale da obori pogled i piše i pre nego što je mogao da ostvari svoju želju. Nije ni morao da se dopunski obaveštava, kao što je ujak tiho objasnio Karlu, jer su iste poruke primala istovremeno još dva nameštenika, a zatim su upoređivane, kako bi greške bile isključene što god je više moguće. Upravo u trenutku kad su ujak i Karl izišli kroz vrata, unutra je hitro ušao jedan praktikant i zatim izišao s listom papira koji je u međuvremenu bio popunjen. Posred dvorane ljudi su neprekidno hrlili tamo-

amo. Niko nije pozdravljao, pozdravljanje je bilo ukinuto, svako se ravnao prema koracima onoga ispred sebe i gledao u pod, preko kojeg se upinjao da ide što brže, ili je hvatao pogledom pojedine reči ili brojeve s papira koje je držao u ruci i koji su lepršali pri njegovom trčućem koraku.

„Zaista si daleko dospeo”, reče Karl prilikom jednog od tih prolazaka kroz poslovni pogon, na čije bi razgledanje moralo da se utroši niz dana čak i da bi se u svako odeljenje samo bacio pogled.

„Moraš znati da sam sve to stvorio sam pre trideset godina. Tada sam imao malo preduzeće u lučkoj četvrti, i ako je jednog dana bilo istovareno pet sanduka, to je bilo mnogo i ja sam ponosito odlazio kući. Danas imam skladište po veličini treće u luci, a u onom zdanju tamo smešteni su trpezarija i ostava za tehnikalije šezdeset pete grupe mojih nosača.”

„Pa to se već graniči sa čudom”, reče Karl.

„Ovde se sve tako brzo razvija”, reče ujak, prekidajući razgovor.

Jednog dana je ujak došao tik uoči obeda, kad je Karl već mislio da će jesti sam kao obično, i rekao mu da odmah obuče crno odelo i pođe s njim na obed na koji je pozvao dva svoja poslovna prijatelja. Dok se Karl presvlačio u susednoj sobi, ujak je seo za pisaći sto i pregledao tek završen zadatak iz engleskog, lupnuo rukom o sto i uskliknuo: „Zaista odlično!”

Oblačenje je nesumnjivo išlo lakše kad je Karl čuo ovu pohvalu, ali je on zaista već bio prilično siguran u svoj engleski jezik.

U ujakovoj trpezariji, koje se sećao još od prve večeri svog dolaska, ustadoše dva veoma gojazna gospodina da se pozdrave, izvesni Grin, a drugi izvesni Polander, kako se ispostavilo za vreme razgovora za stolom. Ujak je, naime, imao običaj da o bilo kojem poznaniku kaže tek nekoliko uzgrednih reči i prepuštao je Karlu da sopstvenim zapažanjem pronade ono što je nužno ili zanimljivo. Za vreme jela razgovor se vodio samo o prisnim poslovnim stvarima, što je za Karla bila dobra lekcija u pogledu trgovačkih izraza, i pustili su Karla da se ćutke posveti jelu, kao da je neko dete koje pre svega treba dobro da se najede, a zatim se gospodin Grin obrati Karlu i upita ga, sa očiglednom namerom da engleski govori što razgovetnije, o njegovim opštim, prvim utiscima o Americi. Usred mrtve tišine Karl je, bacajući ponekad ispod oka pogled na ujaka, odgovarao prilično opširno, i iz zahvalnosti se trudio da ostavi prijatan utisak upotrebljavajući njujorški obojen način izražavanja. Kod jednog od izraza sva tri gospodina su se čak nasmejala uglas, pa se Karl već pobojavao da je napravio neku grubu grešku, ali ne, Karl je čak, kako je izjavio gospodin Polander, rekao nešto veoma uspelo. Uopšte je izgledalo da se Karl

naročito dopada tom gospodinu Polanderu, i dok su se ujak i gospodin Grin ponovo vratili poslovnom razgovoru, gospodin Polander je pozvao Karla da svoju stolicu privuče bliže k njemu, postavljao mu isprva svakojaka pitanja o njegovom imenu, poreklu i putovanju, a zatim je, da bi pustio Karla da ponovo predahne, smejući se i kašljući, žurno pričao o sebi i svojoj ćerci, s kojom je stanovao na malom poljskom dobru u blizini Njujorka, gde on, istina, može da provodi samo večeri, pošto je bankar, pa ga njegov poziv preko celog dana čvrsto vezuje za Njujork. I Karl je odmah najsrdačnije pozvan da dođe na to poljsko dobro, jer takav novopečeni Amerikanac kao što je Karl svakako ima potrebu da se ponekad odmori od Njujorka. Karl je odmah zamolio ujaka za dozvolu da prihvati taj poziv, i ujak je, činilo se, rado dao dozvolu, ali nije spomenuo, pa čak ni nagovestio nikakav određen datum, kao što su to očekivali Karl i gospodin Polander.

Ali, Karl je već sutradan bio pozvan u jednu od ujakovih kancelarija (ujak je imao deset raznih kancelarija samo u toj kući), gde je zatekao ujaka i gospodina Polandera, zavaljene u fotelje, prilično ćutljive. „Gospodin Polander je”, reče ujak, koji se u večernjem sumraku sobe jedva mogao prepoznati, „došao da te povede sa sobom na svoje dobro kao što smo juče razgovarali.” „Nisam znao da to već danas treba da bude”, odgovori Karl, „inače bih već bio spreman.” „Ako se nisi pripremio, možda bi bilo bolje da odložimo posetu za neki sledeći put”, reče ujak. „Ama kakve pripreme!” uzviknu gospodin Polander. „Mlad čovek je uvek spreman.” „Nije to zbog njega”, reče ujak obrativši se svom gostu, „nego zato što bi ipak morao da se popne u svoju sobu, a to bi vas zadržalo.” „I za to ima dovoljno vremena”, reče gospodin Polander, „predvideo sam izvesno odlaganje, pa sam ranije završio poslove.” „Vidiš”, reče ujak, „kakve neugodnosti tvoja poseta već sad izaziva.” „Žao mi je”, reče Karl, „ali odmah ću se vratiti”, i već je hteo da odjuri. „Ne žurite preterano”, reče gospodin Polander. „Ni najmanje mi ne stvarate neugodnosti. Naprotiv, vaša poseta mi pričinjava pravo zadovoljstvo.” „Propuštaš sutra čas jahanja. Jesi li ga već otkazao?” „Nisam”, reče Karl, a ova poseta kojoj se radovao počinjala je da mu biva teška, „pa nisam ni znao...” „I uprkos tome hoćeš da ideš?” pitao je ujak dalje. Gospodin Polander, taj ljubazni čovek, priteče u pomoć. „Zaustavićemo se u prolazu kod jahačkog kluba i uredićemo tu stvar.” „To već može”, reče ujak. „Ali Mak će te ipak čekati.” „Čekati me neće”, reče Karl, „ali će svakako otići tamo.” „Pa onda?” reče ujak kao da Karlov odgovor nije predstavljao nikakvo opravdanje. Opet je gospodin Polander rekao presudnu reč: „Ali ga i Klara” - to je bila ćerka gospodina Polandera - „očekuje, i to još večeras, a ona valjda ima neku prednost nad Makom?” „Svakako”, reče ujak. „E, pa onda požuri u svoju sobu”, i udari kao protiv volje nekoliko puta o ručni naslon fotelje. Karl

je već bio kod vrata kad ga ujak ponovo zadrža pitanjem: „A sutra ujutru ćeš svakako biti opet ovde za čas engleskog?” „Ali” - uzviknu gospodin Polander i okrete se sa čuđenjem u svojoj fotelji koliko god je to dozvoljavala njegova debljina. „Pa zar ne sme barem sutrašnji dan da ostane tamo? Ja bih ga onda dovezao natrag preksutra ujutro?” „Nipošto, ni u kojem slučaju”, odvrati ujak. „Ne mogu da dopustim da se njegovo učenje toliko poremeti. Kasnije, kad se bude posvetio nekoj sređenoj životnoj profesiji, veoma rado ću mu dozvoliti da se i na duže vreme odazove jednom tako ljubaznom i časnom pozivu.” „Kakvih li protivrečnosti!” - pomisli Karl. Gospodin Polander se snuždio. „Ipak, na jedno veče i jednu noć gotovo se zaista ne isplati.” „To je bilo i moje mišljenje”, reče ujak. „Eh, koliko se daje, toliko valja uzeti”, reče gospodin Polander i već je ponovo bio nasmejan. „Dakle, čekam!” - doviknuo je Karlu koji je, pošto ujak više ništa nije rekao, žurno odlazio. Kad se ubrzo vratio spreman za put, u kancelariji je zatekao samo gospodina Polandera, ujak je bio otišao. Gospodin Polander sav srećan protrese Karlu obe ruke, kao da bi hteo što je moguće više da se uveri da Karl zaista ide. Karl je bio još sav zajapuren od žurbe, i sa svoje strane protrese ruke gospodina Polandera, izražavajući time zadovoljstvo što ide na taj izlet. „Da se nije ujak naljutio zato što idem?” „Ama nije! Nije on sve to tako ozbiljno ni mislio. Samo mu vaše odgajanje leži na srcu.” „Da li vam je on lično rekao da sve ono nije tako ozbiljno mislio?” „Ma da”, reče otežući gospodin Polander dokazujući time da ne ume da laže. „Čudnovato je kako mi je nerado dopustio da vas posetim premda ste njegov prijatelj.” Ni gospodin Polander, iako to nije otvoreno priznavao, nije nalazio nikakvo objašnjenje za to, i obojica su, vozeći se automobilom gospodina Polandera kroz toplo veče, još dugo razmišljali o tome, mada su odmah počeli da govore o drugim stvarima.

Sedeli su tik jedan uz drugog i gospodin Polander je, dok je pričao, držao Karlovu ruku u svojoj. Karl je hteo mnogo da sazna o gospođici Klari kao da je nestrpljiv zbog dugog puta i kao da pomoću tog pričanja može brže da dospe tamo nego koliko će to zapravo trajati. Iako se još nikad noću nije vozio njujorškim ulicama i mada je preko pločnika i kolovoza vitlala buka poput vihora, menjajući smer svakog trenutka, kao da je nisu prouzrokovali ljudi nego neki strani element, Karl se, dok se upinjao tačno da shvati reči gospodina Polandera, nije zanimalo ni za što drugo osim za tamni prsluk gospodina Polandera, preko koga je, popreko, spokojno visio zlatni lanac. Iz ulica po kojima su ljudi, obuzeti velikim, neskrivenim strahom da ne zakasne, užurbanim korakom i vozilima u punoj brzini hrlili ka pozorištima, stigoše preko tranzitnih četvrti u predgrađe, gde su policajci na konjima stalno upućivali njihov auto u pobočne ulice, pošto su glavne ulice zaposeli demonstranti, metalski radnici u štrajku, tako da je na raskršćima bio

dozvoljen samo najneophodniji saobraćaj. Kad bi auto, dolazeći iz mračnih uličica koje su potmulo odjekivale, presecao neki od tih bulevara nalik čitavim trgovima, onda bi se na obema stranama, u perspektivama koje niko ne bi mogao da sagleda do kraja, pojavljivali pločnici nakrcani masom koja se kreće sićušnim koracima i čije je pevanje jednoglasnije nego što je to pevanje jednog jedinog ljudskog glasa. A na slobodnom kolovozu video bi se tu i tamo poneki policajac na nepomičnom konju, ili nosači zastava ili platnenih transparenta razapetih preko ulice, ili poneki radnički vođa okružen saradnicima i pomoćnicima, ili tramvajski vagon koji se nije dovoljno brzo izmakao, pa sad tu stoji prazan i mračan, dok kočničar i kondukter sede na platformi. Male grupe radoznalaca stajale su daleko od pravih demonstranata i nisu napuštale svoja mesta, iako im je pravi smisao zbivanja ostajao nejasan. Ali Karl se radosno oslanjao o ruku kojom ga je gospodin Polander obgrlio; uverenje da će uskoro biti dobrodošao gost u osvetljenoj, zidom ograđenoj poljskoj kući koju čuvaju psi godilo mu je preko svake mere, i mada, usled sanjivosti koja ga je zahvatala, nije više bez greške ili barem bez praznina shvatao sve što je govorio gospodin Polander, ipak bi se s vremena na vreme prenuo i protrljao oči, da bi ponovo, na trenutak, ustanovio da li gospodin Polander primećuje njegovu sanjivost, jer je to hteo po svaku cenu da izbegne.

VILA U OKOLINI NJUJORKA

„Stigli smo”, reče gospodin Polander upravo u jednom od trenutaka kad se Karl osećao izgubljenim. Automobil je stajao ispred vile, koja je, kako je to s bogataškim vilama u okolini Njujorka, bila prostranija i viša nego što je inače potrebno za vilu namenjenu da služi samo jednoj porodici. Pošto je samo donji deo kuće bio osvetljen, nije se čak moglo ni odmeriti koliko je visoka. Ispred nje su šumorili kestenovi između kojih je - rešetkasta kapija bila je već otvorena - kratka staza vodila do stepeništa kuće. Po umoru koji je osetio izišavši iz automobila, Karlu se činilo da je vožnja ipak prilično dugo trajala. U tami drvoreda kestenova čuo je, nedaleko od sebe, devojački glas kako kaže. „Evo najzad gospodina Jakoba.” „Zovem se Rosman”, reče Karl i prihvati pruženu ruku devojke čiji je obris sad nazirao. „To je samo Jakobov sestrić”, reče gospodin Polander objašnjavajući, „i ime mu je Karl Rosman.” „To ništa ne menja u našem zadovoljstvu što ga ovde vidimo”, reče devojka, koja nije mnogo držala do imena. Uprkos tome, Karl je, još dok je prilazio kući, između gospodina Polandera i devojke, upitao: „Vi ste gospođica Klara?” „Da”, reče ona, i već se u svetlosti iz kuće moglo donekle raspoznati njeno lice koje je nagla prema njemu, „ali nisam htela da se predstavljam ovde u mraku.” „Pa zar nas je čekala kod kapije?” - pomisli Karl, koji se u hodu postepeno rasanjivao. „Uostalom, večeras imamo još jednog gosta”, reče Klara. „Nije moguće!” razgnevljeno uzviknu gospodin Polander. „Gospodina Grina”, reče Klara. „Kad je došao?” upita Karl kao da nešto naslućuje. „Maločas. Zar niste čuli njegov auto ispred vašeg?” Karl pogleda gospodina Polandera da bi dokučio kako on gleda na tu stvar, ali je ovaj držao ruke u džepovima pantalona i samo je čvršće koračao. „Ništa ne вреди stanovati tek nešto izvan Njujorka, čovek nije pošteđen uznemiravanja. Bezuslovno ćemo morati da se preselimo još dalje, pa makar morao da se vozim pola noći do kuće.” Kod stepeništa su zastali. „Ali gospodin Grin već odavno nije bio ovde”, reče Klara, koja se očigledno potpuno slagala sa svojim ocem, ali je ipak htela da ga umiri. „Zašto je morao baš večeras da dođe”, reče Polander, i reči su se već ljutito kotrljale preko mesnate donje usne, koja je kao mlohavo i teško meso lako postajala veoma pokretljiva.

„Tako je”, reče Klara. „Možda će uskoro otići”, primeti Karl, čudeći se i sam saglasju koje je uspostavio s tim još do juče njemu potpuno nepoznatim ljudima. „Oh, ne”, reče Klara, „ima on neki veliki posao za tatu o kojem će verovatno dugo razgovarati, pošto mi je već u šali pripretilo da ću morati da slušam do zore ako želim da budem ljubazna domaćica.” „Eto još i to. Onda ostaje preko noći”, uzviknu Polander kao da se time konačno dogodilo ono najgore. „Sad bih zaista bio najzadovoljniji”, reče on i ta nova misao ga razvedri, „sad bih zaista bio najzadovoljniji, gospodine Rosmane, kad bih vas ponovo smestio u automobil i vratio vašem ujaku. Današnje večere je već unapred pokvareno, a ko zna kad će vas vaš gospodin ujak sledeći put prepustiti nama. A ako vas još danas vratim, idući put ipak neće moći da nas odbije.” I već je hvatao Karla za ruku da ostvari svoj plan. Ali Karl se nije ni pomerio, a Klara je zamolila da ga ostavi ovde, jer gospodin Grin neće njoj i Karlu ni najmanje smetati, pa je najzad i Polander uvideo da njegova odluka nije bila najčvršća. Osim toga - i to je možda bilo presudno - čuli su odjednom gospodina Grina kako sa najvišeg odmorišta na stepeništu dovikuje u baštu: „Gde li ste već jednom?” „Stižemo”, reče Polander i zaputi se na stepenište. Iza njega su išli Karl i Klara, koji su se sad na svetlosti međusobno proučavali. „Kako su joj samo usne rumene”, reče Karl u sebi i prisativši se usana gospodina Polandera pomisli kako su kod ćerke poprimile divan izgled. „Posle večere”, tako je govorila, „otići ćemo odmah, ako vam godi, u moju sobu da se barem mi ratosiljamo tog gospodina Grina, kad je tata već prinuđen da se njime bavi. I tada ćete biti tako ljubazni da mi nešto odsvirate na klaviru, jer mi je tata već pričao kako to dobro umete, dok sam ja, nažalost, potpuno nesposobna da vežbam i nikad i ne prilazim svom klaviru, iako zapravo veoma volim muziku.” Karl se zdušno složio s Klarinim predlogom, premda bi mu bilo milo da i gospodina Polandera uključe u svoje društvo. Ali pred gorostasnim Grinovim obličjem - Karl se već bio privikao na Polanderov stas - koje se postepeno pomaljalo pred njima dok su se uspinjali stepenicama, Karla je sasvim napustila svaka nada da će večeras na bilo koji način odmamiti gospodina Polandera od tog čoveka.

Gospodin Grin ih je dočekaao veoma užurbano, i kad su se ispozdravljali, uhvatio je za ruku gospodina Polandera i propustio ispred sebe Karla i Klaru u trpezariju, koja je, naročito zbog cveća što se na stolu napola uzdizalo iz bokora svežeg zelenila, izgledala veoma svečano i stoga udvostručavala žaljenje zbog nepoželjnog prisustva gospodina Grina. Baš kad se Karl, čekajući pored stola da ostali posedaju, poradovao što će velika staklena vrata prema bašti ostati raskriljena, jer je jak miris hujao unutra kao u neki venjak, navali gospodin Grin, dahćući, da zatvori ta vrata, saže se do najniže reze, prope se do najviše, i to sve tako mladalački brzo da služitelj, koji je bio

pritrčao, nije više imao šta da uradi. Prve reči gospodina Grina za stolom izražavale su čuđenje što je Karl dobio od ujaka dozvolu za ovu posetu. Prinosiso je ustima punu kašiku, a kašikom supe i objašnjavao, desno Klari, levo gospodinu Polanderu, zašto se toliko čudi, kako ujak bdi nad Karlom i kako je ujakova ljubav prema Karlu prevelika da bi se mogla nazvati ljubavlju jednog ujaka. „Nije mu dovoljno što se ovde nepotrebno utrpao nego se istovremeno još trpa između mene i ujaka”, mislio je Karl i nije mogao da srkne ni gutljaj zlataste supe. Ali pošto nije želeo da iko primeti koliko se neprijatno oseća, počeo je nemo da uliva supu u sebe. Obed je proticao košmarnom sporošću. Samo su gospodin Grin i donekle još Klara bili živahni i čak su povremeno nalazili i priliku da se nakratko nasmeju. Gospodin Polander se samo nekoliko puta uplitaio u razgovor, kad bi gospodin Grin počinjao da govori o poslovima. Ali brzo je odustajao i od takvog razgovora, a gospodin Grin bi posle nekog vremena neočekivano morao time ponovo da ga prene. On je, uostalom, naročito istakao - i tu je Karl počeo pažljivo da sluša kao da mu nešto pretilo, pa ga je Klara morala opomenuti da je pred njim pečenje i da je na večeri - da isprva nije nameravao da učini ovu neočekivanu posetu. Jer, iako je posao o kojem je još trebalo da razgovaraju bio posebno hitan, mogli su ipak ono najvažnije da pretresu danas u gradu, a manje važne stvari da odlože za sutra ili kasnije. I stoga je on zaista još znatno pre završetka radnog vremena bio kod gospodina Polandera, ali ga nije zatekao, tako da je bio prisiljen da telefonira kući da se noćas neće vraćati i da se doveze ovamo. „Onda ja moram da molim za izvinjenje”, reče Karl glasno i pre nego što je iko imao vremena da odgovori, „jer sam ja kriv što je gospodin Polander danas ranije izišao iz kancelarije, i zbog toga mi je veoma žao.” Gospodin Polander pokri servijetom veći deo svog lica, dok se Klara, doduše, osmehnula Karlu, ali to nije bio osmeh saučestvovanja nego osmeh koji je nekako trebalo da utiče na njega. „Tu nije potrebno nikakvo izvinjenje”, reče gospodin Grin, koji je upravo rasecao jednog goluba oštrim rezovima. „Baš naprotiv, čak se radujem da provedem večer u tako prijatnom društvu umesto da sam večeram kod kuće gde me poslužuje moja stara domaćica, koja je tako stara da joj već i put od vrata do mog stola teško pada, te dugo mogu ostati zavaljen u svojoj naslonjači ako mi je baš stalo da je posmatram na tom putu. Tek nedavno sam sproveo da služitelj donosi jela do vrata trpezarije, ali put od vrata do mog stola, koliko je ja razumem, pripada njoj.” „Bože moj”, uskliknu Klara, „to se zove vernost!” „Da, još ima vernosti na svetu”, reče gospodin Grin i prinese zalogaj ustima, gde je jezik, kao što je Karl slučajno opazio, jednim zamahom zahvatio jelo. Karlu se gotovo smučilo, pa je ustao. Gospodin Polander i Klara ga skoro istovremeno uhvatiše za ruke. „Morate još da posedite”, reče Klara. I kad je ponovo seo, ona mu došapnu:

„Ubrzo ćemo zajedno da se izgubimo. Budite strpljivi.” Gospodin Grin se, u međuvremenu, mirno bavio svojim jelom kao da je prirodan zadatak gospodina Polandera i Klare da umiruju Karla kad mu on izazove mučninu.

Obed se odužio naročito zbog usredsređenosti kojom je gospodin Grin pristupao svakom jelu; iako je uvek bio spreman da neumorno dočekuje svako novo jelo, zaista se dobijao utisak da želi temeljito da se okrepi od svoje stare domaćice. Povremeno bi izustio pohvale umešnosti gospođice Klare u vođenju domaćinstva, što je njoj očigledno godilo, dok je Karla dovodilo u iskušenje da ga odgurne kao da je štiti od njegovih napada. Ali gospodin Grin se nije zadržavao samo na njoj nego se, često, ne dižući pogled s tanjira, izražavao žaljenje što je Karl tako bez apetita. Gospodin Polander uze u zaštitu Karlov apetit, mada je trebalo kao domaćin da podstiče Karla da jede. I zaista je Karl, usled napetosti koju je osećao tokom čitave večere, postao dotle osetljiv da je tu izjavu gospodina Polandera protumačio kao neljubaznost, iako je bio svestan toga da tu nije u pravu. I potpuno je odgovaralo tom njegovom raspoloženju što je ponekad jeo nedolično brzo i obilno, a zatim bi opet iscrpljeno, na duže vreme, odlagao viljušku i nož i bio najnepokretniji u društvu, tako da služitelj koji je dodavao jela često nije znao šta da počne s njim.

„Preneću već sutra gospodinu senatoru kako ste uvredili gospođicu Klaru time što ništa ne jedete”, reče gospodin Grin, ograničavajući se na to da šaljiv smisao tih reči prikaže načinom na koji se Karl služio priborom za jelo. „Pogledajte samo devojkicu, kako je tužna”, produžio je i uhvatio Klaru pod bradu. Ona se tome prepustila i sklopila oči. „Mila lepojko”, uzviknuo je, zavalio se i, silno crven u licu, zasmejao se snagom čoveka koji se najeo. Uzalud je Karl pokušavao sebi da objasni ponašanje gospodina Polandera. On je sedeo pred svojim tanjirom i posmatrao ga kao da se tu događa ono što je značajno. Nije privukao Karlovu stolicu do svoje, a kad bi jednom progovorio, obraćao se svima, dok Karlu nije imao ništa naročito da kaže. S druge strane je dozvoljavao da Grin, taj stari, okoreli njujorški matori momak, s jasnim namerama dodiruje Klaru, da vređa Karla, Polanderovog gosta, ili barem da s njim postupa kao s detetom, i da se krepi i prsi za ko zna kakve poduhvate.

Pošto je sto bio raspremljen - kad je primetio opšte raspoloženje, Grin je prvi ustao i time na neki način i sve ostale podigao - Karl je sam otišao do jednog od onih velikih prozora, izdvojenih uskim belim letvicama, koji su vodili na terasu i koji su, kako je primetio kad se primakao, zapravo bili prava vrata. Šta je preostalo od antipatije koju su prema Grinu isprva osećali gospodin Polander i njegova ćerka i koja se Karlu tada učinila ponešto

nerazumljivom? Sad su stajali zajedno s Grinom i klimali mu glavama. Dim iz cigare gospodina Grina, Polanderov poklon, cigare onakve debljine o kakvoj je otac kod kuće ponekad imao običaj da priča kao o činjenici koju sam verovatno nikad nije video svojim očima, rasprostirao se po sobi i široo Grinov uticaj i po uglovima i nišama u koje on lično nikad neće kročiti. Ma koliko daleko stajao, Karl je ipak osećao u nosu golicanje od tog dima, a ponašanje gospodina Grina, na koga se sa svog mesta samo jednom brzo osvrnuo, izgledalo mu je sramotno. Sad mu više ni najmanje nije izgledalo isključeno da mu ujak tako dugo nije davao odobrenje za tu posetu samo zato što je poznavao slabašni karakter gospodina Polandera i otuda je, ako i nije tačno predviđao, ipak računao s mogućnošću da Karlu prilikom te posete može biti nanesena neka uvreda. Ni američka devojka mu se nije dopadala, iako nikako nije bio kadar da je zamisli lepšom. Otkako je gospodin Grin počeo da joj se posvećuje, bio je iznenađen lepotom za koju je njeno lice bilo sposobno, a naročito blistavilom njenih neobuzdano nemirnih očiju. Još nikad nije video suknu koja tako čvrsto obavija telo, mali nabori u žučkastoj, nežnoj i čvrstoj tkanini pokazivali su silinu njene utegnutosti. A Karlu ipak nije ni najmanje stalo do nje, i rado bi se odrekao toga da bude odveden u njenu sobu samo kad bi umesto toga smeo da otvori vrata, na čiju je kvaku za svaki slučaj položio ruku, da uđe u automobil ili čak, ako je vozač već zaspao, naprosto otpešači u Njujork. Vedra noć sa sjajem punog meseca koji ga je obasjavao bila je svima na raspolaganju, i Karlu se činilo besmisleno da bi se tamo napolju bilo čega mogao bojati. Zamišljao je - i prvi put mu je bilo prijatno u toj odaji - kako će ujutru - teško da bi ranije mogao stići kući pešice - iznenaditi ujaka. Doduše, nikad nije bio u njegovoj spavaćoj sobi, nije uopšte ni znao gde se ona nalazi, ali će se već raspitati. Tada će zakucati i na zvanično „Slobodno!” utrčati u sobu i zateći će tog dragog ujaka, koga je do tada poznavao samo potpuno obučenog i do grla zakopčanog, kako sedi uspravno u postelji, u noćnoj košulji, sa začuđenim očima uperenim u vrata. Po sebi može biti da to nije bilo mnogo, ali trebalo bi pomisliti šta bi iz toga moglo da proistekne. Možda će prvi put doručkovati zajedno sa ujakom, ujak u postelji, on na stolici, doručak na stočiću između njih, možda će se takvo zajedničko doručkovanje ustaliti, možda će se zbog takvog doručkovanja, što je čak bilo gotovo neizbežno, sastajati češće nego što su dosad, samo jednom dnevno, a onda će, dabome, i otvorenije moći da razgovaraju. Pa konačno, samo usled izostajanja takvih otvorenih razgovora moglo se desiti da je on danas prema ujaku bio donekle neposlušan ili, bolje reći, tvrdoglav. A ako bi danas i morao ostati ovde preko noći - tako je, nažalost, izgledalo, mada su ga ostavili da stoji tu pored prozora i da se zabavlja kako sam zna i ume - možda će ova nesrećna poseta postati prekretnica ka boljem odnosu sa ujakom,

možda je i ujak večeras, u svojoj spavaćoj sobi, bio obuzet sličnim mislima.

Okrenuo se malo utešen. Pred njim je stajala Klara, koja reče: „Zar vam se kod nas baš ništa ne dopada? Zar se ovde nimalo ne osećate ugodno? Dođite, pokušaću naposletku još nešto.” Povelala ga je preko odaje ka vratima. Za stočićem po strani sedela su oba gospodina, držeći visoke čaše napunjene blago penušavim pićem, Karlu nepoznato, a koje je poželeo da okusi. Gospodin Grin je položio lakat na sto i čitavim licem se uneo u lice gospodina Polandera; kad čovek ne bi poznavao gospodina Polandera, mogao bi sasvim lako da pretpostavi da se tu razgovor ne vodi ni o kakvom poslu nego o nečem zločinačkom. Dok je gospodin Polander ljubaznim pogledom ispratio Karla do vrata, Grin se, iako se čovek već i nehotice povodi za pogledom svog sabesednika, uopšte nije ni najmanjom kretnjom osvrnuo za Karlom, kome je to ponašanje izgledalo kao izraz neke vrste Grinovog ubeđenja da ovde svaki od njih, Karl za sebe i Grin za sebe, treba da pokuša da se održi pomoću svojih sposobnosti, dok će se neophodni društveni odnos između njih vremenom već uspostaviti pobedom ili uništenjem jednog od njih dvojice. „Ako on to misli”, reče Karl u sebi, „onda je budala. Ja zaista ništa neću od njega i neka me ostavi na miru.” Tek što je kročio u hodnik pade mu na pamet da se verovatno ponašao nepristojno, jer je, očiju prikovanih za Grina, dozvolio da ga Klara gotovo odvuče iz sobe. Utoliko je sad poletnije išao pored nje. Prolazeći kroz hodnike najpre nije verovao svojim očima kad je video da na svakih dvadeset koraka stoji po jedan služitelj odeven u raskošnu livreju i obema rukama drži debeli stalak svećnjaka. „Dosad je samo u trpezariju uvedeno novo električno osvetljenje”, objasni Klara. „Ovu kuću smo tek nedavno kupili i potpuno je preuređujemo, ukoliko se uopšte jedna stara, nastrano zazidana kuća da preurediti.” „I u Americi, dakle, već ima starih kuća”, reče Karl. „Naravno”, reče Klara nasmejavši se i povuče ga dalje. „Vi imate čudne pojmove o Americi.” „Nemojte da mi se podsmevate”, reče on ljutito. Najzad, on je već poznavao Evropu i Ameriku, a ona samo Ameriku. U prolazu Klara gurnu lako ispruženom rukom neka vrata i, ne zastajući, reče: „Ovde ćete spavati.” Karl je, naravno, smesta hteo da vidi sobu, ali Klara objasni nestrpljivo i gotovo vičući da za to ipak ima vremena, i da treba samo da je prati. Vukli su jedno drugo malo tamo-amo po hodniku, naposletku Karl pomisli da ne mora u svemu da se ravna prema Klari, otrže se od nje i stupi u sobu. Neočekivana tama pred prozorom mogla se objasniti krošnjom drveta koja se tu njihala svim svojim obuhvatom. Čulo se ptičje cvrkutanje. U samoj sobi, u koju mesečina još nije bila doprla, gotovo ništa nije moglo da se razazna. Karl zažali što nije poneo džepnu električnu svetiljku koju je od ujaka dobio na poklon. U ovoj kući je džepna svetiljka baš bila neophodna; kad bi čovek imao nekoliko takvih svetiljki, mogao bi poslati

služitelje da spavaju. Seo je na dasku od prozora, gledao napolje i slušao. Učinilo mu se da se neka uznemirena ptica probija kroz lišće starog drveta. Negde u polju odjeknu pisak nekog voza njujorske periferije. Inače je bilo tiho.

Ali ne zadugo, jer Klara žurno uđe. Očigledno ljutita, ona uzviknu: „Šta to treba da znači?” i pljesnu rukama po svojoj suknji. Karl je hteo da odgovori tek kad ona postane učtivija. Ali ona mu priđe krupnim koracima i viknu: „E, pa hoćete li sa mnom ili nećete?” i gurnu ga, namerno ili naprosto zbog uzbuđenosti, tako u grudi da bi se srušio kroz prozor da nije u poslednjem trenutku, skliznuvši s prozorske daske, nogama dotakao pod u sobi. „Zamalo što nisam ispao napolje”, reče on prekorno. „Šteta što se to nije dogodilo. Zašto ste tako nevaljali? Ponovo ću da vas gurnem.” I zaista ga je obuhvatila i ponela ga svojim sportom očeličenim telom bezmalo do prozora, pošto je on, isprva preneražen, zaboravio da se učini težim. Ali tamo se pribrao, oslobodio se jednim pokretom kukova i onda je on nju obuhvatio. „Oh, to me boli”, reče ona odmah. Ali, Karl je sad smatrao da više ne sme da je pusti. Dozvolio joj je, doduše, da nesputano korača kud hoće, ali je išao za njom i nije je puštao. A i bilo je tako lako obuhvatiti je u njenoj pripijenoj haljini. „Pustite me”, prošaputala je, a njeno usplamtelo lice bilo je tako blizu njegovog da se morao napregnuti da bi je video, „pustite me, daću vam nešto lepo.” „Zašto li tako dahće”, pomisli Karl. „Ne može biti da je boli, pa uopšte je ne stežem”, i još je nije puštao. Ali naglo, posle trenutka neopreznog, ćutljivog stajanja, ponovo je na svom telu osetio kako raste njena snaga, i ona mu se izvila, zgrabila ga dobro izvedenim zahvatom, odbranila se od njegovih nogu koristeći svoje noge po nekoj nepoznatoj borilačkoj tehnici, i gurala ga ispred sebe ka zidu, udišući vazduh izuzetno ravnomerno. Ali tamo se nalazio kanabe, na koji ona položi Karla i, ne naginjući se suviše blizu nad njim, reče: „Sad mrdni ako možeš”. „Mačko, mačketino”, samo je još to mogao Karl da uzvikne iz kovitlaca gneva i stida koji ga je zahvatio. „Ma ti si luda, mačketino!” „Pazi šta govoriš”, reče ona i jedna njena ruka skliznu mu do grla, koji je toliko počela da steže da je Karl bio potpuno nesposoban da učini ma šta drugo osim da se bori za vazduh, dok mu je ona drugu ruku spustila na obraz, dodirнула ga kao za probu, pa je onda podigla i sve više je dizala tako da ju je mogla svakog trenutka spustiti i zalepiti mu zaušku. „Kako bi bilo”, upitala je pri tome, „kad bih te za kaznu zbog ponašanja prema jednoj dami poslala kući s jednim debelim šamarom? Možda bi ti koristilo na tvom budućem životnom putu, iako ne bi nudilo nikakvu lepu uspomenu. Čak mi te je i žao, prilično si zgodan dečko, a da si učio džijudžicu verovatno bi gi mene izmlatio. Ipak, ipak - prosto me strašno mami, tako kako tu sad ležiš, da te išamaram. Verovatno bih se zbog toga pokajala, ali ako to učinim, treba sad

odmah da znaš, uradiću to gotovo protiv svoje volje. I onda se, dabome, neću zadovoljiti jednim šamarom nego ću lupati desno i levo dok ti obrazi ne nateknu. A možda si i čovek od časti - gotovo bih volela da u to verujem - i nećeš hteti sa šamarima dalje da živiš nego ćeš iščeznuti iz ovog sveta. Ali i zašto si bio toliko protiv mene? Možda ti se ne sviđam? Zar se ne isplati doći mi u sobu? Pazi, sad zamalo da ti nisam gotovo slučajno prilepila šamar. Ako se, dakle, danas još ovako izvučeš, idući put se ophodi finije. Nisam ja tvoj ujak kome možeš da prkosiš. Uostalom, još hoću da te upozorim da, ako te pustim bez šamara, ne smeš da pomisliš da su tvoj sadašnji položaj i stvarno šamaranje s gledišta časti isto. Ako bi to mislio, onda bih te zaista stvarno išamarala. Šta li će Mak reći kad mu sve ovo budem ispričala?" Spomenuvši Maka, pustila je Karla; u njegovim nejasnim mislima Mak mu je izgledao kao neki oslobodilac. Osećao je još trenutak Klarinu ruku na svom grlu, zato se još malo vrpeljio, a zatim je tiho ležao.

Pozvala ga je da ustane; nije odgovorio, niti se mrdnuo. Upalila je odnekle izvučenu sveću, soba se osvetlila, na stropu se pojavila plava cikcak šara, ali je Karl ležao glavom oslonjenom o uzglavlje sofe onako kako ju je Klara tu smestila i nije je pokrenuo ni koliko za prst. Klara je kružila po sobi, suknja joj je šuštalala oko nogu, zatim se duže vreme nije kretala, verovatno je stajala kod prozora. „Da li te je prošao inat?" čuo ju je zatim kako pita. Karl je teško primio što u toj sobi, koju mu je gospodin Polander namenio za tu noć, nije mogao da nađe spokoja. Tu se okolo šetkala ta devojkica, zastajkivala je i govorila, a bila mu je tako neizrecivo zamorna. Brzo odspavati, pa otići odavde - to je bila njegova jedina želja. Uopšte više nije želeo u postelju nego je hteo da ostane samo tu na kanabetu. Vrebao je samo kad će ona da ode, pa da za njom priskoči vratima, da ih zabravi, i da se onda opet baci na kanabe. Osećao je silnu potrebu da se protegne i da zeva, ali nije hteo to da čini pred Klarom. I tako je ležao, zurio uvis, osećao kako mu lice postaje sve nepomičnije, i muva koja ga je obletala zatreperila mu je pred očima, a da on istinski nije bio svestan šta je to bilo.

Klara mu je ponovo prišla, nagnula se tako da bude u smeru njegovog pogleda i da se nije savladao morao bi da je pogleda. „Ja sad idem", reče ona. „Možda ćeš kasnije poželeći da dođeš kod mene. Vrata moje sobe su četvrta kad se broji od ovih vrata, na ovoj strani hodnika. Dakle, prodeš pored sledeća troja vrata i onda ti dođu ona prava. Neću više da silazim u trpezarijsku odaju nego ostajem u svojoj sobi. Zaista si me propisno zamorio. Neću baš čekati na tebe, ali ako bi da dođeš, onda dođi. Seti se da si mi obećao da ćeš da mi sviraš na klaviru. Ali možda sam te sasvim iznervirala i nisi kadar više ni da se pokreneš, onda ostani i ispavaj se. Zasad neću reći ocu

ni reč o našoj kavgi; to ti kažem za slučaj da si zbog toga zabrinut.” Na to, uprkos svojoj navodnoj zamorenosti, u dva skoka izlete iz sobe.

Karl odmah ustade; to ležanje je već postalo nepodnošljivo. Da bi se malo razmrdao, ode do vrata i pogleda u hodnik. Ali kako je tamo bilo samo mračno! Bio je zadovoljan kad je zatvorio i zaključao vrata i ponovo stao kod svog stola u svetlosti sveće. Odlučio je da ne ostane duže u toj kući nego da siđe dole do gospodina Polandera, da mu otvoreno kaže kako je Klara prema njemu postupila - ni najmanje mu nije bilo važno što će priznati svoj poraz - i da s tim sasvim dovoljnim opravdanjem zamoli za dozvolu da se odveze ili da peške ode kući. Ako bi gospodin Polander imao nešto protiv takvog naglog povratka, onda će ga Karl zamoliti da ga barem neki od služitelja odvede do najbližeg hotela. Prema ljubaznim domaćinima se, doduše, po pravilu inače ne postupa tako kako je Karl naumio, ali se prema gostu još manje postupa onako kako je Klara učinila. Pri tome je još smatrala da je njeno obećanje da zasad neće gospodinu Polanderu ništa reći o kavgi neka ljubaznost, a to je već bilo da se zavapi do neba. Pa zar je Karl bio pozvan na neko rvačko nadmetanje kao da bi trebalo da se stidi što ga je oborila neka devojka koja je verovatno najveći deo svog života provela učeći rvačke zahvate? Na kraju krajeva čak ju je i Mak podučavao. Neka mu samo sve ispriča; on je sigurno uviđavan, to je Karl znao, iako nikad nije imao prilike da se u to neposredno uveri. Ali Karl js znao i to da bi, ako bi ga Mak podučavao, postigao još znatno veći napredak od Klare; tada bi jednog dana ponovo došao ovamo, najverovatnije nepozvan, prvo bi, dabome, istražio područje čije je tačno poznavanje bilo veliko Klarino preimućstvo, zgrabio bi zatim istu tu Klaru i njome izlupao taj isti kanabe na koji ga je ona danas oborila.

Sad je stvar bila samo u tome da nađe ponovo put do trpezarijske odaje, gde je verovatno, u svojoj prvoj rasejanosti, ostavio svoj šešir na nekom neodgovarajućem mestu. Naravno, sveću je hteo da ponese sa sobom, ali nije bilo lako snaći se čak ni pri njenoj svetlosti. Nije znao, recimo, ni da li ova soba leži u istoj ravni s trpezarijskom odajom. Prilikom dolaska, Klara ga je neprestano tako vukla da nije stizao čak ni da se osvrne, a uz to misli su mu tada bile zauzete i gospodinom Grinom i služiteljima sa svećnjacima; ukratko, sad doista nije znao ni da li su prešli jedno ili dva stepeništa ili možda čak nijedno. Sudeći po izgledu, soba je ležala prilično visoko i stoga je pokušavao da zamisli da su došli stepenicama, ali se već i do ulaza u kuću moralo ići stepenicama, pa zašto ne bi i ova strana kuće bila uzdignuta? Samo kad bi se barem u hodniku video neki zrak svetlosti da se probija ispod nekih vrata ili kad bi se iz daljine, makar i sasvim tiho, čuo neki glas!

Njegov džepni časovnik, poklon od ujaka, pokazivao je jedanaest časova,

i on uze sveću i iziđe u hodnik. Vrata je ostavio otvorena da bi, u slučaju da njegovo traganje bude uzaludno, ponovo našao barem svoju sobu i pomoću nje, u krajnjem slučaju, i vrata Klarine sobe. Radi sigurnosti, da se vrata ne bi sama zatvorila, podupro ih je stolicom. U hodniku je iskrsla jedna nepovoljna okolnost: prema Karlu je - on je, prirodno, pošao ulevo od Klarinih vrata - duvala promaja koja je, doduše, bila slaba, ali je ipak lako mogla da ugasi sveću, tako da je Karl morao rukom da zaklanja plamen i povrh toga češće da zastaje da bi se slabašni plamen ponovo rasplamsao. Bilo je to sporo napredovanje i put je zato izgledao dvaput duži. Karl je već prešao veliko rastojanje duž zidova na kojima nije bilo uopšte nikakvih vrata, a nije se moglo naslutiti šta se nalazi s druge strane. Zatim su ponovo iskrsavala vrata za vratima, pokušao je neka da otvori, bila su zaključana, a prostorije očigledno nenastanjene. Bilo je to besprimerno rasipanje prostora, i Karl pomisli na istočne njujorške četvrti koje je ujak obećao da će mu pokazati, gde, kažu, u jednoj sobici živi nekoliko porodica i dom jedne porodice se sastoji iz jednog sobnog ugla u kojem se deca zbijaju oko svojih roditelja. A ovde su tolike sobe stajale prazne i postojale samo zato da šuplje odjekuju kad se zakuca na vrata. Gospodin Polander je Karlu izgledao kao čovek koga su zaveli lažni prijatelji i koga je zaludela njegova ćerka, i tako je upropašćen. Ujak ga je sigurno pravilno prosudio i isključivo je njegovo načelo da ne utiče na Karlovo prosućivanje ljudi krivo za ovu posetu i za ovo lutanje hodnicima. Karl će sutra to bez odlaganja reći ujaku, jer će ujak, držeći se svog načela, rado i mirno saslušati i sestrićev sud o sebi. Povrh toga je to načelo bilo možda jedina stvar koja se Karlu nije dopadala kod ujaka, a čak ni to nedopadanje nije bilo bezuslovno.

Odjednom na jednoj strani hodnika nestade zida i umesto njega poče mermerni rukohvat hladan kao led. Karl spusti sveću pored sebe i oprezno se naže preko rukohvata. Zapahnu ga tamna praznina. Ako je ovo bilo glavno predvorje kuće - u slabašnoj svetlosti sveće pojavio se deo zasvođenog stropa - zašto onda nisu ušli kroz to predvorje? Čemu li je samo služio taj široki, duboki prostor? Čovek je stajao ovde gore kao na galeriji neke crkve. Karl je gotovo zažalio što ne može do jutra da proboravi u toj kući, jer voleo bi kad bi ga gospodin Polander pri dnevnoj svetlosti svuda proveo i o svemu ga obavestio.

Rukohvat, uostalom, nije bio dugačak, i Karl se ubrzo ponovo našao u zatvorenom hodniku. Kod jednog neočekivanog skretanja hodnika Karl se svom silinom sudari sa zidom i samo zato što je sve vreme brižljivo i grčevito držao sveću ona mu se nije ugasila niti ispala iz ruke. Pošto hodniku nikako nije bilo kraja, a nigde nikakvog prozora da se kroz njega pogleda, niti da se

išta dodirne ni u visini ni u dubini, Karl je već pomislio da se neprestano vrti u krugu i već se ponadao da će, možda, ponovo naći otvorena vrata svoje sobe, ali se ni ona ni rukohvat više ne pojaviše. Dosad se Karl uzdržavao da glasno zazove, jer nije hteo da u tako pozni čas diže galamu u tuđoj kući, ali sad je uvideo da to nije neumesno u ovako neosvetljenoj kući, i upravo se spremao da vikne glasno „Halo!” na obe strane hodnika kad iz smera iz kojeg je došao primeti neku malu svetlost kako se približava. Tek sad je mogao da odmeri dužinu tog pravog hodnika; kuća je bila tvrđava, a ne vila. Karlova radost zbog te spasonosne svetlosti bila je tako ogromna da je zaboravio na svaki oprez i pohrlio je ka njoj, ali već pri prvim skokovima sveća mu se ugasi. Nije obraćao pažnju na to, jer mu više nije bila potrebna, eto dolazi mu u susret neki stari služitelj s fenjerom, i taj će mu već pokazati pravi put.

„Ko ste vi?” - upita služitelj i prinese fenjer do Karlovog lica, čime je istovremeno obasjao i sopstveno. Lice mu je izgledalo donekle ukočeno usled velike sede brade, koja se tek na grudima završavala svilenkastim kovrdžama. Ovo mora da je neki verni sluga kad mu dozvoljavaju da nosi ovakvu bradu, pomisli Karl, netremice posmatrajući tu bradu uzduž i popreko, pri čemu mu nije smetalo što je i sam posmatran. Inače je odmah odgovorio da je gost gospodina Polandera, da je iz svoje sobe hteo da ode u trpezariju i da nije mogao da je nađe. „A, tako”, reče služitelj, „još nismo uveli električno osvetljenje.” „Znam”, reče Karl. „Da li biste da pripalite svoju sveću na moju svetiljku?” - upita služitelj. „Molim”, reče Karl, i to učini. „Ovde po hodnicima baš duva”, reče služitelj, „i sveća se lako gasi, zato imam fenjer.” „Da, fenjer je znatno praktičniji”, reče Karl. „Sveća vas je već i celog pokapala”, reče služitelj i osvetli fenjerom Karlovo odelo. „Nisam to uopšte ni opazio”, uzviknu Karl i bi mu veoma žao, pošto je to bilo crno odelo za koje je ujak rekao da mu najbolje stoji. A ni kavženje s Klarom nipošto nije koristilo odelu, priseti se u taj tren. Služitelj je bio dovoljno uslužan da očisti odelo koliko je to mogao u žurbi; Karl se neprestano okretao pred njim i pokazivao mu tu i tamo još poneku mrlju koju bi poslužitelj poslušno uklanjao. „Zašto zapravo ovde toliko duva?” upita Karl kad su već pošli dalje. „Ovde treba još mnogo da se zida”, reče služitelj. „Doduše, preziđivanje je već počelo, ali odmiče veoma sporo. A sad i građevinski radnici štrajkuju, kao što možda znate. Ima mnogo nevolja sa izgradnjom. Sad su probili nekoliko velikih otvora koje niko ne zaziđuje, pa promaja duva kroz celu kuću. Ne bih mogao da opstanem da nisam napunio uši vatom.” „Moram, znači, glasnije da govorim?” upita Karl. „Ne, glas vam je zvonak”, reče služitelj. „Ali, da se vratim na ovu zgradu; naročito ovde, u blizini kapele, koja će docnije bezuslovno morati da se izoluje od ostalog dela kuće, promaja se uopšte ne može izdržati.” „Dakle, ograda s rukohvatom pored koje se prolazi u ovom

hodniku izlazi na kapelu?” „Da.” „To sam odmah i mislio”, reče Karl. „Ona predstavlja veliku znamenitost”, reče služitelj, „jer da nije tako, gospodin Mak sigurno ne bi kupio kuću.” „Gospodin Mak?” upita Karl. „Da sam mislio da kuća pripada gospodinu Polanderu?” „Naravno”, reče služitelj, „ali je prilikom ove kupovine gospodin Mak bio najvažniji. Ne poznajete gospodina Maka?” „O, poznajem”, reče Karl. „Ali u kakvoj je on vezi s gospodinom Polanderom?” „On je gospodičin verenik”, reče služitelj. „To zaista nisam znao”, reče Karl i zastade. „Zar vas to toliko iznenađuje?” upita služitelj. „Želim samo da budem upućen u stvari. Kad ne poznaje takve odnose, čovek može napraviti najveće greške”, odgovori Karl. „Čudi me samo da vam o tome nisu ništa govorili”, reče služitelj. „Da, zaista”, reče Karl postišeno. „Verovatno su mislili da to znate”, reče služitelj, „pa to nije nikakva novost. Uostalom, evo nas”, i otvori vrata iza kojih se ukazaše stepenice što okomito vode do zadnjih vrata trpezarije, jarko osvetljene kao prilikom dolaska. Pre nego što je Karl stupio u trpezariju, iz koje su se čuli glasovi gospodina Polandera i gospodina Grina još jednako onako kao pre dobra dva časa, služitelj reče: „Ako želite, mogu ovde da vas sačekam i da vas odvedem u vašu sobu. Ipak je teško snaći se ovde odmah prve večeri.” „Neću se više vraćati u svoju sobu”, reče Karl i nije znao zašto ga je rastužilo to obaveštenje. „Neće biti tako strašno”, reče služitelj osmehnuvši se pomalo nadmoćno i potapša ga po ruci. On je Karlove reči verovatno protumačio tako kao da Karl ima nameru da ostane preko cele noći u trpezariji, da razgovara s gospodom i da pije s njima. Karl nije želeo sad da daje ma kakva obaveštenja, a osim toga je mislio da mu ovaj služitelj, koji mu se dopadao više od ostalih ovdašnjih služitelja, može onda pokazati i kuda se ide ka Njujorku, i zato reče: „Ako hoćete ovde da sačekate, učinićete mi veliku ljubaznost, i primam je zahvalno. U svakom slučaju, kroz nekoliko trenutaka ću izići i tada ću vam reći šta ću dalje da radim. Svakako mislim da će mi vaša pomoć još biti potrebna.” „Dobro”, reče služitelj, spusti fenjer na pod i sede na nisko postolje, koje je verovatno zbog preuređenja kuće ostalo prazno. „Onda ću ovde da čekam. Sveću možete i kod mene da ostavite”, dodade još služitelj, pošto je Karl sa zapaljenom svećom hteo da uđe u odaju. „Baš sam rasejan”, reče Karl i pruži sveću služitelju, koji mu samo klimnu glavom, ali se nije znalo da li je to namerno učinio ili mu se glava pokrenula zato što je rukom pogladio bradu.

Karl otvori vrata, koja bez njegove krivice glasno zazvečaaše, jer su se sastojala iz jedne jedine staklene ploče, koja se gotovo savijala kad se vrata naglo otvore i drže samo za kvaku. Karl uplašeno pusti vrata jer je hteo baš naročito tiho da uđe. Ne okrećući se, ipak je još primetio da je služitelj, koji je očigledno sišao sa svog postolja, iza njega pažljivo i bez najmanjeg šuma

zatvorio vrata. „Oprostite na uznemiravanju”, reče on dvojici gospode, koji ga pogledaše sa svojim velikim, začuđenim licima. Ali, on je istovremeno pogledom preleteo odaju ne bi li negde brzo našao svoj šešir. Šešira nigde nije bilo, trpezni sto je bio potpuno rasporemljen, i možda je šešir nekako odnesen u kuhinju, što bi bilo vrlo neprijatno. „A gde ste ostavili Klaru?” upita gospodin Polander, kome ovo uznemiravanje, uostalom, izgleda nije bilo neprijatno, jer se odmah sasvim drugačije smestio u svojoj naslonjači i potpuno se okrenuo ka Karlu. Gospodin Grin se pretvarao da je nezainteresovan, izvadio je neku torbu koja je po veličini i debljini bila pravo čudovište svoje vrste, i izgledalo je da po mnogim pregradama traži nešto određeno, ali je pri traženju čitao i druge papire koji bi mu došli do ruku. „Imao bih molbu koju ne smete pogrešno razumeti”, reče Karl, priđe žurno gospodinu Polanderu i položi, da bi mu bio što bliže, ruku na rukohvat naslonjače. „A kakva bi to molba bila?” - upita gospodin Polander i pogleda Karla otvoreno i iskreno. „Ona je, naravno, već uslišena!” I obuhvatio je rukom Karla i privukao ga k sebi između svojih nogu. Karl je to rado dopustio, uprkos tome što se inače osećao suviše odraslim za takvo postupanje. Ali mu je usled toga, naravno, bilo teže da izgovori svoju molbu. „Pa kako vam se zapravo dopada kod nas?” - upita gospodin Polander. „Zar se ne čini i vama da se čovek na selu takoreći oseća kao oslobođen kad iziđe iz grada? Uopšte uzevši” - i uputi ispod oka gospodinu Grinu značajan pogled, ali je Karl delimično zaklanjao taj pogled - „uopšte uzevši, ja to uvek iznova osećam, svake večeri.” „On govori”, pomisli Karl, „kao da ništa ne zna o ovoj ogromnoj kući, o beskrajnim hodnicima, o kapeli, o praznim sobama, o mraku na sve strane.” „A sad”, reče gospodin Polander, „molba!” - i prijateljski prodrma Karla, koji je nemo stajao. „Molim vas”, reče Karl, i ma koliko da je prigušio svoj glas, nije se moglo izbeći da Grin, sedeći blizu njih, ne čuje sve, iako je Karl toliko želeo da od njega prikrije molbu, koja se na neki način mogla smatrati i kao uvreda Polanderu, „molim vas, pustite me da se odmah, još noćas, vratim kući.” I pošto je ono najneugodnije bilo izgovoreno, ostalo je utoliko brže provalilo, i on je, ni najmanje ne obmanjujući, govorio stvari na koje zapravo, do tog trenutka, čak nije ni mislio. „Želeo bih svakako da odem kući. Rado ću opet da dođem, jer gde ste vi, gospodine Polander, tu je i meni prijatno da budem. Samo danas ne mogu ovde da ostanem. Vi znate da mi ujak nije rado dao dozvolu za ovu posetu. Sigurno je za to imao opravdanih razloga, kao i za sve što radi, a ja sam se usudio da mu, i protiv njegovog uverenja, naprosto iznudim dopuštenje. Jednostavno sam zloupotrebio njegovu ljubav prema meni. Šta je on imao na umu protiv ove posete, to je sad ionako svejedno, jedino znam, sasvim pouzdano, da u njegovom protivljenju nije bilo ničega što bi vas, gospodine

Polander, moglo uvrediti, pošto ste vi najbolji, stvarno najbolji prijatelj moga ujaka. Niko se ni izdaleka ne može uporediti s vama u pogledu prijateljstva moga ujaka. To je i jedino, mada nedovoljno, opravdanje za moju neposlušnost. Možda nemate tačan uvid u odnos između moga ujaka i mene, stoga ću vam govoriti samo o onome što ga najbolje osvetljava. Sve dok ne završim učenje engleskog i dok ne steknem dovoljno iskustvo u trgovini, upućen sam potpuno na dobrotu svog ujaka, kojom se, doduše, smem koristiti i kao krvni srodnik. Ne smete da pomislite da bih već sad mogao pošteno - a od svega drugog neka me bog sačuva - da zarađujem svoj hleb. Za to je, nažalost, moje obrazovanje bilo suviše nepraktično. Završio sam četiri razreda evropske gimnazije kao osrednji đak, a to za zarađivanje znači manje nego ništa, jer su naše gimnazije u nastavnom planu veoma zaostale. Smejali biste se kad bih vam ispričao šta sam učio. Ako se učenje nastavi, ako se završi gimnazija i ode na univerzitet, onda se, verovatno, na neki način sve dopuni, tako da se na kraju dobija prihvatljivo obrazovanje, s kojim se nešto može početi i koje pruža čoveku osposobljenost da zarađuje za život. Ali ja sam, nažalost, bio istrgnut iz takvog povezanog učenja; ponekad pomišljam da baš ništa ne znam, ali je konačno i sve što bih mogao znati još suviše malo za Amerikance. Sad se u poslednje vreme u mojoj domovini ponegde otvaraju reformisane gimnazije, gde se uče i moderni jezici, a možda i trgovački predmeti; kad sam ja izišao iz osmogodišnje škole, toga još nije bilo. Doduše, moj otac je želeo da učim engleski jezik, ali, prvo, tada nisam mogao ni slutiti kakva će me nesreća snaći i koliko će mi engleski biti potreban i, drugo, morao sam mnogo da učim za gimnaziju, tako da za druge obaveze nisam imao baš mnogo vremena. - Spominjem sve ovo da bih vam pokazao koliko zavisim od svog ujaka i koliko sam mu zbog toga i dužan. Svakako ćete uvideti da pod takvim okolnostima ne smem sebi dozvoliti da učinim ništa protiv njegove, makar samo i naslućene volje. I stoga smesta moram da idem kući da bih barem upola ispravio grešku koju sam prema njemu učinio.” Za sve vreme ovog dugog Karlovog govora gospodin Polander je pažljivo slušao, pritiskujući često, mada neprimetno Karla uz sebe, posebno onda kad bi bio spomenut ujak, i bacajući nekoliko puta ozbiljne i naoko pune iščekivanja poglede Grinu, koji je i dalje bio zauzet svojom torbom. Ali, što je tokom svog govora bivao svesniji svog položaja prema ujaku, Karl je bivao i sve nemirniji, pa je i nehotice pokušavao da se oslobodi iz Polanderovog zagrljaja; ovde ga je sve pritiskalo, a put ka ujaku, kroz staklena vrata, preko stepenica, kroz aleju, duž drumova, kroz predgrađa do velike saobraćajnice koja se završava ujakovom kućom, sve to mu je izgledalo kao nešto čvrsto ulančano što prazno, glatko i za njega pripremljeno tu leži i što ga doziva snažnim glasom. Dobrota gospodina Polandera i ogavnost gospodina Grina se

isprepletoše, i on iz te zadimljene sobe nije za sebe tražio ništa drugo osim dopuštenje da ode. Iako se prema gospodinu Polanderu osećao otvorenim, a prema gospodinu Grinu spremnim za borbu, ipak ga je sve unaokolo ispunjavalo nekim neodređenim strahom, čiji su mu udarci smućivali pogled.

Odstupio je korak, tako da je sad stajao podjednako udaljen od gospodina Polandera i gospodina Grina. „Zar niste hteli nešto da mu kažete?” upita gospodin Polander gospodina Grina i kao molećivo uhvati ruku gospodina Grina. „Ne bih znao šta bi trebalo da mu kažem”, reče gospodin Grin, koji je naposljetku izvukao iz torbe neko pismo i stavio ga ispred sebe na sto. „Veoma je pohvalno što hoće da se vrati svome ujaku i na osnovu ljudskog predviđanja moglo bi se verovati da će time pričiniti ujaku izuzetnu radost. Osim ako nije svojom neposlušnošću već prejako naljutio ujaka, što je takođe moguće. Onda bi, svakako, bilo bolje da ostane ovde. Ipak, teško je reći nešto određeno; obojica smo, doduše, ujakovi prijatelji i bilo bi teško uočiti ma kakvu razliku u stepenu njegovog prijateljstva prema meni i prema gospodinu Polanderu, ali nismo u stanju da vidimo šta je u ujakovoj duši, a pogotovo ne preko tolikih kilometara koji nas na ovom mestu razdvajaju od Njujorka.” „Molim, gospodine Grine”, reče Karl i, uz samosavlađivanje, priđe bliže gospodinu Grinu. „Iz vaših reči zaključujem da i vi smatrate da je najbolje da se odmah vratim” „To nipošto nisam rekao”, primeti gospodin Grin i zadubi se u razgledanje pisma, čije je rubove provlačio gore-dole između dva prsta. Činilo se da je time hteo da nagovesti da ga je gospodin Polander pitao, da je njemu i odgovorio, dok s Karlom zapravo nema nikakvog posla.

U međuvremenu je gospodin Polander prišao Karlu i blago ga odveo od gospodina Grina do velikog prozora. „Dragi gospodine Rosmane”, reče on prignuvši se ka Karlovom uhu i, pripremajući se, obrisa lice maramicom, koju zadrža kod nosa i useknu se, „nećete valjda pomisliti da želim ovde da vas zadržim protiv vaše volje. Ni govora o tome. Automobil vam, doduše, ne mogu staviti na raspolaganje, jer se nalazi daleko odavde u jednoj od javnih garaža, pošto još nisam imao vremena da ovde, gde je još sve u nastajanju, uredim sopstvenu garažu. A i vozač ne spava ovde u kući nego u blizini garaže, zaista ni sam ne znam gde. Osim toga, njegova dužnost i nije da sad bude kod kuće, dužnost mu je samo da izjutra dođe ovamo tačno na vreme. Ali, sve to ne bi bilo nikakva smetnja da se odmah vratite kući, jer ako istrajavate na tome, ispratiću vas odmah do najbliže stanice gradske železnice, koja je, istina, toliko udaljena da ne biste stigli kući mnogo ranije nego ako biste ujutru - mi odlazimo već u sedam časova - pošli sa mnom mojim automobilom.” „Onda bih, gospodine Polander, ipak radije išao gradskom

železnicom”, reče Karl. „Na gradsku železnicu nisam ni pomislio. I sami kažete da ću gradskom železnicom ranije stići nego izrana automobilom.” „Ali razlika je sasvim mala.” „Uprkos tome, uprkos tome, gospodine Polander”, reče Karl. „Sećajući se vaše ljubaznosti, uvek ću rado doći ovamo, naravno pod pretpostavkom da ćete posle mog današnjeg ponašanja još želeti da me pozovete, i možda ću idući put moći bolje da objasnim zašto mi je danas toliko važan svaki minut samo da što pre vidim ujaka.” I kao da je već dobio dozvolu za odlazak, dometnu: „Ali nipošto ne smete da me pratite. Napolju je služitelj koji će me rado otpratiti do stanice. Sad moram još samo da potražim svoj šešir.” I izgovarajući te poslednje reči već je prelazio preko sobe da bi u brzini učinio još poslednji pokušaj ne bi li ipak možda pronašao svoj šešir. „Ne bih li vas mogao ispomoći kapom?” upita gospodin Grin i izvadi kapu iz torbe. „Možda vam slučajno pristaje.” Karl zbunjeno zastade i reče: „Neću vam valjda uzeti vašu kapu. Mogu sasvim dobro i gologlav da idem. Ne treba mi ništa.” „Nije to moja kapa. Samo uzmite!” „Hvala vam onda”, reče Karl da se ne bi zadržavao i uze kapu. Stavio je kapu na glavu i najpre se nasmejao, jer mu je sasvim dobro pristajala, uzeo je ponovo u ruke i pogledao je, ali nije mogao da otkrije nešto naročito što je na njoj tražio; bila je to potpuno nova kapa. „Vrlo dobro mi stoji”, reče on. „Dakle, dobro vam stoji!” - uzviknu gospodin Grin i lupnu o sto.

Karl je već pošao prema vratima da pozove služitelja, kad gospodin Grin ustade, proteže se posle obilnog obroka i dugog sedenja, kucnu ga snažno po grudima i reče tonom između saveta i zapovesti: „Pre nego što odete, morate da se pozdravite s gospođicom Klarom.” „Morate”, reče gospodin Polander, koji je takođe bio ustao. Na njemu se videlo da mu reči ne dolaze iz srca, mlitavo je opustio ruke niz šavove pantalona, a zatim je stalno zakopčavao i otkopčavao svoj kaput, koji je po tadašnjoj modi bio sasvim kratak i dopirao jedva do bokova, što je ljudima debelim kao gospodin Polander uvek rđavo stajalo. Uostalom, kad bi gospodin Polander tako stao pored gospodina Grina, dobijao se jasan utisak da njegova debljina nije zdrava; leđa su u svojoj celokupnoj masi bila nešto povijena, trbuh je izgledao mek i talasav, pravo breme, a lice izgledalo bledo i izmučeno. A tu je stajao gospodin Grin, možda još donekle deblji od gospodina Polandera, ali je to bila zbijena, združena debljina, noge su bile vojnički sastavljene, glavu je držao uspravno i lako; izgledao je kao veliki gimnastičar, gimnastički predvodnik.

„Dakle, otidite pre svega”, produži gospodin Grin, „do gospođice Klare. To će vam sigurno pričiniti zadovoljstvo, a vrlo dobro se uklapa i u moj raspored vremena. Naime, pre nego što odete odavde, imam stvarno da vam kažem nešto interesantno, što verovatno može biti odlučujuće i za vaš

povratak. Samo sam, nažalost, vezan višom naredbom da vam to ne odam pre ponoći. Svakako uvidate da je i meni krivo zbog toga, jer remeti moj noćni odmor, ali se pridržavam naloga. Sad je jedanaest i četvrt, mogu da dovršim, dakle, svoje poslove s gospodinom Polanderom, pri čemu bi vaše prisustvo samo bilo na smetnji, a vi imate još lepo vreme da provedete s gospođicom Klarom. Onda se tačno u dvanaest pojavite ovde, gde ćete saznati sve što je potrebno.”

Da li je Karl mogao da odbije taj zahtev, kojim se od njega iziskivao minimum učtivosti i zahvalnosti prema gospodinu Polanderu i koji je, osim toga, postavio jedan inače tako nepristrasan i grub čovek, dok je gospodin Polander, koga se to ticalo, bio u najvećoj meri uzdržljiv i u rečima i u pogledima? I šta je bilo to zanimljivo što je tek u ponoć smeo da sazna? Kad bi to ubrzalo njegov odlazak barem za tri četvrti sata, za koliko ga je sad odložilo, možda bi ga pomalo i zanimalo. Ali, njegova velika nedoumica sastojala se u tome da li uopšte treba da ode do Klare, koja mu je ipak bila neprijateljica. Eh, da je barem imao kod sebe onaj težak gvozdeni pritiskivač koji mu je kao pritiskač za pisma poklonio ujak! Možda je Klarina soba neka istinski opasna jazbina. A bilo je potpuno nemoguće ovde išta reći protiv Klare, pošto je ona Polanderova ćerka i, kao što je sam čuo, čak i Makova verenica. Da se samo tek za malo drukčije ophodila prema njemu, otvoreno bi bio oduševljen zbog njene veze. Još je razmišljao o svemu tome, ali je već primetio da se od njega ne traži da razmišlja, jer je Grin otvorio vrata i rekao služitelju koji je poskočio s postolja: „Odvedite ovog mladića gospođici Klari.”

„Tako se izvršavaju naredbe”, pomislio je Karl kad ga služitelj gotovo trčeći i stenjući od staračke slabosti povede nekom naročitom prečicom do Klarine sobe. Kad je prolazio pored svoje sobe, čija su vrata još stajala otvorena, Karl je poželeo da uđe na časak, da bi se možda malo smirio. Ali služitelj to nije dozvolio. „Ne”, reče on, „morate do gospođice Klare. I sami ste čuli.” „Zadržao bih se samo časak unutra”, reče Karl nameravajući da se promene radi opruži malo na kanabetu kako bi mu brže proteklo vreme do ponoći. „Ne otežavajte mi izvršenje dobijenog naloga”, reče služitelj. „Izgleda da to što moram da idem do gospođice Klare smatra za kaznu”, pomisli Karl i učini nekoliko koraka, ali opet, iz prkosa, zastade. „Ma hajdete, mladi gospodine”, reče služitelj, „kad ste već ionako ovde. Znam da ste hteli još noćas da odete, ali ne teče baš sve po želji, a odmah sam vam i kazao da će to jedva biti moguće.” „Da, hoću da odem, i otići ću”, reče Karl, „a sad ću samo da se pozdravim s gospođicom Klarom” „A tako”, reče služitelj, i Karl je po njemu dobro video da mu ne veruje nijednu reč. „Pa zašto oklevate da se

pozdravite, onda hajdete.”

„Ko je u hodniku?” - začuo se Klarin glas, i oni je ugledaše kako se naginje kroz obližnja vrata, držeći u ruci veliku stonu svetiljku s crvenim abažurum. Služitelj pohrli put nje i obavesti je, a Karl je polagano išao za njim. „Dolazite kasno”, reče Klara. Ne odgovarajući joj odmah, Karl tiho reče služitelju, ali pošto je već poznao njegovu narav, tonom stroge zapovesti: „Sačekajte me pred samim ovim vratima!” „Htela sam već da spavam”, reče Klara i spusti svetiljku na sto. Kao što je to učinio dole u trpezariji, tako je i ovde služitelj opet pažljivo iz hodnika zatvorio vrata. „Prošlo je već pola dvanaest.” „Prošlo pola dvanaest?” ponovi Karl upitno, kao uplašen ovim brojkama.

„Ali, onda moram odmah da se oprostim”, reče Karl, „jer tačno u dvanaest moram da budem dole u trpezariji.” „Vi ste baš zauzeti hitnim poslovima”, reče Klara, rasejano popravljajući nabore svog širokog sobnog ogrtača, dok joj je lice plamtelo i neprestano se smeškala. Karlu se učini da više nema opasnosti da se ponovo sukobi s Klarom. „Ne biste li ipak mogli još da stignete i odsvirate nešto na klaviru, kao što mi je juče tata obećao, a danas i vi lično?” „Ali, da nije već suviše kasno?” upita Karl. Rado bi joj izišao u susret, jer je bila potpuno drugačija nego ranije, kao da se nekako uznela do visine Polandera, pa čak i Maka. „Da, već je kasno”, reče ona i izgledalo je kao da ju je već prošla želja za muzikom. „Tada svaki ton odzvanja po celoj kući i uverena sam da će se, ako svirate, probuditi posluga gore u potkrovlju.” „Pa onda da se okanim sviranja, jer se ionako nadam da ću svakako ponovo doći; uostalom, ako vam to ne bude pričinjavalo neki izuzetan napor, posetite jednom mog ujaka i tom prilikom zavirite i u moju sobu. Imam divan klavir. Ujak mi ga je poklonio. Tada ću vam, ako vam je stalo, odsvirati sve svoje male komade, kojih nažalost nema mnogo, a i ne odgovaraju jednom tako velikom instrumentu, na kojem bi trebalo slušati samo virtuoze. Ali moći ćete da imate i to zadovoljstvo ako me unapred obavestite o svojoj poseti, jer će ujak uskoro da angažuje za mene nekog čuvenog učitelja - možete zamisliti koliko se tome radujem - i već zbog njegovog sviranja vredi da me posetite u vreme časa klavira. Iskreno govoreći, zadovoljan sam što je već dockan za sviranje, jer još ništa zapravo i ne umem, da, začudili biste se koliko malo umem. A sad mi dozvolite da se oprostim, pa zaista je, najzad, već vreme da se spava.” I pošto ga je Klara blago pogledala, i pošto mu je izgledalo da se ona više ne ljuti na njega zbog kavge, smešeći se i pružajući joj ruku dodao je: „U mom zavičaju obično kažu: 'Dobro spavajte i lepo sanjajte'.”

„Čekajte”, reče ona ne prihvatajući ruku, „možda bi ipak trebalo da svirate.” I nestade kroz mala sporedna vrata pored kojih je stajao klavir. „Šta

je to sad?" - pomisli Karl. „Ne mogu dugo da čekam, ma koliko bila tako draga.” Na vratima prema hodniku začu se kucanje, i služitelj, koji se usudio samo da odškrine vrata, kroz taj mali zazor prošaputa: „Izvinite, baš sad su me pozvali i ne mogu više da čekam.” „Idite samo”, reče Karl, koji se sad uzdao da će i sam naći put do trpezarije. „Samo mi ostavite fenjer pred vratima. Koliko je sati uopšte?” „Skoro četvrt do dvanaest”, reče služitelj. „Kako vreme sporo prolazi”, reče Karl. Služitelj je već hteo da zatvori vrata, kad se Karl priseti da mu još nije dao nikakvu napojnicu, uze šiling iz đepa pantalona - on je sad, po američkom običaju, uvek u džepu pantalona nosio sitninu tako da je zveckala, a novčanice u džepu kaputa - i pruži ga služitelju rekavši: „Za vaš trud.”

Klara je već bila ponovo ušla, s rukama na svojoj čvrstoj začesljanoj kosi, kad Karlu pade na pamet da ipak nije trebalo da otpusti služitelja, jer ko će ga sad odvesti do železničke stanice? Ipak, gospodin Polander će svakako moći da nađe nekog služitelja, a možda je, uostalom, ovaj služitelj pozvan u trpezariju, pa će onda tamo biti na raspolaganju. „E, ipak vas molim da nešto odsvirate. Ovde se tako retko čuje muzika da čovek ne želi da propusti nijednu priliku da je čuje.” „Ali onda je krajnje vreme”, bez daljeg razmišljanja reče Karl i sede za klavir. „Hoćete li note?” upita Klara. „Hvala, note ne umem još savršeno da čitam”, odgovori Karl i odmah poče da svira. Bila je to pesmica koju je, što je Karl dobro znao, trebalo svirati prilično lagano da bi, naročito strancima, bila makar donekle razumljiva, ali on ju je svirao na brzinu, u tempu marša. Kad je završio, poremećena tišina kuće stušiti se, kao u bujici, na svoje pređašnje mesto. Sedeli su zbunjeni i nepomični. „Baš lepo”, reče Klara, ali nije postojala takva učtiva fraza koja bi Karlu mogla da polaska posle takvog sviranja. „Koliko je sati?” upita on. „Četvrt do dvanaest.” „Onda imam još malo vremena”, reče on i pomisli u sebi: „Ili - ili. Ne moram da odsviram svih deset pesama koje znam, ali mogu, po mogućstvu, jednu valjano da odsviram.” I poče svoju omiljenu vojničku pesmu. Tako polagano da je pobuđena žudnja slušaoca stremila za sledećom notom, koju je Karl zadržavao i samo nerado davao. Morao je zaista kod svake pesme najpre očima da traži potrebne dirke, ali je uz to osećao kako se u njemu nedri neka pesma koja, preko završetka ove pesme, traži neki drugi završetak, ali ne uspeva da ga nađe. „Baš ništa ne umem”, reče Karl kad je završio pesmu i sa suzama u očima pogleda Klaru.

Tada se iz susedne sobe začu snažno pljeskanje. „Još neko sluša!” uzviknu Karl prenuvši se. „Mak”, tiho reče Klara. I već se čulo kako Mak doziva: „Karle Rosmane, Karle Rosmane.”

Istog trenu, obema nogama Karl preskoči klavirsku klupicu i otvori vrata.

Ugledao je tamo Maka kako poluležeći sedi u velikoj postelji s baldahinom, pokrivač mu je bio ovlaš prebačen preko nogu. Baldahin od plave svile bio je jedina, pomalo devojačka raskoš tog inače jednostavnog kreveta, uglasto sačinjenog od teškog drveta. Na noćnom stočiću je gorela samo jedna sveća, ali su posteljina i Makova košulja bile tako bele da se svetlost sveće odbijala od njih gotovo bleštavim odsjajem; i baldahin je, barem po rubovima, blistao svojom lako naboranom, ne sasvim čvrsto zategnutom svilom. Ali odmah iza Maka, i postelja i sve ostalo tonulo je u potpunu tamu. Klara se naslonila na stub kreveta i imala je oči samo za Maka.

„Hej, zdravo”, reče Mak i pruži ruku Karlu. „Pa vi svirate vrlo dobro, dosad sam poznavao samo vašu jahačku veštinu.” „Umem jedno podjednako loše kao drugo”, reče Karl. „Da sam znao da vi slušate, svakako ne bih svirao. Ali vaša gospođica” - on zastade, oklevao je da kaže „verenica”, pošto su Mak i Klara očigledno već spavali zajedno. „To sam naslućivao”, reče Mak, „zato je Klara i morala da vas domami ovamo iz Njujorka, inače uopšte ne bih čuo kako svirate. Istina, prilično je početnički, i napravili ste nekoliko grešaka čak i u tim pesmama koje ste uvežbali i koje su vrlo primitivno komponovane, ali mi je ipak bilo veoma prijatno, bez obzira na to što ne prezirem ničije sviranje. Ali, zar ne biste da sednete i ostanete još časak s nama? Klara, pa podaj mu stolicu.” „Hvala”, reče Karl dvoumeći se. „Ne mogu da ostanem, premda bih ovde rado ostao. Suviše kasno doznajem da u ovoj kući postoje tako ugodne sobe. „Sve preuređujem na ovaj način”, reče Mak.

U tom trenutku odzvoni dvanaest na tornju, u brzim udarima, jedan za drugim, pri čemu je odjek jednoga sustizao odjek drugog. Karl oseti na obrazima drhtaje od snažnog udaranja tih zvona. Kakvo li je to selo koje ima takva zvona!

„Krajnje vreme”, reče Karl, samo pruži ruke prema Maku i Klari i, ne rukujući se, istrča u hodnik. Tamo ne nađe fenjer, i zažali što je tako brzo dao poslužitelju napojnicu. Nameravao je da, pipajući po zidu, dođe do otvorenih vrata svoje sobe, ali jedva da je bio na polovini puta kad ugleda gospodina Grina kako mu se brzo približava, klateći se i držeći uzdignutu sveću. U ruci kojom je držao sveću nosio je i pismo.

„Rosmane, zašto ne dolazite? Zašto me puštate da čekam? Šta ste uopšte radili kod gospođice Klare?” „Mnogo pitanja”, pomisli Karl, a sad me još i pritiska uza zid, jer je on zaista stajao tik ispred Karla, koji se leđima oslanjao o zid. Grin je u tom hodniku poprimao već smešnu veličinu, i Karl se u šali pitao nije li on možda prožderao dobrog gospodina Polandera.

„Zaista niste čovek od reči. Obećate da ćete sići dole u dvanaest sati, a umesto toga se šunjate oko vrata gospođice Klare. A ja sam vam obećao nešto zanimljivo za ponoć, i evo me već s tim.”

I na to pruži Karlu pismo. Na omotu je stajalo: „Karlu Rosmanu. Uručiti, lično, u ponoć, gde god se nalazio.” „Na kraju krajeva”, reče gospodin Grin dok je Karl otvarao pismo, „dovoljno je već i to, smatram, što sam se zbog vas dovezao ovamo iz Njujorka, a ne da me još i primoravate da trčim za vama po hodnicima.”

„Od ujaka!” reče Karl tek što je pogledao pismo. „Očekivao sam to”, reče on okrenut prema gospodinu Grinu.

„Da li ste očekivali ili niste, to mi je beskrajno svejedno. Čitajte već jednom”, reče gospodin Grin i pruži Karlu sveću.

Karl je čitao pri njenoj svetlosti:

Mili sestriću! Kao što si svakako shvatio za vreme našeg, nažalost, suviše kratkog zajedničkog života, ja sam u svemu čovek od principa. To je ne samo za moju okolinu nego i za mene lično veoma neugodno i tužno, ali ja svojim principima zahvaljujem sve što jesam i niko ne može iziskivati da se odrekнем tla na kojem stojim, niko, pa čak ni ti, mili moj sestriću, premda bi upravo ti bio prvi na redu kad bi mi jednog dana palo na pamet da dopustim opšti nasrtaj na sebe. Tada bih upravo tebe najradije prihvatio i podigao ovim rukama kojima držim papir i pišem po njemu. Ali, budući da zasad baš ništa ne nagoveštava da se to jednom može dogoditi, moram te, posle današnjeg slučaja, bezuslovno udaljiti od sebe, i neizostavno te molim da ne pokušavaš ni lično da me tražiš, niti da putem pisama ili preko posrednika stupaš u vezu sa mnom. Ti si protiv moje volje odlučio da odeš večeras od mene, pa onda i ostani pri toj odluci čitavog svog života; samo će u tom slučaju to biti muževna odluka. Za donosioca ove vesti izabrao sam gospodina Grina, svog najboljeg prijatelja, koji će sigurno za tebe naći dovoljno utešnih reči, kakvima ja u ovom trenutku zaista ne raspolažem. On je uticajna osoba i podržaće te, već meni za ljubav, i savetom i delom u tvojim samostalnim koracima. Da bih shvatio naš rastanak, koji mi sad na koncu ovog pisma ponovo izgleda neshvatljiv, moram stalno sebi iznova da ponavljam: od tvoje porodice, Karl, ne dolazi ništa dobro. Ako bi gospodin Grin zaboravio da ti isporuči tvoj kofer i tvoj kišobran, podseti ga na to. S najboljim željama za tvoje buduće blagostanje,

Tvoj verni ujak Jakob.

„Jeste li završili?” upita Grin. „Da”, reče Karl. „Jeste li mi doneli kofer i

kišobran?” zatim upita Karl. „Evo ga”, reče Grin i spusti na pod pored Karla njegov stari putnički kofer, koji je do tada levom rukom držao skriven iza leđa. „A kišobran?” upita Karl dalje. „Sve je tu”, reče Grin i izvuče i kišobran koji mu je visio o jednom džepu pantalona. „Stvari je doneo izvesni Šubal, glavni mašinista na liniji Hamburg-Amerika, a tvrdio je da ih je našao na brodu. Možete mu zahvaliti kad vam se pruži prilika.” „Barem sad imam opet svoje stare stvari”, reče Karl i položi kišobran na kofer. „Ali, ubuduće treba bolje da pripazite na njih, poručio vam je gospodin senator”, primeti Grin, a zatim upita očigledno iz lične radoznalosti: „Kakav je uopšte taj čudnovati kofer?” „To je kofer s kojim vojnici u mom zavičaju odlaze u vojsku”, odgovori Karl, „to je stari vojnički kofer moga oca. Inače je sasvim praktičan”, dodade osmehnuvši se, „pod uslovom da ga čovek negde ne zaboravi.” „Konačno, dovoljno ste naučeni”, reče gospodin Grin, „a svakako nemate i drugog ujaka u Americi. Evo vam dajem kartu za treću klasu do San Franciska. Odlučio sam se za taj put za vas, jer vam se, kao prvo, na Istoku¹ pružaju znatno bolje mogućnosti za posao i, kao drugo, zato što je ovde vaš ujak angažovan u svim stvarima koje bi za vas mogle doći u obzir, a susret se bezuslovno mora izbeći. U Frisku možete sasvim nesmetano da radite; samo mirno počnite sasvim odozdo i pokušajte da se postepeno probijate naviše.”

Karl nije mogao da oseti nikakvu pakost u tim rečima, rdava vest koju je Grin cele večeri držao u sebi bila je predata i Grin je od sada izgledao kao bezopasan čovek, s kim se možda moglo otvorenije razgovarati nego ma s kim drugim. Najbolji čovek, koji je bez sopstvene krivice izabran da bude glasnik tako tajne i mučne odluke, mora, dokle god je zadržava u sebi, izgledati sumnjiv. „Ja ću”, reče Karl, očekujući odobravanje tog iskusnog čoveka, „smesta napustiti ovu kuću, jer sam primljen samo kao ujakov sestrić, dok kao stranac nemam ovde ništa da tražim. Da li biste bili tako ljubazni da mi pokažete izlaz i da me onda odvedete na put kojim ću stići do najbliže gostionice?” „Ali brzo”, reče Grin, „napravili ste mi ne malo nevolja.” Videvši krupne korake kojima je Grin smesta krenuo, Karl zastade, ta žurba je ipak bila sumnjiva, uhvati Grina dole za kaput i, shvativši odjednom pravo stanje stvari, reče: „Još jedno morate da mi objasnite: na omotu pisma koje ste bili zaduženi da mi predate stoji samo da treba da ga dobijem u ponoć gde god se budem zatekao. Zašto ste me, dakle, pozivajući se na to pismo, zadržavali kad sam u jedanaest i četvrt hteo da odem odavde? Time ste prekoračili dobijeni nalog.” Grin je kao uvod u svoj odgovor načinio pokret rukom, kojim je preterano pokazivao koliko je Karlova primedba jalova, pa onda reče: „Piše li možda na omotu da treba zbog vas da se do smrti satrem i

da li se možda po sadržini pisma da zaključiti da adresu treba tako shvatiti? Da vas nisam zadržao, morao bih da vam predam pismo u ponoć na seoskom drumu.” „Ne”, reče Karl neustrašivo, „nije baš tako. Na omotu stoji *Uručiti u ponoć*. Ako ste bili suviše umorni, možda uopšte ne biste mogli poći za mnom, ili bih ja, što je, istina, čak i gospodin Polander osporavao, u ponoć već dospeo kod svog ujaka, ili bi, naposljetku, vaša dužnost bila da me svojim automobilom, o kojem iznenada više nije bilo reči, odvezete mome ujaku, jer sam toliko tražio da se vratim. Zar reči na omotu ne kažu potpuno jasno da ponoć za mene treba da bude još poslednji rok? A vi ste krivi što sam ga propustio.”

Karl oštro pogleda Grina i bi mu jasno da se u Grinu bore stid što je tako raskrinkan i radost što je uspeo u svom naumu. Naposljetku se pribrao i, tonom kao da prekida Karla, koji je već dugo ćutao, rekao: „Ni reči više!” i gurnuo je Karla, koji je opet uzeo kofer i kišobran, napolje kroz malena vrata koja je naglo pred njim otvorio.

Karl je začuđeno stajao napolju. Stepenište bez rukohvata, dozidano uz kuću, vodilo je pred njim nadole. Samo je morao da siđe i zatim skrene malo udesno ka aleji koja je vodila na seoski drum. Pri jasnoj mesečini nije se moglo zalutati. Dole u vrtu čuo je višestruki lavež pasa, koji su, pušteni, jurili okolo u tami drveća. U tišini, koja je inače vladala, čulo se sasvim razgovetno kako posle svojih velikih skokova upadaju u travu.

Ti psi nisu ometali Karla da srećno iziđe iz vrta. Nije mogao sa izvesnošću da odredi u kojem smeru leži Njujork. Prilikom dolaska je premalo obraćao pažnju na pojedinosti koje bi mu sad mogle biti korisne. Naposljetku reče u sebi da i ne mora bezuslovno u Njujork, gde ga niko ne očekuje, a neko određen ga svakako ne očekuje. Zato je nasumice izabrao proizvoljni smer i krenuo na put.

PEŠAČENJE U RAMZES

U maloj gostionici u koju je Karl došao posle kratkog pešačenja i koja je zapravo bila samo krajnja, nevelika stanica njujorškog gradskog teretnog saobraćaja, i stoga jedva da je mogla da posluži za prenoćište, Karl je zatražio najjeftiniji ležaj koji se može dobiti, jer je smatrao da mora početi odmah da štedi. Saglasno s njegovim zahtevom, gostioničar ga je, davši mu znak kao nekom potčinjenom namešteniku, uputio stepenicama gore, gde ga je dočekala raščupana stara sobarka, besna zbog toga što joj neko remeti san, i odvela ga, gotovo i ne saslušavši šta je rekao, ali stalno ga opominjući da tiho korača, u sobu čija je vrata zatvorila tek pošto mu je prethodno prošaptala jedno „Pst!”

Tako je bilo mračno da Karl najpre nije bio načisto s tim da li su zavese samo spuštene na prozorima ili soba uopšte nema prozora; konačno opazi mali, zastrveni otvor, s kojeg povuče zastor tako da uđe nešto svetlosti. Soba je imala dve postelje, ali su obe već bile zauzete. Karl ugleda u njima dva mladića, koji su ležali u dubokom snu i ulivali malo poverenja, pre svega zato što su, bez razumljivog razloga, spavali obučeni, pri čemu je jedan od njih čak bio obuven.

U trenutku kad je Karl odmaknuo zastor s prozorčeta podiže jedan od spavača ruke i noge malo uvis, što je pružalo takav prizor da se Karl, uprkos svim svojim brigama, nasmejao u sebi.

Ubrzo je uvideo da, bez obzira na to što ionako nije bilo nikakvog drugog ležaja, ni kanabeta niti sofe, ne bi mogao zaspati jer ne bi smeo da izlaže opasnosti svoj nedavno ponovo dobijeni kofer i novac koji je nosio sa sobom. Ali isto tako nije hteo ni da ode, jer se nije usuđivao da prođe pored sobarke i gostioničara, odmah napuštajući kuću. Najzad, možda tu ipak i nije nesigurnije nego na seoskom drumu. Bilo je, dabome, upadljivo što se u čitavoj sobi, koliko se to moglo ustanoviti u polutami, nije mogao otkriti nijedan komad prtljaga. Ali možda su, a to je čak najverovatnije, oba mladića kućni služitelji, koji zbog gostiju moraju rano da ustaju i zato spavaju obučeni. U tom slučaju, naravno, nije neka naročita čast spavati s njima, ali je

utoliko bezopasnije. Samo, ipak, nikako ne sme da usni dokle god se to ne utvrdi nepobitno.

Pod jednim od kreveta nalazila se sveća s kutijom šibica, i Karl ih uze prigušujući korake. Nije se ustručavao da upali svetlost, jer je soba, prema gostioničarevom uputstvu, pripadala isto toliko njemu koliko i toj dvojici, koji su uz to već odspavali pola noći i, budući da su raspolagali krevetima, bili s neuporedivim preimućstvom u odnosu na njega. Uostalom, on je, dabome, obzirno hodao po sobi i ulagao sav napor da ih ne probudi.

Prvo je želeo da pregleda svoj kofer i da vidi kojim stvarima raspolaže, pošto ih se samo već nejasno sećao, a ono što je najviše vredelo sigurno je već bilo izgubljeno. Jer, kad Šubal stavi svoju ruku na nešto, malo je nade da će se to neoštećeno dobiti natrag. Istina, mogao je da očekuje veliku napojnicu od ujaka, ali je s druge strane mogao, ukoliko bi neke stvari nedostajale, da prebaci krivicu na pravog čuvara kofera, gospodina Buterbauma.

Bacivši prvi pogled u kofer još prilikom otvaranja, Karl se prestravi. Koliko je časova za vreme plovidbe upotrebio na to da sređuje i opet iznova sređuje kofer, a sad je sve unutra bilo strpano u tako divljačkoj hrpi da je poklopac, pri otvaranju brave, sam odskočio uvis. Međutim, Karl je ubrzo na svoju radost uočio da je nered nastao samo zato što je naknadno spakovano njegovo odelo koje je nosio za vreme putovanja i za koje, dabome, nije više bilo mesta u koferu. Nije nedostajala ni najmanja sitnica. U tajnom džepu kaputa nalazio se ne samo pasoš nego i novac koji je poneo od kuće, tako da je Karl, kad tome doda ono što je imao kod sebe, za prvo vreme bio dobrano snabdeven novcem. Tu se nalazilo i rublje koje je imao na sebi prilikom dolaska, čisto oprano i ispeglano. Odmah je u bezbedni tajni džep stavio i časovnik i novac. Jedino je bilo za žaljenje što su sve stvari navukle miris veronske salame, koja takođe nije nedostajala. Ukoliko se to ne bi moglo odstraniti nekim sredstvom, moglo se dogoditi da Karl mesecima bude okružen tim mirisom.

Dok je vadio neke od stvari koje su ležale na samom dnu, a bile su to džepna Biblija, papir za pisma i fotografije njegovih roditelja, kapa mu s glave pade u kofer. Odmah ju je prepoznao u njenoj staroj sredini: bila je to njegova kapa, kapa koju mu je majka dala da je ponese kao putnu kapu. On iz opreza ipak nije nosio tu kapu na brodu, jer je znao da se u Americi uglavnom nose kape umesto šešira, pa nije hteo svoju da pohaba još pre nego što stigne. I sad ju je upotrebio gospodin Grin da zbija šalu na Karlov račun. Da li mu je ujak možda i za to dao nalog? Nehotičnim i gnevničkim pokretom on dohvati poklopac kofera koji se šumno zatvori.

Sad više nije bilo pomoći, oba spavača su se probudila. Najpre se jedan proteže i zevnu, a za njim odmah i drugi. Sad je gotovo čitava sadržina kofera bila izručena na sto; ako su bili lopovi, trebalo je samo da priđu i da izaberu. Ne samo da bi preduhitrio tu mogućnost nego i da bi odmah izveo stvari na čistinu, Karl sa svećom u ruci priđe posteljama i objasni po kojem se pravu tu nalazi. Izgledalo je kao da oni to objašnjenje uopšte nisu očekivali, jer su ga, još isuviše bunovni da bi mogli govoriti, samo gledali bez ikakvog čuđenja. Obojica su bili veoma mladi ljudi, ali su im težak rad ili oskudica pre vremena ogoleli kosti na licima, koja su bila obrasla neurednom bradom, odavno nepotšišana kosa razbarušeno im je strčala na glavi, dok su zglavcima prstiju bunovno trljali i pritiskali svoje ionako upale oči.

Karl je hteo da iskoristi njihovo trenutno stanje slabosti i stoga reče: „Zovem se Karl Rosman i Namac sam. Molim vas da i vi meni, pošto već imamo zajedničku sobu, kažete kako se zovete i koje ste nacionalnosti. Odmah izjavljujem da ne polažem nikakvo pravo na krevet, pošto sam tako kasno došao i uopšte nemam nameru da spavam. Osim toga, ne treba da se ustručavate zbog moje lepe odeće, ja sam sasvim siromašan i bez ikakvih izgleda.”

Manji od dvojice - bio je to onaj što je bio obuven - pokazao je rukama, nogama i izrazom lica da ga sve to uopšte ne zanima i da sad uopšte nije vreme za takve razgovore, opružio se i odmah zaspao; onaj drugi, tamnopot, takođe je ponovo legao, ali je pre nego što je zaspao rekao s nemarno ispruženom rukom: „Ovaj tu je Irac i zove se Robinson, ja se zovem Delamarš, Francuz sam i sad molim za mir!” Tek što je to izgovorio, snažnim dahom ugasio je Karlovu sveću i zavalio se ponovo na jastuk.

„Ova opasnost je, tako, privremeno otklonjena”, reče Karl u sebi i vrati se stolu. Ako njihova uspavanost nije varka, sve je u redu. Jedino je bilo neprijatno što je jedan od njih Irac. Karl više nije tačno znao u kojoj je to knjizi kod kuće pročitao jednom da se u Americi treba paziti Iraca. Za vreme boravka kod ujaka pružala mu se, dabome, povoljna prilika da osnovano proveri da li su Irci zaista tako opasni, ali je to sasvim propustio pošto je smatrao da je zauvek bezbedan. Pri sveći koju je ponovo zapalio hteo je da barem sad bolje osmotri tog Irca, pri čemu je ustanovio da baš on izgleda bolje od Francuza. Imao je čak i neki trag oblih obraza i smešio se sasvim dobrodušno u snu, koliko je Karl, uzdignut na vrhovima prstiju, mogao da utvrdi sa izvesnog odstojanja.

Uprkos svemu tome, čvrsto rešen da ne spava, Karl sede na stolicu u sobi, odloživši na neko vreme pakovanje kofera, pošto je za to mogao da iskoristi

još čitavu noć, i poče da prelistava Bibliju, ne čitajući ništa. Potom u ruku uze fotografiju roditelja, na kojoj je oniži otac stajao visoko uspravljen, dok je majka sedela malo pogureno u naslonjači ispred njega. Otac je jednu ruku držao na naslonu fotelje, a drugu, stegnutu u pesnicu, na nekoj ilustrovanoj knjizi, koja je ležala otvorena pored njega na krhkom stočiću. Postojala je još jedna fotografija, na kojoj se nalazio Karl sa svojim roditeljima. Otac i majka su ga oštro gledali, dok je on, po nalogu fotografa, morao da gleda u aparat. Ali, tu fotografiju nije dobio da je ponese na put.

Utoliko je pažljivije posmatrao ovu pred njim i upinjao se s raznih strana da uhvati očev pogled. Ali, ma koliko da je menjao položaj sveće, otac nije hteo da oživi, njegovi vodoravni, puni brkovi uopšte nisu ličili na one u stvarnosti; taj snimak nije bio dobar. Majka je, naprotiv, već bolje ispala, usta su joj bila razvučena kao da joj je nanesena neka bol i kao da se prisiljava da se nasmeje. Karlu je izgledalo da to svako ko pogleda sliku može da uoči da je već sledećeg trenutka zaključio da je jasnoća tog utiska suviše jaka i gotovo besmislena. Kako se s neke slike može steći tako ubedljiv utisak o skrivenom osećanju uslikane osobe! I on je na izvesno vreme odvojio pogled od slike. Kad je ponovo pogledao sliku, pala mu je u oči majčina ruka, koja je preko rukohvata naslonjače visila daleko napred, tako blizu da se mogla poljubiti. Pomislio je ne bi li možda ipak bilo dobro da piše roditeljima, kao što su zaista oboje tražili od njega, a otac je to veoma strogo zahtevao, poslednji put, u Hamburgu. Doduše, kad ga je majka, one strašne večeri, blizu prozora, prvi put obavestila o putu u Ameriku, on se u sebi neopozivo zarekao da nikada ne piše, ali šta vredi ovde, u novim okolnostima, takva zakletva jednog neiskusnog mladića! Mogao je isto tako da se zarekne da će posle dva meseca boravka u Americi postati general američke vojne odbrane, dok se, evo, sad nalazio u sobici u potkrovlju s dvojicom skitnica, u gostionici nadomak Njujorku, i pri tome je morao da prizna da mu tu zaista i jeste mesto. I on je, smešeći se, proučavao lica roditelja, kao da se s njih može pročitati da li još čeznu za tim da dobiju neku vest od svog sina.

U tom razgledanju je ubrzo primetio da je ipak veoma umoran i da će teško moći da probdi noć. Slika mu ispade iz ruku, a on tada položi lice na sliku, čija je svežina prijala njegovom obrazu, i zaspa s ugodnim osećanjem.

Rano ga je probudilo golicanje pod pazuhom. Tu je nametljivost sebi dozvolio Francuz. Ali, već je i Irac stojao pred Karlovim stolom i obojica su ga gledala s ne malom zainteresovanošću, onako kako je Karl noćas njih posmatrao. Karl se nije začudio što ga već i njihovo ustajanje nije probudilo; to nije moralo da znači da su se naročito tiho kretali iz neke zle namere, jer je on duboko spavao, a osim toga im oblačenje, a očigledno ni umivanje nije

zadavalo mnogo posla.

Sad su se pozdravili pristojno i sa izvesnom formalnošću, i Karl je saznao da su obojica mašinbravari koji u Njujorku već odavno nisu mogli da dobiju posao, pa su se usled toga našli u priličnoj nevolji. Da bi to posvedočio, Robinson je otkopčao kaput i videlo se da nije imao košulju, što se, uostalom, moglo dogoditi i po oklembesenom okovratniku, pozadi pričvršćenom za kaput. Nameravali su pešice da stignu do gradića Baterford, udaljenog dva dana hoda od Njujorka, gde je navodno bilo slobodnih radnih mesta. Nisu imali ništa protiv da i Karl pođe s njima i obećali su mu, prvo, da će mu povremeno nositi kofer i, drugo, u slučaju da oni nađu posao, da će i njega zaposliti kao šegrt, što bi bila sitnica, samo ako uopšte ima posla. Tek što je Karl jedva pristao, a oni mu već prijateljski preporučiše da skinje lepo odelo, pošto mu ono samo može smetati kad traži posao. Upravo mu se u ovoj kući nudi dobra prilika da se reši odela, jer sobarka trguje odelima. Pomogli su Karlu, koji se ni u pogledu odela nije još bio konačno odlučio, da se svuče, i odneše odelo. Dok je, ostavši sam i još pomalo bunovan, sporo oblačio svoje staro putničko odelo, Karl je sebi prebacivao što je dao na prodaju odelo koje bi mu možda smetalo ako traži da se zaposli kao šegrt, ali bi mu samo bilo od koristi ako traži neko bolje mesto, i on otvori vrata da obojicu pozove natrag, ali se uto sudari s njima; oni staviše na sto pola dolara kao novac dobijen od prodaje, i to s tako radosnim licima da čovek nije mogao ubediti sebe da pri toj prodaji nisu i sami uzeli nešto za uslugu, i to baš ne malo.

Uostalom, nije bilo vremena da se to raspravi, jer je sobarka, jednako onako sanjiva kao noćas, došla i isterala svu trojicu u hodnik uz objašnjenje da mora sobu da spremi za nove goste. O tome, dabome, nije bilo ni govora; postupila je tako samo iz zlobe. Karl, koji je baš nameravao da sredi svoj kofer, morao je da gleda kako ta žena obema rukama grabi njegove stvari i s takvom silinom ih baca u kofer kao da su neke životinje koje moraju da budu uterane u kavez. Oba bravara su, doduše, obigravala oko nje, vukli je za suknju, tapšali po leđima, ali ako su time nameravali da pomognu Karlu, nisu u tome nimalo uspeli. Kad je zatvorila kofer, žena je utrpala dršku Karlu u ruku, ratosiljala se bravara i svu trojicu isterala iz sobe, uz pretnju da neće dobiti kafu ako ne poslušaju. Mora biti da je žena očigledno potpuno zaboravila da Karl nije od samog početka bio sa bravarima, jer je postupala s njima kao da sačinjavaju jednu jedinu bandu. Istina, bravari su joj prodali Karlovo odelo i time dokazali da postoji izvesna veza među njima.

U hodniku su morali dugo da šetkaju tamo-amo, i naročito je Francuz, koji je uzeo Karla podruku, neprestano psovao, pretio da će nokautirati gostioničara ako se samo pojavi, i besno je, kao da se zato priprema, lupkao

jednom pesnicom o drugu. Najzad se pojavi neki nedužni dečak, koji je morao da se podigne na prste kad je Francuzu pružio lončić s kafom. Nažalost, postojao je samo jedan lončić, a dečaku se nije moglo objasniti da su poželjne još i čaše. Tako je svaki put samo po jedan mogao da pije, dok su ostala dvojica stajala pred njim i čekala. Karl nije imao nimalo želje da pije, ali nije hteo da uvredi ostale, pa je kad bi na njega došao red držao lončić na usnama, ne pijući.

Za rastanak, Irac je bacio lonče na kamene pločice poda; niko ih nije video kad su napustili kuću i kročili u gustu, žućkastu jutarnju maglu. Hodali su poglavito ćutke jedan pored drugog ivicom puta, Karl je morao da nosi svoj kofer, ostali bi ga odmenili verovatno tek na njegovu molbu; katkad bi iz magle iskrsnuo poneki automobil i sva trojica bi okrenuli glave ka tim, većinom ogromnim, kolima koja su bila tako upadljiva po svojoj konstrukciji i koja su se tako naglo pomaljala da čovek nije imao vremena čak ni da primeti ma čije prisustvo u njima. Kasnije su naišle kolone zaprežnih kola koja su prenosila namirnice u Njujork i koja su, po pet uporedo, i zauzimajući čitavu širinu ulice, tako neprekidno prolazila da niko nije mogao preći preko ulice. Ulica se s vremena na vreme proširivala u trg, usred kojeg je, na uzvišenju nalik tornju, policajac koračao okolo da bi sve video i štapićem upravljao saobraćajem u glavnoj ulici, kao i saobraćajem koji se ulivao iz sporednih ulica; saobraćaj je potom tekao nenadziran do sledećeg trga i sledećeg policajca, ali su se ćutljivi i pažljivi kočijaši i vozači dobrovoljno i u dovoljnoj meri pridržavali reda. Karl se najviše čudio opštem miru. Da nije bilo rike bezbrižne stoke za klanje, možda se ne bi čulo ništa drugo osim topotanja kopita i hućanja automobilskih guma. Pri tome, brzina vožnje nije, naravno, uvek bila ista. Kad su se na pojedinim trgovima, usled prevelike navale iz pobočnih ulica, morala preduzimati velika pomeranja, čitavi redovi su se zaustavljali i kretali su se samo metar po metar, ali se onda opet događalo da za tili čas sve jurne munjevitom brzinom i da se zatim ponovo primiri kao pod dejstvom jedne jedine kočnice. Pri tome se sa ulice nije dizalo nimalo prašine, sve se kretalo u potpuno prozirnem vazduhu. Pešaka nije bilo, piljarke ovde nisu pojedinačno pešaćile u grad kao u Karlovom zavičaju, ali su ipak tu i tamo iskršavali kamioneti na kojima je stajalo po dvadesetak žena s korpama na leđima, dakle ipak piljarke, koje su ispružale vrat da vide kako ide sa saobraćajem i ima li nade za brži prevoz. Zatim su mogla biti viđena slična vozila po kojima su se šetkali muškarci s rukama u džepovima pantalona. Na jednom od takvih automobila, na kojima je bilo raznih natpisa, Karl je, uz manji usklik, pročitao „Primaju se lučki radnici za Špediciju Jakob”. Kola su se baš kretala veoma lagano i neki oniži, pogrbljeni, živahan čovek je, stojeći na stepeniku kola, pozvao trojicu pešaka da se popnu. Karl

pobeže iza bravara kao da bi se na kolima mogao nalaziti ujak i videti ga. Bio je radostan što su obojica takođe odbila poziv, iako ga je donekle uvredio nadmen izraz na njihovim licima kad su to učinili. Ni najmanje im nije priličilo da veruju kako su predobri da bi stupili u službu kod ujaka. To im je odmah, mada, razume se, ne izričito, i stavio do znanja. Na to ga Delamarš zamoli da izvoli da se ne meša u stvari koje ne razume: takav način vrbovanja radnika je sramna prevara, a firma Jakob je ozloglašena u čitavim Sjedinjenim Državama. Karl nije odgovorio, ali se od tada više držao Irca, pa ga je zamolio da mu sad malo ponese kofer, što je Irac i učinio tek pošto je Karl više puta ponovio svoju molbu. Samo se stalno žalio na težinu kofera dok se nije ispostavilo da je samo imao nameru da kofer olakša za težinu veronske salame, koja ga je posigurno još u hotelu prijatno iznenadila. Karl je morao da je raspakuje, a Francuz je uzeo salamu u svoje ruke, sekao je svojim nožem sa dve oštrice i gotovo je celu sam pojeo. Robinson je samo pokatkad dobijao režanj, dok Karl, koji je ponovo morao da nosi kofer ako nije hteo da ga ostavi na drumu, nije dobio ništa, kao da je već unapred uzeo svoj deo. Izgledalo mu je suviše sitničavo da prosi za komadić, ali mu se digla žuč.

Magla je već sva bila nestala, u daljini je svetlucala neka visoka planina čiji se greben gubio u još daljoj sunčevoj izmaglici. Duž puta su se prostirala loše obraćena polja i okruživala velike fabrike, koje su, potamnele od dima, stajale na otvorenim ledinama. Na nasumice podignutim najamnim kućerinama nalik kasarnama, treperili su mnogobrojni prozori u najraznovrsnijem kretanju i osvetljenju, a uz njih na svim malim slabašnim balkonima žene i deca su imali mnogo štošta da urade, dok su oko njih, zaklanjajući ih i otkrivajući ih, prostrti i prebačeni čaršavi i rublje lepršali i silno se nadimali na jutarnjem vetru. Kad bi pogledi skliznuli s kuća, ugledale bi se ševe kako lete visoko na nebu, a lastavice niže, ne predaleko iznad glava putnika u vozilima.

Mnogo toga je podsećalo Karla na njegov zavičaj i on nije znao ne bi li bilo bolje da napusti Njujork i ode u unutrašnjost zemlje. U Njujorku je bilo more i u svako vreme mogućnost povratka u zavičaj. I tako on zastade i reče obojici saputnika da ipak želi da ostane u Njujorku. A kad je Delamarš hteo jednostavno da ga potera dalje, on nije dopustio da ga gone i reče da valjda još ima prava da odlučuje o sebi. Irac je morao da posreduje, objašnjavajući da je Baterford znatno lepši od Njujorka, i obojica su morala još prilično da ga mole pre nego što je ponovo s njima pošao dalje. Pa čak ni tada ne bi pošao da nije zaključio da je za njega možda bolje da ode u neko mesto iz kojeg nije tako lako vratiti se u zavičaj. Sigurno će tamo bolje raditi i napredovati, pošto ga neće ometati zaludne misli.

I sad je baš on vukao obojicu, a oni su se do te mere obradovali njegovom oduševljenju da su, ne čekajući da ih najpre za to moli, sami naizmenično nosili kofer, i Karl nikako nije mogao da razume čime im je zapravo pričinio tu silnu radost. Dospeli su u predeo koji se postepeno uzdizao i kad bi se, s vremena na vreme, zaustavili i osvrnuli, mogli su da vide kako se pred njima sve više otvara panorama Njujorka i njegove luke. Most koji povezuje Njujork s Bostonom nežno je lebdeo iznad Hadsona i treperio je kad bi se posmatrao priklopljenih očnih kapaka. Izgledalo je da na njemu uopšte nema saobraćaja, a ispod njega je bila zategnuta beživotna, glatka traka vode. Sve je u oba džinovska grada izgledalo pusto i nekorisno. Jedva da je bilo neke razlike između velikih i malih kuća. U nevidljivoj dubini ulica život je verovatno tekao na svoj način, ali se iznad njih ništa nije moglo videti osim lake izmaglice, koja se, doduše, nije kretala, ali se, kako se činilo, mogla bez muke razagnati. Samo se u luku, najveću na svetu, ukotvio mir, i samo što bi se, nesumnjivo pod uticajem sećanja na neki raniji nedaleki prizor, moglo poverovati da se tu i tamo vidi neki brod koji prelazi neko kratko rastojanje. Ali, ni on nije mogao dugo da se prati, izmakao bi pogledu i više se nije dao pronaći.

Ipak, Delamarš i Robinson su očigledno videli znatno više, pokazivali su desno i levo i kružnim pokretima ispruženih ruku ocrtavali trgove i vrtove, navodeći njihova imena. Nisu mogli da shvate da je Karl više od dva meseca boravio u Njujorku i da je od čitavog grada video jedva nešto više od jedne ulice. I obećali su mu da će, kad budu u Baterfordu dovoljno zaradili, otići s njim u Njujork i pokazati mu sve što vredi videti, a pre svega, dabome, ona mesta gde čovek može da se zabavlja do blaženstva. I Robinson, nadovezujući na to, iz punog grla zapeva neku pesmu, koju je Delamarš pratio pljeskajući rukama, a Karl je u njoj prepoznao operetsku melodiju iz svog zavičaja, koja mu se sa engleskim tekstom dopala znatno više nego što mu se ikad dopadala kod kuće. I tako prirediše malu predstavu na otvorenom, u kojoj su svi učestvovali, i samo grad, tamo dole, u kojem je ta melodija navodno bila omiljena, izgledalo je da ništa ne zna o tome.

U jedan mah Karl upita gde se nalazi Špedicija Jakob, i odmah vide kako Delamarš i Robinson ispruženim kažiprstom pokazuju možda istu tačku, a možda miljama udaljene tačke. Kad su potom krenuli dalje, upita Karl kad bi se mogli najranije vratiti u Njujork s dovoljno zarade. Delamarš reče da bi to moglo biti maltene za mesec dana, jer u Baterfordu nedostaje radne snage, a nadnice su visoke. Naravno, svoj novac će prinositi u zajedničku kasu kako bi se među njima kao drugarima izravnale moguće razlike u zaradi. Karlu se nije dopadala zajednička kasa, uprkos tome što će on kao šegrt, razumljivo,

zaradivati manje od izučenog radnika. Robinson je, povrh toga, spomenuo da će, ako u Baterfordu nema posla, naravno morati da nastave s lutanjem, bilo da se negde zaposle kao poljoprivredni radnici, bilo da odu u Kaliforniju da ispiraju zlato, što je, zaključujući prema Robinsonovom opširnom pričanju, bio njegov najomiljeniji plan. „Pa zašto ste postali bravar kad sad želite da idete da ispirate zlato?” upita Karl, kome nije godilo da sluša priče o neophodnosti takvih dalekih nesigurnih putovanja. „Zašto sam postao bravar?” - reče Robinson. „Pa sigurno ne zato da bi sin moje majke umro od gladi. Na ispiranju zlata može fino da se zaradi.” „Bilo nekad”, reče Delamarš. „I još traje”, reče Robinson i ispriča o mnogim poznanicima koji su se tako obogatili i koji su još tamo, naravno više ni prstom ne mrdaju, ali bi zbog starog prijateljstva pomogli njemu i, razume se, njegovim drugarima da steknu bogatstvo. „Izborićemo se mi već za mesta u Baterfordu”, reče Delamarš, i kao da je govorio Karlu iz duše, ali te reči nisu bile izraz neke naročite uverenosti.

U toku dana zaustavili su se samo jednom kod neke gostionice i ispred nje, na otvorenom, na jednom kako se Karlu činilo železnom stolu pojeli gotovo presno meso, koje se nožem i viljuškom nije moglo seći nego samo kidati. Hleb je imao valžast oblik, a u svaku veknu bio je zaboden po dugačak nož. Uz to jelo su dobili neko crno piće koje je palilo grlo. Ali napitak je godio Delamaršu i Robinsonu, i oni su često dizali čaše, nazdravljajući ispunjenju raznih želja, i kucali se, pri čemu bi uvek nekoliko trenutaka držali čaše visoko jednu uz drugu. Za susednim stolom su sedeli radnici u krečom isprskanim bluzama, i svi su pili tu istu tečnost. Automobili, koji su prolazili u velikom broju, zasipali su stolove oblacima prašine. Okolo su kružili veliki listovi novina i uzbuđeno se razgovaralo o štrajku građevinskih radnika, često je spominjano ime Mak; Karl se raspitao o njemu i saznao da je to otac njegovog poznanika Maka i da je najveći građevinski preduzimač u Njujorku. Štrajk ga je koštao milione i možda ugrožavao njegov poslovni položaj. Karl nije verovao nijednoj reči iz tog naklapanja loše obaveštenih i zlonamernih ljudi.

Dok je jeo, gorčina u ustima je Karlu poticala i od toga što ga je mučilo pitanje kako će jelo biti plaćeno. Bilo bi prirodno da svako plati svoj deo, ali su i Delamarš i Robinson u nekoliko mahova napominjali da im je poslednji novac otišao na prenoćište. Ni kod jednog od njih se nije mogao videti časovnik, prsten ili ma šta drugo što bi se moglo unovčiti. A Karl ih ipak nije mogao podsetiti da su nešto zaradili na prodaji njegove odeće, jer bila bi to ipak uvreda i značila rastanak zauvek. Ali, čudno je bilo da ni Delamarša ni Robinsona nisu opterećivale nikakve brige zbog plaćanja; oni su, štaviše, bili

u dovoljno dobrom raspoloženju da što je moguće češće pokušavaju da stupe u razgovor s konobaricom, koja je uznosito i teškim korakom kružila između stolova. Kosa joj padala na čelo i obraze i ona ju je neprestano zabacivala, poduhvatajući je rukama odozdo. Konačno, kad se možda od nje očekivala prva ljubazna reč, ona priđe stolu, položi obe ruke na njega i upita: „Ko plaća?” Nikad ruke nisu poletele tako brzo kao Delamaršova i Robinsonova ruka kad su pokazali na Karla. Karl se nije uplašio toga, jer je to čak predviđao, a i nije video ništa rđavo u tome da drugari, od kojih je, takođe, s njihove strane očekivao uslugu, dopuste da im plati nekoliko sitnica, mada bi bilo umesnije da su tu stvar izričito raspravili pre odlučujućeg trenutka. Jedino je bilo nezgodno što je prvo morao da izvadi novac iz tajnog cepa. Njegova prvobitna namera bila je da novac čuva za krajnju nuždu i da se, dakle, zasad stavi, na izvestan način, u isti red sa svojim drugarima. Preimućstvo koje je u odnosu na svoje drugare stekao tim novcem, a pre svega time što je prećutao da ga ima, bilo je za njih više nego obilno nadoknađeno time što su još od detinjstva bili u Americi, što su imali dovoljno znanja i iskustva da zarađuju za hleb i što, najzad, nisu bili navikli na prilike bolje od ovih u kojima su se sad nalazili. To plaćanje samo po sebi nije moralo da pokvari dotadašnje Karlove namere u pogledu novca, jer se, najzad, mogao lišiti te četvrtine funte i stoga, dakle, staviti četvrtinac na sto i reći da je to njegov jedini imetak i da je spreman da ga žrtvuje za zajednički put u Baterford. Za put pešice je toliki iznos i bio savršeno dovoljan. Ali, sad nije znao da li ima dovoljno sitnine, a osim toga je taj novac, zajedno sa složenim novčanicama, ležao negde u dubini tajnog džepa, u kojem se nešto najlakše može naći ako se čitava sadržina izruči na sto. Uz to, bilo je sasvim nepotrebno da drugari uopšte saznaju za taj tajni džep. Srećom je sad izgledalo da se drugari i dalje većma zanimaju za konobaricu nego za to kako će Karl prikupiti novac da plati. Delamarš je zatražio od konobarice račun i time ju je namamio između sebe i Robinsona, a ona se od njihove nasrtljivosti mogla braniti samo tako što bi jednom ili drugom stavljala ceo dlan preko lica i odgurivala ga. U međuvremenu, Karl je, zajapuren od napora, pod pločom stola u jednu ruku sakupljao novac koji je drugom rukom lovio po tajnom džepu i vadio iz njega. Uprkos tome što još nije tačno poznavao američki novac, najzad je, barem po količini novčića, poverovao da je sakupio dovoljnu sumu i položio ju je na sto. Zveckanje novca odmah prekide šale. Na Karlovu nevolju i na opšte iznenađenje ispostavilo se da tu leži čitava funta. Doduše, niko nije upitao zašto Karl nije ranije ništa govorio o novcu koji bi bio dovoljan za udobno putovanje železnicom do Baterforda, ali se Karl ipak našao u velikoj neprilici. Pošto je jelo bilo plaćeno, on je polagano pokupio ostatak, a Delamarš mu je iz ruke uzeo još jedan novčić, koji mu je bio

potreban za napojnicu konobarici, koju je obgrlio i privukao sebi da bi joj s druge strane pružio novac.

Karl im je bio zahvalan i zato što mu dalje na putu nisu stavljali nikakve primedbe o novcu, pa je čak neko vreme pomišljao da im prizna s koliko zaista raspolaže, ali ipak nije to učinio pošto mu se nije ukazala prava prilika. Pred večer su stigli u jedan plodniji zemljoradnički kraj. Svuda unaokolo su se neomeđena polja u prvom zelenilu prostirala preko blagih brežuljaka, sa obe strane druma ležali su bogati zemljoposedi, i satima se moglo ići između ograda od pozlaćenih šipki oko vrtova, više puta su se ukrstili sa istom rekom sporog toka i mnogo puta su iznad svojih glava čuli kako tutnje vozovi na visoko nadnesenim vijaduktima.

Upravo kad je sunce zalazilo iza pravolinijskog ruba dalekih šuma oni su se, na jednoj uzvišici, usred male grupe drveća bacili na travu da predahnu od iznurujućeg pešačenja. Delamarš i Robinson su ležali na tlu i protezali se iz sve snage, Karl je sedeo uspravno i posmatrao drum koji se pružao nekoliko metara niže i kojim su se, kao već tokom čitavog dana, lako i brzo mimoilazili automobili, kao da ih je neko stalno iznova odašiljao iz jedne daljine u tačno određenom broju dok ih je neko u drugoj daljini sačekivao u tom istom broju. Tokom čitavog dana od rane zore Karl nije video da se ijedan automobil zaustavio, da je ijedan putnik izišao.

Robinson predloži da tu provedu noć pošto su već svi dovoljno umorni i pošto tako mogu utoliko ranije da nastave put, i pošto, najzad, teško da mogu naći jeftinije i pogodnije prenoćište pre nego što se potpuno smrači. Delamarš se složio s tim, i samo je Karl smatrao svojom dužnošću da napomene da ima dovoljno novaca da plati prenoćište za sve, čak i u nekom hotelu. Delamarš reče da će im novac još biti potreban, neka ga samo dobro pazi. Delamarš nije ni najmanje krio da se već računa s Karlovim novcem. Pošto je njegov pređašnji predlog bio prihvaćen, Robinson je zatim izjavio da sad, pre spavanja, moraju nešto valjano da pojedu da bi se okrepili za sutra ujutru i da jedan od njih treba za sve da donese jelo iz hotela, koji je nedaleko, pokraj druma, blistao svojim natpisom „Hotel Zapad”. Kao najmlađi, i pošto se niko drugi nije javio, Karl nije oklevao da se pobrine za taj posao, pa kad je dobio porudžbinu za slaninu, hleb i pivo, ode preko u hotel.

Mora biti da se u blizini nalazio neki veliki grad, jer je već prva dvorana hotela u koju je Karl ušao bila puna bučne gomile, dok su oko šanka, koji se pružao duž glavnog i dva pobočna zida, neprestano trčkarali mnogobrojni konobari s belim keceljama na prsima, a ipak nisu mogli da usluže sve nestrpljive goste i stoga su se svaki čas s raznih strana čule psovke i

odjekivali udarci pesnica o sto. Na Karla niko nije obraćao pažnju; postojala je i dvorana u kojoj niko nije posluživao nego su sami gosti, koji su sedeli za sićušnim stolovima što prosto nestaju već između tri čoveka, uzimali sa šanka sve što žele. Na svakom stolu je stajala velika boca ulja, sirćeta ili nečeg sličnog, i iz te boce se prelivalo svako jelo doneseno sa šanka. Da bi uopšte došao do šanka, gde će teškoće verovatno tek početi, naročito usled njegove velike porudžbine, morao je Karl da se probije između mnogih stolova, što, dabome, ni pri svoj pažnji nije prošlo bez grubog uznemiravanja gostiju, ali su oni sve ipak primali kao da su neosetljivi, pa čak i kad je Karl u jedan mah tako naleteo na jedan stočić da ga zamalo nije preturio, pri čemu ga je jedan od gostiju samo odgurnuo. Doduše, on se izvinio, ali ga očigledno nisu razumeli, uostalom ni on nije razumeo baš ni najmanje od onoga što je dobačeno.

Kod šanka je s mukom našao malo slobodno mestašće, ali su mu duže vreme njegovi nalakćeni susedi potpuno zaklanjali vidik. Izgleda da je tu uglavnom bio običaj da se ljudi nalakćuju i da pesnice pritišću uz slepoočnice; Karl nije mogao a da se ne seti kako je profesor latinskog dr Krumpal mrzeo baš takvo držanje i kako je uvek krišom i neprimetno prilazio i lenjirom, koji bi se nenadano pojavio, jednim bolnim potezom odgurnuo lakat sa stola.

Karl je stajao sasvim pritisnut uz šank, jer su, tek što se smestio, iza njega postavili jedan sto, pa je jedan od gostiju što su sedeli oko tog stola, kad god bi se u razgovoru malo zavalio, gurao svojim velikim šeširom Karla u leđa. A pri tome je bilo tako malo nade da se išta dobije od konobara čak i kad su oba bahata suseda bila uslužena i otišla. Karl je nekoliko puta preko šanka uhvatio jednog konobara za kecelju, ali mu se on uvek uz neku grimasu otrgao. Nijednog od njih nije uspevao da zadrži, samo su trčali i trčali. Da se barem u Karlovoj blizini nalazilo nešto prigodno za jelo i piće, on bi to uzeo, raspitao se za cenu, ostavio novac i radostan otišao. Ali su baš pred njim stajale samo činije s ribom nalik haringama, čija se crna krljušt zlatasto presijavala na rubovima. Mogle su biti veoma skupe i verovatno nikoga ne bi zasitile. Osim toga mogao je da dohvati samo malo burence s rumom, ali nije hteo da nosi rum svojim drugarima, koji su ionako u svakoj prilici navaljivali na najkoncentrisaniji alkohol i otuda nije hteo da ih u tome još podržava.

Karlu nije preostalo, dakle, ništa drugo nego da potraži neko drugo mesto i da se iznova potrudi. Ali, i vreme je sad već bilo prilično poodmaklo. Na drugom kraju dvorane je zidni časovnik, čije su se kazaljke jedva mogle uočiti kroz dim, pokazivao da je devet već prošlo. A drugde za šankom navala je bila još veća nego na ranijem mestu, donekle po strani. Osim toga, dvorana se

sve više punila kako je vreme više odmicalo. Kroz glavna vrata su neprekidno ulazili novi gosti galameći. Na nekim mestima su gosti samovlasno raščistili šank, posedali na pult i nazdravljali jedan drugom; bila su to najbolja mesta, s njih se videla čitava dvorana.

Karl se, doduše, i dalje gurao, ali nije bilo istinske nade da će do nečega dospeti. Prebacivao je sebi što se ponudio da se pobrine za hranu kad ne poznaje ovdašnje prilike. Njegovi drugari će ga s punim pravom izgrditi, pa će možda čak i pomisliti da nije ništa doneo samo da bi prištedeo novac. Sad se nalazio u kraju dvorane gde su za stolovima unaokolo jeli topla jela od mesa s divnim žutim krompirima; bilo mu je neshvatljivo kako su ljudi uopšte došli do toga.

Tada, na nekoliko koraka ispred sebe, ugleda postariju ženu koja je očevidno pripadala hotelskom osoblju i koja je, smejući se, razgovarala s jednim od gostiju. Pri tome je jednom ukosnicom stalno doterivala svoju kosu. Karl se odmah odluči da kod te žene poruči šta želi već i zbog toga što je ona, kao jedina žena u dvorani, predstavljala izuzetak od opšte graje i jurnjave, a i iz jednostavnog razloga što je bila jedini nameštenik hotela do koga se moglo dopreti, dabome pod pretpostavkom da ne odjuri za poslom na prvu reč koju joj bude uputio. Ali odigralo se baš suprotno. Karl joj se još nije bio ni obratio nego je samo malo motrio na nju, kad ona, kao što se to ponekad dešava čoveku da se usred razgovora obazre oko sebe, pogleda Karla, prekide razgovor, pa na razgovetnom engleskom jeziku upita Karla da li nešto želi. „Svakako”, reče Karl, „jer ovde ne mogu ništa da dobijem.” „Onda hajdete sa mnom, mališanu”, reče ona, oprostila se od svog poznanika, koji skide šešir, što je ovde izgledalo kao neverovatna učtivost, uhvati Karla za ruku, priđe šanku, odgurnu nekog gosta u stranu, otvori vratanica na pultu, provede Karla preko prostora iza pulta, gde se moralo paziti da ne dođe do sudara s konobarima u neumornom trku, u zidu otvori neka neprimetna dvostruko tapacirana vrata, i već se obreše u velikoj, prohladnoj ostavi. „Potrebno je samo poznavati mehanizam”, reče Karl u sebi.

„Pa, dakle, šta biste hteli?” upita ona i uslužno se prignu ka njemu. Bila je veoma debela, telo joj se njihalo, ali joj je lice, naravno u poredbi sa ostatkom tela, bilo gotovo nežno oblikovano. Pri pogledu na sva ta jestiva, koja su ovde bila brižljivo poređana po policama i stolovima, Karl je bezmalo pao u iskušenje da brzo smisli i poruči finiju večeru, naročito što se mogao nadati da će ga ta uticajna žena jeftino uslužiti, ali je, pošto mu ništa prigodno nije palo na pamet, ipak poručio samo slaninu, hleb i pivo. „Ništa više?” upita žena. „Ništa, hvala”, reče Karl, „ali za tri osobe.” Na ženino pitanje o drugoj dvojici, Karl ukratko ispriča o svojim drugarima, a bio je obradovan što ga

neko malo propituje. „Ali, to je jelo za kažnjenike”, reče žena, očigledno očekujući da će sad Karl, posle toga, još nešto poručiti. Ali se Karl pobojavao da će mu ona to pokloniti i da neće hteti da primi novac, pa je zato ćutao. „Odmah ćemo to da pripremimo”, reče žena, i za svoju debljinu zadivljujućom pokretljivošću priđe jednom od stolova, odseče dugim, tankim, testerastim nožem veliki komad vrlo mesnate slanine, uze veknu hleba, podiže s poda tri boce piva i sve to složi u laku slamenu korpu, koju pruži Karlu. U međuvremenu je objašnjavala Karlu da ga je dovela ovamo zato što jestiva napolju, na šanku, premda se brzo troše, uvek gube svežinu usled dima i mnogih isparenja. Ali je za one ljude tamo napolju sve to dovoljno dobro. Karl na to ne reče ništa, jer nije znao čime je zaslužio da se s njim ovako izuzetno postupa. Pomislio je na svoje drugare koji, ma kako dobro poznavali Ameriku, možda ipak ne bi prodrli do ove ostave nego bi morali da se zadovolje ustajalim jestivima za šankom. Ovde nije prodirao nikakav glas iz dvorane, zidovi su morali biti veoma debeli da se u ovoj prostoriji dovoljno održi svežina. Karl je već neki trenutak držao slamenu korpu u rukama, ali nije pomišljao na plaćanje, niti se pokretao. Tek kad je žena htela da mu pridoda u korpu još jednu bocu sličnu onima napolju po stolovima, zahvalio je oklevajući.

„Morate li još dugo da idete?” upita žena. „Do Baterforda”, odgovori Karl. „To je još veoma daleko”, reče žena. „Još dan hoda”, reče Karl. „Ne više?” upita žena. „O, ne”, reče Karl.

Žena je dovela u red nekoliko stvari na stolu, ušao je konobar, osvrnuo se unaokolo tražeći nešto, onda mu je žena pokazala veliku činiju s visokom kupom sardina posutih peršunovim listićima, pa je on tu činiju, držeći je u uzdignutim rukama, potom izneo u dvoranu.

„A zašto zapravo hoćete da prenoćite pod otvorenim nebom?” upita žena. „Ovde imamo dovoljno mesta. Spavajte kod nas u hotelu.” To je za Karla bilo veoma primamljivo, naročito što je prethodnu noć tako rđavo proveo. „Imam svoj prtljag napolju”, reče on oklevajući i ne sasvim bez sujete. „Onda ga donesite ovamo”, reče žena, „neće smetati.” „A moji drugari”, reče Karl, shvatajući odmah da oni svakako mogu da smetaju. „Naravno da i oni mogu ovde da prenoće”, reče žena. „Ma dođite! Nemojte se toliko moliti.” „Moji drugari su inače dobri ljudi”, reče Karl, „ali nisu čisti.” „Pa zar niste videli onu prljavštinu u dvorani?” upita žena i napravi grimasu. „Kod nas može zaista i najgori da dođe. Dakle, odmah ću reći da se sprema tri kreveta. Naravno, u potkrovlju, jer je hotel prepun, i ja sam se preselila u potkrovlje, ali je u svakom slučaju bolje nego pod otvorenim nebom.” „Ne mogu da dovedem svoje drugare”, reče Karl. Pomislio je koliku bi buku podigli njih

dvojica po hodnicima ovog finog hotela; Robinson bi sve uprljao, a Delamarš bi neizostavno dosađivao čak i ovoj ženi. „Ne razumem zašto bi to bilo nemoguće”, reče žena, „ali ako baš tako hoćete, onda lepo ostavite svoje drugare napolju, pa dođite sami kod nas.” „To već neće ići, neće ići”, reče Karl. „Oni su moji drugari i moram da ostanem s njima.” „Tvrdoglavi ste”, reče žena i skrenu pogled na drugu stranu. „Čovek vam želi dobro, rado bi vam pomogao, a vi se opirete svim silama.” Karl je sve to uviđao, ali nije nalazio nikakvog izlaza, pa zato samo reče: „Najlepše vam zahvaljujem na ljubaznosti.” Onda se priseti da još nije platio i upita šta je dužan. „Plaćićete kad vratite korpu”, reče žena. „Moram je imati najkasnije sutra ujutru.” „Molim”, reče Karl. Ona otvori vrata koja su vodila pravo napolju i, dok je on izlazio, naklonivši se dodade: „Laku noć, ali ne postupate kako treba.” Udaljio se već bio nekoliko koraka kad ona još doviknu za njim: „Do viđenja ujutru!”

Čim je izišao, ponovo je čuo iz dvorane nesmanjenu buku, s kojom su se sad mešali i zvuci duvačkog orkestra. Bio je radostan što nije morao da iziđe kroz dvoranu. Sad je hotel na svih svojih pet spratova bio osvetljen i obasjavao je ulicu čitavom njenom širinom. Napolju su i dalje, mada u isprekidanom nizu, prolazili automobili, narastali su iz daljine brže nego preko dana, opipavali kolovoz belim mlazevima svojih farova, prolazili sa skraćenim svetlima obasjanu zonu hotela i s novim bleskom hitali dalje u tamu.

Drugare je Karl zatekao već u dubokom snu, ali dugo se i bio zadržao. Baš se spremao da ono što je doneo ukusno poređa po hartiji koju je našao u korpi i da probudi drugare tek kad sve bude spremno, kad na svoj užas ugleda potpuno otvoren kofer, koji je ostavio zatvoren i čiji je ključ nosio u džepu, dok je polovina sadržine iz kofera bila razbacana po travi. „Ustajte!” povika on. „Vi spavate, a za to vreme su ovde bili lopovi.” „Zar nešto nedostaje?” upita Delamarš. Robinson se još nije sasvim razbudio, ali već se mašio piva. „Ne znam”, reče Karl, „ali je kofer otvoren. Ipak je neopreznost leći da spavate, a kofer ovako ostaviti.” Delamarš i Robinson se nasmējaše, a prvi reče: „Pa, sledeći put ne smete tako dugo da ostanete. Hotel je na deset koraka odavde, a vama su bila potrebna tri sata da odete i da se vratite. Bili smo gladni, mislili smo da u koferu možda imate nešto za jelo, pa smo dotle čačkali bravu dok se nije otvorila. Uostalom, unutra i nije bilo ničega i sad mirno možete sve ponovo da spakujete.” „A tako”, reče Karl, zureći u korpu koja se brzo praznila i osluškujući neobične šumove koje je Robinson proizvodio pijući, jer mu je tečnost prvo silazila duboko u grlo, zatim bi uz neku vrstu zviždanja pohrlila natrag, pa se tek posle toga u velikom mlazu

slivala u dubinu. „Jeste li sad već završili s jelom?” upita on kad su obojica zastali na trenutak da predahnu. „Zar niste već jeli u hotelu?” upita Delamarš, koji je mislio da Karl polaže pravo na svoj deo. „Ako hoćete još da jedete, onda požurite”, reče Karl i priđe svom koferu. „Ovom kao da nisu sve na broju”, reče Delamarš Robinsonu. „Sa mnom je sve u redu i u glavi mi je sve na mestu”, reče Karl, „ali da li je možda u redu da u mom odsustvu obijete moj kofer i izbacite moje stvari? Znam da se drugarima mora nešto i progledati kroz prste, i na to sam se i pripremio, ali što je mnogo - mnogo je. Prenoćiću u hotelu i ne idem u Baterford. Jedite brzo, moram da vratim korpu.” „Vidiš, Robinsone, tako se govori”, reče Delamarš, „to je taj fini način govora. Nije on tek tako Namac. Dobro si mi ti ranije govorio kakav je on, ali sam ja dobrodušna budala, pa sam ga ipak poveo. Poklonili smo mu poverenje, vukli ga ceo dan sa sobom, izgubili zbog toga najmanje pola dana i sad - pošto ga je tamo u hotelu neko namamio - on nam kaže zbogom, jednostavno, kaže zbogom. Ali, pošto je prevejani Namac, ne radi to otvoreno nego se izgovara koferom, a pošto je i neotesani Namac, ne može a da ne uvredi našu čast i da nas ne nazove lopovima zato što smo se malo našalili s njegovim koferom”. Karl, koji je pakovao svoje stvari, ne osvrnuvši se reče: „Samo vi tako nastavite da govorite pa ćete mi olakšati odlazak. Dobro ja znam šta je drugarstvo. Imao sam i ja u Evropi prijatelje i niko mi ne može prigovoriti da sam prema nekome bio neiskren ili podmukao. Sad smo, naravno, prekinuli veze, ali ako se jednom budem vratio u Evropu, svi će me dobro primiti i odmah prihvatiti kao svog prijatelja. Pa zar bih vas, Delamarš, i vas, Robinsone, izneverio, vas koji ste - to nikad neću kriti - bili tako ljubazni da se zauzmete za mene i da mi stavite u izgled da se u Baterfordu zaposlim kao šegrt? Ali nešto drugo je posredi. Vi nemate ništa, i to vas ni najmanje ne unižava u mojim očima, ali mi zavidite na ovo malo imetka i zbog toga hoćete da me kinjite, a to ne mogu da podnesem. I sad, pošto ste mi obili kofer, ne izvinjavate se ni jednom jedinom rečju nego me još i vređate, pa vređate čak i moj narod, a time mi oduzimate svaku mogućnost da ostanem s vama. Uostalom, sve to zapravo ne važi za vas, Robinsone. Vašem karakteru imam da zamerim samo to da ste suviše zavisni od Delamarša.” „Eto, sad vidimo”, reče Delamarš, prišavši Karlu i lupnuvši ga lako kao da bi da privuče njegovu pažnju, „eto, sad vidimo kako se razotkrivate. Celog dana ste išli za mnom, držali mi se za skute, podržavali svaki moj pokret i inače bili mirni kao mali miš. A sad, kad vam izgleda da ste našli neku podršku u hotelu, počinjete da držite govore. Vi ste jedan mali prepredenjak i ja još i ne znam da li ćemo sve to tako mirno da otpimo. Da li možda nećemo da tražimo školarinu za ono što ste tokom dana od nas izmuzli. Čuj, Robinsone, zavidimo mu - kaže - zbog onog što poseduje. Jedan dan rada u Baterfordu - o

Kaliforniji čak i da ne govorimo - i imaćemo deset puta više od onoga što ste nam pokazali i onoga što ste sakrili u postavi kaputa. Dakle, začepite!” Karl se podigao pored kofera i video je da sad prilazi i bunovni, mada donekle živahniji Robinson. „Ako i dalje ostanem ovde”, reče on, „mogu da doživim još neka iznenađenja. Izgleda da biste me rado izmlatili.” „Svakom strpljenju ima kraja”, reče Robinson. „Vi bolje da ćutite, Robinsone”, reče Karl ne gubeći Delamarša iz vida, „u sebi mi ipak dajete za pravo, a spolja morate da držite stranu Delamaršu.” „Možda biste hteli da ga podmitite?” upita Delamarš. „Ne pada mi ni na pamet”, reče Karl. „Radujem se što odlazim i neću više da imam ništa ni s jednim od vas dvojice. Hoću samo još jedno da kažem: prebacili ste mi da imam novca i da sam ga sakrio od vas. Recimo da je to tačno, zar nije bilo sasvim pravilno tako postupiti prema ljudima koje poznajem tek nekoliko časova, i zar vi svojim sadašnjim ponašanjem ne potvrđujete da sam bio u pravu što sam tako postupio?” „Budi miran”, reče Delamarš Robinsonu, iako se ovaj nije ni pomerio. Zatim upita Karla: „Pošto ste tako bestidno iskreni, onda, kad smo već svi u tako prijatnom raspoloženju, nastavite s tom iskrenošću i priznajte zašto zapravo hoćete da idete u hotel.” Karl je morao da zakorači preko kofera toliko mu je Delamarš prišao blizu. Ali, Delamarša to nije pomelo, odgurnuo je kofer u stranu, zakoračio jednom, pri čemu je nogom nagazio beli plastron košulje koji je bio ostao da leži u travi, i ponovio svoje pitanje.

Kao odgovor na to, s puta odozdo prišao je grupi muškarac sa džepnom svetiljkom koja je jarko svetlela. Bio je to jedan od konobara iz hotela. Čim je ugledao Karla, on reče: „Tražim vas već skoro pola sata. Pretražio sam već sve padine sa obe strane puta. Gospođa glavna kuvarica vam, naime, poručuje da joj je hitno potrebna korpa koju vam je pozajmila.” „Evo je”, reče Karl glasom nesigurnim od uzbuđenja. Delamarš i Robinson su se iz tobožnje skromnosti sklonili u stranu, kao što su uvek činili pred stranim ljudima izrazitog stasa. Konobar uze korpu i reče: „Gospođa glavna kuvarica vas još pita da li ste se možda predomislili i ipak rešili da prenoćite u hotelu. I druga dva gospodina su dobrodošla ako želite da ih povedete sa sobom. Kreveti su već pripremljeni. Istina, noć je danas topla, ali ovde na padini nije ni najmanje bezopasno spavati, često se naleće na zmije.” „Pošto je gospođa glavna kuvarica tako ljubazna, ipak ću prihvatiti njen poziv”, reče Karl i pričekava da se njegovi drugari izjasne. Ali, Robinson je tupo stajao, a Delamarš je zavukao ruke u džepove pantalona i gledao u zvezde. Obojica su očigledno računala s tim da će ih Karl bez daljeg povesti sa sobom. „U tom slučaju”, reče konobar, „imam nalog da vas odvedem u hotel i ponesem vaš prtljag.” „Onda sačekajte, molim vas, još trenutak”, reče Karl i saže se da strpa u kofer još neke stvari raštrkane unaokolo.

Odjednom se uspravi. Nedostajala je fotografija, ležala je sasvim gore u koferu i nigde je sad nije bilo moguće naći. Sve je bilo tu, samo je fotografija nedostajala. „Ne mogu da nađem fotografiju”, reče on molećivo Delamaršu. „Kuju fotografiju?”, upita Delamarš. „Fotografiju mojih roditelja”, reče Karl. „Mi nismo videli nikakvu fotografiju”, reče Delamarš. „Unutra nije bilo nikakve fotografije, gospodine Rosmane”, potvrdi i Robinson sa svoje strane. „Ali, to je nemoguće”, reče Karl, i njegovi pogledi koji su tražili pomoć privukoše i konobara bliže. „Ležala je gore, a sad je nema. Bolje bi bilo da niste pravili tu šalu s koferom.” „Svaka zabuna je isključena”, reče Delamarš, „u koferu nije bilo nikakve fotografije.” „Za mene je bila važnija od svega ostalog što imam u koferu”, reče Karl konobaru koji je tražio okolo po travi. „Ona je nenadoknadiiva, drugu neću dobiti.” I kad je konobar odustao od uzaludnog traženja, Karl još reče. „To je bila jedina slika mojih roditelja koju sam imao.” Na to konobar reče glasno bez ikakvog okolišenja: „Možda bismo mogli još da pretresemo džepove ove gospode.” „Da”, reče Karl odmah, „fotografiju moram da nađem. Ali pre nego što pretresem džepove hoću još da kažem da će onaj ko mi dobrovoljno preda fotografiju dobiti čitav kofer zajedno sa stvarima.” Posle trenutka opšteg ćutanja, Karl reče konobaru: „Dakle, moji drugari očigledno žele da im se džepovi pretresu. Ali, čak i sad obećavam ceo kofer onome u čijem se džepu nađe fotografija. Više ne mogu da učinim.” Konobar se odmah baci na to da pretrese Delamarša, jer mu se činilo da je s njim teže izaći nakraj nego s Robinsonom, koga je prepustio Karlu. Obratio je Karlu pažnju na to da obojicu moraju istovremeno da pretresaju, inače bi jedan od njih mogao neprimetno da skloni fotografiju. Odmah pri prvom zahvatu nađe Karl u Robinsonovom džepu svoju kravatu, ali je ne uze nego doviknu konobaru: „Šta god našli kod Delamarša, ostavite mu, molim vas, sve. Ne tražim ništa drugo osim fotografije, hoću samo fotografiju.” Pretresajući unutrašnji džep kaputa, Karl je rukom dospeo do toplih i masnih Robinsonovih grudi, pa mu je u svesti iskrsla pomisao da nanosi možda veliku nepravdu svojim drugarima. Zato je požurio što je više mogao. Uostalom, sve je bilo uzalud, nisu našli fotografiju ni kod Robinson ni kod Delamarša.

„Sve je uzalud”, reče konobar.

„Verovatno su fotografiju iscepali i komadiće pobacali”, reče Karl. „Mislio sam da su mi prijatelji, ali su u duši želeli samo da mi naškode. Zapravo, ne Robinson, njemu uopšte ne bi palo na pamet da fotografija ima za mene takvu vrednost, ali utoliko više Delamarš.” Karl je video pred sobom samo konobara, dok se sve ostalo, zajedno sa Delamaršom i Robinsonom, gubilo u dubokoj tami.

Naravno, više nije bilo ni reči o tome da bi i njih dvojicu mogli da povedu u hotel. Konobar zabaci kofer na rame, Karl uze slamenu korpu, i krenuše. Karl je već bio na putu kad, prekidajući svoju zamišljenost, zastade i doviknu gore u tamu: „Slušajte, ako ma koji od vas ipak još ima fotografiju, i donese mi je u hotel - ipak će dobiti kofer - i zaklinjem se da neće biti prijavljen.” Dole nije dopro nikakav odgovor u pravom smislu reči, samo se čula jedna prekinuta reč, početak nekog Robinsonovog povika, ali mu je Delamarš očevidno istog trena zapužio usta. Karl je čekao još duži trenutak, ne bi li se oni gore ipak predomislili. Dvaput je doviknuo, očeknuvši između ta dva poziva: „Još sam ovde!” Ali nikakav glas ne odgovori, samo se jednom skotrljala kamenica niz padinu - možda slučajno, a možda je to bio promašeni hitac.

U HOTELU „ZAPAD”

U hotelu je Karl odmah bio odveden u neku vrstu kancelarije u kojoj je glavna kuvarica, s beležnicom u ruci, diktirala mladoj daktilografkinji neko pismo pravo u pisaću mašinu. Krajnje precizno diktiranje, ujednačeno i gipko kuckanje po tipkama sustizali su samo pokatkad primetno kucanje zidnog časovnika, koji je pokazivao skoro pola dvanaest. „Tako”, reče glavna kuvarica i zatvori beležnicu, daktilografkinja skoči i pokri mašinu drvenim poklopcem, ne odvajajući oči od Karla dok je činila te mehaničke kretnje. Izgledala je još kao učenica, kecelja joj je bila veoma brižljivo ispeglana, s tim što su joj, recimo, naramenice bile malo nabrane, kosa joj je bila veoma visoko začesljana, i čovek bi se blago začudio kad bi, posle svih tih pojedinosti, video njeno ozbiljno lice. Pošto se naklonila, najpre glavnoj kuvarici, zatim Karlu, ona se udaljila, a Karl nehotice uputi glavnoj kuvarici upitan pogled.

„Baš je lepo što ste ipak došli”, reče glavna kuvarica. „A vaši drugari?” „Nisam ih poveo sa sobom”, reče Karl. „Polaze veoma rano izjutra”, reče glavna kuvarica, kao da bi sebi objasnila tu stvar. „Mora li biti da ona ipak ne pretpostavlja da neću poći s njima?” upita se Karl i zato, da bi isključio svaku nedoumicu, reče: „Nismo se mirno razišli.” Izgledalo je da je glavna kuvarica to primila kao prijatnu vest. „Onda ste, dakle, slobodni?” upita ona. „Da, slobodan sam”, reče Karl, a ništa mu nije izgledalo bezvrednije. „Slušajte, ne biste li ovde u hotelu prihvatili neko mesto?” upita glavna kuvarica. „Vrlo rado”, reče Karl, „ali je moje znanje grozno bedno. Ne znam, recimo, čak ni da kucam na pisaćoj mašini.” „To nije najvažnije”, reče glavna kuvarica. „Za početak biste privremeno dobili samo neko malo mesto, a onda biste morali da se potrudite da se probijete marljivošću i savesnošću. Ali, u svakom slučaju, smatram da je za vas bolje i da vam više odgovara da se negde ustalite nego da tako lutate po svetu. Ne izgledate mi da ste stvoreni za to.” „Sve bi ovo i ujak potpisao”, reče Karl u sebi i potvrdno klimnu glavom. U istom trenutku se prisetio da se, iako se ova žena toliko brine za njega, uopšte još nije predstavio. „Izvinite, molim vas”, reče on, „što se uopšte još nisam ni predstavio, ja se zovem Karl Rosman”. „Vi ste Namac, zar ne?” „Da”, reče

Karl, „nisam odavno u Americi.” „A odakle ste?” „Iz Praga u Češkoj”, reče Karl. „Pazite samo!” uzviknu glavna kuvarica na nemačkom s jakim engleskim naglaskom i gotovo podiže ruke, „pa onda smo zemljaci, ja sam iz Beča i zovem se Greta Micelbah. A Prag odlično poznajem, pola godine sam radila u *Zlatnoj guski* na Vencelovom trgu. Pomislite samo!” „Kad je to bilo?” upita Karl. „Pre mnogo, mnogo godina.” „Stara *Zlatna guska*, reče Karl, „srušena je pre dve godine.” „Pa dabome”, reče glavna kuvarica, potpuno zanesena mislima na prošla vremena.

Ali, odjednom opet živnu, uhvati Karla za ruke i uzviknu: „Sad kad se pokazalo da ste mi zemljak, ne smete ni po koju cenu da odete odavde. To ne smete da mi učinite. Da li bi vam se, na primer, sviđalo da postanete liftboj? Recite samo 'da,' i već ste postali liftboj. Kad se budete malo osvrnuli oko sebe, videćete da nije nimalo lako dobiti takvo mesto, jer je ono za početak najbolje što se može zamisliti. Dolazite u dodir sa svim gostima, stalno ste im pred očima, daju vam da izvršavate male naloge - ukratko, svakog dana imate mogućnosti da postanete nešto bolje. Za sve ostalo, prepustite meni da o tome brinem.” „Vrlo rado bih da budem liftboj”, reče Karl posle kratke pauze. Bilo bi silno nerazborito ako bi, s obzirom na svojih pet razreda gimnazije, imao nešto protiv mesta liftboja. Pre bi, ovde u Americi, imao razloga da se stidi svojih pet razreda gimnazije. Uostalom, liftboji su se uvek dopadali Karlu, izgledali su mu kao neki ukras hotela. „Zar se za to ne traži poznavanje jezika?” upita on još. „Vi govorite nemački i lepo engleski, a to je potpuno dovoljno.” „Engleski sam naučio tek ovde u Americi za dva i po meseca”, reče Karl, verujući da ne sme da prećuti to jedino u čemu se istakao. „To vam već dovoljno govori u prilog”, reče glavna kuvarica. „Kad samo pomislim kakve mi je teškoće zadavao engleski! Istina, ima otada već tridesetak godina. Baš juče sam o tome govorila. Juče je, naime, bio moj pedeseti rođendan.” I pokušavala je, smešeći se, da s Karlovog lica pročita utisak koji su na njega ostavile te dostojanstvene godine. „Onda vam želim mnogo sreće”, reče Karl. „To uvek može dobro da dođe”, reče ona, pruži Karlu ruku i opet se sneveseli zbog tog starog izraza iz zavičaja, a koji joj je pao na um dok je govorila nemački.

„Ali ja vas ovde zadržavam”, uzviknu ona zatim. „A vi ste sigurno vrlo umorni, o svemu možemo znatno bolje da razgovaramo po danu. Čovek se sasvim pogubi od radosti kad sretne nekog zemljaka. Hajdemo, odvešću vas u vašu sobu.” „Imam još jednu molbu, gospođo glavna kuvarice”, reče Karl spazivši na stolu telefon. „Mogućno je da mi sutra, možda vrlo rano, moji bivši drugari donesu fotografiju koja mi je neophodna. Da li biste bili tako ljubazni da telefonirate portiru da mi te ljude pošalje ili da me pozove?”

„Naravno”, reče glavna kuvarica, „ali zar ne bi bilo dovoljno da on preuzme fotografiju od njih? Kakva je to fotografija, ako smem da pitam?” „To je fotografija mojih roditelja”, reče Karl. „Ne, moram lično da govorim s tim ljudima.” Glavna kuvarica na to nije više ništa rekla nego je preko telefona izdala prijemnici odgovarajuće naređenje, pri čemu je 536 navela kao broj Karlove sobe.

Zatim su, kroz vrata nasuprotnoj strani od ulaznih, izišli u mali hodnik, gde se jedan mali liftboj spavajući oslanjao o zaštitnu ogradu lifta. „Možemo i sami da se uslužimo”, tiho reče glavna kuvarica i propusti Karla u lift. „Kad radno vreme traje deset do dvanaest časova, onda je to donekle suviše za ovakvog dečaka”, reče ona potom dok su se vozili liftom. „Ali, čudno je u Americi. Eto, na primer, taj mali dečko, Italijan je, došao je tek pre pola godine ovamo sa svojim roditeljima. Sad izgleda kao da ne može da izdrži taj posao, lice mu je već sama kost i koža, zaspi na službi iako je, po prirodi, vrlo uslužan - ali, dovoljno je samo još pola godine da služi ovde ili ma gde drugde u Americi, pa će već sve lako da izdrži, i za pet godina će biti snažan čovek. Mogla bih satima da vam pričam o takvim primerima. Pri tome nikako ne mislim na vas, jer vi ste snažan mladić; imate sedamnaest godina, zar ne?” „Idućeg meseca ću napuniti šesnaest”, odgovori Karl.

„Znači, tek šesnaest!” reče glavna kuvarica. „Onda, samo hrabro!”

Gore je odvela Karla u sobu koja je, doduše, budući već soba u potkrovlju, imala jedan kosi zid, ali je inače, pri svetlosti dveju sijalica, izgledala veoma prijatno za boravak. „Nemojte se uplašiti od nameštaja”, reče glavna kuvarica, „ovo naime nije hotelska soba nego je jedna od soba mog stana, a koji se sastoji iz tri sobe, tako da mi ni najmanje ne smetate. Zabraviću vrata između njih tako da nećete nimalo biti uznemiravani. Sutra ćete, naravno, kao novi hotelski služitelj dobiti sopstvenu sobicu. Da ste došli sa svojim drugarima, onda bih vas smestila da spavate u zajedničkoj spavaonici hotelske posluge, ali pošto ste sami, mislim da će vam ovde biti bolje, iako morate da spavate na sofi. A sad, spavajte dobro da biste bili orni za posao. Još sutra neće biti suviše težak.” „Hvala vam mnogo na vašoj ljubaznosti.” „Čekajte”, reče ona zadržavši se kod vrata, „ali ovako će vas brzo probuditi.” I ona priđe pobočnim vratima u sobi, zakuca i viknu: „Tereza!” „Molim, gospođo glavna kuvarice”, javi se glas male daktilografkinje. „Kad sutra kreneš da me probudiš, moraš da prođeš kroz hodnik, ovde u sobi spava jedan gost. Mrtav je umoran.” Smešila se Karlu dok je to govorila. „Jesi li razumela?” „Da, gospođo glavna kuvarice.” „E, pa onda laku noć.” „Laku noć želim.”

„Znate”, reče glavna kuvarica kao objašnjenje, „već nekoliko godina rđavo spavam. Sad mogu da budem zadovoljna svojim mestom i zapravo ne moram nimalo da brinem. Ali, mora biti da je ova nesаница posledica mojih ranijih briga. Srećna sam kad zaspim u tri. Ali pošto moram ponovo da budem na poslu već u pet, najkasnije u pola šest, moraju da me bude da ne bih postala još nervoznija nego što sam. I tako me baš Tereza budi. Ali, sad već zaista sve znate, a ja nikako da odem. Laku noć!” I uprkos svojoj težini, gotovo je odlepršala iz sobe.

Karl se radovao snu, jer ga je taj dan veoma iznurio. A okolinu prijatniju za dug, neometan san nije mogao poželeti. Doduše, to nije bila spavaća soba nego pre dnevna soba ili, tačnije, primaća odaja glavne kuvarice, a umivaonik je posebno za to veče bio unesen njemu za ljubav, ali se Karl ipak nije osećao kao uljez nego utoliko više kao zbrinut. Kofer mu je bio uredno dopremljen i odavno se nije bio tako bezbedan. Na niskom ormaru s fiokama, zastrtom krupno pletenim vunenim prekrivačem, stajale su razne fotografije u okvirima i pod staklom; razgledajući sobu, Karl je tu zastao i posmatrao ih. Bile su to većinom stare fotografije i prikazivale su mnoge devojke, koje su, u staromodnim, neugodnim haljinama, sa ovlaš stavljenim, malim ali visokim šeširima, desnom rukom oslonjenom o suncobran, bile okrenute ka posmatraču, ali su ipak izmicale pogledima. Od fotografija muškaraca Karlu je naročito pala u oči slika mladog vojnika, koji je šapku odložio na stočić i, sav u nekom ponosnom, ali uzdržanom smehu, kruto stajao sa svojom divljom crnom kosom. Dugmad njegove uniforme bila su na fotografiji naknadno pozlaćena. Sve te fotografije poticale su svakako još iz Evrope, i to se verovatno moglo tačno pročitati na poleđini, ali Karl nije hteo da ih uzima u ruku. Isto tako kao što su tu stajale te fotografije tako je i on, u svojoj budućoj sobi, mogao izložiti fotografiju svojih roditelja.

Pošto je temeljito oprao celo telo, pri čemu se trudio da iz obzira prema svojoj susedki diže što manje buke, i tek što se opružio po svom kanabetu, unapred uživajući u snu, kad mu se učini da čuje blago kucanje na vratima. Nije se moglo odmah utvrditi s kojih vrata je dolazilo, a mogao je biti i neki slučajni šum. Kucanje se nije odmah ponovilo i Karl je gotovo bio zaspao kad se ono ponovilo. Ali sad više nije bilo nikakve sumnje da je to bilo kucanje i da dolazi sa daktilografkinjinih vrata. Karl na vrhovima prstiju pritrča vratima i tiho, da ne bi probudio nikoga u susednoj sobi, upita: „Želite li nešto?” Odmah i isto tako tiho stiže odgovor: „Da li biste otvorili vrata? Ključ je s vaše strane!” „Molim”, reče Karl, „samo moram najpre da se obučem!” Kratak tajac, a zatim se začu: „Nije potrebno. Otvorite i ležite u krevet, ja ću malo da pričekam!” „Dobro, reče Karl i učini tako, samo je

pored toga još i upalio električnu svetiljku. „Već ležim”, reče on nešto glasnije. I odmah je, iz svoje mračne sobe, ušla sitna daktilografkinja, odevena isto onako kao dole u kancelariji, videlo se da čitavo to vreme nije ni pomišljala da legne.

„Ogromno se izvinjavam”, reče ona i zastade malo nagnuta nad Karlovim ležajem, „i nemojte me, molim vas, odati. Neću vas dugo uznemiravati, znam da ste mrtvi umorni.” „Nije tako strašno”, reče Karl, „ali bi ipak možda bilo bolje da sam se obukao.” Morao je da leži potpuno opružen da bi se pokrio do vrata, jer nije imao spavaću košulju. „Ostaću samo trenutak”, reče ona i poseže za stolicom. „Mogu li da sednem pored kanabeta?” Karl klimnu glavom. Tada je sela tako blizu kanabeta da je Karl morao da se pribije uza zid da bi mogao da je posmatra. Imala je okruglo, pravilno lice, samo joj je čelo bilo neobično visoko, ali je to možda bilo zbog frizure, koja joj nije baš najbolje stajala. Odeća joj je bila veoma čista i uredna. U levoj ruci je gužvala maramicu.

„Hoćete li dugo ostati ovde?” upita ona. „Još nije sasvim sigurno”, odgovori Karl, „ali mislim da ću ostati.” „To bi doista bilo veoma dobro”, reče ona i pređe maramicom preko lica, „ovde sam, naime, tako sama.”

„To me čudi”, reče Karl. „Gospođa glavna kuvarica je vrlo ljubazna prema vama. Uopšte ne postupa s vama kao s nameštenicom. Već sam pomišljao da ste rođake” „O, ne”, reče ona, „ja se zovem Tereza Berhtold, rodom iz Pomeranije.” I Karl se predstavio. Na to ga ona prvi put dobro zagleda, kao da joj je postao nešto više stran time što joj je rekao svoje ime. Ćutali su trenutak. Potom ona reče: „Nemojte misliti da sam nezahvalna. Da nije gospođe glavne kuvarice, nalazila bih se u znatno gorem položaju. Ranije sam, ovde, u hotelu, bila kuhinjska pomoćnica i već mi je pretila velika opasnost da me otpuste, jer nisam mogla da obavljam teške poslove. Ovde se veoma mnogo iziskuje. Pre mesec dana se jedna od kuhinjskih pomoćnica obeznanila od napora i četrnaest dana je ležala u bolnici. A ja nisam preterano jaka, kao dete sam bila prilično bolesna i otuda sam malo zaostala u razvitku; sigurno ne biste rekli da mi je već osamnaest godina. Ali sad već bivam jača.” „Mora biti da je ovde služba zaista veoma naporna”, reče Karl. „Maločas sam dole video liftboja kako spava stojeći.” „A liftbojima je još i najbolje”, reče ona, „lepo zarađuju na napojnicama i konačno ne moraju da ni izdaleka toliko rintaju kao ljudi u kuhinji. Ali sam jednom stvarno imala sreće: gospođi glavnoj kuvarici je bila potrebna devojka da namesti servijete za neki banket, i poslala je dole po nas kuhinjske devojke, ovde je oko pedeset takvih devojaka, ja sam se našla upravo pri ruci i ona je bila mnome veoma zadovoljna, jer sam uvek bila spretna u aranžiranju servijeta. I tako me je

otada držala pored sebe i postepeno obučila za svoju sekretaricu. Tako sam puno naučila.” „Zar ima toliko da se piše?” upita Karl. „O, veoma mnogo”, odgovori ona, „ne biste verovatno mogli čak ni da zamislite. Videli ste valjda da sam danas radila do pola dvanaest, a danas nije nikakav poseban dan. Istina, ne pišem neprestano nego imam da obavljam i mnoge poslove u gradu.” „Kako se, u stvari, zove ovaj grad, upita Karl. „Zar ne znate?” reče ona. „Ramzes.” „Da li je to veliki grad?” „Vrlo veliki”, odgovori ona. „Ne odlazim u njega rado. Ali možda biste vi stvarno već da spavate?” „Ne, ne”, reče Karl, „pa uopšte još ne znam ni zašto ste došli.” „Zato što ni s kim ne mogu da govorim. Ne volim da se jadam, ali kad čovek baš nikoga nema, onda je već zadovoljan kad ima neko i da ga samo sluša. Videla sam vas već dole u sali, baš sam bila došla da pozovem gospođu glavnu kuvaricu u trenutku kad vas je povelu u ostavu.” „To je strašna jedna sala”, reče Karl. „Ja to već i ne primećujem”, odgovori ona. „Htela sam samo da kažem da je gospođa glavna kuvarica tako dobra prema meni kao što mi je samo moja blažena majka bila. Ali, između nas je suviše velika razlika u položaju da bih s njom mogla otvoreno da govorim. Ranije sam imala dobrih prijateljica među kuhinjskim devojkama, ali one već odavno nisu više ovde, a nove devojke jedva da poznajem. Konačno, čini mi se ponekad da me sadašnji rad više iscrpljuje nego raniji, da ga ne obavljam više onako dobro kao pređašnji i da me gospođa glavna kuvarica samo iz sažaljenja drži na mom mestu. Konačno, morate biti bolje školovani da biste postali sekretarica. Greh je što tako govorim, ali se često i često bojim da ne poludim. Za ime boga”, naglo reče ona znatno brže i posegnu ovlašno za Karlovim ramenom, pošto je ruke držao ispod pokrivača, „o ovome ne smete ni jednu reč da kažete gospođi glavnoj kuvarici, inače sam stvarno izgubljena. Ako joj pored neprilika koje joj priređujem svojim radom sad nanese još i bol, to bi stvarno bilo premnogo.” „Razume se da ništa neću reći”, odgovori Karl. „Onda je dobro”, reče ona, „i ostanite ovde. Radovala bih se ako ostanete, i mogli bismo, ako se slažete, da se držimo jedno drugog. Odmah čim sam vas prvi put videla imala sam poverenja u vas. Pa ipak - pomislite samo kako sam rđava - bojala sam se i da vas gospođa glavna kuvarica ne uzme za sekretara umesto mene i da me ne otpusti. Tek pošto sam dugo tu sedela dok ste vi bili u kancelariji, zaključila sam da bi bilo čak i vrlo dobro ako biste vi preuzeli moje poslove, jer ćete ih sigurno bolje razumeti. Ako nećete da idete po nabavke u grad, mogla bih da zadržim taj posao. A, inače, sigurno je da bih bila znatno korisnija u kuhinji, tim pre što sam već donekle ojačala.” „Stvar je već sređena”, reče Karl, „ja ću biti liftboj, a vi ostajete sekretarica. Ali ako budete ma i najsitniju stvar od svojih planova nagovestili gospođi glavnoj kuvarici, odaću i sve drugo što ste mi danas rekli, koliko god mi to bilo žao.” Terezu je

toliko usplahirio ovaj njegov ton da se bacila pored postelje i jecajući zagnjurila lice u pokrivač. „Pa ja neću ništa da odam”, reče Karl, „ali ni vi ne smete ništa da kažete.” Sad već nije mogla da ostane tako skrivena ispod pokrivača, malo je pomilovao njenu ruku, nije znao šta da joj rekne, nego je samo razmišljao kako je ovde život gorak. Najzad se toliko bila primirila da se postidela svog plakanja, zahvalno je pogledala Karla, rekla mu da sutra što duže spava i obećala da će, ako bude našla vremena, doći oko osam sati da ga probudi. „A vi tako spretno umete da budite”, reče Karl. „Da, umem i ja ponešto”, reče ona, prevuče blago rukom preko njegovog pokrivača i istrča iz sobe.

Karl je sutradan nastojao da odmah stupi na dužnost, mada je glavna kuvarica htela da ga oslobodi za taj dan da bi razgledao Ramzes. Ali Karl otvoreno izjavi da će za to još biti prilika, da je sad za njega najvažnije da počne s radom, pošto je u Evropi već nerazborito prekinuo rad usmeren ka nekom drugom cilju, a on počinje kao liftboj u doba u kojem se barem sposobniji mladići pripremaju da po prirodnom redu preuzmu neku višu radnu dužnost. Sasvim je na mestu što počinje kao liftboj, ali je podjednako tačno da se mora naročito požuriti. U takvim okolnostima mu razgledanje grada ne bi pričinilo nikakvo zadovoljstvo. Nije pristao čak ni na kratku šetnju, na koju ga je Tereza pozvala. Pred očima mu je neprestano lebdela pomisao da će, ako ne bude marljiv, na kraju proći onako kao Delamarš i Robinson.

Kod hotelskog krojača je isprobao uniformu liftboja, koja je spolja bila veoma raskošno ukrašena zlatnim dugmadima i gajtanima, ali se Karl ipak malo stresao oblačeći je, jer je kaputić, naročito pod pazuhom, bio hladan, krut i pri tome nepresušno vlažan od znoja liftboja koji su ga pre njega nosili. Uniforma je morala i da bude proširena za Karla, pre svega na grudima, jer mu od deset kojima se raspolagalo nijedna nije ni približno odgovarala. Uprkos šivenju koje je zbog toga bilo potrebno i mada je majstor izgledao veoma savestan - dvaput je već isporučena uniforma letela iz njegove ruke natrag u krojačnicu - sve je bilo gotovo za nepunih pet minuta i Karl iziđe iz ateljea već kao liftboj u tesnim pantalonama i, uprkos majstorovim odlučnim suprotnim uveravanjima, u veoma tesnom kaputiću, koji ga je stalno nagonio na vežbe disanja, pošto je hteo da ustanovi da li je moguće još da diše.

Tada se javio natkonobaru kome je trebalo da bude potčinjen, vitkom, zgodnom muškarcu s velikim nosom, koji je mogao imati oko četrdeset godina. Ovaj nije imao vremena čak ni za najkraći razgovor s njim i naprosto je pozvonio jednom od liftboja, slučajno upravo onom koga je Karl juče video. Natkonobar ga je zvao samo po imenu - Đakomo, što je Karl tek kasnije saznao, jer se u engleskom izgovoru ime nije moglo prepoznati. Tom

dečaku je sad naloženo da pokaže Karlu sve što je nužno za liftbojsku službu, ali je taj bio tako prestrašen i užurban da je, ma koliko, u osnovi, tu bilo malo za pokazivanje, Karl jedva i to malo mogao da shvati. Đakomo je sigurno bio besan i zato što je očigledno zbog Karla morao da napusti liftbojsku službu i bio dodeljen na ispomoć sobaricama, što mu se, na osnovu određenih iskustava, ali koja je prećutao, činilo kao obeščašćujuće. Karla je, pre svega, razočaralo to što liftboj ima s mašinerijom lifta samo toliko veze što ga jednim prostim pritiskom na dugme stavlja u pokret, dok su se za opravke pozivali isključivo mašinisti hotela, tako da, na primer, Đakomo, i pored polugodišnje službe na liftu, nije video sopstvenim očima ni pogon u podrumu ni mašineriju unutar samog lifta, mada bi ga to, kako je sam izričito rekao, veoma obradovalo. Bila je to uglavnom jednolična služba i zbog dvanaestočasovnog radnog vremena, naizmenično danju i noću, tako naporna da se, prema Đakomovim obaveštenjima, uopšte ne može izdržati ako niste kadri da po nekoliko minuta odspavate stojeći. Karl na to ne reče ništa, ali mu je bilo jasno da je Đakomo izgubio mesto baš zbog te veštine.

Karlu je bilo baš dobrodošlo što je lift kojim je trebalo da rukuje bio namenjen samo najvišim spratovima, pa zato neće morati da ima posla s bogatim ljudima, koji najviše izvoljevaju. Istina, tu se nije moglo ni toliko naučiti kao drugde i bilo je dobro samo za početak.

Karl je već posle prve nedelje uvideo da je potpuno dorastao službi. Mesing njegovog lifta bio je najbolje uglačan, nijedan u ostalih trideset liftova nije se mogao porediti s njegovim, i on bi se još većma sijao da je dečak što je služio na istom liftu bio barem približno tako marljiv i da Karlova marljivost nije išla naruku njegovoj lenjosti. Bio je to neki Amerikanac po rođenju i zvao se Renel, sujetan dečak crnih očiju i glatkih, donekle upalih obraza. Imao je elegantno sopstveno odelo u kojem je, u slobodnim večerima, hitao u grad lako namirisan; pokatkad bi zamolio Karla da ga uveče zameni pošto mora da iziđe zbog porodičnih stvari, ne mareći mnogo za to što je njegov izgled protivrećio svim takvim izgovorima. Uprkos tome, Karl je bio u stanju da ga dobro podnosi i voleo je kad bi Renel u takvim večerima, pre nego što bi izišao, stao pred njega dole, kod lifta, u svom odelu, da bi se, navlačeći rukavice na prste, još malo izvinjavao i zatim otišao hodnikom. Uostalom, Karl je tim zamenjivanjem hteo samo da mu učini malu uslugu, što mu je i izgledalo samorazumljivo prema jednom starijem kolegi, ali to nije trebalo da se ustali. Jer, ta večita vožnja u liftu bila je dovoljno zamorna, a naročito u večernjim časovima kad gotovo nije bilo predaha.

Uskoro je Karl naučio i da pravi kratke, duboke naklone koji se iziskuju od liftboja, a napojnicu je hvatao u letu. Nestala bi mu u džepu prsluka i po

izrazu njegovog lica niko ne bi mogao da pogodi da li je bila velika ili mala. Pred damama je otvarao vrata uz izvesnu galantnost i lagano bi stupao za njima u lift, pošto su, zabrinute za svoje suknje, šešire i nakite, obično ulazile opreznije od muškaraca. Tokom vožnje stajao je tik do vrata, jer je to bilo najneupadljivije, leđima okrenut gostima u liftu, držeći kvaku na vratima da bi ih pri zaustavljanju naglo povukao u stranu, ali ne tako da se gost uplaši. Retko bi ga neko za vreme vožnje kucnuo po ramenu tražeći neko malo obaveštenje, tada bi se hitro okrenuo kao da je to i očekivao i glasno odgovorio. I pored mnogih liftova, često je, naročito po završetku pozorišne predstave ili po dolasku određenih ekspresnih vozova, dolazilo do takve navale da bi, čim gore pusti goste, morao odmah da hita dole i prima one koji čekaju. Mogao je i da poveća uobičajenu brzinu lifta potežući čelično uže što prolazi kroz kabinu, iako je to uputstvima bilo zabranjeno, a moglo je biti i opasno. Karl nije to nikad ni radio kad se vozio s gostima, ali kad bi ih pustio gore, dok su dole drugi čekali, tada nije imao obzira i povlačio je uže snažnim zahvatima poput nekog mornara. Znao je, uostalom, da to rade i drugi liftboji, i nije hteo da drugim dečacima prepušta svoje putnike. Pojedini gosti, koji su duže vremena stanovali u hotelu, što je uostalom bilo prilično uobičajeno, pokazivali bi ponekad osmehom da prihvataju Karla kao svog liftboja. Karl je tu ljubaznost primao ozbiljna lica, ali rado. Ponekad, kada bi promet bio nešto slabiji, mogao je da se prima i posebno malih naloga, recimo da nekom hotelskom gostu, kome se nije vraćalo u sobu, donese neku u sobi zaboravljenu sitnicu, a tada bi svojim, u tim trenucima naročito prisnim liftom sam uzleteo gore, ušao u tuđu sobu, gde su na čiviluku ležale ili visile većinom neobične stvari koje nikad nije video, osetio bi karakterističan miris nekog tuđeg sapuna, nekog parfema ili vode za ispiranje usta i požurio bi nazad bez ikakvog zadržavanja, s predmetom koji je našao uprkos poglavito nejasnim uputstvima. Često bi zažalio što ne može da preuzme i veće naloge, pošto su za to bili određeni posebni služitelji i kuriri, koji su svoje poslove svršavali biciklom, pa čak i motociklom. Karl se u povoljnim prilikama mogao iskoristiti samo za poslove od sobe do trpezarije ili kockarnice.

Kada bi posle dvanaestočasovnog radnog vremena, tri dana u šest uveče, a sledeća tri dana u šest ujutru, završio posao, bio bi tako iznuren da je, ne obraćajući pažnju ni na koga, odlazio pravo u postelju. Ona se nalazila u zajedničkoj spavaonici za liftboje; doduše, gospođa glavna kuvarica, čiji uticaj možda ipak i nije bio tako veliki kao što je on prve večeri smatrao, trudila se da mu obezbedi zasebnu sobu, i verovatno bi i uspela u tome, ali je Karl, pošto je video s kakvim je to teškoćama skopčano i kako je glavna kuvarica zbog te stvari češće telefonirala njegovom pretpostavljenom, onom tako zaposlenom natkonobaru, odustao od toga i uverio glavnu kuvaricu da to

sasvim ozbiljno misli, ukazujući joj na to da ne želi da mu drugi dečaci zavide zbog povlasti koju zapravo nije zaslužio svojim radom.

Ta spavaonica svakako nije bila neka tiha spavaća soba. Jer, kako je svaki pojedinac različito raspoređivao slobodno vreme od dvanaest časova na obede, spavanje, razonodu i sporednu zaradu, to je u spavaonici uvek vladala najveća živost. Neki su spavali navukavši pokrivač preko ušiju da ne bi ništa čuli; ako bi se neko ipak probudio, toliko bi se besno razderao zbog galame drugih da i ostali, ma kako čvrsto spavali, nisu mogli a da se ne razbude. Maltene svaki dečak je imao svoju lulu, i to je bilo neko njihovo svojevrsno luksuziranje, i Karl je nabavio jednu i ubrzo počeo da mu prija. Ali, na službi se nije smelo pušiti, i zato je u spavaonici pušio svako ko nije bezuslovno spavao. Tako se svaki krevet nalazio u sopstvenom oblaku dima, a sve u jednoj opštoj magli. Iako se većina u načelu slagala s tim, nije se moglo sprovesti da noću svetlost gori samo na jednom kraju odaje. Da je taj predlog prošao, onda bi oni koji hoće da spavaju mogli to sasvim mirno da čine u mračnoj polovini odaje - bila je to velika odaja sa četrdeset kreveta - dok bi drugi mogli u osvetljenom delu da bacaju kockice, igraju karte i da rade sve drugo za šta je potrebna svetlost. Kad bi neko čija se postelja nalazi u osvetljenoj polovini odaje hteo da spava, mogao bi da legne na jednu od slobodnih postelja, u tami, jer je uvek bilo dovoljno slobodnih postelja, a niko se ne bi protivio da ovaj ili onaj privremeno tako iskoristi njegovu postelju. Ali nije bilo noći u kojoj je taj raspored bio sproveden. Uvek bi se, recimo, našla dvojica koji bi, pošto su se u mraku donekle ispavali, poželeli da u svojim posteljama igraju karte na dasci postavljenoj između njih, i tada bi, naravno, upalili neku pogodnu električnu svetiljku, od čije bi se drečave svetlosti trgli iz sna spavači koje bi ona obasjala. Oni bi se, doduše, još kratko vreme prevrtali, ali bi naposljetku zaključili da je ipak najbolje da s drugim probuđenim susedom i sami zaigraju pri nekoj novoj svetlosti. Naravno, i opet bi zadimile sve lule. Istina, bilo je nekoliko njih koji su po svaku cenu hteli da spavaju - Karl je, u većini slučajeva, bio među njima - i koji su pokrivali glavu jastukom, ili je gurali u njega, umesto da je polože na njega, ali kako čovek da nastavi da spava kad najbliži sused ustane usred noći da bi se pre službe još malo zabavio u gradu ili kad glasno i dahćući počne da se pere u umivaoniku pored svoje postelje, šumno da se obuva, trupkajući da bi što bolje uglavio stopala u cipele - uprkos američkom obliku obuće, svi su imali odveć tesne cipele - da bi najzad, pošto mu nedostaje neka sitnica, podigao i jastuk spavača, pod kojim je ovaj, naravno već odavno budan, samo čekao na to da plane na njega. Ali svi su oni bili i sportisti i mladi, većinom snažni dečaci koji nisu hteli da propuste nijednu priliku za sportsko vežbanje. I ko bi usred noći skočio iz postelje, probuđen iz sna silnim grajanjem, mogao je biti

siguran da će na podu, pored svoje postelje, zateći dva boksera i, u drečavoj svetlosti, na svim posteljama unaokolo uspravljene stručnjake samo u košuljama i gaćama. Jednom je, prilikom takvog noćnog bokserkog meča, jedan od boraca pao preko zaspalog Karla i prvo što je Karl video kad je otvorio oči bila je krv koja je dečaku lila iz nosa i prečila svu posteljinu pre nego što se protiv toga išta moglo preduzeti. Karl je često provodio skoro svih dvanaest časova u pokušajima da odspava nekoliko sati, uprkos tome što je i njega veoma mamilo da učestvuje u zabavama ostalih; ali, uvek bi mu se iznova činilo da su svi drugi stekli u životu neku prednost nad njim, a koju on mora da nadoknadi marljivijim radom i izvesnim odricanjima. Iako mu je do sna bilo veoma stalo pretežno zbog posla, nije se ni glavnoj kuvarici ni Terezi žalio zbog stanja u spavaonici, jer je, prvo, sve u svemu, to opterećivalo sve dečake, ali se nisu žalili i, drugo, nevolje u spavaonici su bile nezaobilazan deo njegove dužnosti liftboja, koju je sa zahvalnošću primio iz ruku glavne kuvarice.

Nedeljno jednom, prilikom promene smene, imao je slobodna dvadeset četiri časa, koje bi delimično iskoristio da poseti glavnu kuvaricu jedanput ili dvaput i da negde, u nekom uglu, u nekom hodniku, a tek retko u njenoj sobi, razmeni nekoliko reči s Terezom, o čijem je oskudnom slobodnom vremenu vodio računa. Ponekad bi je pratio i prilikom njenih nabavki u gradu, koje su sve morale biti najhitnije posvršavane. Tada bi, Karl s njenom torbom u ruci, gotovo otrčali do najbliže stanice podzemne železnice, vožnja bi se završila za tili čas, kao da voz samo leti bez ikakvog otpora, već bi sišli, ustrčali stepenicama, ne čekajući lift koji im se činio suviše sporim, pojavili bi se veliki trgovi od kojih su se ulice zrakasto razilazile, donoseći metež saobraćaja koji je pravolinijski strujao sa svih strana, ali bi Karl i Tereza, pripijeni jedno uz drugo, hitali u razne kancelarije, perionice, skladišta i prodavnice u kojima je trebalo obaviti razne porudžbine ili uložiti žalbe, a što se nije moglo lako svršiti preko telefona, ali što, uostalom, nije bilo ni naročito odgovorno. Tereza je ubrzo primetila da Karlova pomoć u tome nije za potcenjivanje, da su se, štaviše, tako mnoge stvari brže obavljale. U njegovoj pratnji nije nikad morala, kao što je to inače bilo često, da čeka da bi je saslušali prezaузeti nameštenici. Prišao bi pultu i toliko dugo kucao zglobovima prstiju sve dok ne bi pomoglo, dovikivao bi preko živih zidina od ljudi svojim još ponešto preoštrim engleskim prepoznatljivim među stotinu glasova, prilazio bi bez ustezanja ljudima ma koliko da su se oni nadmeno povlačili u dubinu najdužih poslovnih prostorija. Nije to činio iz obesti i imao je uvažavanja za svaki otpor, ali se osećao u sigurnom položaju koji mu je davao prava, hotel „Zapad” je bio mušterija koja se nije smela omalovažavati i, konačno, Terezi je, i pored njenog poslovnog iskustva, bila potrebna pomoć.

„Treba uvek da idete sa mnom”, rekla bi sa srećnim osmehom ponekad kada bi se vraćali s nekog naročito dobro svršenog poduhvata. Za mesec i po dana, koliko je ostao u Ramzesu, Karl je samo triput bio duže od nekoliko časova u Terezinoj sobici. Bila je, dabome, manja od ma koje sobe glavne kuvarice, malobrojne stvari koje su tamo stajale bile su u neku ruku poslagane samo oko prozora, ali je Karl već na osnovu svojih iskustava iz spavaonice umeo da ceni vrednost sopstvene, srazmerno mirne sobe, pa je Tereza, premda on to nije izričito rekao, ipak zapazila da mu se njena soba dopada. Nije imala nikakvih tajni pred njim, a posle njene posete onda, prve večeri, to nije bilo ni moguće. Bila je vanbračno dete, otac joj je bio predradnik na građevinama i doveo je majku i dete sa sobom iz Pomeranije, ali kao da je time ispunio svoju dužnost ili kao da je očekivao neke druge duše, a ne radom istrošenu ženu i slabašno dete koje je dočekao na pristaništu; ubrzo po njihovom dolasku iselio se, bez mnogo objašnjenja, u Kanadu, i one nisu od njega primile ni pismo niti ikakvu drugu vest, što donekle i nije bilo za čuđenje, jer su se one nenalazivo izgubile u prenaseljenim četvrtima njujorškog Istoka.

Jednom je Tereza pričala - Karl je stajao pored nje kod prozora i gledao na ulicu - o smrti svoje majke. Kako su majka i ona jedne zimske večeri - tada joj je moglo biti oko pet godina - svaka sa svojim zavežljajem žurile kroz grad u potrazi za nekim prenoćištem. Kako ju je majka isprva vodila za ruku - bila je snežna mećava i nije bilo lako probijati se napred - dok joj se ruka nije umorila pa je pustila Terezu ne osvrnuvši se, tako da je imala muke da se drži za majčinu suknju. Tereza se često spotala, čak i padala, ali je majka bila kao u nekom ludilu i nije zastajala. A te snežne mećave u dugim, pravim njujorškim ulicama! Karl nije još doživeo nijednu zimu u Njujorku. Ako čovek ide uz vetar, koji se kovitla u krugu, ne može ni za trenutak da otvori oči, vetar mu stalno snegom zasipa lice, može da trči ali neće stići dalje, to je nešto beznadežno. Dete je tu, dabome, s prednošću nad odraslima, juri ispod vetra, pa čak pomalo i uživa u svemu. Stoga ni Tereza tada nije potpuno mogla da shvati svoju majku i bila je tvrdo uverena u to da majka nije morala da skonča tako žalosnom smrću da se ona - pa bila je još tako malo dete - te večeri razboritije ponašala prema majci. Majka je tada već dva dana bila bez posla, nisu imale ni prebijene pare, dan su provele pod otvorenim nebom, bez ijednog zalogaja, a u svojim zavežljajima su vukle samo neke neupotrebljive krpe, pošto se, možda iz sujeverja, nisu usuđivale da ih bace. Majka je za sledeće jutro imala u izgledu posao na nekoj građevini, ali je ona, kako je to celog dana htela da objasni Terezi, strahovala da neće biti u stanju da iskoristi tu povoljnu priliku, pošto se osećala mrtvom umornom, a tog jutra je već, na ulici, na užas prolaznika, izbacila mnogo krvi, pa je jedino žudela za tim da dospe do nekog mesta gde je toplo i da se odmori. A baš te večeri je bilo

nemogućno naći ikakvo mestašće. Tamo gde ih nisu pazikuće već oterale sa ulaza, gde bi se ipak mogle malo odmoriti od nevremena, prolazile su žurno kroz uske, ledene hodnike, penjale se na visoke spratove, obilazile oko uskih terasa u dvorištima, kucale nasumice na vrata, čas ne usuđujući se ikome da se obrate, čas moleći svakoga ko bi im dolazio u susret, i jednom ili dvaput se majka bez daha spustila na stepenik nekog mirnog stepeništa, privijala uz sebe Terezu, koja se gotovo opirala, i ljubila je, bolno pritiskujući usne. Kad čovek potom shvati da su to bili poslednji poljupci, ne može da razume da je, ma kako mali crv tada bio, mogao biti tako slep i to ne uviđati. U nekim sobama, pored kojih su prolazile, bila su otvorena vrata da bi izlazio zagušljiv vazduh, i iz te zadimljene pare, kao prouzrokovane nekim požarom, koja je ispunjavala sobu izišla bi samo nečija prilika i zastala na pragu, pa bi bilo svojim nemim prisustvom bilo nekom kratkom reči pokazala da je nemogućno naći sklonište u dotičnoj sobi. Terezi se sad, kad se osvrne, činilo da je majka samo u prvim časovima ozbiljno tražila neko mesto, jer se, kad je ponoć minula, nije nikome više obraćala, mada, uz male predahe, sve do praskozorja, nije prestala da hita dalje i mada u onim kućama u kojima se nikad ne zatvaraju ni kapije niti vrata stanova uvek ima života i na svakom koraku se susreću ljudi. Naravno, nisu išle trkom nego tek s krajnjim naporom za koji su bile sposobne, a možda su se, u stvari, samo vukle. Tereza nije ni znala da li su od ponoći do pet ujutru bile u dvadeset kuća ili u dve ili čak u samo jednoj jedinjoj kući. U tim kućama su hodnici izgrađeni po lukavim planovima da bi se prostor najbolje iskoristio, ali se nije obziralo na potrebu za lakim orijentisanjem: koliko li su puta prošle možda kroz iste hodnike! Terezi je ostalo nejasno u sećanju da su izišle kroz kapiju jedne kuće koju su pretraživale čitavu večnost, ali joj se isto tako činilo da su se na ulici odmah okrenule i odmah uletele u tu istu kuću. Za dete je, prirodno, bila neshvatljiva patnja što ga majka bez ijedne utešne reči vuče sa sobom, čas je majka držala dete, čas se ono čvrsto držalo nje, i u detinjoj glavi je tada postojalo za sve to samo jedno objašnjenje: da majka hoće da pobegne od njega. Zato se Tereza, čak i kad ju je majka držala za ruku, sigurnosti radi drugom rukom takođe, što je čvršće mogla, držala za majčinu haljinu i povremeno vrištala. Nije htela da bude ostavljena među ljudima koji su se ispred njih penjali stepeništima trupkajući nogama, koji su za njima, još nevidljivi, nailazili iza zavoja stepeništa, koji su se svađali po hodnicima pred nekim vratima i jedan drugoga gurali u sobe. Pijani su s muklom pesmom tumarali kroz kuću, i majka bi se s Terezom još srećno provukla kroz takve grupe koje su se sklapale oko njih. Sigurno je da su kasno u noći, kad se više ne pazi tako strogo i kad više niko ne brani tako bezuslovno svoja prava, mogle da se uvuku barem u neku od onih opštih spavaonica koje su podzakupci

iznajmljivali, bile su i prošle pored nekih, ali Tereza to nije znala, a majka više nigde nije imala mira. Ujutru, na početku jednog lepog zimskog dana, oslonile su se obe o zid jedne kuće i možda su tu nakratko odremale, možda samo zurile otvorenih očiju. Pokazalo se da je Tereza izgubila svoj zavežljaj i majka je odlučila da je kazni zbog njene nebrižljivosti i da je izudara, ali Tereza niti je čula, niti osetila ikakav udarac. Zatim su krenule dalje kroz ulice koje su oživljavale, majka uvek pored zidova, prešle su preko nekog mosta, sa čijeg je ogradnog rukohvata majka rukom zbrisala inje, i najzad stigle - onda je to za Terezu bilo sasvim prirodno, danas više ne razume - baš do građevine gde je majka trebalo ujutru da se javi. Nije rekla Terezi da li treba da čeka ili da ode, i Tereza je to shvatila kao zapovest da čeka, jer je to najviše odgovaralo njenim željama. Sela je, dakle, na gomilu opeka i posmatrala kako je majka odvezala svoj zavežljaj, izvadila iz njega neku šarenu krpu i omotala je preko marame koju je u toku čitave noći nosila na glavi. Tereza je bila odveć umorna da bi joj palo na pamet da pomogne majci. Ne ulazeći u predradnikovu baraku da se prijavi, kao što je to uobičajeno, i ne pitajući nikog, majka se popela uz neke merdevine kao da već sama zna šta treba da radi. Terezu je to začudilo, pošto su pomoćne zidarske radnice radile obično samo dole, na gašenju kreča, dodavanju opeka i drugim jednostavnim poslovima. Zato je pomislila da će majka danas obavljati neki bolje plaćeni posao, pa joj se sanjivo osmehnula odozdo. Građevina još nije bila visoka, nego podignuta jedva do prizemlja, mada su u plavo nebo već strčale grede visoke skele za dalje zidanje, doduše još bez spojnih greda. Gore je majka spretno zaobišla zidare koji su slagali ciglu na ciglu i koji joj, neshvatljivo, nisu uputili ni reč, pažljivo se krhkom rukom držala letve koja je služila kao rukohvat, a Tereza se, dole, onako sanjiva divila toj spretnosti i učinilo joj se da joj je majka uputila još jedan nežan pogled. Ali sad je majka na svom putu dospela do male gomile opeka, ispred koje je prestajala ograda, a verovatno i skela, ali ona nije tu zastala nego je produžila ka gomili opeka, i tada njena spretnost kao da ju je napustila, srušila je tu gomilu opeka i preko nje survala se u dubinu. Za njom se skotrljaše mnoge cigle i, konačno, posle čitavog jednog trenutka, odvoji se negde neka teška daska i s treskom pade preko nje. Poslednje Terezino sećanje na majku bilo je kako leži na zemlji raširenih nogu, u kariranoj suknji koja potiče još iz Pomeranije, kako je gotovo potpuno pokriva ona neobrađena daska što je pala preko nje, kako ljudi pritrčavaju sa svih strana i kako gore na građevini neki čovek ljutito dovikuje nešto onima dole.

Bilo je već kasno kad je Tereza završila svoju priču. Pričala je opširno, što inače nije bio njen običaj, i zastajala je sa suzama u očima upravo kod neuzbudljivih mesta, kao kad je opisivala grede na skelama koje su svaka za

sebe strčale u nebo. Sad, posle deset godina, potpuno tačno se sećala svake sitnice koja se tada zbila, i pošto je prizor s majkom gore na poludovršenom prizemlju bio poslednja uspomena iz života majke, koju nikako nije mogla dovoljno jasno da dočara svom prijatelju, želela je, kad je završila svoje pričanje, ponovo da se vrati na to, ali zastade, položi lice u ruke i ne reče više ni reči.

Ali bilo je u Terezinoj sobi i vedrih trenutaka. Karl je još prilikom svoje prve posete video tamo jedan udžbenik trgovačke korespondencije, pa je zamolio Terezu da mu ga pozajmi. Istovremeno su se dogovorili da Karl radi zadatke iz knjige i da ih zatim na proveru predaje Terezi, koja je već bila proradila celu knjigu, onoliko koliko je to bilo potrebno za njene male poslove. I Karl je s vatom u ušima po čitave noći ležao u svojoj postelji, dole u spavaonici, u svim mogućim položajima promene radi, čitao knjigu i piskarao zadatke u sveščicu nalivperom koje mu je glavna kuvarica poklonila kao nagradu što je za nju veoma pregledno sastavio i čisto ispisao veliki popis inventara. Kad su mu ostali dečaci smetali, uspevao je većinom da to okrene na dobro time što je od njih stalno tražio sitne savete o engleskom jeziku, tako da bi im na kraju dosadio, pa su ga ostavljali na miru. Često se čudio kako su se drugi potpuno pomirili sa svojim sadašnjim položajem, kako uopšte nisu svesni njegovog privremenog karaktera - u hotelu nisu držani liftboji stariji od dvadeset godina - kako nisu uviđali da je neophodno da donesu odluku o svom budućem pozivu i kako, i pored Karlovog primera, ne čitaju ništa drugo osim, u najboljem slučaju, detektivske romane, koji su, prljavi i pocepani, kružili od kreveta do kreveta.

Ali, Tereza je, kad bi se našli, ispravljala zadatke preterano pipavo; pojavili su se sporni pogledi, Karl se pozivao na svog velikog njujorškog profesora, ali je za Terezu ovaj značio koliko i mišljenja liftboja o gramatici. Uzela bi mu nalivpero iz ruke i precrtala mesto za koje bi bila uverena da je pogrešno, ali bi Karl, u takvim spornim slučajevima, iako zadatak većinom neće biti iznesen ni pred koji autoritet veći od Tereze, za svaki slučaj ponovo poništavao Terezine ispravke. Doduše, ponekad je dolazila glavna kuvarica i tada je uvek donosila odluku u Terezinu korist, što još nije bilo nikakav dokaz, jer je Tereza bila njena sekretarica. Ona bi u isti mah dovela i do opšteg pomirenja, jer bi se tada kuvao čaj, donosili kolači, a Karl je morao da pripoveda o Evropi, pri čemu ga je, doduše, često prekidala glavna kuvarica, koja je neprestano zapitkivala i čudila se, tako da je Karl bivao svestan toga koliko se tamo u srazmerno kratkom razdoblju sve iz osnova promenilo i stalno se menja.

Karl je, može biti, bio već oko mesec dana u Ramzesu kad mu jedne

večeri Renel u prolazu reče da mu se pred hotelom obratio neki čovek po imenu Delamarš i pitao ga za Karla. I kako Renel nije imao nikakvog razloga da nešto prećutkuje, to je i rekao istinu: da je Karl litfboj, ali da ima izgleda da dobije i sasvim drugo mesto pošto ga glavna kuvarica štiti. Karl je primetio da je Delamarš veoma pažljivo postupao s Renelom, koga je čak za to veče pozvao i da zajedno večeraju. „Nemam više nikakva posla sa Delamaršom”, reče Karl, „a i ti ga se pazi!” „Ja?” reče Renel, uspravi se i žurno ode. Bio je najzgodniji dečak u hotelu, i među drugim dečacima se govorkalo, iako se nije znalo od koga je to poteklo, da ga je najmanje jednom u liftu poljubila neka otmena dama što duže vremena stanuje u hotelu. Za onoga ko je čuo to govorkanje imalo je bezuslovno veliku čar da tu samosvesnu damu, po čijoj se spoljašnjosti nije mogla ni naslutiti mogućnost takvog ponašanja, propusti da prođe mirnim lakim koracima, s nežnim velom i strogo utegnutim strukom. Stanovala je na prvom spratu i Renelov lift nije bio njen, ali se, dabome, takvim gostima nije mogao braniti pristup u neki drugi lift ako je njihov lift trenutno zauzet. Tako se dešavalo da se ta dama ponekad vozila i Karlovim i Renelovim liftom, i to zaista uvek samo kad bi Renel bio na dužnosti. To je moglo biti i slučajno, ali niko nije verovao u to, i kad bi lift krenuo s njih dvoje, sve redove liftboja bi obuzeo neki s mukom savlađivani nemir, zbog čega je jednom čak i natkonobar morao da se umeša. Bilo da je uzrok bila ta dama bilo samo govorkanje, u svakom slučaju Renel se zaista bio promenio, postao je znatno samosvesniji, potpuno je prepustio čišćenje Karlu, koji je već čekao na priliku da s njim raspravi tu stvar, i uopšte se nije pojavljivao u spavaonici. Nijedan drugi se nije toliko izdvojio iz zajednice liftboja, jer su, uopšte uzevši, svi bili veoma solidarni, naročito u pogledu službe, i imali su organizaciju koju je uprava hotela priznavala.

Karl je prevrtao po glavi o svemu tome, pomišljao je i na Delamarša, a inače je, kao i obično, vršio svoju dužnost. Oko ponoći je imao malu promenu, jer mu je Tereza, koja ga je često iznenađivala malim poklonima, donela veliku jabuku i tablu čokolade. Malo su porazgovarali, gotovo neometani prekidima izazvanim vožnjom liftom. Razgovor je skrenuo na Delamarša, i Karl primeti da je zapravo dozvolio da Tereza utiče na njega time što ga je i sam od nekog vremena smatrao opasnim čovekom, kakav je Terezi i izgledao na osnovu Karlovog pričanja. Karl je, međutim, smatrao da je on u suštini samo propalica koji je dozvolio da se iskvari u nevolji i da je s njim lako iziđi nakraj. Ali, Tereza se veoma živo tome protivrečila, opširno zahtevajući od Karla da joj obeća da neće progovoriti nijednu reč s Delamaršom. Umesto da joj to obeća, Karl ju je više puta zamolio da ide da spava, pošto je ponoć već odavno bila prošla, i kad se usprotivila, pripreti joj da će napustiti svoje mesto i odvesti je u sobu. Kad je najzad pristala da pođe,

on joj reče: „Zašto se, Tereza, nepotrebno brineš? Ako ćeš zbog toga bolje da spavaš, rado ti obećavam da ću s Delamaršom razgovarati samo ako se to ne može izbeći.” Tada dođoše mnoge vožnje, jer je dečak na susednom liftu otišao nešto da pomogne, tako da je Karl morao opsluživati oba lifta. Bilo je gostiju koji su govorili o neredu, a gospodin koji je pratio neku damu čak i lako taknu Karla štapom da bi pohitao - opomena koja je stvarno bila nepotrebna. Barem da su gosti, kad su već videli da kod jednog lifta nema dečka, ulazili odmah u Karlov lift, ali oni nisu tako postupali nego su prilazili susednom liftu i stajali tamo s rukom na kvaki ili su čak i ulazili unutra, što su liftboji, prema najstrožim odredbama reda službe, imali po svaku cenu da spreče. Tako je Karl morao trčkarati tamo-amo, što je bilo veoma zamorno, a pri tome ipak nije bio uveren da vrši svoju dužnost dobro. Povrh toga, nosač prtljaga, star čovek, s kojim se bio malo prijateljio, hteo je, oko tri izjutra, da mu Karl u nečemu pomogne, što on nikako nije mogao, pošto su baš tada gosti stajali ispred oba njegova lifta, pa se zahtevalo prisustvo duha da bi se čovek odmah čvrsto odlučio za ovu ili onu grupu. Stoga je bio srećan kad je drugi liftboj ponovo stupio na posao i dobacio mu nekoliko reči prekora što se toliko zadržao, iako on verovatno nije bio nimalo kriv za to. Posle četiri sata nastupilo je kratko zatišje, ali je ono i bilo Karlu izuzetno potrebno. Teško se naslonio na ogradni rukohvat pored svog lifta, polagano je jeo jabuku iz koje se raširio jak miris tek što ju je zagrizao, i gledao dole u svetlarnik okružen velikim prozorima ostave, iza kojih je u tami samo još svetlucala masa obešenih banana.

SLUČAJ ROBINSON

U taj mah ga neko lupnu po ramenu. Karl koji je, naravno, pomislio da je to neki gost, gurnu jabuku što brže može u džep i, gotovo i ne pogledavši čoveka, požuri ka liftu. Ali, čovek tada reče: „Dobro večer, gospodine Rosmane, to sam ja, Robinson.” „Ala ste se promenili!” reče Karl i odmahnu glavom. „Da, dobro mi ide”, reče Robinson i odzgo osmotri svoje odelo, koje se možda sastojalo iz prilično finih delova, ali je bilo nekako zgomilano da je izgledalo upravo otrcano. Najupadljiviji je bio očigledno prvi put obučeni beli prsluk sa četiri mala, crno obrubljena džepa, koji je Robinson svojom ispršenošću pokušavao da učini što приметnijim. „Imate skupu odeću”, reče Karl i priseti se svog lepog jednostavnog odela, u kojem bi mogao da se nosi čak i s Renelom, a koje su prodala ta dva vajna prijatelja. „Da”, reče Robinson, „skoro svakog dana kupim ponešto. Kako vam se dopada prsluk?” „Sasvim dobar”, reče Karl. „Ali džepovi nisu pravi, samo su napravljeni onako”, reče Robinson i uhvati Karla za ruku da bi se ovaj lično u to uverio. Ali Karl uzmaknu, jer ga iz Robinsonovih usta zapahnu nepodnošljiv zadržak. „Opet mnogo pijete”, reče Karl i odmah ponovo stade uz ogradu. „Ne”, reče Robinson, „ne mnogo” i, suprotno svom od maločas dobrom raspoloženju, dodade: „Šta čovek inače ima od života.” Vožnja liftom prekide razgovor, i tek što se Karl ponovo spustio, telefonom mu je bilo naloženo da potraži hotelskog lekara, pošto je neka dama na sedmom spratu pala u nesvest. Odlazeći da svrši taj posao, Karl se prikriveno nadao da će se Robinson u međuvremenu udaljiti, jer nije hteo da ga neko vidi s njim, a isto tako, sećajući se Terezinog upozorenja, ni da čuje ma šta o Delamaršu. Ali, Robinson je još čekao u drvenastom stavu trešteno pijanog čoveka, a baš tada prođe visoki hotelski službenik u crnom redengotu i s cilindrom, ali srećom, izgleda, ne obraćajući naročitu pažnju na Robinsona. „Zašto ne biste, Rosmane, jednom došli do nas, sad smo se fino smestili”, reče Robinson i toplo pogleda Karla. „Da li me pozivate vi ili Delamarš?” upita Karl. „Ja i Delamarš. U tome smo jedinstveni”, reče Robinson. „Onda vam kažem, a molim vas da isto prenesete i Delamaršu: naš rastanak je, ako već to samo po sebi nije bilo dovoljno jasno - bio neopoziv. Vas dvojica ste

mi pricinili patnje više nego iko. Da niste možda uverteli sebi u glavu da me i nadalje ne ostavite na miru?” „Pa mi smo vaši drugari”, reče Robinson i odvratne pijane suze navreše mu na oči. „Delamarš vam poručuje da hoće da vas obešteti za sve što je ranije bilo. Sad stanujemo s Bruneldom, jednom sjajnom pevačicom.” I nadovezujući na to baš je hteo da u visokim tonovima zapeva neku pesmu da mu Karl blagovremeno nije prošištao: „Ovog trena da ste ućutali; zar ne znate gde se nalazite!” „Rosmane”, reče Robinson sad već zastrašen što se tiče pevanja, „ja sam ipak vaš drug, govorili vi šta hoćete. A sad imate ovde tako lep položaj, pa možete li da mi date nešto novca?” „Samo ćete ih ponovo propiti”, reče Karl, „eto vidim vam čak i u džepu bocu rakije, iz koje ste sigurno pili dok nisam bio ovde, jer ste u početku bili još prilično razumni.” „To je samo da se okrepim kad sam na nekom putu”, reče Robinson, izvinjavajući se. „Nije na meni više da vas popravljam”, reče Karl. „A novac!” reče Robinson, razrogačivši oči. „Sigurno vam je Delamarš naložio da donesete novac. Dobro, daću vam novac, ali samo pod uslovom da odmah odete odavde i nikad više da me ne posećujete ovde. Ako hoćete nešto da mi saopštite, pišite mi. Karl Rosman, liftboj, hotel „Zapad”, to je dovoljno za adresu. Ovde sam na službi i nemam vremena za posete. Dakle, hoćete li novac pod tim uslovom?” upita Karl i maši se za cep prsluka, jer je bio rešen da žrtvuje napojnicu od te noći. Robinson je na to pitanje samo klimnuo glavom i teško disao. Karl je to pogrešno protumačio i još jednom upita: „Da ili ne?”

Tad mu Robinson mahnu da priđe i, uz pokrete gutanja koji su već bili nedvosmisleni, šapnu: „Rosmane, meni je veoma loše.” „Dovraga”, omače se Karlu, i on ga obema rukama odvuče do ograde.

I već iz Robinsonovih usta pokulja u dubinu. Bespomoćno se, u prekidima koje mu je ostavljalo povraćanje, naslepo hvatao za Karla. „Zaista ste dobar dečko”, rekao bi onda, ili „evo već prestaje”, ali što nije bilo ni blizu istini, ili opet: „Psetišta jedna, kakvu su mi samo brlju tamo sipali!” Od uznemirenosti i gađenja, Karl nije više mogao da izdrži pored njega, pa je počeo da korača tamo-amo. Ovde, u uglu pored lifta, Robinson je bio malo skriven, ali šta će biti ako ga neko ipak primeti, neko od onih nervoznih, bogatih gostiju koji jedva čekaju da se na nešto požale usplahirenom hotelskom službeniku, koji onda u besu uzima na zub čitavu kuću, ili ako prođe neki od onih hotelskih detektiva nikad istih i koje osim uprave niko ne poznaje, a koje vidimo u svakom čoveku sa ispitivačkim pogledom, takvim možda samo usled kratkovidosti. A kako je restoran radio celu noć, trebalo je samo neko da ode dole u ostavu, da s preneraženošću ugleda gnusobu u svetlarniku i telefonom da upita Karla šta se, zaboga, tamo gore događa. Da li bi se Karl tad mogao

odreći Robinsona? A ako bi to i učinio, zar se ne bi Robinson, u svojoj gluposti i očajanju, umesto svakog izvinjenja, naprosto pozvao na Karla? I zar ne bi tad Karl odmah morao da bude otpušten, pošto se dogodilo nešto nečuveno, da jedan liftboj, najniži i najizlišniji nameštenik na ogromnim lestvicama posluge ovog hotela, dozvoli svom prijatelju da zaprlja hotel i da prestraši ili čak i potpuno rastera goste? Može li se trpeti liftboj koji ima takve prijatelje, pa im, uz to, još i dozvoljava da ga posećuju u njegovom radnom vremenu? Zar onda ne izgleda sasvim kao da je takav liftboj i sam pijanica ili čak i nešto gore, jer koja bi pretpostavka bila umesnija nego da je svoje prijatelje toliko kljukao jelima iz hotela dok nisu na bilo kojem mestu tog istog, besprekorno čisto održavanog hotela počinili takve stvari kao sad Robinson? I zašto bi se takav dečak ograničio na krađu namirnica kad zaista ima toliko mogućnosti za krađu, s obzirom na poznatu nebrižljivost gostiju, na posvuda otključane ormare, na mnoštvo dragocenosti razbacanih po stolovima, na otvorene kasete, nepromišljeno rasejane ključeve?

U taj mah Karl je ugledao goste kako se penju iz lokala u podrumu, gde je upravo bila okončana varijetska predstava. Karl stade pored svog lifta, ne usuđujući se čak, iz straha šta bi tamo mogao da vidi, ni da se osvrne prema Robinsonu. Malo ga je umirilo to što se otuda nije čuo nikakav glas, pa čak ni uzdah. Doduše, usluživao je svoje goste i vozio se s njima gore-dole, ali nije mogao potpuno da sakrije svoju rasejanost i pri svakom silaženju bio je spreman na to da ga dole sačeka neko neugodno iznenađenje.

Najzad je ponovo imao vremena da pogleda šta je s Robinsonom, koji se sav skvrčio u svom uglu na podu, oslonivši lice o kolena. Svoj okrugli, tvrđi šešir bio je zabacio daleko na potiljak. „A sad smesta odlazite”, reče Karl tiho i odlučno. „Evo novca. Ako požurite, mogu da vam pokažem najkraći put.” „Neću moći da odem”, reče Robinson i obrisa čelo nekom majušnom maramicom, „ovde ću umreti. Ne možete da zamislite koliko mi je loše. Delamarš me uvek vodi u fine lokale, ali ja ne podnosim ta cifranja, svakog dana govorim to Delamaršu.” „Ovde nipošto ne možete da ostanete”, reče Karl, „pomislite samo gde se nalazite. Ako vas nađu ovde, bićete kažnjeni, a ja ću izgubiti posao. Da li to hoćete?” „Ne mogu da odem”, reče Robinson, „radije ću skočiti ovde dole”, i pokaza između šipki ograde u svetlarnik. „Kad ovde ovako sedim mogu još da izdržim, ali da ustanem ne mogu, ma pokušao sam to već kad niste bili ovde.” „Onda ću da poručim kola i odvešćete se u bolnicu”, reče Karl i malo prodrma Robinsonove noge, jer je pretela opasnost da u svakom trenutku zapadne u potpunu apatiju. Ali čim je čuo reč bolnica koja je, izgleda, u njemu budila užasne predstave, Robinson je počeo glasno da plače i da, moleći za milost, ispruža ruke prema Karlu.

„Mir”, reče Karl, lupi ga po rukama, otrča do liftboja koga je zamenjivao u toku noći, zamoli ga da mu na kraće vreme učini istu uslugu, brzo se vrati Robinsonu, koji je još jecao, napreže svu snagu da ga podigne, i šapnu mu: „Robinsone, ako hoćete da vam pomognem, onda se sad upnite da hodate pravo samo komadić puta. Vodim vas, naime, u svoj krevet, gde možete ostati dokle god vam ne bude dobro. Iznenadićete se kako ćete se brzo oporaviti. Ali sad se ponašajte pametno, jer po hodnicima su posvuda ljudi, a i moj krevet je u zajedničkoj spavaonici. Ako vas ma ko čak i ovlaš zapazi, neću moći više ništa da učinim za vas. A morate i oči da držite otvorene, ne mogu vas valjda voditi kao nekog samrtnika.” „Učiniću sve što smatrate za potrebno”, reče Robinson, „ali nećete moći sami da me odvedete. Zar ne biste mogli da pozovete Renela?” „Renel nije ovde”, reče Karl. „Ah, da”, reče Robinson, „Renel je s Delamaršom. Pa njih dvojica su me i poslali vama. Sve mi se već zbrkalo.” Karl je iskoristio taj i druge nerazumljive Robinsonove monologe da bi ga gurkao napred i srećno je s njim stigao do ugla odakle je nešto slabije osvetljen hodnik vodio do spavaonice lifgboja. U tom trenutku je do njih i mimo njih u punom trku proleteo jedan od liftboja. Inače, do tada su imali samo bezopasne susrete; najmirniji period bio je, naime, između četiri i pet časova, i Karl je znao da, ako sad ne uspe da skloni Robinsona, neće moći ni da pomišlja na to kad svane zora i kad počne dnevni promet.

U spavaonici se, na drugom kraju odaje, upravo odigravala velika tuča ili neka druga priredba, čuli su se ritmičan pljesak dlanovima, uzbuđeno trupkanje nogama i navijački pokliči. U delu odaje pored vrata mogao se u krevetima videti samo mali broj nezburjenih spavača, koji su ležali većinom na leđima i zurili u vazduh, dok bi poneko, odeven ili neodeven, kako se već zatekao, pokatkad iskočio iz postelje da pogleda kako teku stvari na drugom kraju odaje. Tako je Karl, prilično neopaženo, doveo Robinsona, koji se u međuvremenu bio malo privikao na hodanje, do Renelovog kreveta, pošto je bio vrlo blizu vratima i srećom prazan, dok je u njegovoj sopstvenoj postelji, kako je izdaleka video, mirno spavao neki strani dečak koga čak nije ni poznao. Tek što je osetio pod sobom postelju, Robinson je odmah zaspao - jedna noga mu je još, njišući se, visila s kreveta. Karl mu navuče pokrivač preko lica, verujući da barem izvesno vreme neće morati da se brine, pošto se Robinson sigurno neće probuditi pre šest časova ujutru, a dotle će se on ponovo vratiti ovamo i, možda već s Renelom, naći način da odvede Robinsona. Kontrola spavaonice od strane nekog višeg organa vršena je samo u izuzetnim slučajevima; liftboji su još pre mnogo godina bili izdejstvovali da se ukine ranije uobičajena opšta kontrola, tako da ni s te strane nije imao čega da se boji.

Kad je ponovo stigao do svog lifta, Karl je video da su i njegov lift i lift njegovog suseda išli naviše. Uznemireno je čekao kako će se to razjasniti. Njegov lift se ranije spustio i iz njega je izišao onaj dečak koji je maločas protrčao hodnikom. „Pa gde si ti to bio, Rosmane?” upita dečak. „Zašto si otišao? Zašto se nisi javio?” „Ali ja sam mu rekao da me časkom zameni”, odgovori Karl i pokaza na dečaka iz susednog lifta koji se upravo spustio. „Ja sam njega zamenjivao dva sata za vreme najvećeg prometa.” „Sve je to lepo”, reče pomenuti, „ali ipak nije dovoljno. Zar ne znaš da se i najkraće odsustvovanje u radnom vremenu mora prijaviti kancelariji natkonobara? Zato ti je tu telefon. Ja bih te rado zamenio, ali i sam znaš da to nije tako lako. Baš su se ispred oba lifta nalazili novi gosti iz ekspresnog voza od četiri i trideset. Nisam valjda mogao prvo da idem s tvojim liftom, a moje goste da pustim da čekaju; tako sam prvo išao svojim liftom!” „Pa?” upita Karl uznemireno, pošto su oba dečaka začutala. „Pa”, reče mladić iz susednog lifta, „baš tada prolazi natkonobar, vidi ljude kako stoje pred tvojim neopsluživanim liftom, žuč mu zapeni, pita me, jer sam odmah bio dotrčao, gde si nestao, meni ništa ne pada na pamet pošto mi uopšte nisi rekao kuda ideš, i tako on odmah telefonira u spavaonicu da smesta siđe neki drugi dečak.” „Ja sam te sreo još u hodniku”, reče Karlova zamena. Karl klimnu glavom. „Naravno”, uveravao je drugi dečak, „odmah sam rekao da si me zamolio da te zamenim, ali zar on sluša takva izvinjenja? Verovatno ga još ne poznaješ. I treba da ti poručim da odmah ideš u kancelariju. Zato bolje da se ne zadržavaš i trči tamo. Možda će ti ipak oprostiti, pa stvarno si bio odsutan samo dva minuta. Pozovi se slobodno na to da si me zamolio da te zamenim. O tome da si me zamenjivao bolje da ne govoriš, to ti savetujem, meni se ne može ništa dogoditi, imao sam odobrenje, ali nije dobro govoriti o takvim stvarima i još ih mešati u ovaj slučaj s kojim nemaju nikakve veze.” „To je prvi put što sam napustio svoje mesto”, reče Karl. „Uvek je to tako, samo niko u to ne veruje”, reče dečak i otrča do svog lifta pošto su nailazili gosti. Karlova zamena, dečko od nekih četrnaest godina, koji je očigledno sažaljevaao Karla, reče: „Mnogo puta se već događalo da su oprostili takve stvari. Obično te premeste na neki drugi posao. Koliko ja znam, zbog takve stvari je otpušten samo jedan. Moraš da izmisliš neko dobro opravdanje. Nipošto nemoj reći da ti je najednom pozlilo, jer će te ismejati. Bolje je da kažeš da ti je neki gost dao hitnu poruku za nekog drugog gosta, i više ne znaš ko je bio prvi gost, a drugog nisi mogao da nađeš.” „E, pa”, reče Karl, „neće valjda biti tako strašno”, posle svega što je čuo nije više verovao u dobar ishod. Čak ako bi mu taj propust u službi i bio oprostjen, tamo u spavaonici je još ležao Robinson kao njegova opipljiva krivnja, a s obzirom na žučnu narav natkonobara bilo je više nego verovatno da se neće zadovoljiti bilo kakvom

površnom istragom i da će naposljetku ipak iskopati Robinsona. Doduše, nije postojala nikakva izrična naredba da se strana lica ne smeju dovoditi u spavaonicu, ali nije postojala samo zato što je takve nezamislive stvari suvišno zabranjivati.

Kad je Karl kročio u njegovu kancelariju, natkonobar je baš sedeo pri jutarnjoj kafi, srknuo je jednom i ponovo pogledao spisak koji mu je očigledno doneo takođe prisutan glavni hotelski portir. Bio je to krupan čovek, koga je raskošna, bogato ukrašena uniforma - uz to su preko ramena i niz rukave vijugali zlatasti gajtani i širigi - činila još plećatijim nego što je po prirodi bio. Sjajni crni brci, sa ufitaljenim vrhovima, kao što ih nose Mađari, nisu se pokretali čak ni pri najnaglijim pokretima glave. Inače se taj čovek, usled težine svoje odeće, jedva mogao kretati, a nije stajao nikad drukčije nego razmaknutih, čvrsto ukopanih nogu da bi pravilno rasporedio svoju težinu.

Karl je ušao nesputano i žurno, kako se već navikao ovde u hotelu, jer se sporost i opreznost, koje kod ostalih osoba znače učtivost, kod liftboja smatraju za lenjost. Osim toga, nije mu se odmah pri ulazu moralo opaziti da se oseća krivim. Natkonobar je, doduše, bacio brz pogled na vrata kad su se otvorila, ali se odmah zatim vratio svojoj kafi i svom štivu, ne mareći više na Karla. Ali je portir možda osećao da mu Karlovo prisustvo smeta, možda je imao da prenese neko tajno obaveštenje ili podnese molbu, u svakom slučaju on je srdito i s kruto nagnutom glavom neprestano pogledavao Karla, da bi pogled, kad bi se sreo s Karlovim, što je očigledno odgovaralo njegovoj nameri, ponovo skrenuo na natkonobara. Ali Karl je smatrao da ne bi bilo pristojno da sad, kad je već bio tu, ponovo napusti kancelariju ne dobivši za to naređenje od natkonobara. A ovaj je i dalje proučavao spisak i za to vreme je grickao parče kolača, s kojeg je povremeno stresao šećer, pri tome ne prekidajući čitanje. Jednom je jedan list spiska pao na pod, portir nije čak ni pokušao da ga podigne, znao je da u tome ne bi uspeo, a nije bilo ni potrebno, jer se Karl već našao tu i dodao list natkonobaru, koji ga uze takvim pokretom ruke kao da je sam uzleteo s poda. Čitava ova mala uslužnost nije bila ni od kakve koristi, jer portir i dalje nije prestajao da upućuje srdite poglede.

Uprkos tome, Karl je bio pribraniji nego ranije. Već i samo to što je za natkonobara njegova stvar, kako je izgledalo, imala tako malo značaja moglo se smatrati kao dobar znak. A to je, konačno, bilo i shvatljivo. Naravno da jedan liftboj ništa ne znači i da stoga ne sme sebi ništa da dozvoli, ali baš zato što ništa ne znači, on ne može ništa vanredno ni da priredi. Najzad, natkonobar je u mladosti i sam bio liftboj - na šta se ovo pokolenje liftboja ponosilo - i on je bio taj koji je lično prvi put organizovao liftboje, a sigurno

je i sam makar jednom bez dozvole napustio svoje mesto, iako ga, doduše, sad niko ne bi mogao prisiliti da se toga seti, ali takođe se ne bi smelo izgubiti iz vida da on, baš kao nekadašnji liftboj, smatra svojom dužnošću da to zvanje povremenom nepopustljivom strogošću održava u redu. No, Karl je sad polagao nadu i u činjenicu da je vreme odmicalo. Prema časovniku kancelarije, prošlo je već pet i četvrt, Renel se mogao vratiti svakog trenutka, možda je čak već i bio tu, jer je svakako morao zapaziti da se Robinson nije vratio, uostalom Delamarš i Renel nisu uopšte mogli biti daleko od hotela „Zapad”, kako je Karlu sad sinulo, jer inače Robinson u svom jadnom stanju ne bi mogao naći put dovde. Ako Renel sad zatekne Robinsona u svojoj postelji, što se svakako moralo dogoditi, onda će biti sve u redu. Jer će Renel, onako praktičan kakav je, naročito kad se radi o njegovim interesima, već nekako udaljiti Robinsona iz hotela, što će odigrati utoliko lakše što je Robinson u međuvremenu malo ojačao, a uz to Delamarš verovatno čeka pred hotelom da ga preuzme. A kad Robinson jednom bude udaljen, onda se Karl može znatno mirnije suočiti sa natkonobarom i za ovaj put možda proći samo sa ukorom, makar i strogim. Onda bi se posavetovao s Terezom da li sme da saopšti istinu glavnoj kuvarici - on sa svoje strane nije video nikakvu smetnju tome - i ako je to moguće, stvar bi bila zaključena bez naročite štete.

Tek što se Karl takvim razmišljanjem malo umirio i pripremio da neprimetno prebroji napojnicu dobijenu noćas, jer mu je izgledala, pipkajući je, naročito velika, kad natkonobar, uz reči „Molim vas, Feodore, pričekajte još trenutak”, odloži spisak na sto, gipko skoči na noge i tako glasno dreknu na Karla da je on, uplašen, isprva samo ukočeno gledao u veliki, crni otvor usta.

„Napustio si svoje mesto bez dozvole. Znaš li šta to znači? To znači otkaz. Neću da čujem nikakva izvinjenja, svoje lažne izgovore možeš zadržati za sebe, meni je potpuno dovoljna činjenica da nisi bio tu. Ako jedanput to dozvolim i oprostim, idući put će svih četrdeset liftboja pobeći za vreme službe, a ja mogu sam da nosim uz stepenice svojih pet hiljada gostiju.”

Karl je ćutao. Portir se primakao i nadole povukao Karlov kaputić koji se bio malo nabrao, bez sumnje da bi natkonobaru naročito obratio pažnju na tu malu neurednost na Karlovoj odeći.

„Da li ti je možda odjednom pozlilo?” lukavo upita natkonobar. Karl ga ispitivački pogleda i odgovori: „Nije”. „Dakle, nije ti čak ni pozlilo?” prodera se utoliko jače natkonobar. „E, onda mora da si izmislio neku silnu laž. Iznesi je. Čime se pravdaš?” „Nisam znao da se telefonom mora moliti dozvola”, reče Karl. „To je svakako biser”, reče natkonobar, zgrabi Karla za okovratnik

kaputa i gotovo ga uzdiže ispred pravilnika za opsluživanje liftova, koji je bio prikucan na zid. Portir se za njima takođe primače zidu. „Tu, čitaj!” reče natkonobar i pokaza na jedan od paragrafa. Karl je pomislio da treba da čita u sebi. „Glasno!” komandova natkonobar. Umesto da čita glasno, nadajući da će time bolje umiriti natkonobara, Karl reče: „Znam taj paragraf, i ja sam dobio pravilnik i pažljivo ga pročitao. Ali se zaboravlja baš ona odredba koja se nikad ne primenjuje. Ja služim već dva meseca i nikad nisam napustio svoje mesto.” „Zato ćeš ga sad napustiti”, reče natkonobar, priđe stolu, uze spisak ponovo u ruke kao da želi još da čita, ali tresnu njime po stolu kao da je neka neupotrebljiva krpa i, s dubokim crvenilom na čelu i obrazima, poče koračati po sobi uzduž i popreko. „Zbog ovakvog klipana bilo je neizbežno. Takav poremećaj u noćnoj smeni!” prosiktao je nekoliko puta. „Znate li ko je baš hteo da se popne kad je ova momčina ovde pobegla od lifta?” obrati se on portiru. I reče jedno ime, pri čemu se portir, koji je svakako poznavao sve goste i mogao da ih oceni, tako zgrozio da je brzo pogledao Karla, kao da samo njegovo postojanje potvrđuje da je nosilac tog imena morao neko vreme zalud da čeka pored lifta od kojeg je liftboj pobegao. „To je strašno!” reče portir i u bezgraničnoj uznemirenosti zamaha polagano glavom put Karla, koji ga tužno pogleda, pomislivši da će sad morati još da ispašta i zbog tupoumnosti tog čoveka.

„Uostalom, znam ja već tebe”, reče portir i ispruži svoj debeli, veliki, kruto zategnuti kažiprst. „Ti si jedini dečak koji me iz principa ne pozdravlja. Šta ti zapravo uobražavaš? Svako ko prođe pored portirnice mora da me pozdravi. Prema ostalim portirima možeš da se odnosiš kako hoćeš, ali ja zahtevam da me pozdravljaš. Ja se, doduše, ponekad pravim kao da ne marim, ali budi siguran da tačno znam ko me pozdravlja ili ko me ne pozdravlja, dripče jedan!” I okrenuvši leđa Karlu, ispršivši se koraknu prema natkonobaru, a koji je, umesto da se izjasni o portirovoj stvari, završavao svoj doručak i prelistavao jutarnje novine koje mu je neki služitelj upravo bio doneo u sobu.

„Gospodine glavni portiru”, reče Karl želeći da, dok je natkonobar zauzet, barem s portirom izvede stvar na čistac, jer je uviđao da mu portirovo prebacivanje možda i ne može naškoditi, ali njegovo neprijateljstvo može, „ja vas sasvim sigurno pozdravljam. Ipak, ja nisam tako dugo u Americi i potičem iz Evrope, gde se, kao što je poznato, pozdravlja još i više nego što je nužno. Od tog se, naravno, do sad nisam mogao sasvim odvići, a još pre dva meseca su mi u Njujorku, gde sam se slučajno kretao u višim krugovima, u svakoj prilici govorili da prestanem sa svojom preteranom učtivošću. Pa zar baš vas da ne pozdravljam! Svakoga dana sam vas po nekoliko puta

pozdravljao. Ali, naravno ne svaki put kad vas vidim, pošto svakog dana stotinu puta prođem pored vas.” „Ima svaki put da me pozdravljaš, svaki put bez izuzetka, ima celo vreme, dok sa mnom govoriš, da držiš kapu u rukama, ima uvek da me oslovljavaš s 'glavni portiru', a ne sa 'vi.' I to sve svaki put i svaki put.” „Svaki put?” ponovi Karl lagano i upitno, sad se setio kako ga je portir celo vreme njegovog ovdašnjeg boravka uvek gledao strogo i prekorno, još od onog prvog jutra kad je, pošto se još nije bio potpuno prilagodio svom služiteljskom položaju, ponešto odveć smelo, pitao ovog portira, opširno i nasrtljivo, nisu li ga možda tražila dva čoveka i ostavila za njega jednu fotografiju. „Sad vidiš kuda vodi takvo ophođenje”, reče portir, koji se bio ponovo primakao Karlu, i pokaza na natkonobara, još zadubljenog u čitanje, kao da je on zastupnik njegove osvete. „Na svom mestu već ćeš znati da pozdravljaš portira, pa bilo to možda i samo u nekoj bednoj jazbini.”

Karl je uviđao da je zapravo već izgubio svoje radno mesto, jer je natkonobar to već izrekao, glavni portir ponovio kao gotovu činjenicu, a zbog jednog liftboja svakako nije bilo ni potrebno da direkcija hotela potvrđuje otkaz. U svakom slučaju, išlo je brže nego što je mislio da će biti, jer je, na kraju krajeva, ipak služio dva meseca onako kako je najbolje umeo, a sigurno bolje od mnogih drugih dečaka. Ali, očigledno je da se takve stvari ne uzimaju u obzir u presudnom trenutku ni u kojem delu sveta, ni u Evropi ni u Americi, nego se odlučuje onako kako čoveku u prvom nastupu jarosti izleti presuda iz usta. Možda bi sad najbolje bilo da se odmah oprost i ode, glavna kuvarica i Tereza možda još spavaju, s njima bi se oprostio pismom da ih barem, zbog svog ponašanja, poštedi razočaranja i žalosti prilikom ličnog oproštaja; mogao bi brzo da spakuje kofer i tiho ode. A ako bi ostao još ma i samo jedan dan - i svakako bi mu dobrodošlo malo sna - onda ga ne očekuje ništa drugo nego da njegova stvar bude naduvana do skandala, da bude odasvud obasut prekorima, i nepodnošljiv prizor Terezinih suza, možda čak i suza glavne kuvarice, i naposletku, po mogućstvu, još i neka kazna. S druge strane, dovelo ga je u nepriliku to što stoji tu ispred dva neprijatelja i što bi svakoj reči koju bi on izgovorio, ako ne jedan od njih, onda drugi nešto zamerio ili je naopako protumačio. Stoga je ćutao, zadovoljavajući se privremeno tišinom koja je vladala u sobi, jer je natkonobar još čitao novine, a glavni portir je po brojevima stranica sređivao svoj po stolu rasuti spisak, što mu je pri njegovoj očitaj kratkovidosti pričinjavalo velike teškoće.

Najzad natkonobar, zevnuvši, ostavi novine, uveri se jednim pogledom na Karla da je ovaj još prisutan i okrenu zvoncu stonog telefona. Viknuo je nekoliko puta halo, ali se niko ne odazva. „Niko se ne javlja”, reče on glavnom portiru. Glavni portir, koji je, kako se Karlu učinilo, s posebnom

zainteresovanošću posmatrao telefoniranje, reče: „Pa već je četvrt do šest. Sigurno je već budna. Zvonite samo jače.” U tom trenutku se, i bez daljnjeg zvonjenja, začu odziv. „Ovde natkonobar Ajzberi”, reče natkonobar. „Dobro jutro, gospođo glavna kuvarice. Nisam vas valjda probudio? To mi je veoma žao. Da, da, već je četvrt do šest. Ali iskreno mi je žao što sam vas uplašio. Trebalo je da isključite telefon dok spavate. Ne, ne, zaista, za mene nema nikakvog opravdanja, posebno kad se ima u vidu koliko je sitna stvar zbog koje bih da razgovaram s vama. Ali, molim vas, razume se da imam vremena, ostaću uz telefon ako nemate ništa protiv.” „Mora da je u spavaćici dotrčala do telefona”, reče natkonobar, osmehnuvši se, glavnom portiru, koji je celo vreme s napregnutim izrazom lica stajao nagnut nad telefonom. „Stvarno sam je probudio, inače je budi ona mala što kod nje piše na mašini, a izgleda da je ona to danas izuzetno propustila. Veoma mi je žao što sam je preplašio, ionako je već nervozna.” „Zašto više ne govori?” „Otišla je da vidi šta je s devojčicom”, odgovori natkonobar već sa slušalicom na uhu, jer je ponovo zazvonilo. „Pronaći će je već”, nastavio je dalje u telefon. „Ne smete se zbog svega toliko plašiti. Stvarno vam je potreban pravi oporavak. Da, dakle evo mog malog pitanja. Ovde je izvesni liftboj po imenu” - on se upitno okrenu prema Karlu, koji mu, pošto je pažljivo slušao, odmah pomože svojim imenom - „dakle po imenu Karl Rosman. Ako se dobro prisećam, vi ste se za njega pomalo interesovali; nažalost, on se rđavo odužio vašoj ljubaznosti, bez dozvole napustio je svoje mesto, izazvao mi je time velike neprijatnosti, sad još nesagledive, i zato sam ga otpustio maločas. Nadam se da tu stvar nećete uzeti tragično. Kako? Otpušten, da, otpušten. Ali rekao sam vam da je napustio svoje mesto. Ne, tu vam zaista ne mogu popustiti, draga gospođo glavna kuvarice. Reč je o mom autoritetu, u igri je mnogo šta, takav dečak mi može pokvariti čitavu družinu. Baš kod liftboja se mora đavolski paziti. Ne, ne, u ovom slučaju vam ne mogu učiniti uslugu, premda mi je uvek mnogo stalo da vam budem na usluzi. I kad bih ga uprkos svemu tome ostavio ovde, ni zbog čega drugog nego da podstiče rad moje žuči, zbog vas, da, zbog vas, gospođo glavna kuvarice, ne može ovde da ostane. Vi pokazujete u pogledu njega pristrasnost koju on potpuno ne zaslužuje, i pošto poznajem ne samo njega nego i vas, znam da to mora dovesti do najtežeg razočaranja za vas, čega po svaku cenu želim da vas poštedim. Ovo kažem sasvim otvoreno, iako se taj okoreli dečak nalazi na nekoliko koraka od mene. On će biti otpušten, ne, ne, gospođo glavna kuvarice, biće sasvim otpušten, ne, ne, neće biti premešten ni na koji drugi posao, potpuno je neupotrebljiv. Uostalom, bilo je i drugih žalbi protiv njega. Glavni portir, na primer, da, Feodor, naravno, da, Feodor se žalio na neučtivost i drskost tog dečaka. Kako, zar to nije dovoljno? Pa, draga gospođo glavna kuvarice, zbog tog dečka se odrićete svog

karaktera. Ne, ne smete me dovoditi u takav položaj. U tom trenutku se portir prignu na uho natkonobara i nešto mu došapnu. Natkonobar ga najpre iznenađeno pogleda i zatim poče tako brzo da govori u telefon da Karl u početku nije mogao tačno da razume i na vrhovima prstiju se primače za dva koraka.

„Draga gospođo glavna kuvarice”, govorio je, „iskreno rečeno, ne bih verovao da ste tako rđav poznavalac ljudi. Sad sam baš o vašem dečaku anđelku saznao nešto što će iz osnova promeniti vaše mišljenje o njemu, i gotovo mi je žao što baš ja moram to da vam kažem. Taj fini dečko, dakle, koga vi smatrate uzorom pristojnosti, ne propušta nijednu jedinu noć kad nije na službi a da ne odjuri u grad, odakle se vraća tek u zoru. Da, da, gospođo glavna kuvarice, to je dokazano izjavama svedoka, besprekornih svedoka, da. A da li biste mi mogli reći otkud mu novac za tu zabavu? Kako pri tome da bude pažljiv na službi? I hoćete li još možda da vam opišem šta radi u gradu? E, pa naročito ću požuriti da se oslobodim tog dečka. A vi, molim vas, uzmite to kao opomenu kako treba biti oprezan prema dolutalim momcima.”

„Ali gospodine natkonobaru”, tada uzviknu Karl, prosto odahnuvši zbog velike zablude koja se tu, izgleda, potkrala i koja će možda najpre doprineti da se sve neočekivano okrene nabolje, „tu je sigurno posredi neka zamena. Pretpostavljam da vam je gospodin glavni portir rekao da izlazim svake noći. To nipošto nije tačno; ja sam, štaviše, svake noći u spavaonici, to mogu da potvrde svi dečaci. Kad ne spavam, onda učim trgovačku korespondenciju, ali iz spavaonice nisam izišao niti jedne bogovetne noći. Pa to je lako dokazati. Gospodin glavni portir me je očigledno zamenio s nekim drugim, a sad razumem i zašto veruje da ga ne pozdravljam.”

„Odmah da si ućutao”, povika glavni portir i zapreti pesnicom tamo gde bi drugi zapretio prstom. „Ja da te zamenim s nekim drugim! Pa onda, ako zamenjujem ljude, ne mogu više da budem glavni portir. Čujete li samo, gospodine Ajzberi, onda više ne mogu da budem glavni portir, nego šta, kad zamenjujem ljude. To mi se nikad nije dogodilo u mojih trideset godina službovanja, nijednom mi se nije desila nikakva zamena, i to bi morale da potvrde stotine gospode natkonobara, koje smo imali od tog vremena, nego sam kod tebe, bedo, počeo valjda da zamenjujem! Kod tebe, s tvojom upadljivom, glatkom njuškom. Šta tu ima da se zameni! Mogao si svake noći iza mojih leđa da juriš u grad, a ja tvrdim, naprosto po samom tvom licu, da si prevejana bitanga.”

„Pusti, Feodore!” reče natkonobar, čiji se telefonski razgovor s glavnom kuvaricom, izgleda, naglo prekinuo. „Stvar je sasvim jednostavna. Njegove

zabave noću čak nisu, u prvom redu, ni važne. Možda bi on želeo da pre svog odlaska još izdejtstvuje neku veliku istragu o svojim noćnim bavljenjima. Mogu već da zamislim da bi mu to godilo. Po mogućstvu bi svih četrdeset liftboja pozvali gore i saslušali kao svedoke, a oni bi, dabome, svi tvrdili da je posredi zamena, pa bi, dakle, moralo redom, radi svedočenja, da bude pozvano celokupno osoblje, i hotel bi, dabome, nakratko morao da obustavi rad, a kad bi njega onda ipak izbacili, barem bi, eto, on uživao. Dakle, radije nećemo to učiniti. Glavnu kuvaricu, tu dobru ženu, već je napravio budalom, i to je dovoljno. Neću ništa više da čujem; otpušten si na licu mesta zbog nedozvoljenog napuštanja radnog mesta. Evo ti nalog za blagajnu da ti se isplati nadnica do današnjeg dana. Uostalom, s obzirom na tvoje ponašanje, to je, među nama rečeno, jednostavno poklon koji ti dajemo samo iz obzira prema gospođi glavnoj kuvarici.”

Telefonski poziv je sprečio natkonobara da odmah potpiše nalog. „Liftboji mi danas baš zadaju posla!” uzviknuo je čim je čuo prve reči. „Pa to je nečuveno!” uzviknuo je sekundu kasnije. I okrenuvši se s telefona hotelskom portiru, reče: „Molim te, Feodore, pridrži malo ovog momka, imaćemo još da razgovaramo s njime.” I naredi preko telefona: „Dolazi smesta gore!”

Sad je glavni portir mogao barem da se iskali, što rečima nikako nije uspevao. Ščepao je Karla čvrsto za nadlakticu, ali ga nije držao mirno, što bi se, najzad, moglo izdržati, nego je pokatkad popuštao stisak, pa je onda sve više i više stezao, što je, pri njegovoj velikoj fizičkoj snazi, izgledalo kao da nikad neće prestati i usled čega se Karlu mračilo u očima. Ali nije samo držao Karla nego ga je, kao da je dobio naređenje da ga u isti mah i istegne, pokatkad podizao uvis i tresao, pri čemu je poluupitno neprestano govorio natkonobaru: „Da li ga sad ne zamenjujem s nekim drugim, da li ga sad ne zamenjujem s nekim drugim.”

Za Karla je bilo spasenje kad je najistaknutiji među liftbojima, izvesni Bes, večito sipljiv, debeo dečak, ušao i time donekle privukao na sebe pažnju glavnog portira. Karl je bio toliko smožden da je jedva mogao da otpozdravi kad je, na svoje iznenađenje, video kako se za dečakom ušunjala Tereza, mrtvački bleđa, neuredno odevena, sa ovlaš podignutom kosom. Za tren oka je bila pored njega i šapnula mu: „Zna li već glavna kuvarica?” „Natkonobar joj je telefonirao”, odgovori Karl.

„Onda je sve dobro, onda je sve dobro”, reče ona i oči joj živnuše. „Nije”, reče Karl, „ti i ne znaš šta sve imaju protiv mene. Moram da idem, i glavna kuvarica je već u to uverena. Molim te, nemoj da ostaješ ovde, idi gore, doći ću posle da se oprostim s tobom.” „Ali, Rosmane, šta ti pada na pamet,

ostaćeš ti lepo kod nas dokle god ti se dopada. Pa natkonobar radi sve što hoće glavna kuvarica, on je zaljubljen u nju, tu skoro sam to slučajno saznala. Samo budi miran.” „Idi sad, Tereza, molim te. Ne mogu dobro da se branim kad si ti ovde. A moram valjano da se branim, jer se protiv mene iznose laži. Što bolje pazim, mogu to bolje da se branim, i utoliko ima više nade da ostanem. Dakle, Tereza...” Nažalost, u iznenadnom naletu bola nije mogao da se suzdrži a da tiho ne doda: „Kad bi me samo ovaj glavni portir pustio! Nisam čak znao da mi je neprijatelj. A kako me samo neprestano steže i trza.” „Zašto li samo to govorim!” istovremeno pomisli u sebi „Nijedna sobarica ne može to mirno da sluša”, i zaista, Tereza se, a da je on svojom slobodnom rukom nije mogao sprečiti u tome, obrati glavnom portiru: „Gospodine glavni portiru, molim vas, odmah pustite Rosmana. Pa to ga boli. Gospođa glavna kuvarica će odmah doći i tada ćete videti da mu je u svemu učinjena nepravda. Pustite ga; kakvo vam to zadovoljstvo može pričinjavati da ga mučite!” I čak je uhvatila glavnog portira za ruku. „Naređenje, mala gospođice, naređenje”, reče glavni portir i svojom slobodnom rukom ljubazno privuče sebi Terezu, dok drugom sad još jače steže Karla, kao da hoće ne samo da mu nanese bol nego da s tom rukom u njegovom posedu ima neki poseban cilj koji još ni izdaleka nije postignut.

Terezi je bilo potrebno nekoliko trenutaka da bi se izvila iz zagrljaja glavnog portira, i baš je htela da se zauzme za Karla kod natkonobara, koji je još slušao priču veoma opširnog Besa, kad glavna kuvarica uđe žurnim korakom. „Hvala bogu!” uzviknu Tereza, i za jedan trenutak se u sobi nije čulo ništa drugo osim te glasne reči. Natkonobar odmah skoči i odgurnu Besa u stranu. „Dakle, došli ste lično, gospođo glavna kuvarice? Zbog ove sitnice? Mogao sam to da naslutim posle našeg telefonskog razgovora, ali zapravo ipak nisam verovao. A pri tome stvar vašeg štićenika biva sve gora. Bojim se da ga stvarno neću otpustiti, ali ću zato morati da ga pošaljem u zatvor. Čujte lično.” I jednim pokretom dozva Besa. „Htela bih najpre da progovorim nekoliko reči s Rosmanom”, reče glavna kuvarica i sede na stolicu pošto ju je natkonobar na to primorao. „Molim te, Karl, priđi”, reče ona zatim. Karl poslušao ili, bolje reći, glavni portir ga dovuče. „Ta pustite ga”, reče glavna kuvarica ljutito, „pa nije valjda naoružani razbojnik.” Glavni portir ga zaista pusti, ali pre toga još jednom ga tako snažno steže da mu i samom zasuziše oči od naprezanja.

„Karl”, reče glavna kuvarica, položi mirno ruke u krilo i pogleda Karla nagnuvši glavu - ni najmanje nije ličilo na neko saslušanje - „pre svega hoću da ti kažem da još imam potpuno poverenja u tebe. I gospodin natkonobar je pravedan čovek, za to jamčim. Mi oboje, u osnovi, hoćemo rado ovde da te

zadržimo.” - Pri tome ona dobaci letimičan pogled natkonobaru, kao da ga moli da joj ne upada u reč. To se nije ni dogodilo. „Dakle, zaboravi sve što ti je dosad ovde možda rečeno. Pre svega ne smeš suviše teško da primaš ono što ti je možda rekao gospodin natkonobar. On je, doduše, plahovit čovek, što s obzirom na njegovu službu nije nikakvo čudo, ali ima i ženu i decu i zna da se jedan dečak koji je upućen samo na sebe ne mora nepotrebno mučiti, jer će se za to ostali svet već dovoljno postarati.”

U sobi je zavladao tajac. Tražeći objašnjenje, glavni portir pogleda natkonobara, ovaj pogleda glavnu kuvaricu i odmahnu glavom. Liftboj Bes se besmisleno kežio iza natkonobarovih leđa. Tereza je jecala u sebi od radosti i rastuženosti i svim silama se upinjala da to niko ne čuje.

Ali, Karl nije, premda se to moglo smatrati kao rđav znak, gledao glavnu kuvaricu, koja je svakako tražila njegov pogled, nego ispred sebe, u pod. U njegovoj ruci je posvuda sebao bol, košulja mu se čvrsto prilepila za masnice i trebalo je zapravo da skine kaput i pogleda поближе. Ono što je glavna kuvarica rekla bilo je, naravno, veoma prijateljski mišljeno, ali njemu se, na nesreću, činilo da će baš usled držanja glavne kuvarice neizbežno postati jasno da on ne zaslužuje nikakvu naklonost, da je dva meseca nezasluženo uživao u dobročinstvima glavne kuvarice, da čak ništa drugo i ne zaslužuje nego da padne u ruke glavnog portira.

„To kažem zato”, nastavi glavna kuvarica, „da bi sad odgovarao bez izbegavanja, što bi, uostalom, verovatno i inače učinio, koliko verujem da te barem ja poznajem.”

„Smem li, molim, u međuvremenu da pozovem lekara, onaj čovek bi, naime, u međuvremenu mogao da iskrvari”, umeša se odjednom liftboj Bes, veoma učtivo, ali veoma neprikladno.

„Idi”, reče natkonobar Besu, koji odmah otrča. A zatim glavnoj kuvarici: „Stvar je u ovome. Glavni portir nije zadovoljstva radi držao dečka. Dole, u spavaonici liftboja, zatečen je, naime, u jednom od kreveta, brižljivo pokriven, neki potpuno stran, trešten pijan čovek. Naravno, hteli su da ga probude i isteraju. Ali onda je taj čovek počeo da diže pravu halabuku, neprekidno je urlikao kako spavaonica pripada Karlu Rosmanu, čiji je on gost, koji ga je ovamo doveo i koji će kazniti svakoga ko se usudi da ga dirne. A uostalom mora i da sačeka Karla Rosmana, jer mu je taj obećao novac i samo je otišao po njega. Obratite pažnju, molim vas, gospođo glavna kuvarice, na ovo: obećao novac i otišao po njega. I ti možeš da obratiš pažnju, Rosmane”, reče natkonobar uzgred Karlu, koji se upravo bio okrenuo Terezi, koja je kao začarana gledala netremice u natkonobara i stalno sklanjala sa čela

pramen kose ili je taj pokret rukom činila radi tog samog pokreta. „Ali možda ću te podsetiti na neke tvoje obaveze. Naime, čovek je dalje rekao kako ćete, kad se vratiš, učiniti posetu nekoj pevačici, čije ime, u datom slučaju, niko nije razumeo, pošto je taj čovek mogao da ga izgovori samo pevajući.”

Tu je natkonobar zastao, jer se glavna kuvarica, primetno prebledevši, bila podigla sa stolice koju je malo odgurnula. „Poštedeću vas ostalog”, reče natkonobar. „Ne, molim vas, nikako”, reče glavna kuvarica i zgrabi ga za ruku, „pričajte samo dalje, hoću sve da čujem, pa zato sam ovde.” Glavni portir se primače i lupi se u prsa, da je odjekivalo, kao u znak da je on od samog početka sve prozreo, ali ga natkonobar umiri i istovremeno odbi rečima: „Da, Feodore, imali ste potpuno pravo!”

„Nema više šta da se priča”, reče natkonobar. „Dečaci kao dečaci, najpre su šegačili s tim čovekom, zatim su počeli da se svađaju s njime, i on je, pošto tamo ima uvek dobrih boksera na raspolaganju, jednostavno bio nokautiran, a nisam se usudio čak ni da pitam na kojim sve mestima i na koliko mesta krvari, jer su ti dečaci strahobalni bokseri i, naravno, lako im je da srede pijanca”

„Tako”, reče glavna kuvarica, uhvati se za naslon stolice i pogleda mesto s kojeg je maločas ustala. „Dakle, molim te ipak, reci neku reč, Rosmane!” reče zatim. Tereza dotrča sa svog dotadašnjeg mesta do glavne kuvarice i, što je Karl inače nikad nije video da čini, uhvati za ruku glavnu kuvaricu. Natkonobar je stajao tik iza glavne kuvarice i polagano joj popravljao maleni skromni čipkani okovratnik, koji se bio neznatno nagužvao. Glavni portir, pored Karla, reče: „Pa, hoćemo li?” - ali je time samo hteo da zamaskira udarac koji je u međuvremenu zadao Karlu u leđa.

„Istina je”, reče Karl, usled udarca nesigurnije nego što je hteo, „da sam tog čoveka doveo u spavaonicu.”

„Više od toga i nećemo da znamo”, reče portir u ime svih. Glavna kuvarica se nemo okrenu natkonobaru, a zatim Terezi.

„Nisam drukčije mogao da se ispomognem”, nastavi Karl. „Taj čovek je odranije moj drugar, došao je, pošto se dva meseca nismo videli, ovamo da mi učini posetu, ali je bio tako pijan da sam nije mogao da ode.”

Natkonobar reče pored glavne kuvarice poluglasno, više kao za sebe: „Došao je, dakle, u posetu, a zatim bio tako pijan da nije mogao da ode.” Glavna kuvarica došapnu nešto preko ramena natkonobaru, koji je, izgledalo je, nešto prigovarao uz osmeh koji očigledno nije odgovarao situaciji. Tereza je - Karl je samo nju gledao - potpuno bespomoćna priljubila lice uz glavnu

kuvaricu i nije htela ništa više da vidi. Jedini koji je Karlovom izjavom bio potpuno zadovoljan bio je glavni portir, koji je nekoliko puta ponovio: „Tako i treba, mora čovek da pomogne svom pijanom sabratu”, nastojeći da svim prisutnima naglasi te reči pogledima i pokretima ruku.

„Kriv sam, dakle”, reče Karl i zastade kao da od svojih sudija očekuje neku ljubaznu reč koja bi mu dala hrabrosti da se dalje brani, ali ona ne dođe. „Kriv sam samo utoliko što sam tog čoveka, zove se Robinson i Irac je, doveo u spavaonicu. Sve ostalo što je rekao, rekao je u pijanstvu i nije tačno.”

„Znači, nisi mu obećao nikakav novac?” upita natkonobar.

„Jesam”, reče Karl, i bi mu žao što je to zaboravio, iz nepromišljenosti ili rasejanosti označio je sebe kao nevinog odveć određenim izrazima. „Novac sam mu obećao, jer me je za to molio. Ali nisam hteo da donesem novac nego da mu dam napojnicu koju sam noćas zaradio.” I za dokaz izvadi novac iz đepa i na ispruženom dlanu pokaza nešto sitniša.

„Sve više se zapetljavaš”, reče natkonobar. „Da bi ti čovek verovao, morao bi uvek da zaboravi ono što si pre toga rekao. Dakle, najpre si tog čoveka - ne verujem ti čak ni da se zove Robinson, otkako postoji Irska, nijedan se Irac nije tako zvao - dakle, najpre si ga samo doveo u spavaonicu, a i samo to bi, uostalom, bilo dovoljno da izletiš naglavce, ali mu isprva nisi obećavao novac, onda si mu opet, kad ti se iznenada postavi pitanje, obećao novac. Ali, mi se ovde ne igramo pitanja-odgovora nego hoćemo da čujemo tvoje opravdanje. Eto, najpre nisi hteo da doneseš novac nego da mu daš svoju današnju napojnicu, a onda se ispostavilo da taj novac imaš kod sebe; dakle, očigledno si ipak hteo da doneseš neki drugi novac, o čemu u prilog govori i tvoja duga odsutnost. Konačno, nimalo neobično ne bi bilo ako si iz svog kofera hteo da uzmeš novac za njega, ali da to svom snagom poričeš, to je svakako nešto neobično. Kao i to što neprestano hoćeš da prećutiš da si tog čoveka napio ovde u hotelu, u šta nema ni najmanje sumnje, jer si sam priznao da je on sam došao, ali da nije mogao sam da ode, a i on je u spavaonici urlikao da je tvoj gost. Ostaju, dakle, upitne još samo dve stvari na koje, ako hoćeš da pojednostaviš slučaj, možeš sam da odgovoriš, ali koje će se, najzad, i bez tvoje pomoći utvrditi: prvo, kako si uspeo da uđeš u ostavu, a drugo, kako si sakupio taj novac za poklon.”

„Nemoguće je braniti se kad nema dobre volje”, reče Karl u sebi, i više nije odgovarao natkonobaru, ma koliko Tereza patila zbog toga. Znao je da će sve što bi mogao reći posle izgledati sasvim drukčije nego što je s rečenim bilo mišljeno i da samo od načina prosuđivanja zavisi da li će biti iznađeno nešto dobro ili zlo.

„Ne odgovara”, reče glavna kuvarica.

„To je najpametnije što može da učini”, reče natkonobar.

„Izmisliće on već nešto”, reče glavni portir i oprezno pogladi bradu onom svojom maločas svirepom rukom.

„Budi mirna”, reče glavna kuvarica Terezi, koja počeo pored nje da jeca, „vidiš da ne odgovara, kako mogu onda da učinim nešto za njega? Pa reci, Tereza, da li sam, prema tvom mišljenju, nešto propustila da učinim za njega?” Kako je Tereza to mogla da zna i šta je koristilo što se glavna kuvarica tim glasnim pitanjem i molbom upućenim devojčici možda prilično ponižava pred oba ta gospodina?

„Gospođo glavna kuvarice”, reče Karl još jedared se pribavši, ali samo da bi Terezu poštedeo odgovora i ni zbog čega drugog, „ne verujem da sam vam naneo ikakvu sramotu, a posle savesne istrage to bi i svaki drugi morao da ustanovi.”

„Svaki drugi”, reče glavni portir i pokaza prstom na natkonobara, „time na vas cilja, gospodine Ajzberi.”

„Pa, gospođo glavna kuvarice”, reče ovaj, „već je pola sedam, poodmaklo je i krajnje je vreme. Mislim da je najbolje meni da prepustite završnu reč u ovoj stvari, u kojoj smo ionako već pokazali suviše strpljenja.”

Mali Đakomo uđe i htede da priđe Karlu, ali, uplašen opštom tišinom, odusta od toga i stade da čeka.

Od poslednjih Karlovih reči glavna kuvarica nije odvajala pogled od njega i ništa nije upućivalo na to da je čula primedbu natkonobara. Njene oči su bile potpuno usredsređene na Karla, bile su krupne i plave, ali ponešto zamućene od starosti i napora. Dok je tako stajala i slabašno ljuljala stolicu ispred sebe, moglo se sasvim lako očekivati da će sledećeg trenutka reći: „Pa, Karl, kad razmislim, stvar još nije valjano razjašnjena i, kao što si tačno rekao, potrebna je savesna istraga. I nju ćemo sad sprovesti, slagali se s tim ili ne, jer pravde mora biti.”

Ali umesto toga, posle kratke pauze koju se niko nije usudio da prekine - samo je časovnik, potvrđujući reči natkonobara, otkucao pola sedam, a s njim, kao što je svakom bilo poznato, istovremeno svi časovnici u čitavom hotelu, u ušima i u slutnji to je zazvučalo kao dvostruk trzaj jednog jedinog velikog nestrpljenja - glavna kuvarica reče: „Ne, Karl, ne, ne! U to nas niko neće ubediti. Pravedne stvari imaju poseban izgled, a to, moram da priznam, tvoja stvar nema. To smem da kažem i to moram da kažem, jer sam baš ja došla

ovamo s najboljim sudom u tvoju korist. Vidiš, i Tereza ćuti.” (Ali, ona ipak nije ćutala; plakala je.)

Glavna kuvarica zastade pod utiskom neke naglo donesene odluke i reče: „Karl, dođi ovamo”, i kad joj je on prišao - iza njenih leđa su se natkonobar i glavni portir odmah upustili u živahan razgovor - obgrli ga levom rukom, udalji se s njim i s Terezom, koja je bezvoljno išla za njima, u dubinu sobe i prođe tamo s njima nekoliko puta gore-dole, govoreći: „Mogućno je, Karl, a izgleda da se ti u to uzdaš, jer te inače ne bih shvatila, da bi ti istraga dala za pravo u pojedinim sitnicama. Zašto i ne bi? Možda si zaista pozdravljao glavnog portira. Čak i verujem čvrsto u to, znam šta treba da mislim o glavnom portiru, vidiš, čak i sad ti još otvoreno govorim. Ali, takva mala opravdanja ti nimalo ne pomažu. Natkonobar, čije sam poznavanje ljudi naučila da cenim u toku mnogih godina i koji je najpouzdaniji čovek koga uopšte poznajem, jasno je izneo tvoju krivicu, i ona mi zaista izgleda nepobitna. Možda si samo nepromišljeno postupio, a možda i nisi onakav za kakvog sam te držala. Pa ipak”, i tu u neku ruku prekide sebe bacivši brz pogled na oba gospodina, „ne mogu da se odreknem toga da te smatram za jednog u osnovi pristojnog dečaka.”

„Gospođo glavna kuvarice, gospođo glavna kuvarice!” opomenu je natkonobar uhvativši joj pogled.

„Odmah smo gotovi”, reče glavna kuvarica i sad ubrza govoreći Karlu: „Slušaj, Karl, kako ja vidim stvar, još sam i radosna što natkonobar neće da pokrene istragu; jer ako bi je poveo, morala bih to u tvom interesu da sprečim. Niko ne treba da sazna kako i čime si ugostio tog čoveka, koji, uostalom, ne može biti jedan od tvojih ranijih drugara, kao što tvrdiš, jer si s njima na rastanku imao veliku svađu, tako da ne bi sad jednog od njih čašćavao. To može biti, dakle, samo neki poznanik s kojim si se lakomisleno zbližio noću u nekoj gradskoj birtiji. Kako si, Karl, mogao sve to da tajiš od mene? Ako ti je u spavaonici možda bilo nepodnošljivo i ako si isprva, iz tog nevinog razloga, počeo noću da skitaš, zašto nisi o tome ni reč rekao, pa znaš da sam htela da ti obezbedim zasebnu sobu i da sam od toga tek odustala baš na tvoju molbu. Sad izgleda da si više voleo zajedničku spavaonicu zato što si se tamo osećao nesputaniji. Pa i svoj novac si čuvao u mojoj kasi i napojnice si mi donosio svake nedelje; zaboga, dete, otkud si uzimao novac za svoj provod i gde si sad hteo da ga uzmeš za svog prijatelja? Sve su to, naravno, stvari, koje barem zasad ne smem ni da spomenem natkonobaru, jer bi tada možda istraga bila neizbežna. Dakle, moraš bezuslovno otići iz hotela, i to što je pre moguće. Idi pravo u pansion „Brener” - bio si već više puta tamo s Terezom - oni će te besplatno primiti na ovu preporuku” - i glavna kuvarica na posetnici ispisa

nekoliko redaka zlatnim perom koje je bila izvadila iz bluze ne prestajući da govori - „tvoj kofer ću ti odmah poslati. Tereza, otrči časkom u garderobu liftboja i spakuj mu kofer!” (Ali, Tereza se još nije pokretala nego je, kao što je izdržala sve muke, htela u potpunosti da preživi i obrt nabolje, koji je sad, zahvaljujući dobroti glavne kuvarice, poprimala Karlova stvar.)

Neko odškrinu vrata, ne pojavljujući se, i odmah ih ponovo zatvori. To se očigledno moralo ticati Đakoma, jer on pristupi i reče: „Rosmane, imam nešto da ti isporučim.” „Odmah”, reče glavna kuvarica i spusti posetnicu u džep Karlu, koji je slušao oborene glave, „tvoj novac ću privremeno zadržati, ti znaš da mi ga možeš poveriti. Danas ostani kod kuće i razmisli o svojoj situaciji, sutra - danas nemam vremena, suviše dugo sam se ovde već zadržala - dolazim u 'Brener', pa ćemo videti šta možemo dalje za tebe da učinimo. Neću te napustiti, a to, u svakom slučaju, treba već danas da znaš. Ne moraš da se brineš zbog svoje budućnosti nego pre zbog ovih poslednjih dana.” Na to ga lako lupnu po ramenu i priđe natkonobaru. Karl je podigao glavu i posmatrao krupnu i naočitu ženu koja se, mirnog koraka i slobodnog držanja, udaljavala od njega.

„Pa zar se ni ne raduješ”, reče Tereza, koja je ostala pored njega, „što je sve tako dobro ispalo?” „O, da”, reče Karl i nasmeši joj se, ali nije znao zašto bi se radovao tome što ga otpuštaju kao kradljivca. Iz Terezinih očiju je zračila najčistija radost, kao da joj je potpuno svejedno da li je Karl nešto skrivio ili nije, da li je pravedno osuđen ili nije, samo kad su ga pustili da se izvuče, sramno ili časno. I tako se ponašala upravo ta Tereza koja je u sopstvenim stvarima bila tako savesna da je nedeljama u glavi prevrtala neku ne baš sasvim jednoznačnu reč glavne kuvarice. Namerno je upitao: „Hoćeš li odmah da spakuješ i pošalješ moj kofer?” Morao je i mimo volje da zavrti glavom od iznenađenja, tako je brzo Tereza shvatila smisao tog pitanja, a ubeđenje da se u Karlovom koferu nalaze stvari koje se moraju skrivati od svih ljudi nije joj dozvolila ni da pogleda Karla ni da mu pruži ruku nego samo da došapne: „Naravno, Karl, odmah, odmah ću spakovati kofer.” I već je bila otrčala.

Ali Đakoma nije ništa više moglo da zadrži, i on, usplahiren zbog dugog čekanja, glasno uzviknu: „Rosmane, onaj čovek se valja dole u hodniku i ne dopušta da bude isteran. Hteli su da ga odvedu u bolnicu, ali se on protivi i tvrdi da ti nećeš nikad otrpeti da ga pošalju u bolnicu. Kaže da treba uzeti automobil i da bude poslat kući, a ti ćeš da platiš automobil. Hoćeš li?”

„Ima čovek poverenja u tebe”, reče natkonobar. Karl sleže ramenima i odbroja novac u Đakomovu ruku. „Nemam više”, reče zatim.

„Trebalo i da te pitam i da li ćeš i ti poći”, upita Đakomo zveckajući novcem.

„On neće poći”, reče glavna kuvarica.

„Dakle, Rosmane”, reče žurno natkonobar a da ni sačekao nije da Đakomo iziđe iz sobe, „otpušten si smesta.”

Glavni portir klimnu nekoliko puta glavom, kao da su to njegove sopstvene reči, koje natkonobar samo ponavlja.

„Razloge za tvoje otpuštanje ne mogu glasno čak ni da izgovorim, jer bi inače morao da budeš uhapšen.”

Glavni portir upadljivo strogo pogleda glavnu kuvaricu, jer je on, eto, shvatao da je ona uzrok ovog suviše blagog postupanja.

„Sad idi do Besa, presvuci se, predaj Besu svoju livreju i odmah, ali odmah napusti zgradu.”

Glavna kuvarica zatvori oči, htela je time da umiri Karla. Dok se klanjao u znak pozdrava, Karl je letimice video kako je natkonobar kao krišom uhvatio ruku glavne kuvarice i igrao se njome. Glavni portir teškim korakom isprati Karla do vrata, ne dozvoli da se zatvore, već ih je sam držao otvorenim da bi mogao da dovikne Karlu: „Za četvrt minuta, pazi se, hoću da te vidim da prolaziš pored mene na glavnom ulazu!”

Karl se žurio koliko god je mogao da bi samo izbegao neprijatnosti kod glavnog ulaza, ali je sve išlo znatno sporije nego što je hteo. Prvo, Bes nije mogao odmah da bude pronađen, a uz to, u vreme doručka, bilo je svuda puno ljudi, zatim se ispostavilo da je jedan od dečaka bio pozajmio Karlove stare pantalone, pa je Karl, da bi našao te pantalone, morao da pretraži gotovo sve čiviluke, tako da je proteklo dobrih pet minuta dok je Karl stigao na glavni ulaz. Baš ispred njega je išla neka dama između četiri gospodina. Oni su svi išli ka velikom automobilu koji ih je čekao i čija je vrata lakej držao otvorena, dok je slobodnu levu ruku držao ispravljenu u vodoravnom položaju, što je sve izgledalo krajnje svečano. Ali Karl se uzaludno nadao da će, iza tog otmenog društva, izići neprimećeno. Glavni portir ga je već ščepao za ruku i privukao ga između dva gospodina, izvinivši im se. „To bi trebalo da je četvrt minuta”, reče on i iskosa pogleda Karla, kao da posmatra neki netačan časovnik. „Dođi der ovamo”, reče zatim i uvede ga u veliku portirsku ložu, koju je Karl, doduše, odavno želeo jednom da razgleda, ali u koju je sad, dok ga je u nju portir ugurivao, ulazio nepoverljivo. Bio je već u vratima kad se okrenu i pokuša da odgurne glavnog portira i da umakne. „Ne, ne, ovde se ulazi”, reče glavni portir i obrte Karla. „Ali ja sam već otpušten”, reče Karl i

time je mislio da niko više u hotelu nema prava da mu zapoveda. „Dok te ja držim, nisi otpušten”, reče portir, što je nekako i bilo tačno.

Karl nije, naposljetku, ni video nikakav razlog zašto bi trebalo da se brani od portira. Pa šta bi mu se, u suštini, još moglo da dogodi? Osim toga, zidovi portirske lože bili su isključivo od ogromnih staklenih ploča, kroz koje se kovitlanje ljudi u mimohodu, u predvorju, videlo tako jasno kao da se čovek nalazi usred njih. Izgledalo je čak da u loži nema ni jednog jedinog kutka u kojem bi čovek mogao da se sakrije od pogleda ljudi. Ma koliko se činilo da se tamo napolju ljudima žuri, jer su se, ispružene ruke i podignute glave, ispitivačkog pogleda i s visoko izdignutim komadima prtljaga, upinjali sebi da probiju put, ipak jedva da je neko propustio da baci pogled u portirsku ložu, pošto su iza njenih staklenih ploča uvek bile istaknute objave i obaveštenja od značaja kako za goste tako i za osoblje hotela. A uz to, postojao je i neposredan promet između lože i predvorja, jer su pored dva velika šaltera sedela dva portirska pomoćnika i neprekidno bila zauzeta davanjem obaveštenja o najraznovrsnijim stvarima. Ti ljudi su bili naprosto preopterećeni i Karl je bio gotovo ubeđen da je glavni portir, koliko ga je on poznavao, u svojoj karijeri zaobišao tu službu. Ta dva informatora imala su pred sobom - spolja se to nije moglo tačno predstaviti - u otvoru šaltera uvek najmanje deset lica sa upitnim izrazom. Između tih deset lica, koja su se neprestano menjala, često je postojala takva zbrka raznih jezika kao da je svako od njih bilo upućeno iz neke druge zemlje. Uvek je nekolicina istovremeno postavljala pitanja, uvek je nekolicina među sobom razgovarala. Većinom su hteli nešto da preuzmu iz portirske lože ili tu nešto da ostave, pa su se tako neprestano videle ruke kako nestrpljivo mlataraju iz gomile. Jednom je neko izrazio želju u vezi s nekim novinama, koje su se nepredviđeno razlistale iz visine i na trenutak sakrile sva lica. Svemu tome su morala da odolevaju ta dva portirska pomoćnika. Samo da govore ne bi bilo dovoljno za njihov posao, oni su mleli, naročito je jedan, neki turoban čovek čije je čitavo lice uokviravala tamna brada, davao obaveštenja bez i najmanjeg prekida. Nije gledao ni na radnu ploču pred sobom, s koje bi stalno morao da se ispomaže, niti u lice čoveka koji traži obaveštenje, nego isključivo ukočeno ravno preda se, očigledno da bi štedeo i pribrao svoje snage. Uostalom, brada mu je pomalo smetala da razgovetno govori, i Karl je, za trenutak koliko se zadržao pored njega, mogao veoma malo da dokuči od onoga što je rečeno, mada se ovaj, i pored engleskog prizvuka, mora biti služio upravo stranim jezicima. Osim toga, zabunu je stvaralo i to što se neko obaveštenje odmah nadovezivalo na drugo, tako da bi neko, s napregnutim izrazom, još slušao verujući da je reč o njegovoj stvari, da bi tek zamalo potom primetio da je s njim već okončano. Morali ste se navići i na to što

pomoćnik nikad nije molio da mu se neko pitanje ponovi, čak i kad bi mu bilo postavljeno uglavnom razumljivo i tek malčice nejasno, jedan jedva primetan pokret glavom stavljao bi na znanje da on nema nameru da odgovori na to pitanje, pa je stvar bila na onome koji je pitanje postavio da uvidi sopstvenu grešku i da svoje pitanje bolje formuliše. Neki ljudi su se baš zbog toga dugo zadržavali ispred šaltera. Kao pomoć obojici portirskih pomoćnika bio je dodeljen po jedan potrčko, koji su, u trku, s police i iz raznih ormara donosili sve što bi pomoćnicima upravo u tom trenutku bilo potrebno. To je bila najbolje plaćena, ali i najnapornija služba koja je u hotelu dodeljivana sasvim mladim ljudima, i u izvesnom pogledu je njima bilo gore nego portirskim pomoćnicima, jer su ovi imali samo da se prisećaju i da govore, dok su ovi mladići morali istovremeno da razmišljaju i trče. Ako bi pokatkad doneli nešto pogrešno, pomoćnici se, dabome, u onoj žurbi nisu mogli zadržavati da bi im očitali opširnu pouku, nego bi jednostavno bacali na pod ono što su im stavili na sto. Veoma zanimljivo je bilo smenjivanje pomoćnika, koje je izvršeno baš tren posle Karlovog ulaska. Takvo smenjivanje se, naravno, barem u toku dana, moralo vršiti češće, jer teško da je bilo čoveka koji bi iza šaltera izdržao duže od jednog časa. U vreme smene oglasilo se zvonce i istovremeno su iz pobočnih vrata ušla dva portirska pomoćnika na koje sad dolazi red, svaki u pratnji svog potrčka. Oni su isprva samo stajali pored šaltera i, ne radeći ništa, nekoliko trenutaka posmatrali ljude napolju da bi ustanovili u kojem se stadijumu nalaze odgovori na pojedina pitanja. Kad im se učinilo da je došao pogodan trenutak da se uključe, lupnuli su po ramenu dotadašnjeg pomoćnika, koji je, mada se dotada nije obazirao ni na šta što se događa iza njegovih leđa, odmah shvatio i oslobodio svoje mesto. Sve je to išlo tako brzo da je često iznenađivalo ljude napolju, pa bi gotovo ustuknuli zastrašeni novim licem što se tako iznenada pojavilo pred njima. Dva smenjena pomoćnika se protegoše, a zatim ispolivaše svoje uzavrele glave iznad dva već spremna umivaonika. Ali, smenjeni kuriri još nisu smeli da se protegnu nego su još nekoliko trenutaka radili sakupljajući predmete što su bili pobacani na pod u toku njihovog radnog vremena i slagali ih na mesto određeno za njih.

Sve je to Karl s napregnutom pažnjom zapazio za nekoliko trenutaka, pa je s lakom glavoboljom ćutke pošao za glavnim portirom, koji ga je poveo dalje. Očigledno je i glavni portir primetio kakav je utisak ostavio na Karla ovaj način informisanja i naglo je povukao Karla za ruku i rekao: „Vidiš, tako se ovde radi.” Karl, kako god bilo, nije lenstvovao ovde u hotelu, ali o ovakvom radu ipak nije imao pojma i, gotovo zaboravivši da je glavni portir njegov veliki neprijatelj, pogleda ga nemo i s odobravanjem klimnu glavom. Ali, to se glavnom portiru učini kao precenjivanje pomoćnika, možda i kao

neka neučtivost prema njegovoj ličnosti, jer je, kao da Karla smatra budalom, uzviknuo ne obazirući se na to da ga mogu čuti: „Naravno, ovo ovde je najgluplji posao u čitavom hotelu; ako slušaš sat vremena, onda znaš gotovo sva pitanja koja se postavljaju, a na ostala ionako ne moraš da odgovaraš. Da nisi bio drzak i nevaspitan i da nisi lagao, lumpovao, pijančio i krao, možda bih te mogao smestiti kod takvog jednog šaltera, jer za to mogu da iskoristim ionako samo tupoglavce.” Karl je potpuno prečuo uvrede ukoliko su se odnosile na njega, toliko ga je ogorčilo što se, umesto da se ceni, ismeva pošten i težak posao pomoćnika, i to ga još ismeva čovek koji bi se, ako bi se usudio da jednom sedne iza takvog šaltera, sigurno posle nekoliko minuta morao povući uz smeh svih stranaka. „Pustite me”, reče Karl, njegova radoznalost u pogledu portirske lože bila je i više nego zadovoljena. „Neću više da imam nikakva posla s vama.” „To nije dovoljno da bi otišao”, reče glavni portir, steže Karlovu ruku tako da ovaj nije mogao ni da mrdne i prosto ga odnese u drugi kraj portirske lože. Zar oni ljudi napolju nisu videli to nasilje glavnog portira? Ili, ako su videli, kako su ga onda shvatili, kad niko na to nije obratio pažnju, kad niko nije čak ni zakucao na staklenu ploču da bi glavnom portiru pokazao da ga posmatraju i da ne može da postupa s Karlom kako mu se prohte?

Ali Karl je ubrzo izgubio svaku nadu da će iz predvorja dobiti pomoć, jer glavni portir povuče neki gajtan, i preko staklenih ploča na polovini portirske lože spustiše se za tren oka crne zavese. Doduše, i u ovom delu portirske lože bilo je ljudi, ali su oni bili potpuno zauzeti poslom i nisu imali ni uha ni oka za ma šta što nije u vezi s njihovim poslom. Osim toga, potpuno su zavisili od glavnog portira, pa bi, umesto da pomognu Karlu, radije pomogli da se prikrije sve ono što bi na pamet palo glavnom portiru da učini. Tu se, recimo, nalazilo šest portirskih pomoćnika pored šest telefona. Kao što se moglo odmah primetiti, radilo se tako da jedan uvek samo razgovara, dok njegov sused prema primljenim zabeleškama telefonom dalje prenosi naloge. Bili su to oni najnoviji telefoni za koje nisu potrebne telefonske kabine, jer zvonice nije zvonilo jače od cvrkuta, u telefon se moglo šaputati, a reči su ipak, zahvaljujući naročitim električnim pojačanjima, stizale gromoglasno do svog cilja. Zbog toga su se ona trojica na telefonu jedva čula, i čovek bi pomislio da mrmljajući posmatraju nešto što se odigrava u telefonskoj školjci, dok su ostala trojica, kao ošamućeni od buks, za okolinu, uostalom, nečujne, što nasrće na njih, oborili glave nad papir koji je, po zadatku, trebalo da ispisuju. I ovde je pored svakog od trojice govornika stajao po jedan dečak kao ispomoć. Tri dečaka nisu radila ništa drugo nego su samo naizmenično osluškujući opružala glavu ka svojim pretpostavljenima, a zatim žurno, kao ubodeni, tražili telefonske brojeve u ogromnim žutim knjigama - već samo

okretanje mase njihovih stranica znatno je nadjačavalo svaki šum telefona.

Karl zaista nije mogao da se suzdrži a da sve to pažljivo ne prati, uprkos tome što ga je glavni portir, koji je bio seo, držao kao u mengelama ispred sebe. „Moja je dužnost”, reče glavni portir i prodrmusu Karla kao da je hteo da postigne samo to da mu Karl okrene lice, „da u ime hotelske uprave barem donekle nadoknadim ono što je natkonobar propustio iz bilo kojeg razloga da učini. Tako ti ovde uvek svako svakoga zamenjuje. Bez tog je ovako veliko preduzeće nezamislivo. Možda ćeš reći da ja nisam tvoj neposredni pretpostavljeni, ali onda je utoliko lepše od mene što sam preuzeo na sebe tu inače napuštenu stvar. Uostalom, ja sam kao glavni portir, u izvesnom smislu, nadležan za sve, jer su mi podređeni svi ulazi hotela, dakle ovaj glavni ulaz, tri srednja i deset sporednih ulaza, da i ne govorim o mnogobrojnim vratancima i izlazima bez vrata. Naravno, celokupno potčinjeno ljudstvo mora da mi se bezuslovno pokorava. Toj velikoj časti odgovara, prirodno, s druge strane, moja obaveza prema hotelskoj upravi da ne pustim napolje nikoga ko je ma i najmanje sumnjiv. A baš ti mi se, jer mi tako godi, činiš čak izuzetno sumnjiv” I zbog toga obuzet radošću on podiže ruke i njima silovito udari tako da je odjeknulo i zbolelo. „Mogućno je bilo”, dodade i pri tome se kraljevski zabavljao, „da neopaženo iziđeš na neki drugi izlaz, jer mi nisi, dabome, tako važan da bih zbog tebe izdavao neka posebna uputstva. Ali, pošto si već ovde, hoću da se izdovoljim na tebi. Uostalom, nisam ni sumnjao u to da ćeš doći na randevu koji smo zakazali kod glavnog ulaza, jer po pravilu ko je drzak i neposlušan prestaje sa svojim porocima baš tamo i onda kad mu to šteti. To ćeš posigurno moći još često da zapaziš kod sebe.”

„Nemojte misliti”, reče Karl i udahnu karakterističan vonj kojim je odisao glavni portir i koji je primetio tek ovde, pošto je dugo stajao u njegovoj neposrednoj blizini, „nemojte misliti”, reče, „da sam potpuno u vašoj vlasti, mogu ja i da vičem.” „A ja mogu da ti začepim usta”, reče glavni portir isto onako mirno i brzo kao što je nameravao to i da uradi u slučaju potrebe. „I zar stvarno misliš da bi se, ako bi zbog tebe ušli ovamo, našao neko ko bi tebi dao za pravo a ne meni, glavnom portiru? Vidiš li, dakle, kako su besmislene tvoje nade. Znaš, dok si još bio u uniformi, stvarno si još donekle izgledao pristojno, ali u ovakvom odelu, koje je zaista moguće samo u Evropi!” I on poče na najrazličitijim mestima da čerupa odelo, koje je, iako je još pre pet meseci bilo gotovo novo, sad zaista bilo pohabano, pogužvano, a pre svega zamrljano, što je uglavnom bilo posledica bezobzirnosti liftboja, koji su, saglasno opštem naređenju, morali pod u spavaonici svakodnevno da održavaju glatkim i čistim, ali iz lenjosti nisu čistili kako treba nego su ga polivali nekim uljem i pri tome istovremeno, ne mareći, prskali sva odela na

čivilucima. Mogli ste da sklanjate svoje odelo gde god hoćete, ali uvek bi se našao neko kome sopstvena odeća nije bila baš pri ruci i taj bi onda s lakoćom našao i uzajmio tuđu skrivenu odeću. I po mogućstvu bi to bio baš onaj što je tog dana trebalo da čisti odaju, pa ne samo što bi uljem isprskao odelo nego bi ga potpuno zalio odozgo do dole. Samo je Renel svoju skupocenu odeću skrivao na nekom tajnom mestu, odakle teško da ga je iko ikad izvukao, tim pre što niko nije pozajmljivao tuđu odeću iz neke zlobe ili cicijašluka nego je iz čiste žurbe ili nemarnosti uzimao onu odeću na koju bi naišao. Ali, čak se i na Renelovom odelu, posred leđne strane, nalazila kružna crvenkasta mrlja od ulja, pa bi upućeni u gradu, prema toj mrlji, mogli da prepoznaju liftboja čak i u tom elegantnom mladiću.

I Karl je, sećajući se toga, pomislio da se i kao liftboj dovoljno napatio i da je ipak sve bilo uzalud, jer ta liftbojska služba nije, kao što se nadao, bila prvi korak ka nekoj boljoj, nego je sad bio gurnut još niže, pa je čak dospeo veoma blizu zatvora. Sad ga je, uz sve to, još držao i ovaj glavni portir svakako smišljajući kako će još više da osramoti Karla. I potpuno zaboravljajući na to da glavni portir uopšte nije čovek koji bi se možda mogao ubediti, Karl uzviknu pljesnuvši se nekoliko puta po čelu slobodnom rukom: „Pa i da vas stvarno nisam pozdravljao, kako jedan zreo čovek može biti tako osvetoljubiv zbog nekog propuštenog pozdrava!”

„Nisam ja osvetoljubiv”, reče glavni portir, „hoću samo da pretresem tvoje džepove. Doduše, ubeden sam da neću ništa naći, jer si svakako bio oprezan pa si davao svom prijatelju da postepeno sve odvuče, svakog dana ponešto. Ali, moraš biti pretražen.” I već je takvom silinom posegao u jedan od džepova Karlovog kaputa da su popucali šavovi sa strane. „Ovde, znači, već nema ničega”, reče on, prebirajući u ruci sadržinu tog džepa, reklamni kalendar hotela, list sa zadatkom iz trgovačke korespondencije, nekoliko dugmeta od kaputa i pantalona, posetnica glavne kuvarice, turpijica za nokte, koju mu je jednom gost dobacio prilikom pakovanja kofera, staro džepno ogledalce, koje mu je Renel poklonio iz zahvalnosti zbog možda deset zamena na službi, i još nekoliko sitnica. „Znači, ničega”, ponovi glavni portir i sve pobaca pod klupu kao da se samo po sebi razume da je Karlovoj svojini, ako nije bila ukradena, mesto pod klupom. „E, sad je dosta”, reče Karl u sebi - mora da mu je lice bilo plamtelo - i dok je glavni portir, postavši neoprezan u svojoj pohlepi, čeprkao po drugom Karlovom džepu, istrže se Karl jednim pokretom iz rukava kaputa, gurnu u svom prvom, još nekontrolisanom skoku jednog od portirskih pomoćnika prilično snažno na njegov aparat, pojuri kroz sparan vazduh do vrata, zapravo sporije nego što je nameravao, ali srećno stiže napolje pre nego što je glavni portir, u teškom plaštu, uopšte mogao da

ustane. Mora biti da organizacija čuvarske službe nije bila baš tako uzorna; doduše, zazvonilo je s nekoliko strana, ali bogzna zbog čega, a na ulazu su, istina, hotelski nameštenici šestarili u tolikom broju da se moglo gotovo pomisliti kao da žele neupadljivo da onemoguće izlaz, jer se inače u tom kretanju tamo-amo nije moglo uočiti mnogo smisla, u svakom slučaju, Karl je ubrzo bio napolju, ali je još morao da ide pločnikom uz hotel, jer se na ulicu nije moglo dospeti, budući da se ispred glavnog ulaza, zastajkujući, kretao neprekidan niz automobila. Da bi što je brže moguće stigli do svojih vlasnika, ovi automobili su prosto naletali jedan na drugi, svaki je potiskivao napred onog sledećeg ispred sebe. Pešaci, kojima se naročito hitalo da stignu do ulice, provlačili su se tu i tamo između pojedinih automobila kao da se tu nalazi neki javni prolaz, i bilo im je sasvim svejedno da li u automobilima sede samo vozač i posluga ili i najotmenije ličnosti. Ali Karlu je takvo ponašanje izgledalo ipak preterano, a uz to je čovek morao biti dobro upućen u situaciju da bi se odvažio na tako nešto, s obzirom na to da je lako mogao da naleti na automobil čiji bi putnici to uzeli za zlo, pritesnili ga i napravili skandal, a on je, kao odbegli sumnjivi hotelski nameštenik samo u košulji, više nego ičega strepeo od toga. Konačno, niz automobila nije se mogao odužiti tako u večnost, a on je, dokle god se držao hotela, zapravo bio najmanje sumnjiv. Karl je najzad stvarno stigao do mesta na kojem se, doduše, niz automobila nije prekidao, ali je skretao ka ulici i razrećivao se. Upravo je hteo da se neprimetno umeša u promet na ulici, u kojoj su se kretali ljudi još sumnjivijeg izgleda, kad začu kako ga neko u blizini viknu po imenu. On se okrenu i vide kako dva njemu dobro poznata liftboja iz niskih vratanaca koje su nalikovale ulazu u neku grobnicu s najvećim naporom izvlače nosila, na kojima je, kako je Karl sad prepoznao, zaista ležao Robinson, višestruko zavijene glave, lica i ruku. Bilo je mrsko gledati kako prinosi ruke licu da bi zavojem obrisao suze što ih je prolivao zbog bolova ili zbog neke druge muke ili čak i od radosti što ponovo vidi Karla. „Rosmane”, viknu on prekorno, „zašto dozvoljavaš da te toliko dugo čekam! Već sam proveo jedan sat braneći se da me ne odnesu dok ti ne dođeš. Ovi mangupi su” - i tresnu jednog od dvojice liftboja po glavi kao da je on sam zavojima zaštićen od udaraca - „pravi đavoli. Ah, Rosmane, ova poseta tebi skupo me je stajala.” „A šta su ti učinili?” reče Karl i priđe nosilima, koja su liftboji, smejući se, spustili na zemlju da bi predahnuli. „Još pitaš”, uzdahnu Robinson, „a vidiš kako izgledam. Pa zamisli! Mlatili su me tako da ću najverovatnije za ceo život ostati bogalj. Užasno me boli odavde dovde” - i pokaza najpre na glavu, a zatim na nožne prste. „Voleo bih da si video kako mi je krv liptala iz nosa. Prsluk mi je potpuno propao, ostavio sam ga tamo, pantalone su mi sve iscepane, u gaćama sam” - i odignuvši malo pokrivač pozva Karla da pogleda

ispod njega. „Šta li će sa mnom samo da bude! Moraću da ležim najmanje nekoliko meseci, a odmah da ti kažem da osim tebe nemam nekog drugog da me neguje, Delamarš je isuviše nestrpljiv. Rosmane, Rosmančiću!” I Robinson ispruži ruku put Karla, koji je malo odstupio, da bi ga milovanjem pridobio za sebe. „Zašto li sam samo morao da dođem do tebe?” ponovi on nekoliko puta kako ne bi dozvolio Karlu da zaboravi da i on snosi deo krivice za njegovu nesreću. Karl je, doduše, odmah prepoznao da Robinsonovo jadikovanje ne potiče od rana nego od njegovog ogromnog mamurluka, pošto su ga, tek što je bio usnuo u teškom pijanstvu, odmah probudili i, na njegovo iznenađenje, izbubetali do krvi, tako da više nije ni uspevaao da se pribere u budnom stanju. Da su povrede bile beznačajne videlo se već i po bezobličnim zavojima od starih krpa, u koje su ga liftboji potpuno zamotali, očevidno radi šegačenja. A i dva liftboja na oba kraja nosila zacenjivala bi se od smeha s vremena na vreme. Ali sad to nije bilo mesto da Robinsona prizove svesti, jer su prolaznici užurbano grabili napred, ne obazirući se na grupu pored nosila, i ljudi su često, s pravom gimnastičarskom spretnošću, preskakivali preko Robinsona, dok je Karlovim novcem plaćeni vozač vikao: „Idemo! Idemo!” Poslednjom snagom liftboji podigoše nosila, Robinson uhvati Karla za ruku i, umiljavajući se, reče: „Hajde onda, hajde” Nije li Karl, s obzirom na to kako je bio obučen, još ponajbolje bio sklonjen u tami automobila? I tako on sede pored Robinsona, koji nasloni glavu na njega, a liftboji se srdačno, kroz spuštenu prozor, rukovaše s Karlom kao sa svojim bivšim kolegom i automobil oštro zaokrete ka ulici, pa je na mah izgledalo kao da se neminovno mora dogoditi neka nesreća, ali sveobuhvatni saobraćaj odmah mirno uključi u kao pod konac pravolinijsku vožnju ovog automobila.

[Svakako je to morala biti...]

Svakako je to morala biti neka zabačena ulica predgrađa u kojoj se automobil zaustavio, jer je svuda okolo vladao muk, na ivici pločnika su čučala deca i igrala se, neki čovek s hrpom stare odeće preko ramena vikao je motreći gore u prozore kuća, Karl se, umoran, nelagodno osećao kad je iz automobila stupio na asfalt, koji je prepodneвно sunce toplo i blistavo obasjavalo. „Da li stanuješ stvarno ovde?” doviknu on u automobil. Robinson, koji je tokom čitave vožnje spokojno spavao, promrmlja nešto nerazgovetno u znak potvrde i kao da je čekao na to da ga Karl iznese. „E, pa onda nemam više ovde nikakva posla. Zbogom”, reče Karl i učini pokret da pođe niz ulicu koja se malo spuštala. „Ali, Karl, šta ti pada na pamet?” uzviknu Robinson i od silne zabrinutosti već je prilično uspravno, samo još s donekle nesigurnim kolenima, stajao u kolima. „Pa moram da idem”, reče Karl, koji primeti kako se Robinson naglo oporavlja. „U košulji?” upita ovaj. „Zaradiću ja već sebi kaput”, odgovori Karl, s pouzdanjem klimnu glavom Robinsonu, u pozdrav podiže ruku i zaista bi otišao da šofer nije povikao: „Još časak strpljenja, gospodine!” Pokazalo se, za nezgodu, da vozač zahteva da mu se još doplati, jer čekanje pred hotelom nije bilo plaćeno. „Pa da”, doviknu iz automobila Robinson, potvrđujući opravdanost tog zahteva, „toliko dugo sam morao tamo da čekam na tebe. Moraš još da mu dodaš. „Nego šta”, reče vozač. „Da, kad bih samo imao još nešto”, reče Karl i zavuče ruku u džep pantalona, mada je znao da je to bilo nekorisno. „Mogu samo vas da se držim”, reče vozač i stade raširivši noge, „od onog bolesnika tamo ne mogu ništa da tražim.” Od kapije priđe neki mlad momak razjedenog nosa i stade da prisluškuje s udaljenosti od nekoliko koraka. Policajac, koji je, u redovnom nadzoru, upravo tada prolazio ulicom, podozrivo osmotri čoveka u košulji i zastade. Robinson, koji je takođe primetio policajca, učini glupost i doviknu mu iz drugog prozora: „Nije ništa, nije ništa!” kao da se bilo koji policajac može oterati kao neka muva. Deca koja su posmatrala policajca obratiše usled njegovog zastajanja sad pažnju i na Karla i na vozača, pa dotrčaše kaskajući. U kapiji preko puta stajala je neka starica i ukočeno ih gledala.

„Rosmane!” u to uzviknu glas iz visine. Bio je to Delamarš, koji je viknuo

s balkona na posljednjem spratu. Sam on se tek prilično nejasno mogao nazreti prema beličasto plavom nebu, očigledno je imao na sebi kućni ogrtač i posmatrao je ulicu kroz pozorišni dogled. Pored njega je bio razapet crveni suncobran, ispod kojeg je, izgleda, sedela neka žena. „Halo”, doviknu on što je jače mogao da bi ga razumeli, „da li je i Robinson tu?” „Jeste”, odgovori Karl, snažno potpomognut još jednim, znatno glasnijim Robinsonovim „jeste” iz kola. „Halo”, začu se odozgo, „evo me odmah.” Robinson se nagne iz kola. „To je čovek”, reče on, i ta pohvala Delamaršu bila je upućena Karlu, vozaču, policajcu i svakom ko je hteo da čuje. Gore na balkonu, koji su još posmatrali iz rasejanosti iako ga je Delamarš već napustio, zaista se sad ispod suncobrana podiže krupna žena u crvenoj haljini, uze dogled sa ograde i kroz njega poče da posmatra ljude dole, koji su jedan po jedan odvrćali pogled od nje. Karl je, u očekivanju Delamarša, posmatrao kućni ulaz i dalje kroz njega dvorište, kojim su, u gotovo neprekidnom nizu, prolazili nosači, od kojih je svaki na ramenu nosio po mali, ali očigledno veoma težak sanduk. Vozač je prišao svojim kolima i, dane bi traćio vreme, krpom je čistio farove automobila. Robinson opipa svoje udove, izgledao je kao iznenađen što i pored najveće pažnje oseća tek neznatne bolove, i poče da odmotava s noge debeli zavoj. Policajac je svoju crnu palicu držao iskošenu pred sobom i mirno čekao, s onim velikim strpljenjem koje policajci moraju da imaju bilo da su na uobičajenoj službi bilo u zasedi. Mladić s razjedenim nosom sede na kameni prag i opruži noge. Deca su se sitnim koracima postepeno primicala Karlu, jer im je on, mada nije obraćao pažnju na njih, zbog svoje plave košulje izgledao najvažniji.

Po dužini vremena koje je proteklo do dolaska Delamarša mogla se oceniti velika visina zgrade. A Delamarš je pristigao čak veoma žurno, samo u kućnom ogrtaču na brzinu prigrnutom. „Dakle, tu ste!” uzviknu on radosno i strogo u isti mah. Pri njegovim krupnim koracima stalno bi mu se na trenutak otkrivalo šareno donje rublje. Karlu nije bilo sasvim jasno zašto Delamarš ovde u gradu, u džinovskoj stambenoj zgradi, na otvorenoj ulici, ide tako nehajno odeven kao da se nalazi u svojoj privatnoj vili. Kao Robinson, i Delamarš se bio veoma izmenio. Njegovo tamno, glatko izbrijano, besprekorno čisto, iz grubo oblikovanih mišića sazdano lice izgledalo je ponosito i ulivalo je poštovanje. Iznenadivao je jarki sjaj njegovih sad uvek nešto skupljenih očiju. Ljubičasti kućni ogrtač bio je, doduše, star, sav pokriven mrljama i za njega suviše veliki, ali se iz te ružne odeće pomaljalo ogromna tamna kravata od teške svile. „Dakle?” upita on sve skupa. Policajac pristupi nešto bliže i nasloni se na haubu automobila. Karl dade kratko objašnjenje. „Robinson je malo klonuo, ali ako se potrudi, moći će već da se popne uz stepenište; ovaj vozač traži da mu se doplati, uz ono što sam već

platio. A sad idem. Zbogom.” „Ne ideš”, reče Delamarš. „I ja sam mu to već rekao”, javi se Robinson iz kola. „Ipak, idem”, reče Karl i učini nekoliko koraka. Ali, Delamarš je već bio za njim i snažno ga gurnu natrag. „Ja kažem da ostaješ!” viknu on. „Ali pustite me”, reče Karl i pripremi se da, ako bude bilo potrebno, pesnicama izbori slobodu, ma kako u tome bilo malo izgleda na uspeh protiv čoveka kakav je Delamarš. Ali, tu je stajao i policajac, tu je bio vozač, tu i tamo su prolazile grupe radnika inače sasvim mirnom ulicom; zar bi se, dakle, otpelo da mu Delamarš pričini neko zlo? Ne bi želeo da bude sam s njim u nekoj sobi, ali ovde? Delamarš sad mirno isplati vozača, koji, klanjajući se neprekidno, stavi u džep nezasluženo veliki iznos, i iz zahvalnosti otide do Robinsona, očigledno da bi se dogovorio s njim kako da ga najlakše iznesu iz kola. Karl je video da niko ne obraća pažnju na njega, možda će Delamarš lakše dopustiti da se neprimetno udalji; ako se svađa može izbeći, to bi, naravno, bilo najbolje, i tako Karl jednostavno pređe na kolovoz, da bi se što brže udaljio. Deca se sleteše oko Delamarša da mu obrate pažnju na Karlovo bekstvo, ali on lično uopšte nije morao da se umeša, jer policajac s ispruženom palicom reče „stoj!”

„Kako se zoveš?” upita on, stavi palicu pod pazuhu i polagano izvadi neku knjigu. Karl ga tad prvi put pažljivije pogleda; bio je to snažan čovek, ali je već imao bezmalo sedu kosu. „Karl Rosman”, reče on. „Rosman”, ponovi policajac, bez sumnje samo zato što je bio staložen i temeljit čovek, ali je Karl, koji je u tom času zapravo imao prvi put posla s američkim vlastima, već u samom tom ponavljanju video izražavanje izvesnog podozrenja. I zaista, njegova stvar nije mogla dobro stajati, jer je čak i Robinson, koji je toliko bio zauzet svojim brigama, nemim živahnim pokretima ruku molio iz kola Delamarša da na svaki način pomogne Karlu. Ali Delamarš ga odbi brzim odmahivanjem glavom i posmatrao je, ne mešajući se, s rukama u preterano velikim džepovima. Mladić na kamenom pragu objašnjavao je čitav tok događaja od samog početka nekoj ženi koja je tek u tom trenu izišla iz kapije. Deca su u polukrugu stajala iza Karla i mirno posmatrala policajca.

„Pokaži isprave”, reče policajac. To je, dabome, bilo samo formalno pitanje, jer kad neko nema kaput, neće imati kod sebe ni mnogo isprava. Karl je stoga ćutao, naumivši da na sledeće pitanje odgovori opširno i tako što je više moguće zabašuri nedostatak isprava. Ali, sledeće je pitanje bilo: „Dakle, nemaš nikakvih isprava?” i Karl je morao da odgovori: „Nemam kod sebe.” „E, to je loše”, reče policajac, pogleda zamišljeno oko sebe i poče s dva prsta da lupka po koricama svoje knjige. „Imaš li neki posao?” najzad upita policajac. „Bio sam liftboj”, reče Karl. „Bio si liftboj, dakle više nisi, a od čega sad živiš?” „Sad ću da potražim neki novi posao.” „Sad si, je li,

otpušten?” „Da, pre jednog sata.” „Iznenada?” „Da”, reče Karl i podiže ruku kao da se izvinjava. Celu priču nije mogao tu da ispriča, a i kad bi to bilo moguće, ipak nije bilo nikakvih izgleda da će pričom o pretrpljenoj nepravdi otkloniti drugu nepravdu koja je pretila. I kad svoje pravo nije mogao da sačuva ni na dobroti glavne kuvarice ni na uviđavnosti natkonobara, onda svakako ne može očekivati da ga izbori ni kod ovog društva na ulici.

„I otpušten si bez kaputa?” upita policajac. „Pa da”, reče Karl; dakle, i u Americi su vlasti sklone da o onome što vide još posebno i pitaju. (Koliko se njegov otac samo ljutio prilikom vađenja pasoša zbog nepotrebnog zapitkivanja vlasti.) Karla obuze silna želja da pobegne, da se negde sakrije i da ne mora više da sluša nikakva pitanja. A sad policajac postavi baš pitanje od kojeg je Karl najviše strepeo i koje je uznemireno predviđao, zbog čega se dosad verovatno i ponašao neopreznije nego što bi to inače: „A u kojem si hotelu bio zaposlen?” Pognuo je glavu i nije odgovarao, na to pitanje nije bezuslovno hteo da odgovori. Nije se smelo dogoditi da se u pratnji policajca ponovo vrati u hotel „Zapad”, da tamo dođe do saslušanja na koje bi bili pozvani njegovi prijatelji i neprijatelji, da se glavna kuvarica odrekne svog već znatno pokolebanog dobrog mišljenja o Karlu, jer se, dok ona pretpostavlja da je on u pansionu „Brener”, on vraća u pratnji policajca, bez kaputa, bez njene posetnice, dok bi natkonobar možda samo, pun razumevanja, klimnuo glavom, a glavni portir, naprotiv, govorio o ruci Božjoj koja je najzad pronašla tu bitangu.

„Bio je zaposlen u hotelu 'Zapad'”, reče Delamarš i stade pored policajca. „Ne”, reče Karl i lupnu nogom, „to nije istina.” Delamarš ga pogleda podrugljivo nabranih usana, kao da bi mogao još da iznese i neke druge stvari. Karlova neočekivana uzbuđenost izazva komešanje kod dece i ona predoše kod Delamarša da odande bolje osmotre Karla. Robinson je potpuno isturio glavu iz kola i sav napregnut potpuno se mirno držao; jedini njegov pokret bio je da pokatkad trepne očnim kopcima. Mladić u kapiji pljesnu rukama od zadovoljstva, žena pored njega munu ga laktom da bude miran. Nosači su upravo uzeli predah da bi doručkovali, i oni se svi skupa pojaviše s velikim lončićima crne kafe, koju su mešali kiflama. Njih nekoliko posedalo je po ivičnjaku, svi su veoma glasno srkali kafu.

„A vi poznajete ovog dečka?” upita policajac Delamarša. „Bolje nego što bih želeo”, reče ovaj. „U svoje vreme sam mu učinio mnogo dobra, ali mi se on veoma rđavo odužio za to, kao što ćete i vi svakako lako shvatiti posle kratkog saslušanja kojem ste ga podvrgli.” „Da”, reče policajac, „izgleda da je neki okoreli momak.” „Nego šta”, reče Delamarš, „ali to još nije njegova najgora osobina.” „Zar tako stoji stvar?” reče policajac. „Da”, reče Delamarš,

koji se sad bio raspričao i pri tome, s rukama u džepovima, njihao čitav svoj ogrtač, „prava je štuka. Ja i moj prijatelj tamo u kolima slučajno smo nabasali na njega zapalog u bedu, onda nije imao ni najmanjeg pojma o američkim prilikama, tek što je bio pristigao iz Evrope, gde takođe nije bio ni za šta, i tako, vukli smo ga sa sobom, pustili ga da živi s nama, sve smo mu objašnjavali, hteli smo da mu nađemo radno mesto, mislili smo, uprkos svim znakovima koji su govorili suprotno, da od njega stvorimo korisnog čoveka, a tada je on, jedne noći, nestao, jednostavno je otišao, i to pod okolnostima koje ću radije prećutati. Da li je tako bilo ili nije?” upita Delamarš na kraju i povuče Karla za rukav košulje. „Natrag, deco!” uzviknu policajac, jer su ona tako bila nagrnula da se Delamarš gotovo spotakao o jedno. U međuvremenu su i nosači, koji su dotle potcenjivali zanimljivost tog saslušanja, naćulili uši i u zbijenom krugu su se okupili oko Karla, koji sad ne bi mogao uzmaći ni korak, a uz to mu je u ušima neprestano brujala zbrka glasova tih nosača, koji su na nekom sasvim nerazumljivom, možda slovenskim rečima protkanom engleskom jeziku više galamili nego što su govorili.

„Hvala na obaveštenju”, reče policajac, salutirajući Delamaršu. „U svakom slučaju ću ga povesti sa sobom i predati ga u hotel 'Zapad'. Ali, Delamarš reče: „Smem li da vas zamolim da dečaka privremeno prepustite meni, imao bih da sredim nešto s njim. Obavezujem se da ga posle toga lično vratim u hotel.” „To ne mogu da uradim”, reče policajac. Delamarš reče: „Evo moje posetnice”, i pruži mu neku karticu. Policajac je pogleda s izrazom priznanja, ali, učtivo se smešeći, reče: „Ne, uzaludno je.”

Koliko god da se Karl do tada pazio Delamarša, sad je u njemu video jedino moguće izbavljenje. Doduše, bilo je sumnjivo kako se Delamarš zauzima kod policajca za Karla, ali je, u svakom slučaju, Delamarša mogao lakše nego policajca da privoli da ga ne odvede natrag u hotel. Pa čak i kad bi Delamarš poveo Karla natrag u hotel, ipak bi to bilo manje zlo nego kad bi se to dogodilo u pratnji policajca. Naravno, Karl zasad nije smeo ničim da pokaže da bi on zaista hteo Delamarša, inače bi sve propalo. I on nespokojno pogleda policajčevu ruku, koja se svakog trenutka mogla podići da ga zgrabi.

„Pa morao bih da doznam barem zašto je tako odjednom otpušten”, najzad reče policajac, dok je Delamarš sa zlovoljnim licem gledao u stranu i između vršaka prstiju gnječio posetnicu. „Ali on čak nije ni otpušten!” uzviknu Robinson na opšte iznenađenje i, oslonjen na vozača, nagnu se što više može iz kola. „Naprotiv, ima tamo dobro mesto. U spavaonici je glavni i može tamo da odvede koga god hoće. Samo je silno zaposlen i ako hoćeš nešto od njega, moraš dugo da čekaš. Neprestano je uz natkonobara, uz glavnu kuvaricu, i osoba je od poverenja. Otpušten nije ni u kojem slučaju. Ne znam zašto je to

rekao. Kako pa da i bude otpušten? Ja sam se u hotelu teško ozledio, pa je on otuda dobio nalog da me dovede kući, a pošto je upravo bio bez kaputa, bez kaputa se i dovezao sa mnom. Nisam mogao da čekam da još i kaput uzme.” „E, pa onda”, reče Delamarš raširenih ruku, tonom kojim kao da je prebacivao policajcu nedovoljno poznavanje ljudi, i činilo se kao da te tri njegove reči unose nepobitnu jasnoću u Robinsonov nerazgovetan iskaz.

„A da li je to istina?” upita policajac, već popustljivije. „Ako je istina, zašto dečak tvrdi da je otpušten?” „Ti treba da ogovoriš”, reče Delamarš. Karl pogleda policajca, na kome je bilo da uvede red ovde među stranim ljudima koji samo na sebe misle, i nešto od policajčevih opštih briga pređe i na Karla. Nije hteo da laže i držao je ruke čvrsto stegnute na leđima.

Na kapiji se pojavi nadglednik i zatapša rukama u znak da nosači treba ponovo da se late svog posla. Oni izručiše talog iz svojih lončića za kafu, pa ćutke i klataći se krenuše u kuću. „Tako ne stižemo ni do čega”, reče policajac i htede da uhvati Karla za ruku. Karl nehotice malo odstupi, osetio je iza sebe slobodan prostor nastao zahvaljujući odlasku nosača, pa se okrenuo i posle nekoliko krupnijih prvih koraka dao se u trk. Deca zagrajaše uglas i raširenih ručica potrčaše uz njih nekoliko koraka. „Držite ga!” povikao je policajac niz bezmalo pustu ulicu i, u isti mah, ravnomerno ponavljajući svoj povik, bešumno i uvežbano potrčao za Karlom. Za Karla je srećna okolnost bila da se gonjenje odigravalo u radničkoj četvrti. Radnici ne drže stranu vlastima. Karl je trčao posred kolovoza, jer tamo je za njega bilo najmanje prepreka, i tu i tamo je video radnike kako stoje uz ivicu pločnika i mirno ga posmatraju, dok je policajac za njim vikao svoje „držite ga!” i, držeći se ravnog pločnika, što je smatrao razboritijim, stalno upirao palicu put Karla. Karl jedva da je imao neke nade i bezmalo ju je sasvim izgubio kad je policajac sad, pošto su se primicali ulicama koje su sekle ovu, a u kojima je svakako bilo policijskih patrola, upravo dunuo u pištaljku. Karlova prednost je bila u njegovoj lakoj odeći; on je leteo ili, tačnije rečeno, strmoglavljivao se niz ulicu koja se spuštala, mada je, zbog neispavanosti, često rastrojeno činio preterano visoke i nekorisne skokove, gubeći na vremenu. Ali, osim što policajac nije morao da razmišlja o svome cilju, imajući ga uvek pred očima, Karl je, naprotiv, doživljavajući svoje trčanje samo kao sporednu stvar, morao da razmišlja, da bira između različitih mogućnosti, i da uvek iznova odlučuje. Trenutno se njegov, ponešto očajnički plan sastojao u tome da izbegava poprečne ulice, pošto se nije moglo znati šta se u njima krije, možda bi baš u nekoj od njih naleteo na neki patrolni punkt; hteo je da se, dokle god bude mogao, drži ove nadaleko pregledne ulice što je tek tamo duboko dole izbijala na most, koji se još na samom svom početku gubio u vodenoj i sunčanoj izmaglici. Upravo

posle te odluke sabrao je svu snagu za još brži trk kako bi što žurnije prešao prvu poprečnu ulicu, kad li, ne predaleko ispred sebe, opazi drugog policajca kako vreba, pribivši se uz tamni zid jedne od zgrada u senci, spreman da u pravom trenutku sune na Karla. Sad nije bilo pomoći nego poprečna ulica, i kad ga je još iz te ulice neko potpuno bezazleno pozvao po imenu - doduše, isprva mu se činilo da se prevario, jer mu je već čitavo vreme zujalo u ušima - nije više oklevao nego je, da bi što više iznenadio policajce, zabacivši se na jednoj nozi, pod pravim uglom skrenuo u tu ulicu.

Jedva da je odmakao dva skoka - već je bio zaboravio da ga je neko zovnuo po imenu, sad je zazviždao i drugi policajac, na kome se primećivala neutrošena snaga, činilo se kao da udaljeni prolaznici u ovoj poprečnoj ulici ubrzavaju korak - kad iz neke male kućne kapije jedna ruka poseže za Karlom i, uz reči „Budi miran”, uvuče ga u mračni hodnik. Bio je to Delamarš, potpuno bez daha, usplamtelih obraza, kosa mu se lepila oko glave. Kućni ogrtač je držao pod rukom i bio je samo u košulji i gaćama. Odmah je zatvorio i zabravio vrata, koja nisu bila prava kućna kapija nego samo neupadljiv sporedan ulaz. „Pričekaj trenutak”, reče on tada i, teško dišući, visoko uzdignute glave, osloni se o zid. Karl je bezmalo ležao u njegovom naručju i poluobeznanjen pritiskao lice na njegova prsa. „Evo trče gospoda”, veče Delamarš i osluškujući pokaza prstom na vrata. Zaista, sad protrčaše dvojica policajaca, a njihovo trčanje u pustoj ulici odjekivalo je kao kad se čelikom udara o kamen. „Baš si iscrpljen”, reče Delamarš Karlu, koji se još borio za dah i nije mogao da progovori ni reč. Delamarš ga oprezno položi na tlo, kleknu pored njega i pomilova ga nekoliko puta po čelu, posmatrajući ga. „Sad već ide”, najzad reče Karl i s mukom ustade. „Onda idemo”, reče Delamarš, koji je ponovo bio obukao svoj kućni ogrtač, gurnu ispred sebe Karla, koji je od slabosti još držao glavu pognutu. S vremena na vreme bi prodrmao Karla da bi ga osvežio. „Ti da si umoran”, reče on. „Ma trčao si po otvorenom prostoru kao konj, a ja sam morao da se provlačim kroz ove proklete hodnike i dvorišta. Ali, srećom, i ja sam trkač.” Od ponosa, on širokim zamahom pljesnu Karla po leđima. „S vremena na vreme je ovakvo nadmetanje s policijom dobra vežba.” „Bio sam već umoran kad sam počeo da trčim”, reče Karl. „Za rđavo trčanje nema opravdanja”, reče Delamarš, „Da nije bilo mene, već bi te odavno uhvatili” „I ja to verujem”, reče Karl. „Veoma ste me zadužili.” „Nema sumnje”, reče Delamarš.

Išli su kroz neki dug, uzan hodnik, popločan tamnim, glatkim kamenjem. Tu i tamo bi se desno ili levo otvaralo poneko stepenište ili bi se mogao baciti pogled u neki drugi veći hodnik. Odrasli su se retko viđali, samo su se deca igrala na praznim stepenicama. Uz stepenišni rukohvat stajala je devojčica i

toliko plakala da joj je celo lice blistalo od suza. Čim je primetila Delamarša, udišući vazduh otvorenim ustima, ustrčala je stepenicama i umirila se tek visoko gore, kad se, posle čestog osvrtnja, uverila da je niko ne progoni niti želi da je progoni. „Maločas sam je srušio dok sam trčao”, reče Delamarš smejući se i pripreti joj pesnicom, na šta ona zavrišta i ustrča dalje stepenicama.

I dvorišta kroz koja su prolazili bila su gotovo pusta. Samo je tu i tamo poneki trgovački poslužitelj gurao pred sobom kolica na dva točka, neka žena je na česmi punila kantu vodom, pismonoša je mirnim korakom prešao preko čitavog dvorišta, sedobradi starac sedeo je, prekrstivši noge, ispred nekih staklenih vrata i pušio lulu, pred špediterskom radnjom su istovarivali sanduke, besposleni konji su ravnodušno okretali glave, neki čovek u radnom mantilu s papirom u ruci nadgledao je čitav posao, u nekoj kancelariji je bio otvoren prozor, a činovnik koji je sedeo za svojim pisaćim pultom bio je podigao glavu i zamišljeno gledao napolje, gde su baš prolazili Karl i Delamarš.

„Mirnija okolina se ne može poželeći”, reče Delamarš. „Uveče je nekoliko časova silna galama, ali je tokom dana ovde za ugled.” Karl klimnu glavom; njemu je mir izgledao prevelik. „Uopšte ne bih mogao da stanujem negde drugde”, reče Delamarš, „jer Brunelda ne podnosi apsolutno nikakvu buku. Poznaješ li Bruneldu? Pa, već ćeš je videti. U svakom slučaju, preporučujem ti da budeš što je mogućno tiši.”

Kada su stigli do stepenica koje vode do Delamaršovog stana, automobil je već bio otišao, a mladić s razjedenim nosom, ne čudeći se ni najmanje što se Karl ponovo pojavio, obavestio je da je odneo Robinsona uz stepenice. Delamarš mu samo klimnu glavom kao da je on njegov sluga koji je, kao što se samo po sebi razume, izvršio svoju dužnost, i povuče uz stepenice Karla, koji je malo oklevao i posmatrao osunčanu ulicu. „Tek što nismo gore”, reče Delamarš nekoliko puta dok su se penjali, ali se njegovo predskazivanje nikako nije ispunjavalo, stalno se na jedno stepenište nadovezivalo neko novo, samo u neprimetno izmenjenom smeru. Jednom je Karl čak i zastao, zapravo ne zbog umora nego zbog bespomoćnosti pred dužinom tih stepeništa. „Stan je vrlo visoko”, reče Delamarš, „ali i to ima svojih prednosti. Čovek veoma retko izlazi, ceo dan se provodi u kućnom ogrtaču, veoma nam je prijatno. Naravno, na takvoj visini nema ni posetilaca.” „Odakle bi pa i dolazili u posetu”, pomisli Karl.

Najzad se na jednom od odmorišta pojavi Robinson pred zatvorenim vratima stana, i to je značilo da su stigli; ali, stepenište se ni tu nije završavalo

nego je vodilo dalje u polutamu, i ništa nije nagoveštavalo da će se uskoro da okončaju. „To sam i mislio”, reče Robinson tiho kao da ga bolovi još muče. „Delamarš ga dovodi! Rosmane, šta bi bilo s tobom bez Delamarša?” Robinson je stajao u donjem rublju i samo je pokušavao da se koliko god može uvije u malo krevetsko ćebe koje su mu u hotelu „Zapad” dali da ponese, i bilo je neshvatljivo zašto nije ušao u stan umesto da se tu pravi smešan pred ljudima koji bi mogli tuda da prođu. „Spava li?” upita Delamarš. „Ne verujem”, reče Robinson, „ali sam ipak više voleo da pričekam dok ti ne dođeš.” „Najpre moramo da pogledamo da li spava”, reče Delamarš i prignu se ka ključaonici. Pošto je dugo gledao kroz nju okrećući glavu svakojako, ispravi se i reče: „Ne vidi se dobro, spuštenu je roletna. Sedi na kanabetu, možda spava.” „Da li je ona bolesna?” upita Karl, jer je Delamarš stajao kao da moli za savet. Ali sad on uzvрати pitanjem u oštrom tonu: „Bolesna?” „Pa on je ne poznaje”, reče Robinson, pravdajući Karla.

Nekoliko vrata dalje izišle su na hodnik dve žene, obrisale su ruke o kecelje, posmatrale Delamarša i Robinsona i, izgleda, razgovarale o njima. Iz drugih vrata iskoči još sasvim mlada devojkа sjajne plave kose, uvuče se između dve žene i obisnu im se o ruke.

„Odvratne ženetine”, reče Delamarš tiho, ali očigledno samo iz obzira prema zaspaloj Bruneldi, „prvom sledećom prilikom ću ih prijaviti policiji i godinama ćemo imati mira od njih. Ne gledaj tamo”, prošišta on Karlu, koji nije video ničeg lošeg u tome da pogleda žene kad se ionako već mora sačekati u hodniku da se Brunelda probudi. I on srdito zatrese glavom kao da ne mora da prima nikakve opomene od Delamarša i htede, da bi to još jasnije pokazao, da priđe ženama, ali ga Robinson, uz reči „Pazi se, Rosmane”, zadrža za rukav, i Delamarš se, već razdražen zbog Karla, toliko razbesne zbog toga što se devojkа glasno nasmejala da je zahuktavši se i mlatarajući rukama i nogama sunuo ka ženama, koje kao oduvane nestadoše svaka u svojim vratima. „Ovako moram ovde češće da počistim hodnike”, reče Delamarš, vraćajući se sporim korakom; tada se priseti Karlovog otpora i reče: „A od tebe očekujem sasvim drugo ponašanje, inače se možeš rđavo provesti.”

Tada se iz sobe začu jedan upitan glas, koji blago i umorno izgovori: „Delamarš?” „Da”, odgovori Delamarš i ljubazno pogleda vrata, „možemo li da uđemo?” „O, da”, začu se, i Delamarš, pošto je bacio letimičan pogled na obojicu koja su čekala iza njega, polagano otvori vrata.

Stupili su u potpunu tamu. Zavesa na balkonskim vratima prozora nije bilo - bila je spuštenu do poda i propuštala je tek malo svetlosti, ali je tamu

znatno povećavala prenatrpanost sobe nameštajem i posvuda obešenim haljinama. Vazduh je bio zagušljiv i prosto je vonjalo na prašinu koja se tu bila nakupila po uglovima očito nepristupačnim ma čijoj ruci. Prvo što je Karl ulazeći primetio bila su tri ormara postavljena tesno jedan iza drugog.

Na kanabetu je ležala žena koja je ranije gledala s balkona. Crvena haljina joj se dole bila malo izvukla, pa je jedan veliki peš visio do poda, noge su joj se videle gotovo do kolena, nosila je debele bele vunene čarape i nije bila obučena. „Što je vrućina, Delamarš“, reče ona, okrenu lice od zida i nehajno ispruži ruku put Delamarša, koji je prihvati i poljubi. Karl je video samo njen podvaljak koji joj se valjao za glavom kad bi je okretala. „Trebalo li možda da dignem zavesu?“ upita Delamarš. „Samo to ne“, reče ona zatvorenih očiju i kao u očajanju, „pa onda će biti još gore.“ Karl je bio prišao donjem kraju kanabeta da bi osmotrio ženu, čudio se njenom jadikovanju, jer vrućina nije uopšte bila izuzetna. „Čekaj, da te malo raskomotim“, reče Delamarš bojažljivo, otkopča gore pod grlom nekoliko dugmadi i razgrnu haljinu, tako da se vrat i grudi oslobodiše i ukaza se nežni, žućkasti čipkani rub košulje. „Ko je to“, reče odjednom žena i pokaza prstom na Karla, „zašto tako zuri u mene?“ „Brzo si počeo da budeš od koristi“, reče Delamarš i odgurnu Karla u stranu, istovremeno umirujući ženu rečima: „To je samo dečak koga sam doveo da te poslužuje.“ „Ali ja uopšte neću nikoga!“ uzviknu ona. „Zašto mi dovodiš strane ljude u stan?“ „Ali čitavo vreme želiš neku poslugu“, reče Delamarš i kleknu; uprkos ogromnoj širini kanabeta, na njemu pored Brunelde nije bilo ni najmanje mesta. „Ah, Delamari“, reče ona, „ne razumeš me i ne razumeš.“ „Onda te zaista ne razumem“, reče Delamarš i uze njeno lice obema rukama. „Ali, ništa se nije ni dogodilo, ako hoćeš, on smesta odlazi.“ „Pa kad je već ovde, neka ostane“, ipak reče ona, i Karl joj je, onako umoran, bio tako zahvalan na tim, možda ni najmanje dobronamernim rečima, da je, maglovito se prisećajući beskrajnih stepeništa niz koje će možda odmah morati ponovo da silazi, preskočio preko Robinsona koji je mirno usnuo na svom ćebet i, mada mu je Delamarš besno odmahivao rukom, rekao: „U svakom slučaju vam zahvaljujem što mi dozvoljavate da ovde još malo ostanem. Nisam spavao već dvadeset četiri sata, a pri tome sam dosta radio i imao razne neprijatnosti. Strašno sam umoran. Zapravo čak i ne znam gde se nalazim. Ali kad se budem ispavao nekoliko časova, možete me bez ikakvog ustručavanja oterati, i ja ću rado otići.“ „Možeš da ostaneš ovde potpuno“, reče žena i dometnu ironično: „Mesta imamo napretek, kao što vidiš.“ „Moraš, dakle, da ideš“, reče Delamarš, „nisi nam nizašta.“ „Ne, neka ostane“, reče žena, sad opet ozbiljno. I Delamarš, kao da izvršava tu želju, reče Karlu: „Lezi, dakle, već negde.“ Može da legne na zavesu, ali mora da izuje cipele da ne bi nešto pocepao.“ Delamarš pokaza Karlu mesto na koje je

ona mislila. Između vrata i ona tri ormara bila je nabacana velika hrpa najraznovrsnijih prozorskih zavesa. Da su sve one bile uredno savijene, da su dole složene one najteže i na njih lakše, i da su, konačno, iz njih izvađene letvice i drveni beočuzi koji su se nalazili u toj hrpi, to bi bio podnošljiv ležaj, ovako je to bila samo masa koja se klimala i klizila, ali na koju je Karl, uprkos svemu, tog trenutka legao, jer je bio suviše umoran za neke naročite pripreme za spavanje, a osim toga se, iz obzira prema svojim domaćinima, morao paziti da ne zapetljava stvari.

Gotovo je bio već u pravom snu, kad začu glasan usklik, podiže se i ugleda Bruneldu da sedi uspravno na kanabetu i da je široko razmahnutim rukama obgrlila Delamarša, koji je klečao pred njom. Karl, kome je taj prizor bio mučan, ponovo leže i utonu u zavesu da bi nastavio spavanje. Činilo mu se jasnim da ovde neće izdržati ni dva dana, ali je utoliko bilo potrebnije da se najpre valjano ispava kako bi posle mogao, pri potpuno jasnoj svesti, da odlučuje brzo i pravilno.

Ali Brunelda je već bila primetila Karlove od umora široko razrogačene oči, koje su je već jednom bile uplašile, pa uzviknu: „Delamarš, ne mogu da izdržim od vrućine, gorim, moram da se svučem, moram da se okupam, oteraj obojicu iz sobe kuda god hoćeš, u hodnik, na balkon, samo da ih više ne vidim. U svom sopstvenom stanu ste, a neprestano vas uznemiravaju. Kad bih bila samo s tobom, Delamarš! Ah, Bože, još su ovde! Kako se samo ovaj bestidni Robinson u prisustvu jedne dame ispružio u donjem rublju! I kako je ovaj strani dečak, koji me je maločas gledao kao divljak, ponovo legao da bi me prevario! Samo da odu, Delamarš, oni su mi teret, leže mi na grudima, ako sad preminem, biće to zbog njih.”

„Odmah će biti napolju, samo se ti svuci”, reče Delamarš, priđe Robinsonu i prodrma ga nogom koju mu je stavio na grudi. Istovremeno doviknu Karlu: „Rosmane, ustaj! Morate obojica na balkon! I teško vama ako uđete pre nego što budete pozvani! A sad živni, Robinsone” - pri tome još jače prodrmusu Robinsona - „a ti, Rosmane, pazi da i tebe ne dohvatim”, i pri tome dvaput pljesnu rukama. „Koliko to traje!” uzviknu Brunelda na kanabetu, bila je, sedeći, široko razmaknula noge da bi načinila više mesta svom prekomerno debelom telu, samo se s velikim naprezanjem, dahćući i zastajući da bi predahnula, mogla toliko sagnuti da dohvati svoje čarape za gornji rub i da ih malo povuče nadole, sasvim da ih svuče nije mogla, za to se morao pobrinuti Delamarš, na koga je sad nestrpljivo čekala.

Potpuno otupeo od umora, Karl se skotrljao sa hrpe i sporo uputio ka balkonskim vratima, deo zavesu mu se bio omotao oko noge i on ga je

ravnodušno vukao za sobom. Čak je u svojoj rasejanosti, prolazeći pored Brunelde, rekao: „Laku noć želim” i zatim izišao na balkon pored Delamarša, koji je bio povukao malo u stranu zavesu na balkonskim vratima. Odmah iza Karla dođe Robinson, ništa manje sanjiv, jer je gundao sebi u bradu: „Neprestano maltretiraju čoveka! Ako ne dođe i Brunelda, ne idem na balkon.” Ali je, i uprkos tom zaricanju, bez ikakvog otpora izišao na balkon, gde je, pošto se Karl već bio sručio u naslonjaču, odmah legao na kameni pod.

Kad se Karl probudio, bilo je već več, zvezde su već bile na nebu, iza visokih kuća na drugoj strani ulice sijala je mesečina. Tek pošto se nekoliko puta obazreo u nepoznatoj okolini, pošto je nekoliko puta udahnuo prohladan, osvežavajući vazduh, Karl je postao svestan toga gde se nalazi. Kako je samo bio neoprezan, prenebregao je sve savete glavne kuvarice, sva Terezina upozorenja, sva svoja strahovanja, sedeo je mirno na Delamarševom balkonu i prespavao je čak pola dana, kao da se iza zavesu ne nalazi Delamarš, njegov veliki neprijatelj. Na podu se vrpeljio lenji Robinson i vukao Karla za nogu, izgleda da ga je baš na taj način i probudio, jer je rekao: „Ti baš spavaš, Rosmane! To ti je bezbrižna mladost. Pa koliko dugo još misliš da spavaš? Pustio bih te još da spavaš, ali mi je, prvo, na podu suviše dosadno i, drugo, silno sam gladan. Ustani na tren, molim te, tu dole, u naslonjači, ostavio sam nešto za jelo, hteo bih da izvadim. I ti ćeš onda nešto dobiti.” I Karl, koji je ustao, posmatraše kako Robinson, ne dižući se, dopuza na trbuhu i ispruživši ruke izvuče ispod naslonjače posrebrenu zdelu, kakva se, recimo, upotrebljava za čuvanje posetnica. Ali, u toj zdeli je ležala polovina potpuno crne kobasice, nekoliko tankih cigareta, jedna otvorena ali još maltene puna konzerva sardina iz koje se prelivalo ulje, i gomila bombona, većinom zgnječenih i slepljenih u loptu. Onda se pojavi još komadeška hleba i neka vrsta boce za parfem, koja je, kako je izgledalo, sadržavala nešto drugo a ne parfem, jer Robinson s naročitim zadovoljstvom pokaza na nju i coknu nagore Karlu. „Vidiš, Rosmane”, reče Robinson dok je gutao sardinu i sardinom i pokatkad brisao ulje s ruku nekom vunenom maramom, koju je Brunelda očevidno bila zaboravila na balkonu. „Vidiš, Rosmane, tako čovek mora da sklanja jelo ako neće da umre od gladi. Znaš, ja sam potpuno odgurnut u stranu. I kad se sa čovekom neprestano postupa kao s psom, onda on naposletku i poveruje da jeste pas. Dobro je što si ovde, Rosmane, barem mogu s nekim da porazgovaram. U kući već niko ne govori sa mnom. Omrznuti smo. I sve to zbog Brunelde. Naravno, ona je divotna ženska. Slušaj” - i on dade znak Karlu da se sagne da bi mu šapnuo - „jednom sam je video голу. Oh!” I sećajući se te radosti počeo da steže Karlu noge i da udara po njima sve dok Karl nije uzviknuo: „Pa ti si skrenuo pameću, Robinsone”, zgrabio ga za ruke i odgurnuo ga.

„Ti si još dete, Rosmane”, reče Robinson, izvuče ispod košulje dvosečni nož koji je nosio na vrpici oko vrata, izvadi ga iz korice i razreza tvrdu kobasicu. „Moraš još mnogo da naučiš. Ali kod nas si na pravom izvoru. Sedi već jednom. Zar nećeš i ti nešto da prezalogajiš? Probudiće ti se, valjda, apetit dok me gledaš. Nećeš ni da piješ. Pa baš ništa nećeš. A nisi ni nešto baš pričljiv. Ali potpuno je svejedno s kim je čovek na balkonu, samo kad je uopšte neko tu. Ja sam ti, naime, često na balkonu. Brunelda uživa u tome. Samo ako joj nešto padne na pamet - čas joj je hladno čas vruće, čas bi da spava čas bi da se češlja, čas bi da raskopča mider čas bi da ga navuče, a mene onda uvek pošalju na balkon. Ponekad stvarno uradi ono što kaže, ali većinom, kao ranije, samo leži na kanabetu i ne mrda se. Ranije sam počeo malo razmicao zavesu i provirivao, ali otkako me je Delamarš jednom takvom prilikom - znam tačno da on to nije hteo nego je učinio samo na Bruneldinu molbu - nekoliko puta udario bičem po licu - vidiš li ožiljke? - više se ne usuđujem da virim. I tako onda ležim ovde na balkonu i nemam nikakvog drugog zadovoljstva osim jela. Prekjuče, kad sam uveče tako ležao, tada sam još bio u svojoj elegantnoj odeći koju sam, nažalost, izgubio u tvom hotelu - ti psi, prosto kidaju čoveku s tela skupu odeću! - kad sam, dakle, tako sam ležao i gledao dole kroz balkonsku ogradu, došlo mi je sve tako tužno da sam počeo da jaučem. Onda je slučajno, nisam to odmah ni primetio, izišla ovamo k meni Brunelda u crvenoj haljini - ta joj baš najlepše stoji - gledala me malo i najzad rekla: 'Zašto plačeš, Robinsone?' Onda je podigla haljinu i rubom mi obrisala oči. Ko zna šta bi sve još učinila da je Delamarš nije pozvao, pa je morala odmah da uđe u sobu. Naravno, pomislio sam da je sad došao red na mene, pa sam upitao kroz zavesu smem li već da uđem u sobu. I šta misliš, šta je rekla Brunelda: 'Ne', rekla je, i 'šta ti pada na pamet?' rekla je.”

„Pa zašto ostaješ ovde kad s tobom tako postupaju?” upita Karl.

„Izvini, Rosmane, ali tvoje pitanje nije baš bistrumno”, odgovori Robinson. „Pa i ti ćeš ostati ovde, makar još i gore postupali s tobom. Uostalom, sa mnom ne postupaju čak ni tako loše.”

„Ne”, reče Karl, „ja svakako idem, po mogućstvu još večeras. Neću da ostanem kod vas.”

„A kako ćeš, recimo, udesiti da odeš večeras?” upita Robinson, koji je isekao sredinu iz hleba i brižljivo je zamakao u ulje u konzervi od sardina. „Kako ćeš otići kad ne smeš čak ni u sobu da uđeš?”

„A zašto pa ne bismo smeli da uđemo?”

„E, dokle god ne zazvoni, ne smemo da ulazimo”, reče Robinson,

otvarajući usta što može više da bi progutao uljem natopljen hleb i drugim dlanom hvatajući ulje što je kapljalo iz hleba da bi zatim, s vremena na vreme, umakao preostali hleb u tu šaku koja je služila kao rezervoar. „Ovde je sve postalo strože. Najpre je bila samo tanka zavesa, kroz koju se, doduše, nije videlo, ali su se uveče ipak mogle raspoznati senke. To je Bruneldi bilo neprijatno, pa sam jedan od njenih pozorišnih ogrtača morao da prepravim u zavesu i da je obesim ovde umesto stare zavese. Sad se ništa više ne vidi. Onda sam, ranije, svakad smeo da pitam da li smem već da uđem, i odgovarali su mi, zavisno od prilike, 'da ili 'ne,' ali sam verovatno onda to preterano iskorišćavao i odveć često pitao, i Brunelda to nije mogla da podnese - a ona je, i pored svoje debljine, veoma krhka, ima česte glavobolje i bezmalo je uvek s gihtom u nogama - i tako je određeno da više ne smem da pitam nego da će pritisnuti zvonice na stolu kad mogu da uđem. A to tako zazvoni da me probudi čak i iz dubokog sna - jednom sam, radi zabave, doveo ovamo neku mačku, pa se ona toliko prestravila od tog zvonjenja da je zaždila i nikad se više nije vratila. Dakle, danas još nije zvonilo - naime, kad zazvoni, onda ne samo što smem nego moram da uđem - i kad jednom tako dugo ne zvoni, onda može veoma dugo da potraje.”

„Da”, reče Karl, „ali ono što važi za tebe, ne mora da važi i za mene. Uopšte, tako nešto važi samo za onoga ko to sebi dopušta da važi.”

„Ali”, uzviknu Robinson, „zašto to ne bi važilo i za tebe? Naravno da važi i za tebe. Samo ti mirno čekaj ovde sa mnom dok ne zazvoni. Onda, izvoli, pokušaj ako možeš da pobegneš.”

„A zašto ti zapravo ne odeš odavde? Samo zato što ti je Delamarš prijatelj ili, bolje reći, što ti je bio prijatelj. Pa zar je to neki život? Zar ne bi bilo bolje u Baterfordu, kuda ste najpre hteli da idete? Ili čak u Kaliforniji, gde imaš prijatelje?”

„Da”, reče Robinson, „to niko nije mogao da predvidi.” I pre nego što je nastavio s pričom reče još: „U tvoje zdravlje, dragi Rosmane”, i poteže dug gutljaj iz boce za parfem. „Onda kad si nas onako bedački ostavio, našli smo se u gadnoj situaciji. Prvih dana nismo mogli da nađemo nikakav posao; Delamarš, uostalom, i nije hteo nikakav posao, inače bi ga već dobio, nego je samo mene slao da ga tražim, a ja nemam sreće. On je samo tako lunjao okolo, ali se već maltene bilo smrklo, i tada je doneo samo neki ženski novčanik. Bio je, doduše, vrlo lep, od perli, sad ga je poklonio Bruneldi, ali u njemu nije bilo gotovo ništa. Onda je rekao da treba da idemo po stanovima da prosimo; tom prilikom se, dabome, može naći i ponešto upotrebljivo, i tako smo počeli da prosimo, a ja sam pevao pred vratima stanova da bi bolje

izgledalo. I kako već Delamarš uvek ima sreće, samo što smo stali pred drugi stan, veoma bogat stan u prizemlju, pa pred vratima opevali nešto kuvarici i slugi, kad eto ti, uz stepenice, dame kojoj pripada taj stan, upravo Brunelde. Možda je bila prejako utegnuta i uopšte nije mogla da pređe onih nekoliko stepenika. Ali kako je samo divno izgledala, Rosmane! Imala je neku sasvim belu haljinu i crveni suncobran. Prosto da je poližeš. Prosto da je popiješ. O, Bože, Bože, lepotica! Kakva ženska! Ne, reci mi samo, kako je samo moguće da takva ženska postoji? Naravno, devojka i sluga su joj odmah potrčala u susret i gotovo je izneli gore. Stajali smo desno i levo od vrata i salutirali, tako se to ovde radi. Ona je malo zastala, jer još nije imala dovoljno daha, i sad uopšte ne znam kako se to zapravo zbilo, zbog gladi nisam bio sasvim pri razumu, a ona je izbliza bila još lepša i divovski široka i zbog nekog naročitog midera, mogu ti ga posle pokazati u ormaru, svuda tako čvrsta - ukratko, malo sam je dodirnuo pozadi, ali tek ovlašno, znaš, samo tako dodirnuo. Naravno da se tako nešto ne sme dozvoliti, da prosjak dodiruje bogatu damu. Gotovo i nije bio nikakav dodir, ali, najzad, ipak je bio dodir. Ko zna kako bi se to rđavo završilo da mi Delamarš nije odmah opalio šamar, i to takav šamar da su mi odmah obe ruke bile potrebne za obraz.”

„Šta ste sve muljali vas dvojica!” reče Karl potpuno zanesen tom pričom i sede na pod. „To je, dakle, bila Brunelda.”

„Pa da”, reče Robinson, „to je bila Brunelda.”

„Nisi li jednom rekao da je ona pevačica?”

„Dabome da je pevačica, i to velika pevačica”, odgovori Robinson prevrćući jezikom priličnu bombonsku masu i gurajući pokatkad natrag u usta poneki komad koji bi mu ispao. „Ali mi, dabome, to onda još nismo znali, samo smo videli da je to neka bogata i vrlo fina dama. Pravila se kao da se ništa nije dogodilo, a možda nije ništa ni osetila, jer sam je stvarno samo taknuo vršcima prstiju. Ali neprestano je gledala u Delamarša, koji joj je opet - kao što on to već ume - odvrćao pogledom pravo u oči. Na to mu je rekla: 'Uđi na časak' i pokazala suncobranom na stan, da Delamarš krene ispred nje. Onda su oboje ušli i posluga je za njima zatvorila vrata. Mene su zaboravili napolju, i mislio sam da neće mnogo potrajati, pa sam seo na stepenik da sačekam Delamarša. Ali umesto Delamarša izišao je sluga i doneo mi punu činiju supe. 'Jedna pažnja od strane Delamarša!' rekoš u sebi. Dok sam jeo, sluga je još trenutak ostao sa mnom i ispričao mi ponešto o Bruneldi, i tu sam video od kolikog bi značaja za nas mogla da bude ova poseta Bruneldi. jer, Brunelda je bila razvedena žena, imala je veliko bogatstvo i bila je potpuno samostalna. Doduše, njen bivši muž, neki fabrikant kakaoa, još ju je voleo, ali

ona nije htela ni da čuje za njega. Često je dolazio u stan, uvek veoma elegantno odeven, kao za svadbu - to je od reči do reči istina, lično ga poznajem - ali se sluga nije ni uz najveće podmićivanje usuđivao da pita Bruneldu hoće li da ga primi, jer je već nekoliko puta pitao, a Brunelda mu je uvek zavrtlala u lice ono što bi joj bilo nadohvat ruke. Jednom mu je čak bacila svoju veliku napunjenu bocu tople vode za grejanje i izbila mu njome prednji zub. Da, Rosmane, sad buljiš!”

„Otkud poznaješ muža?” upita Karl.

„Ponekad dođe i ovamo gore”, reče Robinson.

„Ovamo gore?” Karl od iznenađenja lako lupnu rukom o pod.

„Samo se čudi”, produži Robinson, „čak sam se i ja čudio kad mi je sluga pričao. Pomisli samo, kad Brunelda nije bila kod kuće, sluga je uvek uvodio tog čoveka u njenu sobu, i on bi uvek odneo poneku sitnicu za uspomenu, a uvek ostavljao ponešto veoma skupoceno i fino za Bruneldu i strogo zabranjivao slugi da kaže od koga je to. Ali jednom, kad je - kako je rekao sluga, i ja to verujem - doneo nešto neprocenjivo od porcelana, Brunelda je, mora biti, nekako pogodila, odmah je bacila to na pod, gazila po tome, pljuvala i još nešto radila s tim, tako da je sluga od gađenja jedva mogao da iznese.”

„Pa šta joj je doneo taj čovek?” upita Karl.

„To zapravo ne znam”, reče Robinson. „Ali verujem ništa naročito, barem ni on sam to ne zna. Nekoliko puta sam već razgovarao s njim o tome. Svakog dana me čeka tamo na uličnom uglu, kad dođem onda moram da mu ispričam novosti, a ako ne mogu da dođem, pričekam pola sata pa onda ode. To mi je bila dobra sporedna zarada, jer je veoma široke ruke plaćao novosti, ali otkako je Delamarš saznao za to, moram sve njemu da predam, i tako ređe odlazim tamo.”

„Ali šta hoće taj čovek?” upita Karl. „Šta uopšte hoće? Pa valjda je čuo da ga ona neće.”

„E, pa”, uzdahnu Robinson, zapali cigaretu i široko razmahnuvši rukama dunu dim uvis. A onda reče kao da se predomislio: „Šta se to mene tiče? Znam samo da bi dao puno novca da može samo da leži ovde na balkonu kao mi.”

Karl ustade, osloni se na balkonsku ogradu i pogleda dole na ulicu. Mesec se već video, ali se njegova svetlost još nije bila probila u dubinu ulice. Po danu tako pusta, ulica je sad bila krcata ljudima, naročito na kućnim ulazima,

svi su se sporo, tromo kretali, rukavi košulja kod muškaraca i svetle haljine žena donekle su se isticali u tami, svi su bili gologlavi. Mnogobrojni balkoni unaokolo bili su svi puni, tamo su, u svetlosti sijalice, sedele porodice, već prema veličini balkona, oko malog stola ili samo na stolicama u jednom redu, ili su se barem pomaljale glave iz sobe. Muškarci su sedeli razmaknutih nogu i stopala opruženih kroz šipke ograde čitajući novine koje su sezale bezmalo do poda, ili su igrali karte, čuteći kako se činilo, ženama su krila bila puna ručnog rada i samo bi pokatkad letimičnim pogledom udostojile svoju okolinu ili ulicu, a neka plava, mršava žena na susednom balkonu neprekidno je zevala i pri tome prevrtala očima i uvek dizala prema ustima komad rublja koji je upravo krpila, deca su uspevala da se jure čak i na najmanjim balkonima, što je roditelje zamaralo. U mnogim sobama su bili navijeni gramofoni iz kojih se čulo pevanje ili orkestarska muzika, niko nije naročito mario za tu muziku, samo što bi otac porodice pokatkad dao mig, pa bi neko požurio u sobu da stavi novu ploču. Na nekim prozorima su se videli potpuno nepomični ljubavni parovi, na jednom prozoru preko puta Karla stajao je uspravno takav par, mladić je bio obgrlio devojkicu i rukom joj stiskao grudi.

„Poznaješ li nekog od ovih ljudi pored nas?” upita Karl Robinsona, koji je sad takođe bio ustao i, pošto mu je bilo hladno, uvio se, pored krevetskog ćebeta, još i u Bruneldin pokrivač.

„Gotovo nikoga, upravo to i jeste ono što ne valja u mom položaju”, reče Robinson i privuče Karla sebi da bi mu šapnuo u uho, „inače se trenutno ne bih baš mogao požaliti. Brunelda je zbog Delamarša rasprodala sav svoj imetak i preselila se sa svim svojim stvarima ovamo u ovaj stan u predgrađu da bi mu se mogla potpuno posvetiti i da je niko ne bi uznemiravao, a to je, uostalom, bila i Delamaršova želja.”

„A poslugu je otpustila?” upita Karl.

„Tačno”, reče Robinson. „Gde bi se ovde i smestila posluga? Te sluge su veoma zahtevna gospoda. Jednom je Delamarš jednog od takvih slugu kod Brunelde šamarima jednostavno isterao iz sobe, pucali su šamari jedan za drugim sve dok se nije obreo napolju. Naravno, ostale sluge su se udružile s njim i digle galamu pred vratima, onda je Delamarš izišao (ja onda nisam bio sluga nego kućni prijatelj, ali sam ipak bio zajedno s poslugom) i upitao: 'Šta hoćete?' Najstariji sluga, izvesni Isidor, rekao je na to: 'Nemamo s vama šta da razgovaramo, naša gazdarica je milostiva gospođa.' Kao što verovatno primećuješ, veoma su poštovali Bruneldu. Ali onda Brunelda, ne obazirući se na njih, dotrča do Delamarša, još nije bila tako teška kao sad, pred svima ga zagrlila, poljubi i nazvala ga 'najdraži Delamarš'. 'I rasteraj već jednom te

majmune', rekla je na kraju. Majmuni - to se odnosilo na poslugu, i zamisli samo kakva su lica napravili. Onda je Brunelda privukla Delamaršovu ruku do svog novčanika, koji je nosila o pojasu. Delamarš je posegao u njega i počeo, dakle, da isplaćuje poslugu. Brunelda je u tom isplaćivanju učestvovala samo utoliko što je stajala tu s otvorenim novčanikom o pojasu. Delamarš je često morao da poseže u njega, jer je delio novac ne brojeći i ne proveravajući koliko traže. Najzad reče: 'Pošto, dakle, nećete sa mnom da govorite, to vam u ime Brunelde kažem samo ovo: pakujte se, i to smesta.' Tako su bili otpušteni, posle je bilo još nekoliko parnica, Delamarš je čak morao jednom i na sud da ide, ali o tome ne znam ništa tačno. Samo je Delamarš, čim je otpustio poslugu, rekao Bruneldi: 'Dakle, sad nemaš više nikakve posluge?' Ona je rekla: 'Pa tu je Robinson.' Na to je Delamarš rekao, i još me pri tome lupnuo po plećima: 'Dobro, dakle, ti ćeš nam biti sluga.' A Brunelda me je potapšala po obrazu. Kad ti se pruži prilika, pusti je da i tebe jednom potapše po obrazu. Iznenadićeš se kako je to lepo."

„Postao si, znači, Delamaršov sluga?” zaključio Karl.

Osetivši sažaljenje u tom pitanju, Robinson reče: „Ja sam sluga, ali to primećuje samo mali broj ljudi. Vidiš, ni ti sam nisi to znao mada si već neko vreme kod nas. Pa video si valjda kako sam noćas bio obučen kod vas u hotelu. Imao sam sve najfinije od najfinijeg, a idu li sluge tako odevene? Samo je stvar u tome što ne smem često da odlazim, moram uvek da budem pri ruci, u domaćinstvu uvek ima ponešto da se uradi. Jedan čovek je naprosto premalo za taj posao. Kao što si možda primetio, imamo vrlo mnogo stvari što stoje po sobi; poneli smo sve što prilikom velike selidbe nismo mogli da rasprodamo. Naravno, mogli smo da ispoklanjamo, ali Brunelda ništa ne poklanja. Pomisli samo koliki je to posao bio, sve te stvari izneti uz stepenice.”

„Zar si sve ti izneo gore, Robinsone?” uzviknu Karl.

„Ko bi inače” reče Robinson. „Bio je to još jedan pomoćni radnik, neka lenja mrcina, ali veći deo posla sam morao sam da obavim. Brunelda je stajala dole kod kola, Delamarš je gore određivao gde će koja stvar da dođe, a ja sam neprekidno trčao gore-dole. Dva dana je trajalo, veoma dugo, zar ne? Ali, ti i ne znaš koliko stvari ima u sobi, svi ormari su puni, a iza ormara je sve nabijeno čak do tavanice. Da su uzeli nekoliko ljudi za prenos, sve bi brzo bilo gotovo, ali Brunelda nije to htela da poveri nikom drugom osim meni. Sve je to bilo veoma lepo, ali sam ja upropastio zdravlje za ceo život, a šta sam inače imao osim zdravlja! Kad se samo malo napregnem, probada me ovde i ovde i ovde. Misliš li da bi me oni dečaci u hotelu, oni žutokljunci - a

šta su inače nego to - ikad pobedili da sam bio zdrav? Ali ma šta da mi fali, Delamaršu i Bruneldi ne govorim ni reči, radiću dokle god budem mogao, a kad više ne budem mogao, onda ću leći i umreti, i tek tada će, ali prekasno, videti da sam bio bolestan, ali da sam ipak radio i nisam prestajao da radim i da sam se u njihovoj službi naradio do smrti. Ah, Rosmane...”, reče naposletku i obrisa oči rukavom Karlove košulje. Posle jednog trenutka reče: „A zar ti nije hladno, stojiš tako u košulji?”

„Ma hajde, Robinsone”, reče Karl, „neprestano cmizdriš. Ne verujem da si tako bolestan. Izgledaš potpuno zdrav, ali pošto neprestano ležiš na balkonu, izmišljaš svašta. Možda ponekad imaš probade u grudima, to imam i ja, to ima svako. Kad bi svi ljudi tako plakali za svaku sitnicu kao ti, morali bi plakati svi na ovim balkonima.”

„Znam ja to bolje”, reče Robinson i obrisa oči krajem svog ćebeta. „Onaj student što stanuje pored nas, kod stanodavke koja je kuvala za nas, rekao mi je onomad kad sam vraćao posuđe: 'Slušajte, Robinsone, da niste bolesni?' Zabranjeno mi je da razgovaram s ljudima, pa sam samo spustio posuđe i okrenuo se da idem. Onda mi on priđe i reče: 'Slušajte, čoveče, ne terajte stvari do kraja, bolesni ste.' 'Pa šta bi, molim, onda trebalo da radim?' upitao sam. 'To je vaša stvar', rekao je on i okrenuo se. Drugi, tamo za stolom, smejali su se, svuda ovde imamo neprijatelje, i tako ja naprosto odoh.”

„Znači, veruješ ljudima koji te smatraju budalom, a ne veruješ ljudima koji ti misle dobro.”

„Pa valjda moram ja da znam kako mi je”, prasnu Robinson, ali odmah zatim poče ponovo da plače.

„Pa ti baš ne znaš šta s tobom nije u redu, treba da potražiš neki pristojan posao umesto što izigravaš Delamaršovog slugu. Jer, koliko mogu da ocenim po tvojim pričama i onome što sam lično video, ovo uopšte nije nikakva služba nego ropstvo. To ne može nijedan čovek da izdrži, to ti verujem. Ali ti misliš da ne možeš da ostaviš Delamarša zato što si mu prijatelj. To je pogrešno; ako on ne uviđa kakav bedan život vodiš, onda prema njemu nemaš više nikakvih obaveza.”

„Dakle, Rosmane, ti stvarno misliš da bih se oporavio kad bih prestao ovde da služim?”

„Sigurno”, reče Karl.

„Sigurno?” ponovi Robinson.

„Sasvim sigurno”, reče Karl smešeci se.

„Pa onda bih mogao odmah da počnem da se oporavljam”, reče Robinson i pogleda Karla.

„A kako?” upita Karl.

„Pa tako što ti treba da preuzmeš moj posao”, odgovori Robinson.

„Ko li ti to reče?” upita Karl.

„To je stari plan. O tome se govorilo već nekoliko dana. Počelo je time što me je Brunelda izgrdila da ne održavam stan dovoljno čistim. Naravno, obećao sam da ću odmah sve dovesti u red. Ali to ti je veoma teško. U ovakvom stanju, recimo, ne mogu posvuda da gmižem da bih obrisao prašinu, čovek ne može da se kreće ni usred sobe, a nekmoli tamo između nameštaja i namirnica. I ako čovek hoće sve dobro da očisti, onda mora da pomera i nameštaj. A zar ja to sam treba da radim? Osim toga, sve bi moralo sasvim tiho da se radi, jer se ipak ne sme uznemiravati Brunelda, koja jedva da nekad napušta sobu. Tako sam, doduše, obećao da ću sve očistiti, ali zapravo nisam očistio. Kad je Brunelda to primetila, rekla je Delamaršu da tako dalje ne ide i da se mora uzeti još neka pomoćna snaga. 'Ja neću, Delamarše', rekla je, 'da mi jednom prebacuješ da nisam dobro vodila domaćinstvo. Sama ne mogu da se naprežem, to valjda uviđaš, a Robinson nije dovoljan; u početku je bio tako svež i o svemu se brinuo, a sad je većito umoran i većinom sedi u nekom uglu. Ali soba s toliko stvari kao što je naša ne održava se u redu sama od sebe.' Posle toga je Delamarš razmislio šta bi se tu dalo učiniti, jer se, dabome, u ovakvo jedno domaćinstvo ne može primiti tek makar koja osoba, čak ni na probu, jer sa svih strana vrebaju na nas. A pošto sam ti dobar prijatelj i pošto sam čuo od Renela koliko moraš da se mučiš u hotelu, to sam predložio tebe. Delamarš se odmah složio, mada si se onda prema njemu onako drsko ponašao, i meni je, dabome, bilo vrlo drago što mogu da ti budem tako koristan. Ovo je mesto, naime, kao stvoreno za tebe, ti si mlad, jak i spretn, dok ja ništa više ne vredim. Moram samo da ti kažem da nikako nisi već primljen; ako se ne dopadneš Bruneldi, nećeš nam biti upotrebljiv. Dakle, upni se samo da joj se dopadneš, ja ću se već pobrinuti za ostalo.”

„A šta ćeš ti da radiš kad ja ovde budem sluga?” upita Karl; osetio se opuštenijim, bio ga je prošao prvi strah izazvan Robinsonovim saopštenjem. Delamarš, dakle, nije s njim naumio ništa rđavije nego da ga načini slugom - da je imao rđavijih namera, brbljivi Robinson bi ih sigurno odao - a ako je tako, onda se Karl uzdao da će još iste večeri uspeti da se oprost od njih. Niko ne može biti prinuđen da prihvati neko radno mesto. I dok su Karla ranije obuzimale brige da li će posle otpuštanja iz hotela naći neko pogodno i po mogućstvu ne lošije mesto, i to dovoljno brzo da ne mora da gladije, sad

mu je, u poređenju sa službom koja mu je ovde bila namenjena i koja mu je bila odvratna, svako drugo mesto izgledalo dovoljno dobro, pa mu je čak bila milija i beda nezaposlenosti nego ovakva služba. Ali nije ni pokušavao da to objasni Robinsonu, naročito zato što je Robinson, zbog nade da će ga Karl rasteretiti, bio nesposoban za svako rasuđivanje.

„Ja ću ti dakle”, reče Robinson, prateći svoje reči ležernim pokretima ruku - laktove je bio oslonio na balkonsku ogradu - „najpre sve objasniti i pokazati zalihe. Obrazovan si i sigurno imaš lep rukopis, mogao bi, znači, odmah da popíšeš sve stvari kojima ovde raspoložemo. Brunelda to već odavno želi. Ako sutra pre podne bude lepo vreme, zamolićemo Bruneldu da sedne na balkon, a mi ćemo, za to vreme, moći mirno da radimo u sobi i da je ne uznemiravamo. Jer na to, Rosmane, moraš pre svega da paziš. Samo ne uznemiravati Bruneldu. Ona sve čuje, verovatno kao pevačica ima tako osetljive uši. Na primer, kotrljaš burence s rakijom smešteno tamo iza ormara, nastaje buka, jer je ono teško, a i tamo svuda leže razne stvari, tako da se burence ne može odjednom otkotrljati. Brunelda leži, na primer, mirno na kanabetu i hvata muve, koje joj uopšte mnogo dosađuju. Ti veruješ, dakle, da ona nimalo ne mari za tebe, pa nastavljaš da kotrljaš burence. Ona još leži mirno. Ali u jednom trenutku, kad čak i ne očekuješ i kad stvarraš najmanju buku, ona ti se najednom uspravi, tresne obema rukama po kanabetu tako da ona nestane u oblaku prašine - otkako sam ovde nisam istresao kanabe, pa i ne mogu, neprestano leži na njemu - i strašno drekne, kao muškarac, i tako se satima dere. Susedi su joj zabranili da peva, ali joj niko ne može zabraniti da se dere, ona mora da se dere; uostalom, sad se to samo retko dešava, ja i Delamarš smo postali veoma obazrivi. A to joj je i mnogo škodilo. Jednom se onesvestila i morao sam - Delamarša upravo tada nije bilo - da dovedem studenta iz susedstva, koji ju je poprskao tečnošću iz neke velike boce, i pomoglo je, ali ta tečnost imala je neki nepodnošljiv zadah, koji se još oseća kad se nos prinese kanabetu. Student je sigurno naš neprijatelj, kao i svi ovde, i ti treba da se paziš svih i ne smeš ni s kim da se upuštaš.”

„E, Robinsone”, reče Karl, „pa to je teška služba. Za lepo mesto si me preporučio.”

„Ne beri brigu”, reče Robinson i odmahnu glavom zatvorenih očiju da bi otklonio sve moguće Karlove brige, „ovo mesto ima i prednosti koje ti nijedno drugo mesto ne može ponuditi. Stalno si u blizini dame kao što je Brunelda, ponekad spavaš s njom u istoj sobi, a već i to, kao što možeš da zamisliš, donosi sa sobom razne prijatnosti. Bićeš izdašno plaćan, tu je gomila novca; ja kao Delamaršov prijatelj nisam ništa dobijao, samo kad bih izlazio davala bi mi Brunelda ponešto, ali ti ćeš, naravno, biti plaćen kao svaki drugi

sluga. Ti i nisi ništa drugo. Ali je za tebe najvažnije da ću ti ja veoma olakšati službu. Naravno, u početku neću ništa raditi da bih se oporavio, ali čim se malo oporavim, možeš da računaš na mene. Opsluživanje same Brunelde zadržavam uglavnom za sebe, naime češljanje i oblačenje, ukoliko o tome ne brine Delamarš. Ti ćeš se pobrinuti samo za spremanje sobe, za nabavke i za teške kućne poslove.”

„Ne, Robinsone”, reče Karl, „ništa od svega toga me ne mami.”

„Ne pravi gluposti, Rosmane”, reče Robinson tik uz Karlovo lice, „nemoj da proigraš ovu lepu priliku. Pa gde ćeš odmah da nađeš mesto? Ko te poznaje? Koga poznaješ? Nas dvojica odraslih muškaraca, koji smo toliko proživeli i stekli veliko iskustvo, nedeljama smo lutali i nismo našli posao. Nije to lako, štaviše je očajno teško.”

Karl klimnu glavom i čudio se kako Robinson može i razborito da govori. Za njega ti saveti nisu, svakako, imali nikakvu važnost; on nije smeo ovde da ostane, u ovom velegradu će se nesumnjivo i za njega naći neko mestašće, po čitave noći, znao je, sve su gostionice prepune, potrebno je posluživanje gostiju, a u tome se već izvežbao, uključice se on brzo i neupadljivo u neki posao. Baš u onoj kući preko puta smeštena je u prizemlju mala gostionica, iz koje se razlegala bučna muzika. Glavni ulaz je bio zastrven samo velikom žutom zavesom, koja bi se ponekad, zahvaćena promajom, snažno zalepršala ka ulici. Inače je, dabome, na ulici postalo znatno mirnije. Većina balkona bila je zamračena, samo bi se u daljini tu i tamo videla pokoja usamljena svetlost, ali tek što biste je za trenutak uočili, ljudi bi tamo ustajali, i dok bi se žurno povlačili u stan, jedan čovek bi posegao prema svetiljci i, kao poslednji preostali na balkonu, posle kratkog pogleda na ulicu, utrnuo svetlost.

„Sad već počinje noć”, reče Karl u sebi, „i ostanem li ovde duže, postaću jedan od njih.” On se okrenu da bi razmaknuo zavesu na vratima stana. „Šta hoćeš?” reče Robinson i stade između Karla i zavese. „Hoću da odem”, reče Karl, „pusti me,пусти me!” „Nećeš valjda da ih uznemiravaš”, uzviknu Robinson, „šta ti pada na pamet!” I obuhvati Karla rukama oko vrata, obisnu se svom težinom o njega, obuhvati nogama Karlove noge i za tren oka ga svali na pod. Ali Karl je među liftbojima naučio pomalo da se bije, pa udari Robinsona pesnicom u donji deo brade, ali ne jako i veoma obazrivo. Ovaj zadade Karlu brzo i sasvim bezobzirno pun udarac kolenom u stomak, ali zatim, držeći se obema rukama za bradu, tako glasno zaurla da je sa susednog balkona neki čovek divlje pljesnuvši rukama doviknuo „tišina”. Karl je još nakratko ležao mirno da bi ga prošao bol koji mu je naneo Robinsonov udarac. Okrenuo je samo lice prema zavesi koja je mirno i teško visila ispred

očigledno mračne sobe. Izgledalo je kao da u sobi nema više nikog, možda je Delamarš izišao s Bruneldom, pa je Karl već imao potpunu slobodu. Robinson, koji se stvarno ponašao kao pas čuvar, bio je konačno odstranjen.

Tada iz daljine, sa ulice, u naletima odjeknuše zvuci doboša i truba. Pojedinačni pokliči mnoštva ljudi ubrzo su se slili u opštu viku. Karl okrenu glavu i vide kako balkoni ponovo oživljavaju. Polako se podizao, nije mogao potpuno da se uspravi i morao je punom težinom da se osloni o balkonsku ogradu. Dole, na pločniku, marširali su mladići krupnim koracima, s kapama u ispruženim i podignutim rukama, s licima okrenutim unazad. Kolovoz je još bio slobodan. Pojedini su na visokim motkama njihali lampione obavijene žućkastim dimom. Baš tada izbiše na svetlost dobošari i trubači u širokim redovima, i Karl se čudio koliko ih je, uto začu glasove iza sebe i snazi Delamarša kako podiže tešku zavesu, a zatim Bruneldu kako izlazi iz sobne tame, u crvenoj haljini, sa čipkanom maramom preko ramena, tamnom kapicom preko verovatno neočešljane i samo podignute kose, čiji su se pramenovi pomaljali tu i tamo. U ruci je držala malu raširenu lepezu, ali nije njome mahala nego ju je pritisnula uz sebe.

Karl se pomeri duž ograde u stranu da bi im napravio mesta. Sigurno ga neće niko prisiljavati da tu ostane, a ako bi Delamarš i hteo da pokuša, Brunelda bi ga na njegovu molbu odmah pustila. Ona čak nije mogla da ga podnese, njegove oči su je plašile. Ali, ipak je primetila kad je koraknuo prema vratima i rekla: „Kuda to, mališa?” Karl se ukipi pred strogim Delamaršovim pogledom, i Brunelda ga privuče sebi. „Zar nećeš da gledaš povorku?” reče ona i gurnu ga ispred sebe na ogradu. „Znaš li o čemu je reč?” začu Karl iza sebe i bezuspešno učini nehotičan pokret da se oslobodi njenog pritiska. Tužno je posmatrao ulicu kao da se tamo nalazi izvor njegove tuge.

Delamarš je najpre stajao prekrštenih ruku iza Brunelde, a onda je odjurio u sobu i doneo Bruneldi pozorišni dogled. Dole se, iza muzikanata, pojavio glavni deo povorke. Na ramenima gorostasnog čoveka sedeo je neki gospodin, od koga se sa ove visine nije videlo ništa drugo osim njegove čele koja se zagasito presijavala, i iznad koje je neprekidno držao visoko svoj cilindar otpozdravljajući. Svuda oko njega su očigledno nosili drvene table, koje su, posmatrane s balkona, izgledale potpuno bele; raspored je bio tako podešen da su se te plakate sa svih strana prosto naslanjale na gospodina, koji se visoko uzdizao usred njih. Pošto je sve bilo u pokretu, taj zid od plakata se neprestano rastavljao pa se zatim stalno iznova sastavljao. U širem krugu oko gospodina čitava širina ulice, premda je, koliko se u tami moglo oceniti, u nevelikoj dužini, bila zauzeta njegovim pristašama, koji su svi pljeskali i u neprekidnom pevanju verovatno razglašavali gospodinovo ime, sasvim kratko

ali nerazumljivo ime. Pojedinci, znalački raspoređeni u mnoštvu, imali su automobilske svetiljke s veoma jakom svetlošću, kojom su polako šarali gore-dole po zgradama na obema stranama ulice. Na Karlovoj visini svetlost nije više smetala, ali se na donjim balkonima videlo kako ljudi, preko kojih je prešla svetlost, najužurbanije prinose ruke očima.

Delamarš se, na Bruneldinu molbu, raspitivao kod ljudi na susednom balkonu šta ta predstava treba da znači. Karl je bio donekle radoznao da li će mu odgovoriti. I zaista, Delamarš je morao triput da pita, ali odgovor nije dobio. Opasno se već bio nagnuo preko ograde, Brunelda coknu petom o tle, besna na susede, Karl oseti njeno koleno. Najzad ipak dođe neki odgovor, ali se istovremeno s tog balkona, prepunog ljudi, začu glasan smeh. Na to Delamarš doviknu nešto, tako glasno da bi svi unaokolo morali začuđeno da oslušnu da u tom trenutku nije cela ulica bila ispunjena silnom bukom. U svakom slučaju, delovalo je, jer se smeh neprirodno brzo stišao.

„Sutra se bira sudija u našoj opštini, a ovaj što ga dole nose jedan je od kandidata”, reče Delamarš okrenuvši se ponovo potpuno mirno Bruneldi. „Ne!” uzviknu tada i milujućí potapša Bruneldu po leđima. „Stvarno, već uopšte ništa ne znamo šta se zbiva u svetu.”

„Delamarš”, reče Brunelda vraćajućí se na ponašanje suseda, „kako bih se rado preselila samo kad to ne bi bilo tako naporno. Ali, nažalost, ne smem da se u to upustim.” I duboko uzdišućí, uznemirena i rastrojena, poigravala se prstima po Karlovoj košulji, dok se on neprestano trudio da što neupadljivije odgurne te male, masne ručice, u čemu je lako i uspevao, jer Brunelda nije mislila na njega, bila je obuzeta sasvim drugim mislima.

Ali, i Karl je brzo zaboravio Bruneldu i trpeo je teret njene ruke na svojim plećima, jer su ga događaji na ulici bili potpuno obuzeli. Po naređenju grupice ljudi, koji su gestikulirajućí marširali ispred kandidata i čiji je razgovor morao biti od naročitog značaja, jer se videlo kako se sa svih strana ka njima naginju usredsređena lica, svi se neočekivano zaustaviše pred gostionicom. Jedan od tih merodavnih ljudi dade uzdignutom rukom neki znak, namenjen kako mnoštvu tako i kandidatu. Mnoštvo je začutalo i kandidat, koji je nekoliko puta pokušao da se uzdigne na ramenima svog nosača i nekoliko puta ponovo pao na svoje sedište, održa mali govor, mašući za to vreme brzinom vetra tamo-amo svojim cilindrom. To se sasvim jasno videlo, jer su za vreme njegovog govora sve automobilske svetiljke bile uperene na njega, tako da se nalazio usred svetle zvezde.

Sad se već primećivalo i interesovanje koje je događaj pobudio u čitavoj ulici. Na balkonima nakrcanim kandidatovim stranačkim pristašama ljudi su

se pridružili skandiranju njegovog imena i kao mašine pljeskali rukama ispruženim daleko preko rukohvata na ogradi. S drugih balkona, koji su čak bili u većini, zaori se snažno kontrapevanje, koje nije bilo jedinstveno, pošto se radilo o pristašama raznih kandidata. Ali zatim su se svi neprijatelji prisutnog kandidata objedinili u opšte zviždanje, pa su čak i mnogi gramofoni ponovo stavljeni u pokret. Između pojedinih balkona razbuktaše se političke prepirke, čija je ogorčenost bila pojačana noćnim časom. Muškarci su većinom bili u spavaćem rublju, samo ogrnuti kaputima, žene su bile uvijene u tamne, velike marame, deca, ostavši bez nadzora, penjala su se vratolomno po balkonskim ogradama i u sve većem broju izlazila iz soba u kojima su do tada spavala. Tu i tamo bi oni najzagriženiji bacili poneki neodređen predmet, koji bi katkad stizao do svog cilja, ali bi većinom padao dole na ulicu, gde bi često izazvao urlik gneva. Ako bi za vodeće ljude dole buka prevršila svaku meru, onda bi dobošari i trubači dobili nalog da stupe u dejstvo, i njihov trešteći, svom snagom izvedeni beskrajni signal zaglušio bi sve ljudske glasove do samih krovova kuća. I uvek bi naprečac prestajali - jedva čovek da poveruje - na šta bi za to očevidno uvežbana gomila na ulici zauralala pesmu svoje stranke u opštoj tišini koja je nastupila na trenutak - u svetlosti automobilskih svetiljki videla bi se širom otvorena usta svakog pojedinca - sve dok protivnici, koji su se u međuvremenu osvestili, ne bi sa svih balkona i prozora nadali viku deset puta jaču od prethodne, i time, posle njene kratke pobeđe, sasvim ućutkali onu stranku dole, barem se tako činilo na toj visini.

„Kako ti se dopada, mališa?” upita Brunelda vrteći se tamo-amo tik iza Karla da bi po mogućstvu sve videla kroz dogled. Karl odgovori samo potvrdnim pokretom glave. Uzgred je opazio kako Robinson revnosno daje Delamaršu razna obaveštenja, očigledno o Karlovom ponašanju, ali je izgledalo da Delamarš tome ne pridaje nikakav značaj, jer je levom rukom - desnom je bio obgrlio Bruneldu - neprestano pokušavao da odgurne Robinsona u stranu. „Ne bi li pogledao kroz dogled?” upita Brunelda i lupnu Karla po grudima da bi mu pokazala da se to na njega odnosi.

„Dovoljno vidim”, reče Karl.

„Probaj samo”, reče ona, „videćeš bolje.”

„Imam dobre oči”, odgovori Karl, „sve vidim.” Kad je približila dogled njegovim očima, nije to primio kao ljubaznost nego kao uznemiravanje, i zaista nije rekla ništa drugo do samo „gle, njega!”, melodično, ali preteći. I već je Karl imao dogled na očima, tako da sad stvarno nije ništa video.

„Ne vidim baš ništa”, reče on i htede da odgurne dogled, ali je ona čvrsto držala dogled, tako da nije mogao ni nazad ni u stranu da pomeri svoju glavu,

ugneždenu na njenim grudima.

„A sad vidiš”, reče ona, okrećući zavrtnaj na dogledu.

„Ne, još ništa ne vidim”, reče Karl i pomisli da je i protiv svoje volje doista rasteretio Robinsona, jer je sad on postao žrtva Bruneldine nepodnošljive ćudi.

„Pa kad ćeš već najzad da vidiš?” reče ona, okrećući i dalje zavrtnaj - sad je već celo Karlovo lice bilo uronjeno u njenom teškom dahu. „A sad?” upitala je.

„Ne, ne i ne!” povika Karl, uprkos tome što je sad zapravo mogao sve da razazna, mada prilično nejasno. Ali upravo se u tom trenutku Brunelda nešto bavila Delamaršom i držala je dogled ovlašno ispred Karlovog lica, a Karl je mogao da posmatra ulicu ispod dogleda, na šta ona nije obraćala neku naročitu pažnju. Kasnije nije više ni istrajavala na tome da sprovede svoju volju nego se sama koristila dogledom.

Iz gostionice dole bio je izišao konobar i, trčeći preko praga tamo-amo, primao porudžbine od vođa. Videlo se kako se isteže da bi obuhvatio pogledom unutrašnjost lokala i prizvao što je moguće više posluge. Za vreme tih priprema, očigledno namenjenih velikom čašćavanju, kandidat nije prestajao da govori. Gorostas koji ga je nosio i samo njega opsluživao okrenuo bi se malo posle svakih nekoliko rečenica da bi govor dospeo do svih delova mnoštva. Kandidat se većinom držao potpuno zgureno, pokušavajući da odsečnim pokretima jedne ruke i cilindrom u drugoj prida što više ubedljivosti svojim rečima. Ali, pokatkad bi, maltene u pravilnim razmacima, nešto prostrujalo kroz njega, podizao bi se raširenih ruku, ne bi se više obraćao jednoj grupi nego svima, govorio bi stanovnicima kuća sve do najviših spratova, iako je bilo potpuno jasno da ga već ni na najnižim spratovima niko više ne može da čuje, pa čak i da ga, kad bi to bilo moguće, niko ne bi ni hteo da sluša, jer je svaki prozor i svaki balkon bio zaposeo barem jedan govornik i vikao iz sveg glasa. U međuvremenu je nekoliko konobara iznelo iz gostionice pladanj velik poput bilijarskog stola i prepun blistavih punih čaša. Vođe su organizovale raspodelu, koja je usledila u vidu povorke ispred vrata gostionice. Uprkos tome što su stalno nalivali čaše na pladnju, to nije bilo dovoljno za gomilu, pa su se šankeri morali rasejati u dva reda levo i desno od poslužavnika i tako posluživati gomilu. Kandidat je, dabome, bio prekinuo govor i iskoristio predah da se okrepi. Njegov nosač nosio ga je lagano tamo-amo u jarkoj svetlosti i malo dalje od gomile, kuda ga je pratilo samo nekoliko njegovih najbližih pristaša i razgovaralo s njim.

„Gle samo mališana”, reče Brunelda, „od tolikog gledanja zaboravio je i gde se nalazi.” I iznenadivši Karla, okrenu mu obema rukama lice sebi, tako da mu je gledala u oči. Ali to je trajalo samo trenutak, jer je Karl odmah otresao njene ruke, pa je, besan što ga ni za časak ne ostavljaju na miru i, istovremeno, u želji da ode na ulicu i sve vidi izbliza, pokušavao svim silama da se oslobodi Bruneldinog pritiska, a zatim rekao:

„Molim vas, pustite me da odem.”

„Ostaćeš kod nas”, reče Delamarš, ne dižući pogled sa ulice i samo ispruživši ruku da bi sprečio Karla da ode.

„Pusti ga samo”, reče Brunelda i odgurnu Delamaršovu ruku, „ostaće on već.” I još jače pritisnu Karla uz ogradu, morao bi da se rve s njom da bi se oslobodio. A kad bi čak i uspeo u tome, šta bi time postigao! A evo od njega stajao je Delamarš, desno se sad postavio Robinson, bio je u pravom zatočeništvu.

„Budi srećan što te nisu izbacili”, reče Robinson i potapša Karla rukom koju je provukao ispod Bruneldine nadlaktice.

„Izbacili”, reče Delamarš. „Odbegli lopov se ne izbacuje nego se predaje policiji. I to se može dogoditi sutra ujutru ako se potpuno ne umiri.”

Od tog trenutka Karl više nije uživao u prizoru dole na ulici. Nagnuo se malo preko rukohvata ograde samo zato što je morao, pošto zbog Brunelde nije mogao da se uspravi. Obuzet sopstvenim brigama, rastrojeno je posmatrao ljude dole, koji su u grupama od po dvadesetak prilazili vratima gostionice, uzimali čaše, okretali se i podizali te čaše put kandidata, koji je sad bio zauzet sobom, dovikivali mu partijski pozdrav, praznili čaše i, svakako s treskom, ali sa ove visine nečujno, spuštali ih na pladanj da bi napravili mesta drugoj, od nestrpljenja bučnoj grupi. Kapela, koja je dotada svirala u gostionici, bila je izišla na ulicu, njeni veliki duvački instrumenti svetleli su se iz tamne gomile, ali se njena svirka gotovo sasvim gubila u opštoj halabuci. Ulica je sad bila prepuna sveta, barem na strani gde se nalazila gostionica. Odozgo, odakle je Karl jutros došao automobilom, slivao se nadole, odozdo, od mosta, trčao je nagore, pa čak ni ljudi po kućama nisu mogli doleteti iskušenju da se lično umešaju u taj događaj, na balkonima i prozorima su ostali gotovo samo još žene i deca, dok su muškarci navirali iz kućnih kapija. Sad su muzika i čaščavanje postigli svoj cilj, skup je bio dovoljno veliki, jedan organizator između dve automobilske svetiljke dade znak kapeli da prestane i snažno zazvižda, i videlo se kako se nosač s kandidatom, pošto je bio malo odlutao, žurno vraća prolazom koji su

prokrčile pristaše.

Čim je stigao do vrata krčme, kandidat otpoče svoj novi govor u krugu svetlosti od automobilskih svetiljki, koje su sad držali tesno oko njega. Ali sad je već sve bilo znatno teže nego ranije, nosač nije više imao nikakvu slobodu kretanja, stiska je bila suviše velika. Najbliže pristaše, koje su ranije svim mogućim sredstvima pokušavale da pojačaju dejstvo kandidatovog govora, sad su imale muke da ostanu u njegovoj blizini, dvadesetak njih se s najvećim naporom držalo nosača. Ali čak ni taj snažni čovek nije više mogao da učini nijedan korak po svojoj volji, uopšte nije više mogao ni da pomisli na to da određenim zaokretima, pogodnim istupanjem ili odstupanjem utiče na mnoštvo. Gomila se talasala bez plana, jedan čovek je nalegao na drugog, niko više nije pravo stajao, izgledalo je da je nova publika povećala broj protivnika, nosač se dugo držao blizu vrata gostionice, ali se sad, izgleda bez otpora, prepustio da ga potiskuju ulicom, kandidat je još govorio, ali nije više bilo sasvim jasno da li izlaže svoj program ili zove u pomoć; ako oči nisu varale, našao se i jedan protivkandidat, ili čak više njih, jer bi tu i tamo u iznenadnom blesku svetlosti iskrsnuo poneki čovek koga bi gomila podigla i koji bi bledega lica i stisnutih pesnica održao govor pozdravljen mnogoglasnim poklicima.

„Šta se to sad tamo dešava?” upita Karl, okrenuvši se bez daha i smeten svojim čuvarima.

„Kako sve to uzbuđuje mališu”, reče Brunelda Delamaršu i uhvati Karla za bradu da bi mu privukla glavu sebi. Ali, Karl to ne dopusti nego se, postavši sasvim bezobziran usled događaja na ulici, tako snažno otrgnu da Brunelda ne samo što ga je pustila nego je i ustuknula i potpuno ga oslobodila. „Sad si dosta gledao”, reče ona, očigledno ozlojeđena Karlovim ponašanjem, „ulazi u sobu, spremi krevet i pripremi sve za noć.” Ispružila je ruku prema sobi. A to je bio i put kojim je Karl već nekoliko časova hteo da pođe, nije se usprotivio nijednom reči. U tom trenutku se sa ulice začu velika lomljava stakla. Karl se nije mogao suzdržati, pa priskoči ogradi da bi još jednom bacio pogled dole. Protivnicima se posrećio jedan potez, možda presudan - automobilske svetiljke pristaša, koje su svojom snažnom svetlošću otkrivale čitavoj publici barem glavne događaje i time sve držale u izvesnim granicama, bile su sve do jedne i istovremeno razbijene, i kandidata i njegovog nosača obavila je sad nesigurna ulična svetlost, koja je, rasprostrvši se iznenada, delovala kao potpuna tama. Sad se čak ni približno nije moglo reći gde se nalazi kandidat, a varljivost tame postade još veća usled širokog, skladnog pevanja koje se zaori baš u tom trenutku, približavajući se odozdo, od mosta.

„Nisam li ti rekla šta sad da uradiš?” reče Brunelda. „I požuri, umorna sam”, dodade ona i ispruži ruke uvis tako da joj se grudi zaobliše izrazitije nego inače. Delamarš, koji ju je još držao obgrljenu, povuče je sa sobom u ugao balkona. Robinson pođe za njima da skloni ostatke svog jela koji su još tamo ležali.

Tu povoljnu priliku Karl je morao da iskoristi, sad nije bilo vreme da se gleda na ulicu, dole će se još dovoljno nagledati zbivanja, i to bolje nego odavde odozgo. U dva skoka je proleteo kroz crvenkasto osvetljenu sobu, ali su vrata bila zaključana i ključ izvučen iz brave. Sad ga je morao naći, ali ko bi u tom čitavom neredu našao jedan ključ, i to u kratkom, dragocenom vremenu kojim je Karl raspolagao! Sad bi zapravo već morao biti na stepenicama, morao bi trčati i trčati. A on je tražio ključ. Tražio ga je u svim fiokama na dohvatu ruke, preturao po stolu, gde je ležalo razbacano posuđe, servijete i neko započeto pletivo, privukla ga je jedna naslonjača zatrpana hrpom starih haljina, u kojima se ključ možda nalazio, ali se nikako nije mogao naći, i najzad se bacio na kanabe zaista neprijatnog zadaha da bi potražio ključ u svim uglovima i naborima. Onda je odustao od traženja i zastao nasred sobe. Sigurno je Brunelda privezala ključ za pojas, reče on u sebi, o njemu su visile tolike stvari, svako traganje je uzaludno.

I Karl dohvati naslepo dva noža i zari ih između krila vrata, jedan gore, drugi dole, da bi dobio dva međusobno udaljena oslonca za istavljanje. Tek što je povukao za noževe, sečiva se, naravno, raspoloviše. Drugo ništa nije ni htelo, utoliko će bolje držati oba čaporaka, koja je sad mogao znatno više da uvuče. I sad povuče svom silinom, široko rastavljenih ruku, široko raskrečenih nogu, stenjući i pri tome pomno posmatrajući vrata. Ne mogu ona večno odolevati. To je s radošću zaključio po sasvim čujnom popuštanju reze, i što sporije ide, tim bolje, brava se nikako nije smela odvaliti, inače bi mogli čuti na balkonu; naprotiv, brava se morala sasvim lagano rastaviti, i Karl je s najvećom pažnjom radio na tome sve više primičući oči bravi.

„Gle njega”, začu on uto Delamaršov glas. Sve troje je stajalo u sobi, zavesa iza njih bila je već navučena, Karl je, mora biti, prečuo njihov dolazak, čim ih ugleda, opusti ruke od noževa. Ali uopšte nije imao vremena da izgovori neku reč radi objašnjenja ili opravdanja, jer Delamarš navali na Karla u nastupu besa koji je daleko prevazilazio trenutnu situaciju, pri čemu razdrešen gajtan njegovog domaćeg ogrtača opisa veliku krivulju u vazduhu. Karl je u poslednjem trenutku izbegao napad; mogao je da izvuče noževe iz vrata i upotrebi ih za odbranu, ali nije to učinio nego je, pognuvši se i odskočivši, zgrabio široki okovratnik Delamaršovog ogrtača, povukao ga uvis, povukao ga zatim još više - kućni ogrtač je bio preveliki za Delamarša -

i tako srećno uspeo da uhvati za glavu Delamarša, koji je, odveć zatečen, isprva slepo mlatarao rukama i tek posle jednog trenutka, ali još ne s punim dejstvom, počeo da udara po leđima Karla, koji se, da bi zaštitio lice, bacio Delamaršu na prsa. Karl je podnosio udarce pesnicom iako se uvijao od bola i mada su udarci bivali sve jači, ali kako ih i ne bi podnosio - ta pred sobom je video pobedu. S rukama na Delamaršovoj glavi, s palcima tačno na njegovim očima, potiskivao ga je ispred sebe ka najgorem haosu nameštaja, uz to pokušavajući da vrhovima nogu zaplete gajtan ogrtača oko Delamaršovih nogu i da ga tako obori.

Ali, pošto je bio potpuno zauzet Delamaršom, tim pre što je osećao kako sve više raste njegov otpor i kako mu se to neprijateljsko telo sve žilavije opire, stvarno je bio zaboravio da nije sam s Delamaršom. Ali ga odmah podsetiše na to, jer mu odjednom otkazaše noge, koje je Robinson, bacivši se iza njega na pod, derući se, počeo da rastavlja. Dahćući, Karl pusti Delamarša, koji uzmaknu još za korak. Brunelda je svom svojom širinom, široko razmaknutih nogu i povijenih kolena, stajala nasred sobe i sjajnim očima posmatrala šta se događa. Duboko je disala, pratila pogledom i polagano ispružala pesnice kao da stvarno učestvuje u tuči. Delamarš je spustio kragu, sad je ponovo imao slobodan pogled, i sad naravno nije više bilo nikakve tuče nego samo kažnjavanja. On ščepa Karla spreda za košulju, gotovo ga podiže s poda i, od prezira ne gledajući ga uopšte, zavitla ga tako snažno na ormar, udaljen nekoliko koraka, da je Karl u prvom trenutku pomislio da oštri bolovi po leđima i glavi prouzrokovani udarcem o ormar potiču neposredno od Delamaršove ruke. „Huljo jedna!” čuo je još kako Delamarš glasno uzviknu u tami koja se navukla na njegove ustreptale oči. I u prvoj iscrpljenosti, skljojavši se pored ormara, još su mu u ušima slabašno odzvanjale reči „čekaj samo”.

Kad je došao svesti, oko njega je vladala potpuna tama, mogla je biti duboka noć, s balkona se ispod zavese probijala u sobu blaga mesečina. Čulo se mirno disanje tri spavača, daleko najglasnije poticalo je od Brunelde, šištala je u snu kao što je katkad činila kad govori; ali nije bilo lako odrediti u kojem se smeru koji spavač nalazi, čitava soba bila je puna šuma njihovog disanja. Tek pošto je malo ispitaio svoju okolinu, pomisli Karl i na sebe, i tada se strašno uplaši, jer mada je bio potpuno zgrčen i krut od bolova, ipak nije ni pomišljao na to da je mogao da pretrpi i neku tešku ozledu do krvi. Ali sad je osećao neki teret na glavi, a celo lice, vrat i grudi ispod košulje bili su vlažni kao od krvi. Morao je da iziđe na svetlost da tačno utvrdi u kakvom je stanju, možda su ga obogaljili, onda bi ga Delamarš svakako rado pustio, ali šta bi onda počeo, tada zaista ne bi više imao nikakvih izgleda. Setio se mladića u

kapiji s razjedenim noseom i za trenutak pokrio lice rukama.

Tada se nehotice okrenuo vratima i pipajući pošao prema njima četvoronoške. Ubrzo je vrhovima prstiju napipao jednu cipelu, a za njom, dalje, nečiju nogu. To je bio Robinson, ko bi inače i spavao u cipelama. Naredili su mu da legne popreko ispred vrata da bi sprečio Karla da ne pobjegne. Ali zar nisu znali u kakvom je stanju Karl. Zasad uopšte nije hteo da beži, hteo je samo da izađe na svetlost. Pošto, dakle, nije mogao da izađe na vrata, morao je na balkon.

Trpezni sto našao je na očevidno drugom mestu nego gde je bio sinoć, kanabe, kojem se Karl, dabome, veoma oprezno približio, bilo je, začudo, prazno, ali je zato u sredini sobe naleteo na visoko naslagane mada čvrsto sabijene haljine, pokrivače, zavese, jastuke i tepihe. Najpre je pomislio da je to samo neka mala gomila, slična onoj koju je sinoć zatekao na sofi i koja se možda srušila na pod, ali bauljajući dalje, na svoje iznenađenje, ustanovio je da se tu nalazi čitav tovar tih stvari, koje su verovatno za noć povađene iz ormara, u kojima su ih držali za dana. Obišao je, puzeći, oko te gomile i brzo je ustanovio da sve to sačinjava neku vrstu ležaja, na kojem su, kao što se uverio opreznim pipanjem, visoko gore počivali Delamarš i Brunelda.

Sad je, dakle, znao gde svi spavaju, pa je požurio da izađe na balkon. Bio je to sasvim drugi svet u kojem se sad, izvan zavese, brzo uspravio. U svežem noćnom vazduhu, pri punoj mesečini, prešao je nekoliko puta tamo-amo po balkonu. Pogledao je na ulicu, bila je potpuno mirna, iz gostionice je dopirala muzika, ali prigušeno, ispred vrata je neki čovek čistio pločnik, u ulici u kojoj se ranije, usled bučnog žamora, vikanje jednog kandidata nije moglo razlikovati od hiljade drugih glasova sad se razgovetno čulo kako metla grebe po pločniku.

Pomeranje stola na susednom balkonu privuče Karlovu pažnju, tamo je neko sedeo i učio. Bio je to mlad čovek sa zašiljenom bradicom, koji se stalno vrpeljio pri čitanju praćenom brzim pokretima usana. Sedeo je licem okrenutim Karlu za malim stolom pokrivenim knjigama, sijalicu je bio skinuo sa zida i uglavio između dve velike knjige, pa ga je njena svetlost potpuno obasjavala.

„Dobro veče”, reče Karl, pošto mu se učinilo da je mladić bacio pogled na njega.

Ali je to, mora biti, bila zabuna, jer ga mladić izgleda još nije ni opazio, stavio je ruku iznad očiju da ih zakloni od svetlosti i da vidi ko se to odjednom javlja, a zatim je, pošto još nije ništa video, visoko podigao sijalicu

da bi njome malo osvetlio i susedni balkon.

„Dobro veče”, reče i on onda, pogledavši za trenutak oštro preko puta, pa zatim dodade: „I šta sad?”

„Smetam vam?” upita Karl.

„Naravno, naravno”, reče mladić i vrati sijalicu na njeno predašnje mesto.

Tim rečima je nesumnjivo bio odbijen svaki daljnji razgovor, ali uprkos tome Karl nije napustio ugao balkona gde je bio najbliže mladiću. Nemo je posmatrao kako mladić čita svoju knjigu, okreće listove, tu i tamo otvara neku drugu knjigu, uzimajući je munjevitom brzinom, i često unosi beleške u neku svesku, prinoseći pri tome lice tik uz svesku.

Da li je ovaj mladić možda student? Izgledalo je baš kao da uči. Tako je otprilike i Karl - sad je to već bilo tako davno - sedeo kod kuće za stolom svojih roditelja i pisao svoje domaće zadatke, dok je otac čitao novine ili pregledao poslovne knjige i vodio korespondenciju za neko udruženje, a majka bila zauzeta šivenjem i visoko izvlačila konac iz tkanine. Da ne bi dosađivao ocu, Karl bi položio na sto samo svesku i pisaći pribor, dok bi potrebne knjige poslagao po stolicama desno i levo od sebe. Kako je tamo bilo mirno! Kako su retko strana lica dolazila u tu sobu! Još kao dete uvek je rado gledao kako bi majka uveče zaključavala vrata stana. Nije mogla ni slutiti da je sad Karl tako daleko doterao da pokušava da nožem razvali tuđa vrata.

I kakvu je svrhu imalo celo to njegovo školovanje! Sve je bio zaboravio, ako bi bilo potrebno da ovde nastavi školovanje, veoma bi mu teško palo. Setio se kako je jednom kod kuće mesec dana ležao bolestan - koliko ga je tada truda bilo koštalo da se ponovo snađe u prekinutom učenju. A sad već toliko dugo nije pročitao nijednu knjigu osim udžbenika engleske trgovačke korespondencije.

„Vi, mladiću”, iznenada začu Karl, „ne biste li mogli da stanete na neko drugo mesto? Strašno mi smeta kad tako zurite ovamo. Konačno, čovek može zahtevati u dva sata noću da ga puste da na miru radi na balkonu. Da li biste nešto hteli od mene?”

„Vi studirate?” upita Karl.

„Da, da”, reče mladić, koristeći taj za učenje izgubljeni trenutak da bi ponovo sredio svoje knjige.

„Onda neću da vam smetam”, reče Karl, „evo, već se vraćam u sobu. Laku noć.”

Čovek opet ne odvrati nego se, kao u nekoj nagloj odluci, pošto je smetnja bila uklonjena, ponovo posveti učenju i teško spusti glavu na desnu šaku.

Tada se Karl, tik ispred same zavese, priseti zašto je zapravo bio izišao - pa nije čak ni saznao kako stoji s njim. Šta li mu je samo to tako teško na glavi? Prinese ruku i začudi se, tu nije bilo nikakve krvave ozlede, kao što je strahovao u mraku sobe, bio je to još vlažan zavoj u vidu turbana. Sudeći po ostacima čipke koji su još visili tu i tamo, bio je otkinut s nekog starog komada Bruneldinog rublja i sigurno ga je Robinson na brzinu obavio oko Karlove glave. Samo je zaboravio da ga iscedi, pa se tako, dok je Karl bio u nesvesti, ona vodurina slila niz lice pod košulju i izazvala kod Karla onoliki strah.

„Vi ste svakako još tu?” upita čovek i pogleda žmirkajući.

„Sad stvarno idem”, reče Karl, „hteo sam ovde samo nešto da pogledam, u sobi je potpuno mračno.”

„A ko ste pa vi?” reče čovek, položi stilo u otvorenu knjigu pred sobom i priđe balkonskoj ogradi. „Kako se zovete? Kako ste došli kod tih ljudi? Jeste li već dugo ovde? Šta to hoćete da pogledate? Upalite tu vašu sijalicu da mogu da vas vidim.”

Karl učini tako, ali pre nego što je odgovorio, zavesu navuče bolje na vrata da se iznutra ne bi ništa primetilo. „Izvinite”, prošaputa zatim, „što tako tiho govorim. Ako me čuju ovi unutra, ponovo ću da upadnem u krkljanac.”

„Ponovo?” upita čovek.

„Da”, reče Karl, „sinoć sam već imao veliku svađu s njima. Mora da ovde imam neku strašnu čvorugu.” I opipa se po zatiljku.

„A kakva je to svađa bila?” upita čovek i, pošto Karl nije odmah odgovorio, dodade: „Meni možete spokojno da poverite sve što vam leži na srcu protiv te gospode. Ja ih, naime, mrzim sve troje, a naročito vašu madam. Uostalom, čudim se da vas već nisu napumpali protiv mene. Ja se zovem Jozef Mendel i student sam.”

„Da”, reče Karl, „pričali su mi već o vama, ali ništa loše. Vi ste već jednom lečili gospođu Bruneldu, zar ne?”

„Tako je”, reče student i nasmeja se. „Da li se kanabe još oseća na to?”

„Svakako”, reče Karl.

„E, to mi je drago”, reče student i prođe rukom kroz kosu. „A zašto vam prave čvoruge?”

„Posvađali smo se”, reče Karl, razmišljajući kako bi to objasnio studentu. Ali onda se prekide i reče: „Da vam ne smetam?”

„Kao prvo”, reče student, „već ste me poremetili, a ja sam, nažalost, tako nervozan da mi treba prilično vremena da se ponovo staložim. Otkako ste počeli da se šetkate po balkonu, nisam ni korak napredovao u učenju. A kao drugo, u tri sata uvek pravim pauzu. Dakle, samo vi mirno pričajte. A i zanima me.”

„Sasvim je prosto”, reče Karl. „Delamarš hoće da budem sluga kod njega. Ali ja neću. Najviše bih voleo da sam još sinoć odmah otišao. Nije hteo da me pusti, zaključao je vrata, ja sam hteo da ih razvalim, i onda je nastala tuča. Nesrećan sam što sam još ovde.”

„Pa imate li neko drugo mesto?” upita student.

„Nemam”, reče Karl, „ali mi do toga uopšte nije ni stalo, samo kad bih otišao oдавde.”

„Čujte samo”, reče student, „nije vam stalo do toga?” I obojica počutaše trenutak.

„A zašto nećete da ostanete kod kod tih ljudi?” zatim upita student.

„Delamarš je rđav čovek”, reče Karl, „poznajem ga još od ranije. Jednom sam ceo dan pešačio s njim i bio sam srećan kad nisam više bio s njim. A sad treba da postanem njegov sluga.”

„Kad bi sve sluge prilikom izbora svojih gospodara bile tako probirljivi poput vas”, reče student i kao da se osmehnuo. „Vidite, ja sam preko dana prodavac, prodavac najniže vrste, pre bi se moglo reći momak za trčkaranje, u Montlijevoj robnoj kući. Taj Montli je nesumnjivo nitkov, ali me to uopšte ne uzbuđuje, besan sam samo što me bedno plaćaju. Uzmite, dakle, mene kao primer.”

„Kako?” reče Karl, „preko dana ste prodavac, a noću učite?”

„Da”, reče student, „drukčije ne ide. Pokušao sam već sve moguće, ali je ovakav način života još najbolji. Pre neku godinu bio sam student, i danju i noću, znate, samo što pri tome zamalo nisam umro od gladi, spavao sam u nekoj prljavoj staroj jazbini i nisam se usuđivao da se u tadašnjem odelu pojavim u predavaonicama. Ali to je prošlo.”

„Ali kad onda spavate?” upita Karl i zadivljeno pogleda studenta.

„Da, spavanje!” reče student. „Spavaću kad budem završio studije. Zasad pijem crnu kafu.” I on se okrenu, izvuče ispod svog studijskog stola veliku

bocu, nasu iz nje crnu kafu u šoljicu i sruči je u sebe kao kad se guta neki lek da bi se što je moguće manje osetio njegov ukus.

„Fina je to stvar, crna kafa”, reče student. „Šteta što ste tako daleko pa ne mogu da vam dodam malo.”

„Meni ne godi crna kafa”, reče Karl.

„Ni meni”, reče student i nasmeja se. „Ali šta da počnem bez nje. Bez crne kafe me Montli ne bi držao ni trenutak. Uvek kažem Montli, mada on, naravno, nema ni pojma da ja postojim na svetu. Pravo govoreći, ne znam kako bih se ponašao u prodavnici da tamo nemam uvek ispod tezge pripremljenu bocu veliku kao ova, jer se još nisam usudio da prestanem da pijem kafu, ali verujte mi, brzo bih legao ispod tezge i zaspao. Nažalost, oni to naslućuju, tamo me zovu 'Crna kafa', što je nedotupavan vic i sigurno mi je već štetio u napredovanju.”

„A kad ćete završiti studije?” upita Karl.

„Sporo ide”, reče student pognuvši glavu. Napustio je balkonsku ogradu i ponovo seo za sto; zatim, oslonivši se laktovima o otvorenu knjigu i prošavši prstima kroz kosu, reče: „Može potrajati još godinu-dve dana.”

„I ja sam hteo da studiram”, reče Karl kao da mu ta okolnost daje pravo na još veće poverenje nego što mu je već ukazao student, koji je sad bio začutao.

„Tako”, reče student, i nije bilo baš jasno da li već ponovo čita svoju knjigu ili samo rasejano pilji u nju, „budite srećni što ste se okanili studija. Ja lično zapravo već godinama studiram samo iz doslednosti. Od toga nemam mnogo zadovoljstva, a izgleda za budućnost još manje. A kakve bih izgleda i hteo da imam! Amerika je puna nadrilekara.”

„Ja sam hteo da budem inženjer”, žurno reče Karl studentu, koji je izgledao već sasvim odsutan.

„I sad treba da budete sluga kod ovih ljudi”, reče student podigavši pogled na časak, „i to vas naravno boli.”

Ovaj studentov zaključak je, doduše, bio pogrešan, ali je možda mogao da bude od koristi Karlu u odnosima sa studentom. Stoga on upita: „Ne bih li i ja mogao da dobijem neko mesto u robnoj kući?”

Ovo pitanje potpuno otrže studenta od njegove knjige; uopšte mu nije padalo na pamet da bi mogao da bude od pomoći Karlu u traženju posla. „Pokušajte”, reče on, „ili, bolje, nemojte pokušavati. To što sam dobio mesto

kod Montlija bio je moj najveći uspeh u životu. Kad bih imao da biram između studija i tog mesta, naravno da bih izabrao mesto. Moji napori su usmereni samo na to da ne zapadnem u situaciju da moram neminovno da biram.

„Zar je tako teško dobiti tamo neko mesto?“, reče Karl više za sebe.

„Pa šta mislite!“ reče student. „Ovde je lakše postati opštinski sudija nego vratar kod Montlija.“

Karl je ćutao. Ovaj student, ipak toliko iskusniji od njega, koji je, iz nekih Karlu još nepoznatih razloga, mrzeo Delamarša, ali koji, s druge strane, sigurno nije želeo Karlu nikakvo zlo, nije nijednom reči hrabrio Karla da ostavi Delamarša. A pri tome još čak nije ni znao kakva opasnost preti Karlu od policije, od koje je Karl samo kod Delamarša bio donekle zaštićen.

„Valjda ste videli sinoć onu manifestaciju dole? Zar ne? Ko ne poznaje prilike mogao bi još i pomisliti da taj kandidat, zove se Lobter, ipak ima nekih izgleda, ili da barem dolazi u obzir, zar ne?“

„Ja se nimalo ne razumem u politiku“, reče Karl.

„To je mana“, reče student. „A ipak imate valjda oči i uši. Taj čovek je nesumnjivo imao prijatelje i neprijatelje, to vam ipak nije moglo promaknuti. I sad pomislite, taj čovek, prema mom mišljenju, nema ni najmanje izgleda da bude izabran. Ja slučajno znam sve o njemu, tu kod nas stanuje neko ko ga poznaje. On nije nesposoban čovek, i po svojim političkim pogledima i mojoj političkoj prošlosti bio bi baš pogodan sudija za ovu opštinu. Ali niko i ne pomišlja da bi on mogao biti izabran, sigurno će veličanstveno propasti kao što se samo može propasti, utrošiće na izbornu kampanju svojih nekoliko dolara, i to će biti sve.“

Karl i student su se trenutak nemo gledali. Student klimnu glavom, smešeći se, i pritisnu rukom umorne oči.

„Zar još nećete da idete da spavate?“ upita on zatim. „A i ja moram ponovo da učim. Pogledajte koliko još treba da pređem.“ I brzo prelista polovinu knjige da bi Karl dobio predstavu o tome koliki ga još rad čeka.

„E, onda laku noć“, reče Karl i nakloni se.

„Pa dođite jednom preko do nas“, reče student, koji je već ponovo sedeo za svojim stolom, „naravno, samo ako vam godi. Ovde ćete uvek naći veliko društvo. Od devet do deset uveče imam vremena i za vas.“

„Savetujete mi, dakle, da ostanem kod Delamarša“, upita Karl.

„Bezuslovno”, reče student i već nagnu glavu nad svoje knjige. Činilo se kao da nije on izgovorio tu reč; odzvanjala je još u Karlovim ušima kao da ju je izgovorio neki glas dublji od studentovog. Polako je otišao do zavese, bacio pogled na studenta, koji je, usred dubokog mraka, sedeo sad sasvim nepokretno u svom svetlosnom krugu, i ušunjao se u sobu. Dočekalo ga je udruženo disanje tri spavača. Potražio je duž zida kanabe, i kad ga je našao, opružio se mirno po njemu kao da je to njegov uobičajeni ležaj. Pošto mu je student, koji je dobro poznao Delamarša i ovdašnje prilike, a osim toga bio i obrazovan čovek, savetovao da ostane tu, to zasad nije više bio ni u kakvoj nedoumici. Nije imao onako visoke ciljeve kao student, ko zna da li bi čak i kod kuće uspeo da završi studije, a kad je to i kod kuće jedva izgledalo moguće, niko ne bi mogao da iziskuje da to postigne ovde, u stranoj zemlji. Ali izgledi da nađe neko mesto gde bi mogao nešto postići i gde bi svojim radom stekao priznanje bili su svakako veći ako se zasad primi da posluhuje kod Delamarša i u toj bezbednosti sačeka povoljnu priliku. Izgledalo je da se u toj ulici nalaze mnogi biro i srednjeg i nižeg ranga, koji možda ne bi bili posebno probirljivi u izboru osoblja u slučaju potrebe. On bi rado, ako tako mora da bude, bio poslužitelj u nekoj prodavnici, ali, konačno, nije bilo ni najmanje isključeno da ga prime i za čisto kancelarijski posao i da jednog dana kao činovnik sedi za svojim pisaćim stolom i da poneki trenutak bezbrižno pogleda kroz prozor kao onaj činovnik što ga je jutros video kad je prolazio kroz dvorište. Kad je zatvorio oči, pala mu je na pamet umirujuća misao da je još mlad i da će ga Delamarš jednog dana ipak pustiti; ovo domaćinstvo zaista nije izgledalo kao da je sačinjeno za večnost. Ali kad Karl bude jednom dobio takvo mesto u nekom birou, neće se baviti ničim drugim nego svojim poslom i neće se raspinjati kao student. Ako bude potrebno, radiće za biro i noću, što će se u početku ionako tražiti od njega, s obzirom na njegovu neznatnu trgovačku pripremljenost. Misliće samo na interese preduzeća kojem služi i prihvataće da radi sve poslove, čak i one koje bi ostali činovnici odbili kao nedostojne. U glavi su mu iskrsavali dobri naumi kao da pred kanabetom stoji njegov budući šef i čita ih s njegovog lica.

S takvim mislima Karl je zaspao i samo mu je u prvom polusnu smetalo snažno uzdisanje Brunelde, koja se, verovatno mučena teškim snovima, prevrtala na svom ležaju.

[„Diže se! Na noge!” povikao je Robinson...]

„Diži se! Na noge”, povikao je Robinson tek što je Karl ujutru otvorio oči. Zavesa na vratima još nije bila razmaknuta, ali se po ravnomernoj sunčevoj svetlosti koja je prodirala kroz pukotine opažalo da je pre podne već odmaklo. Robinson je užurbano trčkarao, dobacujući zabrinute poglede, čas je nosio peškir, čas vedro s vodom, čas delove rublja i odeće, i uvek je prolazeći pored Karla pokušavao da ga klimanjem glave podstakne da ustane i da mu, dižući visoko ono što je tog trenutka držao u ruci, stavi do znanja kako danas poslednji put dirinči za Karla, koji, dabome, nije mogao već prvog jutra da shvati sve o pojedinostima službe.

Ali, Karl je ubrzo video koga to Robinson zapravo služi. U prostoru odvojenom pomoću dva ormara od ostalog dela sobe, koji Karl do tada još nije bio video, odvijalo se neko veliko kupanje. Iznad ormara se videla Bruneldina glava, pomaljao se goli vrat - kosa joj je baš bila prebačena preko lica - i deo potiljka, a pokatkad bi iskrsnula uzdignuta Delamaršova ruka sa sunderom kojim je prao i trljao Bruneldu i iz kojeg je prskalo na sve strane. Čule su se kratke Delamaršove zapovesti upućene Robinsonu, koji nije dodavao stvari kroz sada zaprečeni ulaz u taj prostor nego je bio upućen na mali otvor između ormara i španskog zida, pri čemu je još, kad god bi nešto dodao, morao veoma da ispruži ruku i okrene lice na drugu stranu. „Peškir! Peškir”, povika Delamarš. I tek što se Robinson, koji je baš tada tražio nešto drugo ispod stola, trgao od tog naređenja i izvukao glavu ispod stola, kad se već ponovo začu: „Pa gde je ta voda, dovraga!” i iznad ormara se pomoli visoko uzdignuto, besno Delamaršovo lice. Sve što se inače, prema Karlovom mišljenju, samo jednom upotrebljavalo prilikom kupanja i oblačenja, tražilo se i donosilo se ovde više puta i u svakom mogućem redosledu. Na maloj električnoj peći je stalno stajala kanta s vodom za zagrevanje, i Robinson je taj priličan teret neprestano iznova, između razmaknutih nogu, nosio do mesta kupanja. Pri obilju njegovog posla bilo je razumljivo što se nije uvek tačno pridržavao naređenja, pa je jednom, kad je ponovo zatražen peškir, jednostavno uzeo neku košulju s prostranog ležaja u sredini sobe i sklupčanu je prebacio preko ormara.

Ali je i Delamarš imao težak posao i možda je samo zbog toga bio tako razdražen na Robinsona - u svojoj razdraženosti je naprosto previđao Karla - jer ni sam on nije mogao da ugodi Bruneldi. „Ah”, vrisnula je ona tako da se trgnuo čak i inače nezainteresovani Karl. „Nanosiš mi bol! Odlazi! Bolje sama da se okupam nego da se ovako patim. Sad već ne mogu ni ruku da dignem. Zlo mi je od toga koliko me pritiskaš. Mora biti da imam same modrice po leđima. Naravno, ti to nećeš da kažeš. Čekaj samo, pokazaću Robinsonu ili našem mališi, pa neka vide. Ne, neću da pokazujem, ali samo budi malo nežniji. Imaj malo obzira, Delamarš; ali mogu ja to svakog jutra da ponavljam, ti nemaš i nemaš nikakvog obzira. Robinsone!” viknu tada neočekivano, mahnuvši čipkanim gaćicama iznad svoje glave. „Dolazi da mi pomogneš, vidiš koliko patim, a ovaj Delamarš to mučenje naziva kupanjem! Robinsone, Robinsone, gde si, zar ni ti nemaš srca?” Karl ćutke dade Robinsonu znak prstom da ipak ode tamo, ali Robinson poniknutog pogleda samo nadmoćno odmahnu glavom – zna on već šta treba. „Šta ti pada na pamet?” reče Robinson prignuvši se Karlovom uhu. „Ne misli ona tako. Samo sam jedan jedini put otišao tamo i nikad više. Tada su me oboje zgrabili i zagnjurili u vodu da se zamalo nisam udavio. I Brunelda mi je danima prebacivala da sam bestidan i stalno govorila: 'E, već dugo nisi bio kod mene u kupatilu', ili: 'A kad ćeš opet da dođeš u kupatilo da me vidiš?' Prestala je tek kad sam joj to nekoliko puta izmolio na kolenima. Nikad to neću zaboraviti.” I dok je Robinson pričao, Brunelda je neprestano vikala: „Robinsone, Robinsone! Gde li je samo taj Robinson?”

Ali uprkos tome što joj niko nije priskočio u pomoć i što nije čak dobila ni odgovor - Robinson je bio seo pored Karla i obojica su ćutke posmatrali ormar iznad kojeg su se povremeno pomaljale glave Brunelde ili Delamarša - Brunelda ipak nije prestajala da se glasno žali na Delamarša. „Ali, Delamarš”, uzviknula je, „sad opet uopšte ne osećam da me pereš. Gde ti je taj sunder, ama pritisni samo! Kad bih samo mogla da se sagnem, kad bih samo mogla da se pokrenem! Pokazala bih ti već ja kako se pere. Gde li su oni moji devojački dani, kada sam tamo na imanju roditelja svakog jutra plivala u Koloradu, i bila gipkija od svih svojih drugarica. A sad! Kad li ćeš uopšte naučiti da me kupaš, Delamarš, mašeš tim sunderom, naprežeš se, a ja ništa ne osećam. Kad sam kazala da ne treba toliko da pritiskaš da me odereš, nisam mislila da treba ovde da stojim i da se prehladim. Ima da iskočim iz kupaonice i pobegnem ovakva kakva sam!”

Ali onda tu pretnju ne bi ispunila - što već ionako po sebi ne bi bila u stanju - izgleda da ju je Delamarš, iz straha da se ne prehladi, zgrabio i zagnjurio u kupaonicu, jer je voda jako pljusnula.

„Ti umeš, Delamarš”, reče Brunelda nešto tiše, „da laskaš preko mere i uvek iznova laskaš kad god učiniš nešto rđavo.” Onda nastupi tajac. „Sad je ljubi”, reče Robinson i podiže obrve.

„Kakav sad posao sledi?” upita Karl. Pošto se jednom odlučio da ostane ovde, hteo je odmah i da obavlja svoju službu. Ostavio je Robinsona, koji nije odgovarao, samog na kanabetu i počeo je da razmešta ležaj, još ulegnut od težine onih koji su na njemu proveli dugu noć, i da potom uredno slaže svaki pojedini komad iz te gomile, što se posigurno već nedeljama nije dogodilo.

„Baci pogled, Delamarš”, reče Brunelda, „mislim da nam rasturaju postelju. Na sve čovek mora da misli, nikad nema mira. Moraš da budeš stroži prema obojici, inače će da rade šta im se prohte.” „To je sigurno mališa s njegovom prokletom uslužnošću!” uzviknu Delamarš i verovatno je hteo da izleti iz pregrade - Karl je već sve bio bacio iz ruke - kad Brunelda srećom reče: „Ne odlazi, Delamarš, ne odlazi. Ah, kako je voda vrela, čovek se tako umori. Ostani sa mnom, Delamarš.” Karl je zapravo tek sad zapazio kako se iza ormara neprestano uzdiže para. Robinson uplašeno stavi ruku na obraz kao da je Karl uradio nešto rđavo. „Ostavite sve onako kako je bilo”, odjeknu Delamaršov glas. „Zar ne znate da se Brunelda posle kupanja uvek odmara još jedan sat? Sve rade naopako! Čekajte samo dok vam dođem! Robinsone, ti sigurno opet sanjariš! Ti, samo ti ćeš mi odgovarati za sve što se dogodi. Ima da pritegneš tog dečka, ovde se ne gazduje prema njegovoj pameti. Kad se nešto hoće, nikako da se dobije od vas, a kad nema šta da se radi, onda ste marljivi. Gubite se nekud i čekajte dok ne budete potrebni.”

Ali odmah je sve bilo zaboravljeno, jer je Brunelda šapnula sasvim umorno kao da je preplavljena vrelom vodom: „Parfem! Donesite parfem!” „Parfem!” kriknu Delamarš. „Mrdnite se!” Da, ali gde je parfem? Karl pogleda Robinsona. Robinson pogleda Karla. Karl je shvatio da ovde sve sam mora uzeti u svoje ruke, Robinson nije imao ni pojma gde je parfem, jednostavno je legao na pod, neprestano tražio rukama ispod kanabeta, ali nije izvlačio ništa osim hrpica prašine i ženske kose. Karl žurno najpre priđe umivaoniku koji je stajao odmah pored vrata, ali su se u njegovim fiokama nalazili samo engleski romani, časopisi i note, a sve je bilo toliko prenatrpano da se fioke, jednom otvorene, nisu više mogle zatvoriti. „Parfem”, u međuvremenu je uzdisala Brunelda, „koliko to već traje! Hoću li uopšte danas dobiti svoj parfem!” Pri takvom Bruneldinom nestrpljenju, Karl, dabome, nije smeo nigde temeljito da potraži, morao je da se prepusti površnom prvom utisku. U umivaoniku boce nije bilo, na umivaoniku su poglavito stajale samo stare teglice s lekovima i kremama, sve ostalo je već ionako bilo odneto u prostor za kupanje. Možda se boca nalazila u fioci trpeznog stola? Ali se na

putu prema stolu - Karl je mislio samo na parfem i ni na šta drugo - žestoko sudari s Robinsonom, koji je naposljetku prestao s traženjem ispod kanabeta, pa je maglovito naslućujući mesto gde se nalazi parfem, kao slep naleteo na Karla. Jasno se začu sudar glava. Karl ništa ne reče, Robinson doduše ne prekide trk, ali da bi olakšao sebi bol, jauknu otegnuto i preterano glasno.

„Umesto da traže parfem, oni se tuku”, reče Brunelda. „Razboleću se od ovog domaćinstva, Delamarš, i sigurno ću umreti u tvojim rukama. Moram da dobijem parfem!” uzviknu zatim pribravši se, „bezuslovno moram da ga dobijem. Ne izlazim iz kupaonice dok mi ga ne donesu, pa makar ostala ovde i do večeri.” I udari pesnicom po vodi, da se čulo kako prska.

Ali parfema nije bilo ni u fioci trpeznog stola; tamo se, doduše, nalazio isključivo Bruneldin toaletni pribor, kao stare tufne za puderisanje, teglice od šminke, četke za kosu, uvojci i mnoge uštavljene i slepljene sitnice, ali parfema nije bilo. A nije mogao ništa da nađe ni Robinson, koji je, još jaučući u jednom uglu s gotovo stotinu nagomilanih kutija i kasete otvarao jednu po jednu i preturao po njima, pri čemu bi polovina sadržine, većinom pribor za šivenje i pisma, ispadala na pod i tu ostajala, i on je o tome povremeno obavestavao Karla odmahivanjem glave i sleganjem ramena.

Tad iz prostora za kupanje iskoči Delamarš u donjem rublju, dok se čulo kako Brunelda grčevito jeca. Karl i Robinson prestadoše da traže i pogledaše Delamarša koji, potpuno moka, a s lica i s kose mu je curila voda, uzviknu: „A sad, moliću, potražite.” - „Ovde!” zapovedi on najpre Karlu da traži, a zatim „tamo” Robinsonu. Karl je zaista tražio, pregledao je čak ponovo i mesta koja su bila zadata Robinsonu, ali parfema nije nalazio kao ni Robinson, koji je tražio revnosnije od njega, iskosa pogledavajući Delamarša. Delamarš je, koliko mu je to prostor dozvoljavao, išao tamo-amo po sobi udarajući nogama, i bilo je sigurno da bi najradije izudarao i Karla i Robinsona.

„Delamarš!” uzviknu Brunelda. „Pa dođi barem da me obrišeš! Ta dvojica ionako neće naći parfem i samo će napraviti nered. Neka odmah prekinu s traženjem. Ali smesta! I sve da puste iz ruke! Ništa više da ne taknu! Hteli bi sigurno da naprave štalu od stana. Uhvati ih za vrat, Delamarš, ako ne prekinu! Ali oni i dalje rade, baš sad je pala neka kutija. Ništa više neka ne dižu, neka ostave sve kako jeste, i napolje iz sobe! Spusti rezu na vratima za njima i dođi ovamo. Suviše dugo već ležim u vodi, noge su mi već sasvim promrzle.”

„Odmah, Brunelda, odmah”, doviknu Delamarš i požuri s Karlom i Robinsonom do vrata. Ali, pre nego što ih je otpustio, naložio im je da donesu

doručak i gde god mogu da pozajme od nekog neki dobar parfem za Bruneldu.

„Baš je nered i prljavština kod vas”, reče Karl napolju u hodniku, „čim se vratimo s doručkom, moramo početi sa sređivanjem.”

„Samo kad ne bih bio ovako bolan”, reče Robinson. „A tek postupanje!” Robinsona je istinski vređalo što Brunelda ne pravi nikakvu razliku između njega, koji je već mesecima poslužuje, i Karla, koji je tek juče stupio u službu. Ali on nije ništa bolje ni zaslužio, pa Karl reče: „Moraš malo da se potrudiš!” Ali, da ga ne bi potpuno prepustio njegovom očajanju, dometnu: „Ali to treba samo jednom da se uradi. Napraviću ti ležaj iza ormara i kad budemo sve barem malo sredili, moći ćeš da ležiš tamo po ceo dan, nećeš morati uopšte ni za šta da se brineš i vrlo brzo ćeš prezdraviti.”

„Sad i sam vidiš kako je sa mnom”, reče Robinson i okrenu lice od Karla da bi bio sam sa svojom mukom. „A hoće li me ikad pustiti da ležim na miru?”

„Ako hoćeš, razgovaraću o tome čak i s Delamaršom i Bruneldom.”

„Ima li Brunelda uopšte nekog obzira”, uzviknu Robinson i pesnicom gurnu vrata do kojih su baš bili stigli, a da Karla nije pripremio na to.

Ušli su u neku kuhinju gde su se sa štednjaka, kojem je izgleda bila neophodna popravka, upravo dizali crni oblačići. Ispred vratanca štednjaka klečala je žena koju je Karl video juče u hodniku i golim rukama trpala veliko grumenje uglja u vatru, koju je proveravala odasvud. Pri tome je uzdisala u svom klečećem položaju neudobnom za staru ženu.

„Naravno, evo dolazi još i ova napast”, reče ona ugledavši Robinsona, diže se s mukom, oslanjajući se rukom o sanduk za ugalj, i zatvori vratanca štednjaka, omotavši svojom keceljom ručku. „Sad u četiri po podne” - Karl iznenađeno pogleda kuhinjski časovnik - „morate još i da doručkujete? Bitange!... Sedite”, reče zatim, „i čekajte dok ne budem imala vremena za vas.”

Robinson povuče Karla na klupicu blizu vrata i prošapta: „Moramo je slušati. Naime, zavisimo od nje. Od nje smo unajmili našu sobu i ona nam, dabome, može otkazati svakog trenutka. A tek ne možemo da menjamo stan, jer onda bi smo ponovo prenosili sve one stvari, a pre svega se Brunelda ne može preneti.”

„A ovde, u hodniku, ne može da se dobije nikakva druga soba?” upita Karl.

„Pa niko nas ne prima”, odgovori Robinson, „u celoj zgradi nas niko ne prima.”

Tako su mirno sedeli na svojoj klupici i čekali. Žena je neprestano trčkarala između dva stola, kablíca i štednjaka. Iz njenog gundanja se saznalo da joj se ćerka ne oseća dobro i da stoga sama mora da obavlja sav posao, naime da posluŹuje i priprema hranu za trideset stanara. A sad povrŹ toga ni štednjak nije bio kako treba, jelo nikako da se zgotovi, u dva ogromna lonca kuvala se neka gusta ćorba i nikako nije ispadala dobro, ma koliko često žena zahvatala kutlaćama i zatim izlivala s visine, a za to mora biti da je kriva slaba vatra, i ona, gotovo zasevši na pod ispred vratanca štednjaka, stade da dŹara mašicama po uŹarenom uglju. Kuhinja je bila puna dima koji je terao na kašalj, a kašalj se ponekad dotle pojaćavao da se hvatala za stolicu i minutima nije ništa drugo radila nego je kašljala. Često je spominjala da danas uopšte neće više izdavati doručak, jer za to nema ni vremena ni ugone. Pošto su s jedne strane bili dobili naređenje da donesu doručak, a s druge nisu imali nikakve mogućnosti da ga iznude, Karl i Robinson nisu odgovarali na takve primedbe nego su i dalje tiho sedeli kao i do tada.

Svuda unaokolo, po stolicama i šamlicama, na stolovima i ispod njih, pa čak nagomilani i na podu u jednom uglu, stajali su neoprani sudovi od doručka stanara. Bilo je tu malih šolja u kojima bi se našlo još malo kafe ili mleka, na nekim tanjirićima je još bilo ostataka maslaca, iz jedne prevrnutе limene kutije ispao je keks i daleko se otkotrljao. Od svega toga bi se sasvim dobro mogao saćiniti doručak kojem Brunelda, ako ne sazna njegovo poreklo, ne bi mogla ni najmanje prigovoriti. Dok je Karl razmišljao o tome, a jedan pogled na ćasovnik mu je pokazao da oni već pola sata čekaju ovde i Brunelda možda besni i podjaruje Delamarša protiv posluge, žena uzviknu usled kašlja, za vreme kojeg je netremice gledala Karla: „Da sedite možete, ali doručak dobiti nećete. Ali ćete zato kroz dva sata dobiti večeru.”

„Hajde, Robinsone”, reće Karl, „sami ćemo da priredimo doručak.” „Kako?” uzviknu žena nagnuvši glavu. „Molim vas da budete razboriti”, reće Karl, „zašto nećete da nam date doručak? Sad čekamo već pola sata, i to je dovoljno dugo. Pa vama se sve plaća, i mi vas sigurno plaćamo bolje od drugih. Svakako da vam je nezgodno što tako kasno doručkujemo, ali mi smo vaši stanari, navikli smo kasno da doručkujemo, i vi se morate malo prema tome ravnati. Danas vam, naravno, naroćito teško pada zbog bolesti vaše gospođice ćerke, ali smo zato mi opet spremni da pripremimo doručak od ovih ostataka ovde ako drukćije ne ide i ako nam ne date friško jelo.”

Ali žena nije htela ni s kim da se upušta u ljubazan razgovor, čak su joj i

ostaci doručka izgledali suviše dobri za te stanare; ali, s druge strane, već joj je bila dojadila nametljivost dvojice slugu, pa zato dograbi jedan poslužavnik i podgurnu njime u telo Robinsona, koji je tek posle nekoliko trenutaka sa setnim licem shvatio da treba da pridrži poslužavnik i prihvati jelo koje će žena potražiti. Zatim je, u najvećoj žurbi, natrpala na poslužavnik čitavu hrpu stvari, ali je sve to ličilo više na gomilu prljavog posuđa nego na doručak spreman za serviranje. Još dok ih je žena gurala napolje i dok su pognuvši se kao da se boje pogrda ili udaraca žurili ka vratima, Karl uze poslužavnik iz Robinsonovih ruku, jer mu se učini da Robinsonov hod nije dovoljno pouzdan.

Pošto su se dovoljno udaljili od vrata stanodavke, Karl s poslužavnikom sede u hodniku na pod da bi, pre svega, očistio poslužavnik, prikupio ono što ide zajedno, dakle ulio mleko u jedan sud, razne ostatke maslaca sabrao u jedan tanjir, zatim odstranio sve tragove upotrebe, dakle očistio noževe i kašike, čisto obrezao nagrizenе hlepčice, da bi tako sve zajedno bolje izgledalo. Robinson je smatrao da je taj posao nepotreban i tvrdio da je doručak često izgledao i znatno gore, ali Karl nije popustio i bio je čak i zadovoljan što Robinson svojim prljavim prstima nije hteo da učestvuje u tom poslu. Da bi bio na miru, Karl mu odmah, doduše jednom zasvagda, kako mu je pri tome rekao, pruži nešto kekса i gust talog iz zdele u kojoj se pre toga nalazila čokolada.

Kad su došli pred svoj stan i kad je Robinson bez daljeg stavio ruku na kvaku, Karl ga zadrža, jer ipak nije bilo izvesno smeju li ući. „Pa naravno”, reče Robinson „sad se samo češlja.” I zaista, u još neprovetrenoj sobi s namaknutom zavesom, Brunelda je sedela u naslonjači široko razmaknuvši noge, a Delamarš je stajao iza nje i duboko pognute glave češljao njenu kratku, verovatno sasvim uvaljanu kosu. Brunelda je ponovo imala na sebi veoma široku haljinu, ali ovaj put bledoružičaste boje, možda je bila nešto kraća od jučerašnje, u svakom slučaju videle su joj se bezmalo do kolena bele, grubo pletene čarape. Nestrpeljiva od dugog češljanja, Brunelda je prevlačila tamo-amo između usana svojim debelim, crvenim jezikom, ponekad bi se čak uz uzvik „Ali, Delamarš!” sasvim otrgla od Delamarša, koji bi sa uzdignutim češljem mirno sačekao da ona ponovo spusti glavu.

„Dugo je trajalo”, reče Brunelda svima, a Karlu posebno: „Moraš biti malo hitriji ako želiš da budemo zadovoljni tobom. Ne smeš se nikako ugledati na lenjog i proždrljivog Robinsona. Sigurno ste, u međuvremenu, već negde doručkovali; drugi put, kažem vam, to neću otrpeti.”

To je bilo veoma nepravедno, pa Robinson odmahnu glavom, pokrećući

usne, doduše nečujno, ali je Karl uviđao da se na poslodavce može ostaviti utisak samo ako im se pruži neosporan dokaz rada. Stoga je iz ugla izvukao nizak japanski stočić, prekrio ga stolnjakom i poslagaio na njega donesene stvari. Ko je video poreklo doručka mogao je sve u svemu da bude zadovoljan, iako se, kao što je i sam Karl morao reći sebi, štošta dalo zameriti.

Brunelda je, srećom, bila gladna. Blagonaklono je klimala Karlu glavom dok je on sve pripremao i često mu je smetala time što je svojom mekom gojaznom rukom pre vremena zahvatala za sebe poneki zalogaj drobeći pri tome i sve ostalo. „Dobro je spremio”, reče mljackajući i na stolicu pored sebe privuče Delamarša, koji ostavi češalj zadenut u njenu kosu za kasnije doterivanje. I Delamarš je pri pogledu na jelo postao ljubazan, oboje su bili veoma gladni, ruke su im brzo preletale uzduž i popreko stočića. Karl je shvatio da se ovde, da bi gazde bile zadovoljne, mora samo što više donositi, i prisativši se da je na podu u kuhinji ostavio još razne upotrebljive namirnice, reče: „Za prvi put nisam znao kako sve treba pripremiti, idući put ću bolje uraditi.” Ali se, još dok je govorio, priseti kome to govori, bio je isuviše obuzet samom tom stvari po sebi. Brunelda je zadovoljno klimnula glavom i pružila Karlu za nagradu pregršt keksa.

[ODLOMCI]

[Bruneldina selidba]

Jednog jutra Karl je iz kućne kapije izgurao bolesnička kolica u kojima je sedela Brunelda. Nije više bilo onako rano kao što se bio nadao. Bili su se dogovorili da se isele još u toku noći da ne bi privlačili pažnju na ulicama, što bi po danu bilo neizbežno, iako je Brunelda bila tako krotka da je htela da se pokrije nekom velikom sivom maramom. Ali prenos: niz stepenice potrajao je predugo, i pored veoma predusretljive pomoći studenta, koji je, kako se tom prilikom pokazalo, bio znatno slabiji od Karla. Brunelda se držala veoma hrabro, jedva da je uzdisala i trudila se da na sve moguće načine olakša posao onima koji je nose. Ali nije išlo drugačije nego da je spuštaju na svakom petom stepeniku kako bi i sebi samima i njoj dali vremena za neophodan predah. Bilo je sveže jutro, hodnicima je strujao prohladan vazduh kao u podrumima, ali su Karl i student bili potpuno obliveni znojem, pa su u predasima morali da uzimaju svaki po jedan kraj Bruneldine marame, koji im je ona uostalom ljubazno dodavala, da bi obrisali lice. Tako se i desilo da su tek posle dva časa stigli dole, gde su kolica stajala još od sinoć. Morali su još malo da se potrude i oko Bruneldinog smeštanja u kolica, ali se posle toga moglo smatrati da je sve skupa uspelo, jer zahvaljujući visokim točkovima, guranje kolica nije moglo biti teško, pa je još samo ostajala strepnja da se kolica mogu raspasti pod Bruneldinom težinom. Ali toj opasnosti su se u svakom slučaju morali izložiti, nisu mogli sobom vući još i rezervna kolica, iako se student, napola u šali, ponudio da ih nabavi i gura. Potom je usledilo opraštanje od studenta, koje je čak bilo veoma srdačno. Izgledalo je kao da je zaboravljena sva nesloga između Brunelde i studenta, a on se čak izvinio što je jednom uvredio Bruneldu za vreme njene bolesti, ali Brunelda reče da je sve odavno zaboravljeno i više nego popravljeno. Naposletku je zamolila studenta da joj učini po volji i uzme jedan dolar, koji je s mukom pronašla u svojim mnogobrojnim suknjama. S obzirom na Bruneldin znani cicijašluk, ovaj poklon je bio veoma značajan, student se tome zaista i obradovao i u radosti visoko hitnuo kovanicu. Posle toga je, dabome, morao da je potraži po tlu i Karl je morao da mu pomogne u tome, najzad je Karl pronađe ispod Bruneldinih kolica. Oproštaj između studenta i Karla bio je, naravno, znatno

jednostavniji, samo su pružili ruku jedan drugome izrazivši uverenje da će se svakako još jednom sresti i da će do tada barem jedan od njih - student je to tvrdio za Karla, Karl za studenta - postići nešto slave vredno, što zasad, nažalost, nije bio slučaj. Tada Karl otresito uhvati ručice kolica i izgura ih kroz kapiju. Student je gledao za njima dokle god su se mogli videti i mahao im maramicom. Karl mu često otpozdravljaše glavom, a i Brunelda bi se rado okrenula, ali su takvi pokreti bili suviše naporni za nju. Da bi joj ipak omogućio još poslednji oproštaj, Karl na kraju ulice zaokrenu kolica tako da je Brunelda mogla videti studenta, koji iskoristi tu priliku da revnosno zamaše maramicom.

Ali tada Karl reče da se sad ne smeju više zadržavati, put je dug, a krenuli su znatno docnije nego što su nameravali. Zaista su se tu i tamo već videla poneka kola i, mada veoma retko, pojedinci koji su odlazili na posao. Karl nije hteo svojom napomenom da kaže ništa više nego što je stvarno rekao, ali je Brunelda u svojoj osetljivosti to drugačije shvatila i potpuno se pokrila svojom sivom maramom. Karl nije imao ništa protiv toga; doduše, ručna kolica pokrivena sivom maramom bila su veoma upadljiva, ali neuporedivo manje upadljiva nego što bi bila nepokrivena Brunelda. Vozio je veoma oprezno; pre nego što bi zaokrenuo za neki ugao, osmotrio bi sledeću ulicu, čak bi, ako bi izgledalo potrebno, ostavljao kolica i sam odlazio nekoliko koraka napred, ako bi predviđao neki možda neprijatan susret, pričekao bi da ga izbegne ili bi čak pošao nekom sasvim drugom ulicom. Ali nikad čak nije ni pretila opasnost da će obilaženje biti dugo, pošto je prethodno tačno proučio sve moguće puteve. Pojavljivale su se, dabome, smetnje od kojih je, doduše, trebalo strahovati, ali koje se, u pojedinostima, nisu mogle predvideti. Tako je u jednoj ulici, koja se malo uspinjala i otuda bila pregledna i srećom potpuno pusta, a takvu prednost je Karl žurno iskorišćavao, iz mračnog ugla neke kućne kapije iznenada iskrsnuo policajac i upitao Karla šta to vozi u tako brižljivo prekrivenim kolicima. Ali ma koliko da je strogo gledao Karla, morao se ipak nasmešiti kada je odigao pokrivač i ugledao usplamtelo, preplašeno Bruneldino lice. „Gle”, reče on, „verovao sam da imaš tu deset vreća krompira, a sad ispade samo jedna ženska? A kuda to vozite? Ko ste vi?” Brunelda se čak nije usuđivala da pogleda policajca nego je samo gledala Karla sa očiglednom strepnjom da je čak ni on neće moći izbaviti. Ali, Karl je već imao dovoljno iskustva s policajcima, i stvar mu nije izgledala mnogo opasna.

„Pa pokažite, gospođice”, reče on, „pisanu potvrdu koju ste dobili.” „Ah, da”, reče Brunelda i poče tako beznadno da traži da je zaista morala izgledati sumnjiva. „Gospođica”, reče policajac s nesumnjivom ironijom, „neće naći tu

potvrdu.” „Naći će”, reče Karl mirno, „sigurno je ima, samo ju je zaturila.” Onda i sam potraži, i stvarno je naće iza Bruneldinih leđa. Policajac je samo letimično pogleda. „Tu je dakle”, reče policajac osmehnuvši se. „Takva li je, znači, ova gospođica? A vi se, mališa, brinete o posredovanju i transportu? Zar zaista ne možete da nađete nikakvo bolje zaposlenje?” Karl samo slegnu ramenima, bilo je to opet ono poznato mešanje policije. „Pa, srećan put”, reče policajac pošto ne dobi nikakav odgovor. U policajčevim rečima je verovatno bilo prezira, stoga i Karl krenu dalje bez pozdrava; bolji je prezir policije nego njena pažnja.

Ubrzo posle toga zadesio ga je možda još neprijatniji susret. Bio mu se, naime, priključio neki čovek koji je ispred sebe gurao kolica s velikim kantama za mleko i koji je po svaku cenu hteo da dozna šta se nalazi ispod sive marame na Karlovim kolicima. Nije se moglo pretpostaviti da je išao istim putem kao Karl, ali je ipak nastojao da ide uz njega ma kako neočekivane zaokrete Karl pravio. Isprva se zadovoljavao time da dobacuje, recimo: „Mora biti da imaš nešto teško!”, ili: „Rđavo si natovario, ispašće ti nešto odozgo.” Ali, kasnije je otvoreno pitao: „Pa šta imaš to ispod marame?” Karl reče: „Šta te se tiče?” Ali pošto je čovek otuda postao još ljubopitljiviji, Karl najzad reče: „Jabuke? „Toliko jabuka!” reče čovek iznenađeno i nije više prestao da ponavlja taj uzvik. „Pa to ti je čitava berba”, reče on zatim. „Pa da”, reče Karl. Ali bilo da nije verovao Karlu, bilo da je želeo da ga ljuti, nastavljao je i dalje, i počeo - sve to uz put - kao u šali da poseže rukom ka marami, a najzad se usudio i da je povuče. Šta je Brunelda morala prepatiti! Iz obzira prema njoj Karl nije hteo da se upušta ni u kakvu svađu s tim čovekom, pa je skrenuo s kolicima u prvu sledeću otvorenu kapiju, kao da je dospeo na cilj. „Ovde stanujem”, reče on, „hvala na društvu.” Čovek zastade zgranut pred kapijom gledajući za Karlom, koji je mirno produžio, rešen da pređe i celo prvo dvorište ako bude trebalo. Čovek nije mogao više da sumnja, ali da bi još poslednji put zadovoljio svoju pakost, ostavi svoja kolica, na prstima pritrča Karlu i tako snažno povuče za maramu da maltene otkri Bruneldino lice. „Da ti jabuke dobiju malo vazduha”, reče i otrča natrag. Karl proguta i to, pošto se time konačno oslobodio čoveka. Zatim odgura kolica u ugao dvorišta, gde su stajala dva-tri prazna sanduka, da bi zaklonjen njima uputio Bruneldi nekoliko umirujućih reči. Ali morao ju je dugo umirivati, jer je bila sva u suzama i sasvim ozbiljno ga preklinjala da ostanu ceo dan tu iza sanduka i da tek uveče krenu dalje. Možda je sam on uopšte ne bi mogao ubediti koliko bi to bilo pogrešno, ali kad je neko na drugom kraju gomile bacio na tlo prazan sanduk uz strašan tresak koji odjeknu čitavim pustim dvorištem, ona se toliko uplaši da je, ne usuđujući se više da izgovori ma i jednu jedinu reč, navukla maramu preko sebe i verovatno bila blažena

kad je Karl, munjevito odlučivši, odmah počeo da gura kolica. Ulice su sad postajale sve življe, ali pažnja koju su kolica pobuđivala nije bila onako velika kao što je Karl strahovao. Možda bi uopšte bilo pametnije da je izabrao neko drugo vreme za transport. Kad bi bio potreban još jedan ovakav put, Karl bi se odvažio da krene u podne. Ne nailazeći više ni na šta teže, najzad je skrenuo u usku mračnu ulicu, u kojoj se nalazila firma broj 25. Pred vratima je stajao razroki upravnik sa časovnikom u ruci. „Jesi li uvek tako netačan?” upita on Karla. „Imali smo raznih prepreka”, reče Karl. „Njih uvek ima, kao što je poznato”, reče upravnik. „Ali ovde u kući one ne važe. Vodi o tome računa!” Karl gotovo uopšte nije više obraćao pažnju na takve reči; svako je koristio svoju moć i vređao niže od sebe. Kad se čovek jednom na to navikne, ne zvuči drugačije od pravilnog kucanja časovnika. Ali sad ga je, kad je ugurao kolica u popločan hodnik, uplašila prljavština koja je tu vladala, iako ju je očekivao. Kad bi se поближе pogledalo, to i nije bila neka opipljiva prljavština. Kameni pod hodnika bio je počišćen maltene čist, boja po zidovima nije bila stara, veštačke palme su bile tek malo prašnjave, ali je ipak sve bilo zamašćeno i odurno, sticao se utisak kao da se sve rđavo upotrebljava, i da nikakvo čišćenje tu nije u stanju da stvar popravi. Gde god bi se našao, Karl bi rado zamišljao šta bi se sve tu moglo poboljšati i kakvo bi to zadovoljstvo bilo odmah početi, bez obzira na možda beskonačan rad koji bi iz toga proistekao. Ali ovde nije znao šta bi trebalo uraditi. Polagano je skinuo maramu s Brunelde. „Dobro došli, gospođice”, reče upravnik cifrasto; nije bilo nikakve sumnje da je Brunelda ostavila dobar utisak na njega. Čim je Brunelda to primetila, umela je, kao što je Karl sa zadovoljstvom uočio, odmah to da iskoristi. Iščezao je sav strah iz poslednjih časova. Ona²

[Na uličnom uglu Karl je video...]

Na uličnom uglu Karl je video plakat na kojem je bilo napisano sledeće: „Na hipodromu u Klejtonu prima se danas od šest časova ujutru do ponoći osoblje za pozorište u Oklahami!³ Veliko Oklahamsko pozorište vas poziva! Poziva samo danas, samo jednom! Ko sad propusti priliku, propušta je zauvek! Ko misli na svoju budućnost, tom je mesto kod nas! Svako je dobrodošao! Ko hoće da postane umetnik, neka se javi! Mi smo pozorište koje svakog može da upotrebi, svakog na njegovom mestu! Ko se za nas odluči, tome odmah ovde čestitamo! Ali požurite da biste do ponoći došli na red! U dvanaest časova se sve zatvara i više se ne otvara! Proklet da je ko nam ne veruje! Napred u Klejton!”

Pred plakatom je, doduše, stajalo mnoštvo ljudi, ali nije izgledalo da je nailazio na neko oduševljenje. Bilo je toliko mnogo plakata i plakatima niko više nije verovao. A ovaj plakat bio je još neverovatniji nego što su to uobičajeno plakati. Pre svega, imao je veliku manu - u njemu nije bilo ni reči o plati. Da je makar iole bila vredna spominjanja, sigurno bi to bilo navedeno na plakatu; ne bi se zaboravilo ono najprimamljivije. Niko nije hteo da bude umetnik, ali je zato svako hteo da bude plaćen za svoj rad.

Ali za Karla je plakat ipak sadržavao nešto veoma primamljivo. „Svako je dobrodošao”, pisalo je tu. Svako, dakle i Karl. Bilo je zaboravljeno sve što je do sada činio, niko mu neće zbog toga prebacivati. Mogao je da se prijavi za posao koji nije bio nikakva sramota, na koji su, štaviše, javno pozivali! A isto su tako javno obećavali da će ga primiti. Ništa bolje nije ni želeo, hteo je, konačno, da otpočne neku pristojnu karijeru, a ovde mu se za to možda otvarala prilika. Sve te velike reči na plakatu mogle bi biti laž, veliko Oklahamsko pozorište moglo bi biti neki mali putujući cirkus, ali ono je spremno da prima ljude, i to je dovoljno. Karl nije čitao plakat po drugi put, ali je još jedared potražio rečenicu: „Svako je dobrodošao!”

Najpre je pomislio da do Klejtona ide peške, ali su za to bila potrebna tri sata napornog pešačenja, i moguće da bi onda prispeo upravo na vreme da sazna da su sva raspoloživa mesta već zauzeta. Prema plakatu je, istina, broj

osoba koje će biti primljene neograničen, ali se tako uvek sastavljaju ponude za zaposlenje. Karl je shvatio da se mora ili odmah odreći posla ili poći vozom. Prebrojao je novac, bez ovog putovanja bilo bi dovoljno za osam dana, prebiraio je novčiće na dlanu. Neki gospodin, koji ga je posmatrao, potapša ga po ramenu i reče: „Mnogo sreće na putu za Klejton.” Karl nemo klimnu glavom i produži da računa. Ali, ubrzo se odlučio, izdvojio novac potreban za put i otrčao do podzemne železnice.

Kad je izišao u Klejtonu, odmah je čuo buku mnogobrojnih truba. Bila je to nesređena buka, grube nisu bile međusobno usklađene, duvalo se bezobzirno. Ali go Karlu nije smetalo, čak mu je potvrđivalo da je Oklahamsko pozorište neko veliko preduzeće. Ali, kad je izišao iz stanične zgrade i pogledom obuhvatio sve što je bilo pred njim, video je da je sve to još veće nego što je uopšte mogao da zamisli, i nije mu bilo jasno kako se neko preduzeće može izlagati tolikim troškovima samo u cilju prijema osoblja. Ispred samog ulaza na hipodrom bio je podignut dug, nizak podijum, na kojem su stotine žena, odevene u bele velove kao anđeli i s velikim krilima na leđima, duvale u dugačke, blistavo pozlaćene trube. Ali, one nisu stajale neposredno na podijumu nego je svaka stajala na zasebnom postolju, koje se nije moglo videti jer je bilo potpuno obavijeno dugim, lepršavim velovima anđeoskog ruha. Pošto su postolja bila veoma visoka, visoka i do dva metra, figure žena su izgledale divovske, jedino su njihove male glave donekle remetile taj utisak veličine, a i njihova raspletena kosa bila je suviše kratka i gotovo je smešno padala između velikih krila i sa strane. Da ne bi bilo jednoličnosti, bila su upotrebljena postolja najrazličitijih veličina, i bilo je sasvim oniskih žena, ne većih od prirodne visine, ali su se pored njih druge žene uzdizale do takve visine da ste mogli da pomislite da im preti opasnost i od najblažeg udara vetra. I sve te žene su trubile.

Nije bilo mnogo slušalaca. Desetak mladića, malenih u poređenju s visokim prilikama, šetkalo se ispred podijuma i gledalo žene gore. Pokazivali su jedan drugom na ovu ili onu, ali je izgledalo da nemaju nameru da uđu i da se krene s poslom. Mogao se videti samo jedan jedini, postariji čovek, stajao je donekle po strani. On je odmah sa sobom bio doveo i svoju ženu i dete u dečjim kolicima. Žena je jednom rukom držala kolica, drugom se oslanjala o čovekovo rame. Oni su se, doduše, divili igrokazu, ali se ipak prepoznavalo da su razočarani. I oni su svakako očekivali da će naći priliku za posao, ali su ih ove trube zbunile.

Karl je bio u sličnom položaju. Prišao je čoveku, na časak poslušao trube i zatim rekao: „Ovde je valjda prijemno mesto za Oklahamsko pozorište?” „I ja to mislim”, reče čovek, „ali mi već sat vremena čekamo ovde i čujemo samo

te trube. Nigde se ne vidi neki plakat, nigde nijednog pozivara, nigde nikoga ko bi mogao da pruži neko obaveštenje!” Karl reče: „Možda čekaju da se okupi više ljudi. Stvarno ih je ovde još veoma malo.” „Mogućno”, reče čovek, i oni ponovo začutaše. A bilo je teško i razumeti nešto u toj buci truba. Ali, žena tada šapnu nešto mužu, on klimnu glavom i ona odmah doviknu Karlu: „Ne biste li mogli da odete na hipodrom i da pitate gde to primaju?” „Da”, reče Karl, „ali bih morao da pređem preko podijuma, između anđela” „Zar je to tako teško?” upita žena. Za Karla joj se taj put činio lak, ali svoga muža nije htela da pošalje. „Pa, dobro”, reče Karl, „da idem” „Vrlo ste predusretljivi”, reče žena, pa i ona i njen muž stisnuše Karlu ruku. Mladići skupa dotrčaše da izbliza gledaju kako se Karl penje na podijum. Žene kao da jače zatrubiše da bi pozdravile prvog tražioca posla. A one, pored čijih je postolja Karl prolazio, čak su odvajale trube od usta i naginjale se u stranu da bi ga posmatrale. Na drugom kraju podijuma Karl ugleda nekog čoveka koji je uznemireno šetkao i očigledno čekao samo na ljude da bi im pružio sva obaveštenja. Karl je već hteo da mu priđe kad iznad sebe začu kako neko izgovara njegovo ime. „Karl!” uzviknu anđeo. Karl pogleda uvis i poče da se smeje od radosnog iznenađenja. Bila je to Fani. „Fani”, uzviknu on i pozdravi je rukom. „Pa dođi ovamo”, uzviknu Fani, „nećeš valjda tako da projuriš pored mene.” I ona razgrnu velove i razotkri se postolje i malo stepenište koje je vodilo gore. „Da li je dopušteno popeti se?” upita Karl. „Ko nam može zabraniti da stisnemo ruku jedno drugom!” uzviknu Fani i srdito se osvrnu da vidi da li već neko dolazi sa zabranom. Ali je Karl već ustrčavao stepenicama. „Idi laganije”, doviknu Fani, „strovaliće se i postolje i nas dvoje s njim!” Ali ništa se nije dogodilo, Karl je srećno stigao do poslednjeg stepenika. „Pogledaj samo”, reče Fani pošto su se pozdravili, „Pogledaj samo kakav sam posao dobila.” „Lepo”, reče Karl i osvrnu se. Sve žene u blizini već su bile primetile Karla i kikotale su se. „Ti si gotovo najviša”, reče Karl i ispruži ruku da bi ocenio visinu ostalih. „Odmah sam te opazila”, reče Fani, „čim si izišao iz stanice, ali sam, nažalost, ovde u poslednjem redu, ne vidim se, a nisam mogla ni da vičem. Trubila sam, doduše, naročito glasno, ali me ti nisi prepoznao.” „Sve vi rđavo trubite”, reče Karl. „Daj meni da malo zatrubim.” „Pa naravno”, reče Fani i pruži mu trubu, „ali nemoj da poremetiš naš trubački hor, jer će me onda otpustiti.” Karl poče da duva u trubu; mislio je da je to neka grubo izrađena truba, namenjena samo za pravljenje buke, ali se ispostavilo da je to bio instrument na kojem su se mogle izvoditi bezmalo sve fine. Ako su svi instrumenti bili istog kvaliteta, onda su se naveliko zloupotrebljavali. Ne hajući za buku koju su ostali stvarali, Karl iz punih grudi zatrubi pesmu koju je jednom čuo u nekoj krčmi. Bio je radostan što je sreo staru prijateljicu i što baš on i niko drugi ovde može da svira u trubu i što

će možda uskoro dobiti neko dobro mesto. Mnoge žene prestadoše da trube i počеше da slušaju, a kad je naglo prestao, jedva da se čula polovina trubačkog hora, tek postepeno je ponovo nastala potpuna buka. „Pravi si umetnik”, reče Fani kad joj je Karl vratio trubu. „Gledaj da te prime kao trubača.” „Zar se i muškarci primaju?” upita Karl. „Da”, reče Fani, „mi sviramo dva sata. Onda nas smenjuju muškarci, koji su obučeni kao đavoli. Polovina trubi, polovina dobuje. Veoma je lepo, kao što je uopšte cela oprema veoma skupocena. Nisu li i naše haljine veoma lepe? I krila?” Pogledala je niz sebe. „Misliš li”, upita Karl, „da ću i ja dobiti neko mesto?” „Sasvim sigurno”, reče Fani, „pa ovo je najveće pozorište na svetu. Baš dobro što ćemo opet biti zajedno. Zavisí, doduše, od toga kakvo ćeš mesto dobiti. Znaš, moguće je da se, iako smo oboje ovde zaposleni, čak i ne viđamo.” „Da li je to sve zaista tako veliko?” upita Karl. „Ovo je najveće pozorište na svetu”, reče Fani ponovo, „ja ga, istina, nisam još lično videla, ali neke moje koleginice, koje su već bile u Oklahami kažu da je gotovo bezgranično.” „Ali malo ljudi se prijavljuje”, reče Karl i pokaza dole na mladiće i malu porodicu. „To je tačno”, reče Fani. „Ali imaj u vidu da ljude primamo u svim gradovima, da naša propagandna trupa stalno putuje i da ima još mnogo takvih trupa.” „Zar to pozorište još nije otvoreno?” upita Karl. „O, jeste”, reče Fani, „to je staro pozorište, ali se stalno uvećava” „Čudim se”, reče Karl, „što ne navaljuje više ljudi” „Da”, reče Fani, „neobično je” „Možda”, reče Karl, „čitava ova stvar sa anđelima i đavolima većma odbija nego što privlači!” „Kako ti samo umeš da uočiš”, reče Fani. „Ali moguće je da je tako. Kaži to našem vođi, možda ćeš mu time biti od koristi!” „Gde je on?” upita Karl. „Na hipodromu”, reče Fani, „na tribini za sudije.” „I to me čudi”, reče Karl, „zašto se prijem vrši na hipodromu?” „Eto”, reče Fani, „mi svuda vršimo najveće pripreme za najveću navalu. A na hipodromu ima dovoljno mesta. I u svim paviljonima gde se inače sklapaju oplade smeštene su kancelarije za prijem. Ima valjda dve stotine raznih kancelarija.” „Ali”, uzviknu Karl, „zar Oklahamsko pozorište ima tako velike prihode da može da izdržava takve propagandne trupe?” „Ma šta nas se to tiče”, reče Fani, „a sad idi, Karl, da nešto ne propustiš, a i ja moram ponovo da trubim. Pokušaj, u svakom slučaju, da dobiješ mesto u ovoj trupi, pa odmah dođi da mi javiš. Misli na to da s velikim nemirom čekam na tu vest.” Stegla mu je ruku, opomenula ga da siđe oprezno, stavila je ponovo trubu na usne, ali nije zatrubila sve dok nije videla da je Karl sigurno kročio na tle. Karl ponovo namesti velove preko stepenica onako kao što su ranije stajali, Fani mu zahvali klimnuvši glavom, i Karl se, razmatrajući svakojako ono što je maločas bio čuo, uputi prema onom čoveku, koji je već video Karla gore pored Fani, pa se primakao postolju da ga sačeka.

„Hoćete da nam pristupite?” upita čovek. „Ja sam šef osoblja ove trupe i

želim vam dobrodošlicu.” Kao zbog učtivosti, bio je stalno malo pognut napred, cupkao je, mada se nije micao s mesta, i igrao se lancem svog časovnika. „Hvala vam”, reče Karl, „pročitao sam plakat vašeg društva i prijavljujem se onako kako se tamo traži.” „Veoma pravilno”, reče čovek odajući priznanje, „nažalost, ovde ne postupaju svi tako pravilno.” Karl pomisli da bi sad mogao da upozori čoveka da su sredstva kojima propagandna trupa hoće da primami ljude otkazala može biti upravo zato što su tako veličanstvena. Ali, to ne reče, jer taj čovek nije ni bio vođa trupe, a osim toga ne bi bilo ni preporučljivo odmah da daje predloge kako da se poboljša rad kad još nije ni primljen. Stoga samo reče: „Napolju čeka još jedan koji takođe hoće da se prijavi i koji je samo prvo mene poslao. Smem li sad da ga dovedem?” „Naravno”, reče čovek, „što god ih više dođe, utoliko bolje.” „On je doveo sa sobom i ženu i malo dete u kolicima. Treba li i oni da dođu?” „Naravno”, reče čovek i kao da se nasmešio zbog Karlove sumnje. „Mi svakoga možemo da upotrebimo.” „Odmah se vraćam”, reče Karl i otrča do ivice podijuma. Mahnu bračnom paru i doviknu da svi smeju da dođu. Pomogao je da podignu dečja kolica na podijum, pa su svi zajedno pošli. Mladići koji su to videli posavetovaše se među sobom, zatim se polagano, kolebajući se do poslednjeg trenutka, popeše na podijum, s rukama u džepovima, i najzad pođoše za Karlom i porodicom. Upravo tada su iz stanične zgrade podzemne železnice izišli novi putnici, koji su, ugledavši podijum sa anđelima, iznenađeno podigli ruke. S obzirom na sve, izgledalo je da je oglašavanje radnih mesta ipak živnulo i počelo da urađa plodom. Karl je bio veoma radostan što je došao tako rano, možda i kao prvi, bračni par je bio bojažljiv i stalno se raspitivao o tome da li se postavljaju veliki uslovi. Karl reče da još ništa ne zna određeno, ali da je stvarno dobio utisak da se primaju svi bez izuzetka. On smatra da mogu da budu spokojni.

U susret im je već išao šef osoblja, bio je vrlo zadovoljan što je došlo toliko njih, trljao je ruke, pozdravio je svakoga malim naklonom, pa ih je svrstao u red. Karl je bio prvi, zatim je sledio bračni par i tek onda svi ostali. Kad su se svi postrojili - mladići su se najpre međusobno gurali i to je potrajalo nekoliko trenutaka dok se i oni ne umiriše - trube umuknuše, i šef osoblja reče: „Pozdravljam vas u ime Oklahamskog pozorišta. Poranili ste” (a bilo je skoro podne), „navala još nije velika, formalnosti oko vašeg prijema će se brzo obaviti. Naravno, svi imate lične isprave kod sebe.” Mladići odmah povadiše iz džepova neke papire i mahnuše njima prema šefu osoblja, čovek gurnu svoju ženu, koja ispod perjanog dušeka u dečjim kolicima izvuče čitav svežanj papira, a Karl, dabome, nije imao ništa. Da li će to biti smetnja prilikom njegovog prijema? Nije bilo verovatno. Karl je iz iskustva znao da se propisi takve vrste mogu lako zaobići ako je čovek samo nešto odlučniji. Šef

osoblja pređe pogledom po celom redu, uveri se da svi imaju isprave, a pošto je i Karl podigao ruku, dabome praznu, zaključio da je i kod njega sve u redu. „Pa dobro”, reče šef osoblja, pokretom ruke odbivši mladiće koji su hteli odmah da podnesu svoje papire radi pregleda, „isprave će biti ispitane u prijemnoj kancelariji. Kao što ste već saznali s našeg plakata, svakog možemo da upotrebimo. Ali, naravno, moramo znati ko je kakav posao do sada radio da bismo ga postavili na pravo mesto, gde njegovo znanje može da bude uvaženo.” „Ali ovo je pozorište”, pomisli Karl u nedoumici i počeo veoma pažljivo da sluša. „Stoga smo”, produžio šef osoblja, „u kladionicama uredili prijemne kancelarije, po jednu kancelariju za svaku struku. Sad će mi, dakle, svako od vas reći svoju struku, porodica po pravilu pripada prijemnoj kancelariji muža. Ja ću vas zatim odvesti do kancelarija, gde će stručnjaci proveriti najpre vaše isprave i vaše znanje - to će biti sasvim kratko ispitivanje, neka se niko ne plaši. Tamo ćete odmah biti i primljeni i dobiti dalja uputstva. Dakle, počnimo. Evo, ova prva kancelarija je, kao što već i sam natpis kaže, određena za inženjere. Da li se među vama nalazi neki inženjer?” Karl se prijavi. Smatrao je da se baš zato što nema nikakvih papira mora potruditi da što brže projuri kroz sve formalnosti, a imao je izvesno malo opravdanje da se prijavi, pošto je stvarno nekad hteo da postane inženjer. A kad su mladići videli da se Karl prijavljuje, postali su zavidljivi, pa su se i oni svi prijavili. Šef osoblja se visoko isprsi i reče mladićima: „Vi ste inženjeri?” Tad svi polagano spustiše ruke, ali Karl, naprotiv, ostade pri svom prvom prijavljivanju. Šef osoblja ga, doduše, pogleda s nevericom, jer mu se Karl činio odveć bedno odeven, a uz to suviše mlad da bi mogao biti inženjer, ali ništa ne reče, možda iz zahvalnosti što mu je Karl, barem po njegovom mišljenju, doveo sve ove kandidate. On samo predusretljivo pokaza na kancelariju, i Karl ode tamo, dok se šef osoblja okrete ostalima.

U kancelariji za inženjere sedela su, s obe strane pravougaonog pulta, dva gospodina i upoređivala dva dugačka spiska koja su ležala pred njima. Jedan je glasno čitao, drugi je u svom spisku obeležavao pročitana imena. Kad je Karl, pozdravivši ih, stao pred njih, odmah su odložili spiskove u stranu, pa uzeli i otvorili druge velike knjige. Jedan od njih, očigledno samo pisar, reče: „Molim vaše isprave.” „Nažalost, nemam ih kod sebe”, reče Karl. „Nema ih kod sebe”, reče pisar onom drugom gospodinu i odmah upisa taj odgovor u svoju knjigu. „Vi ste inženjer?” upita zatim onaj drugi, koji je, izgleda, bio rukovodilac kancelarije. „Još nisam”, reče Karl, „ali...” „Dovoljno”, reče gospodin još znatno brže, „onda ne spadate kod nas. Molim da pazite na natpis.” Karl steže zube, gospodin je, mora biti, to primetio, jer reče: „Nema nikakvog razloga za uznemirenje. Svakoga možemo da upotrebimo.” I dade znak jednom od poslužitelja koji su se besposleni muvali između pregrada:

„Odvedite ovog gospodina u kancelariju za tehničku struku.” Doslovno shvativši ovo naređenje, poslužitelj uhvati Karla za ruku. Prošli su između mnogih baraka, u jednoj Karl ugleda jednog od onih mladića, već primljenog, koji je tamo, zahvaljujući se, stiskao ruku gospodi. U kancelariji, u koju je Karl sad doveden, postupak je, kao što je Karl predviđao, bio sličan onom u prvoj kancelariji. Samo što su ga odavde, pošto su čuli da je pohađao srednju školu, poslali u kancelariju za bivše srednjoškolce. Ali, kad je Karl tamo rekao da je pohađao evropsku srednju školu, i tamo izjaviše da nisu nadležni i uputiše ga u kancelariju za evropske srednjoškolce. Bila je to baraka na krajnjem spoljašnjem krugu, ne samo manja nego čak i niža od ostalih. Poslužitelj koji ga je tu doveo, bio je besan zato što toliko dugo idu i što ih svi odbijaju, a za to je, prema njegovom mišljenju, jedino Karl snosio krivicu. Nije više ni sačekao pitanje nego je odmah otrčao. Ova kancelarija je svakako bila i poslednje прибежиште. Kad je Karl ugledao rukovodioca kancelarije, gotovo se preplašio, toliko je ličio na jednog od profesora koji verovatno još i sad predaje u gimnaziji u njegovom rodnom mestu. Istina, kao što se odmah ispostavilo, sličnost se sastojala samo u pojedinostima, ali su naočare na širokom nosu, gusta plava brada, negovana kao za reklamu, blago povijena leđa i gromki glas kojim bi uvek neočekivano progovorio, još izvesno vreme izazivali Karlovo čuđenje. Srećom, ovde nije morao tako mnogo da pazi, sve je išlo jednostavnije nego u drugim kancelarijama. Istina, i ovde zapisaše da mu nedostaju isprave, što rukovodilac kancelarije nazva neshvatljivom nemarnošću, ali je pisar, koji je ovde vodio glavnu reč, brzo prešao preko toga i, posle nekoliko kratkih rukovodiočevih pitanja, dok se ovaj baš spremao da postavi neko značajnije pitanje, saopštio da je Karl primljen. Rukovodilac se otvorenih usta okrenu pisaru, ali ovaj preseče stvar pokretom ruke i reče „Primljen” i odmah zapisa tu odluku u knjigu. Očevidno je pisar smatrao da biti evropski srednjoškolac predstavlja već samo po sebi nešto tako nedostojno da se bez daljeg može verovati svakom ko tvrdi da je to bio. Sam Karl nije imao ništa protiv toga, prišao je pisaru i hteo da mu zahvali. Ali kad mu sad postaviše pitanje kako se zove, nastupi malo oklevanje. Nije odmah odgovorio, strepeo je da kaže svoje pravo ime i da njega upišu. Čim ovde bude dobio makar i najmanje mesto i čim bude zadovoljio na njemu, onda mogu da saznaju njegovo ime, ali sad ne, suviše ga je dugo prećutkivao da bi ga sad odao. Pošto mu u tom trenutku nijedno drugo ime nije palo na pamet, zato izreče nadimak koji je imao u svojim poslednjim službama: „Negro.” „Negro?” upita rukovodilac, okrenu glavu i napravi grimasu kao da je sad Karl dostigao vrhunac neverovatnosti. I pisar je neki trenutak ispitivački gledao Karla, ali je onda ponovio „Negro” i zapisao ime. „Pa niste valjda zapisali Negro?” brecnu se rukovodilac na njega. „Da, Negro”, mirno reče

pisar i učini pokret rukom kao da je sad za dalje nadležan rukovodilac. Rukovodilac se savlada, ustade i reče: „Vi ste, dakle, za Oklahamsko pozorište...” Ali dalje nije dospeo, nije mogao ništa da učini protiv svoje savesti, seo je i rekao: „On se ne zove Negro.” Pisar podiže obrve, zatim i sam ustade i reče: „Saopštavam vam, dakle, da ste primljeni za Oklahamsko pozorište i da ćete sad biti predstavljeni našem vođi.” Opet pozvaše jednog od poslužitelja, koji odvede Karla do sudijske tribine.

Dole, kod stepeništa, Karl je opazio dečja kolica i upravo tad je silazio bračni par, žena s detetom u rukama. „Jeste li primljeni?” upita ga čovek, a bio je znatno živahniji nego ranije, i žena ga je, osmehnuvši se, pogledala preko ramena. Kad je Karl odgovorio da je maločas primljen i da ide da se predstavi, čovek reče: „Onda, čestitam. I mi smo primljeni. Ovo je, izgleda, neko dobro preduzeće. Doduše, čovek se ne može odmah u svemu snaći, ali tako je go svuda.” Rekoše još jedan drugom „do viđenja” i Karl krete da se uspinje na tribinu. Išao je polagano, jer je mali prostor gore izgledao prenakrcan ljudima, a on nije hteo da se gura. Čak je i zastao i pogledom obuhvatio veliki hipodrom, koji je svuda unaokolo dopirao do udaljenih šuma. Obuzela ga je želja da jednom gleda konjske trke, u Americi mu se za to još nijednom nije pružila prilika. U Evropi su ga jednom, još dok je bio dete, odveli na trke, ali nije mogao ničeg drugog da se seti osim da ga je majka provlačila između mnogih ljudi koji nisu hteli da se sklone s puta. Prema tome, dakle, još nije bio zapravo video nijednu trku. Iza njega poče da drnda neka mašinerija, on se okrenu i vide kako se na aparatu, na kojem se prilikom trka objavljuju imena pobjednika, sad podiže uvis sledeći natpis: „Trgovac Kala sa ženom i detetom.” Ovim putem se, dakle, kancelarijama saopštavaju imena primljenih.

U tom trenutku stepeništem su žurno silazila tri-četiri gospodina, živahno razgovarajući među sobom i držeći u rukama olovke i beležnice, Karl se približio uz rukohvat da bi ih propustio, pa poče uz stepenice, pošto je sad gore bilo mesta. U uglu platforme s drvenom ogradom - sve skupa je ličilo na ravan krov neke male kule - sedeo je, s rukama položenim na drvenoj ogradi, gospodin na čijim je grudima popreko visila široka bela svilena traka s natpisom: „Vođa desete propagandne trupe Oklahamskog pozorišta.” Na stočiću pored njega nalazio se telefonski aparat, koji se sigurno upotrebljavao i prilikom trka i putem kojeg je vođa očigledno dobijao sve neophodne podatke o pojedinim kandidatima još pre nego što bi mu bili lično predstavljeni, jer on, isprva čak i ne postavljajući nikakva pitanja Karlu, reče drugom gospodinu, koji je sedeo pored njega zavalivši se, s prekrštenim nogama i s rukom na bradi: „Negro, evropski srednjoškolac.” I kao da je time

okončao s Karlom, koji se duboko naklonio, pogleda niz stepenice da li možda još neko dolazi. Ali pošto niko nije dolazio, povremeno je osluškivao razgovor koji je onaj drugi gospodin vodio s Karlom, ali je pretežno posmatrao hipodrom i lupkao prstima po ogradi. Ti nežni, a ipak snažni, dugi i hitri prsti pokatkad su privlačili Karlovu pažnju, iako je bio već dovoljno zauzet onim drugim gospodinom.

„Bili ste bez posla?” prvo upita taj gospodin. To pitanje, kao i sva ostala pitanja što ih je postavljao, bilo je veoma jednostavno, nimalo dvosmisleno, a osim toga nije proveravao odgovore među pitanjima; ali je gospodin uprkos tome, načinom kako ih je postavljao široko otvorenih očiju, kako je motrio na njihov učinak isturajući gornji deo tela, kako je primao odgovore spuštajući glavu na grudi i pokatkad glasno ih ponavljajući, tim pitanjima pridavao neki poseban značaj, koji se, doduše, nije mogao shvatiti, ali čije je naslućivanje činilo čoveka opreznim i sputanim. Često se događalo da Karl zaželi da opozove dati odgovor i da ga zameni nekim drugim koji bi možda bio povoljnije primljen, ali bi uvek uspeo da se savlada, jer je znao kakav loš utisak ostavlja takvo kolebanje, a osim toga i kako je dejstvo odgovora većinom neproračunljivo. A uz to, izgledalo je da je već odlučeno da se on primi, i svest o tome mu je pružala oslonac.

Na pitanje da li je bio bez posla, odgovorio je jednostavnim „da”. „Gde ste poslednji put bili zaposleni?” potom upita gospodin. Karl je već hteo da odgovori kad gospodin podiže kažiprst i reče još jednom: „Poslednji put?” Karl je već i prvo pitanje bio tačno razumeo, pa je nehotice, pokretom glave, odbacio poslednju primedbu koja ga je samo pomela i odgovorio: „U jednom birou.” To je još bila istina, ali ako bi gospodin zatražio bliža obaveštenja o vrsti tog biroa, onda bi Karl morao da slaže. Ali gospodin to nije učinio nego je postavio pitanje na koje je sasvim lako mogao da odgovori istinu: „Jeste li tamo bili zadovoljni?” „Nisam!” uzviknu Karl gotovo mu upadajući u reč. Pogledavši iskosa, Karl primeti da se vođa osmehnuo. Karl se pokaja zbog svog nepromišljenog odgovora, ali je bilo suviše neodoljivo uzviknuti „nisam”, jer je za čitavo vreme svoje poslednje službe imao samo jednu veliku želju: da se pojavi neki strani poslodavac i da mu postavi to pitanje. Ali, njegov odgovor mogao je imati još jednu nepovoljnu posledicu, jer je gospodin sad mogao da upita zašto nije bio zadovoljan. Umesto toga on upita: „Za kakav se posao osećate sposobnim?” To pitanje je možda stvarno sadržavalo klopku, jer zašto je uopšte bilo postavljeno kad je Karl već ionako primljen kao glumac; premda je to uviđao, nije mogao sebe da prinudi da izjavi kako se oseća naročito sposobnim za glumački poziv. Stoga izbeže pitanje i, izlažući se opasnosti da izgleda prkosan, reče: „Pročitao sam plakat

u gradu, i pošto je tamo pisalo da se svako može upotrebiti, javio sam se.” „To znamo”, reče gospodin i začuta, pokazujući time da ostaje pri svom ranijem pitanju. „Primljen sam kao glumac”, reče Karl oklevajući da bi ukazao gospodinu na teškoću u koju ga je dovelo njegovo poslednje pitanje. „To je tačno”, reče gospodin i ponovo začuta. „E, pa”, reče Karl i čitava njegova nada da je našao posao počeo da se drma, „ne znam da li sam pogodan da igram u pozorištu. Ali trudiću se i nastojaću da izvršavam sve naloge.” Gospodin se okrete rukovodiocu, obojica klimnuše glavom, Karl je, izgleda, dobro odgovorio, i on se tad ohrabrio i uspravivši se očekivao je sledeće pitanje. Ono je glasilo: „A šta ste prvobitno hteli da studirate?” Da bi ovo pitanje tačno formulisao - gospodinu je bilo mnogo stalo do tačnosti - on dodade: „U Evropi, mislim.” Pri tome povuče ruku s brade i učini mali pokret kao da time hoće da nagovesti koliko je Evropa daleko i koliko su beznačajni planovi koji su nekad tamo bili pravljeni. Karl reče: „Hteo sam da postanem inženjer!” Doduše, taj odgovor je dao protiv volje, bilo je smešno da, potpuno svestan svog dosadašnjeg života u Americi, osvežava ovde staru uspomenu da je hteo da postane inženjer - da li bi to ikad postao čak i u Evropi? - ali nije znao nikakav drugi odgovor i zato je izrekao taj. Ali gospodin to uze ozbiljno, kao što je i sve ozbiljno uzimao. „Hm, inženjer svakako ne možete odmah postati”, reče on, „ali će vam možda zasad odgovarati da obavljate neke niže tehničke poslove.” „Sigurno”, reče Karl, bio je veoma zadovoljan, doduše, ako bi prihvatio ponudu, prebacili bi ga iz glumačkog poziva među tehničke radnike, ali je on stvarno smatrao da se na tom poslu može bolje pokazati. Uostalom, nije bila tako važna vrsta posla, i to je stalno ponavljao u sebi, koliko da se uopšte negde trajno ukoreni. „A da li ste dovoljno snažni za težak rad?” upita gospodin. „O, jesam”, reče Karl. Na to gospodin pozva Karla da mu priđe bliže i opipa mu mišicu. „Snažan mladić”, reče zatim privukavši Karla za ruku prema vođi. Vođa klimnu glavom, smešeći se, pruži Karlu ruku, ne pomerajući se, uostalom, iz svog ugodnog položaja, i reče: „E, pa onda smo gotovi. U Oklahami će se sve još proveriti. Služite na čast našoj propagandnoj trupci.” Karl se nakloni u znak pozdrava, htede da se oprost i od onog drugog gospodina, ali je ovaj, kao da je potpuno završio svoj posao, već šetkao tamo-amo po platformi, podigavši lice prema nebu. Dok je Karl silazio, na oglasnoj tabli se uzdizao natpis: „Negro, tehnički radnik”. Pošto je ovde sve pošlo pravim tokom, Karl više ne bi toliko žalio da se na tabli moglo pročitati njegovo istinsko ime. Čak je sve bilo i veoma brižljivo uređeno, jer je Karla u dnu stepeništa već čekao jedan od poslužitelja, koji mu pričvrsti neku traku oko ruke. Kad je Karl zatim podigao ruku da vidi šta piše na traci, tamo je stajalo potpuno tačno naštampano „tehnički radnik”.

Ali ma kuda sad vodili Karla, on je ipak prvo hteo da javi Fani kako je

srećno prošao. Na svoju žalost saznao je od poslužitelja da su anđeli, kao i đavoli, već otišli u sledeće ciljno mesto propagandne trupe da bi tamo objavili da trupa prispeva sledećeg dana. „Šteta”, reče Karl, i to je bilo prvo razočaranje koje je doživeo u tom preduzeću, „imao sam poznanicu među anđelima.” „Videćete je opet u Oklahami”, reče poslužitelj, „a sad hajdete, vi ste poslednji.” Poveo je Karla duž zadnje strane podijuma na kojem su se ranije nalazili anđeli; sad su tu stajala samo prazna postolja. Karlova pretpostavka, da bi bez muzike došlo više ljudi da se prijavi za posao, pokazala se kao netačna, jer ispred podijuma nije više stajala nijedna odrasla osoba, samo su se deca koškala oko nekog dugačkog belog pera, koje je verovatno ispalo iz krila nekog anđela. Jedan dečak je držao pero visoko, dok su se druga deca upinjala da mu jednom rukom spuste glavu, a drugom da dosegnu pero.

Karl pokaza na decu, ali poslužitelj i ne pogledavši reče: „Hajdete brže, veoma je dugo trajalo dok niste bili primljeni. Valjda su se kolebali?” „Ne znam”, reče Karl iznenađeno, ali nije u to verovao. Uvek se, čak i kad je situacija najjasnija, ipak nađe neko da zadaje brige svojim bližnjima. Ali Karl je ubrzo zaboravio poslužiteljevu primedbu pred prijatnim izgledom velike tribine za gledaoce, kojoj su sad prilazili. Na toj tribini je, naime, jedna baš dugačka klupa bila zastrta belim stolnjakom, na sledećoj nižoj klupi, leđima okrenuti hipodromu, sedeli su svi oni što su bili primljeni i gostili se. Svi su bili veseli i uzbuđeni, baš kad je Karl neprimetno, kao poslednji, seo na klupu, mnogi su poustajali, sa čašom u ruci, i neko je održao zdravicu vođi desete propagandne trupe, nazvavši ga „ocem onih koji traže posao”. Neko napomenu da se vođa i odatle može videti, i zaista, na ne suviše velikoj razdaljini mogla se videti tribina za sudije s dva gospodina. Tada svi podigoše svoje čaše u tom pravcu, i Karl je dohvatio čašu što je stajala pred njim, ali ma koliko da su glasno vikali i ma koliko da su se trudili da privuku pažnju, na tribini za sudije nije ništa nagoveštavalo da su приметili tu ovaciju ili makar da žele da je primete. Vođa je sedeo zavaljen u uglu kao i ranije, a onaj drugi gospodin je stajao pored njega s rukom na bradi.

Donekle razočarani, svi ponovo sedoš, povremeno bi se još poneko osvrnuo prema tribini za sudije, ali su ubrzo svi bili potpuno zauzeti obilnim obedom; služila se krupna živina kakvu Karl još nikad nije video, s mnogim viljuškama zabodenim u toplo, ispečeno meso, poslužitelji su neprekidno nalivali vino - jedva da ste stizali i da to opazite, nagnuli biste se nad svoj tanjir, a iz bokala bi potekao mlaz crvenog vina - a ko nije hteo da učestvuje u opštem razgovoru, mogao je da razgleda slike Oklahamskog pozorišta, koje su bile složene na jednom kraju stola kako bi išle od ruke do ruke. Ipak, niko

nije mnogo mario za slike, pa je do Karla, koji je bio poslednji, stigla samo jedna slika. Prema toj slici već morali ste da zaključite da ih vredi sve videti. Ova slika je prikazivala ložu predsednika Sjedinjenih Država. Na prvi pogled se moglo pomisliti da to nije loža nego pozornica, tako je daleko ograda dopirala u otvoren prostor. Ta ograda je, u svim svojim delovima, bila sva od zlata. Između stubića, koji kao da su bili izrezani najfinijim makazama, bili su jedan pored drugog postavljeni medaljoni s portretima ranijih predsednika, jedan je imao upadljivo prav nos, i prevrnute usne i ukočeno poniknute oči ispod zasvođenih kapaka. Oko lože, s obe strane i odozgo, isticali su se svetlosni zraci; bela a ipak blaga svetlost naprosto je razotkrivala pročelje lože, dok se njena dubina, iza nabranog crvenog somota s mnogim prelivima, koji je, pridržavan gajtanima, padao oko čitavog okvira, pojavljivala kao tamna praznina s crvenkastim odsjajima. U toj loži su se jedva mogli zamisliti ljudi, tako je sve izgledalo veličanstveno. Karl nije zaboravio da jede, ali je ipak često bacaog pogled na sliku, koju je bio stavio pored svog tanjira.

Naposletku je ipak hteo da pogleda barem još jednu od ostalih slika, ali nije hteo sam da uzme, jer je jedan od poslužitelja držao ruku na slikama i red se svakako morao poštovati; stoga je samo pokušao da osmotri sto i da vidi da li se ipak primiče koja od slika. Tada je sa čuđenjem spazio - isprva uopšte nije poverovao - među licima najdublje nadnesenim nad jelo, jedno dobro poznato - Đakomo. Odmah otrča do njega. „Đakomo!” uzviknuo je. Đakomo, kao i uvek bojažljiv kad ga zateknu, ustade od stola, okrenu se u tesnom prostoru između klupa, brišući rukom usta, ali se onda obradova ugledavši Karla, pa ga pozva da sedne pored njega ili da on pređe do Karla; sve će ispričati jedan drugom i uvek će ostati zajedno. Karl nije hteo da smeta drugima, zato reče neka zasad svaki zadrži svoje mesto, obed će se brzo završiti, a onda će, naravno, uvek biti zajedno. Ali, Karl je ipak još ostao pored Đakoma samo da bi ga gledao. Kakvih li uspomena iz proteklih vremena! Gde je glavna kuvarica? Šta radi Tereza? Sam Đakomo se po izgledu nije gotovo ništa promenio; predviđanje glavne kuvarice, da će za pola godine svakako postati koštunjavi Amerikanac, nije se ispunilo, bio je nežan kao i ranije, upalih obraza kao i ranije, iako su ovi, trenutno, bili zaobljeni, jer je u ustima imao povelik zalogaj mesa, iz kojeg je polako izvlačio suvišne kosti da bi ih zatim odlagao na tanjir. Kao što je Karl mogao da pročita na traci oko njegove ruke, ni Đakomo nije bio primljen kao glumac nego kao liftboj; Oklahamsko pozorište je, izgleda, zaista svakoga moglo da upotrebi!

Ali Karl je, zanesen gledanjem Đakoma, suviše dugo bio zanemario svoje mesto, i baš kad je hteo da se vrati, dođe šef osoblja, pope se na jednu od

gornjih klupa, zapljeska rukama i održa mali govor; ljudi su većinom ustali, a oni koji su ostali da sede, pošto nisu mogli da se odvoje od jela, bili su naposljetku i sami prisiljeni da ustanu. „Nadam se”, rekao je on, a Karl je, u međuvremenu, na prstima već otrčao na svoje mesto, „da ste bili zadovoljni ručkom koji smo vam priredili povodom prijema. Uopšte uzevši, svi hvale hranu u našoj propagandnoj trupi. Nažalost, moram da prekinem obed, jer za pet minuta polazi voz koji treba da vas odvede u Oklahamu. To je, doduše, dug put, ali ćete videti da smo se dobro pobrinuli za vas. Sad vam predstavljam gospodina koji će voditi vaš transport i kome dugujete poslušnost.” Mršavi, oniski gospodin pope se na klupu na kojoj je stajao šef osoblja i, samo što se brzo nakloni, ispruživši nervozne ruke poče da pokazuje gde svi treba da se sakupe, srede i stave u pokret. Ali ga isprva niko nije poslušao, jer onaj iz skupa koji je već ranije bio održao nazdravičarski govor udari rukom o sto i poče nadugačko i naširoko da zahvaljuje, uprkos tome što je - Karl se sasvim bio uznemirio - baš maločas bilo rečeno da voz uskoro polazi. Ali, govornik nije obraćao pažnju čak ni na to da ga šef osoblja ne sluša nego daje razna uputstva rukovodiocu transporta, već je i nadugačko i naširoko, nabrajao sva jela koja su bila iznesena, dao svoju ocenu o svakom, i onda zaključio pokličem: „Poštovana gospodo, tako se mi pridobijamo.” Svi se nasmejaše, osim onih kojima su te reči bile upućene, ali je to ipak bila više istina nego šala.

Zbog ovog govora su ispaštali još i tako što su put do železničke stanice morali da pređu u trku. Ali, to i nije bilo preteško, jer - Karl je to tek sad primetio - niko nije nosio nikakav prtljag - jedini komad prtljaga bila su zapravo dečja kolica, koja je sad na čelu trupe gurao otac i koja su neprestano poskakivala. Kakvi su se to ubogi, sumnjivi ljudi sakupili ovde, a ipak su bili tako dobro primljeni i zbrinuti! I mora biti da su upravo povereni srcu rukovodioca transporta. Ovaj bi čas jednom rukom sam prihvatao ručicu kolica i podizao ruku da obodri trupu, čas bi se našao iza poslednjeg reda da bi ga podstaknuo, čas bi trčao sa strane, hvatao pogledom one sporije u sredini i trudio se da im zamahujući rukama pokaže kako bi trebalo da potrče.

Kad su prispeli na železničku stanicu, voz je već bio spreman. Ljudi na stanici su jedan drugome pokazivali na trupu, čuli su se povici poput „Svi ovi pripadaju Oklahamskom pozorištu” - pozorište je, izgleda, bilo poznatije nego što je to Karl pretpostavljao, iako se on, jasno, nije nikad zanimao za pozorišne stvari. Čitav jedan vagon bio je određen isključivo za trupu, rukovodilac transporta je više nego stanični sprovodnik navaljivao da se ukrcaju. Prvo je pregledao svako pojedini odeljak, uredio ponešto tu i tamo, pa je tek onda i sam ušao. Karl je slučajno dobio mesto pored prozora i

dovukao Đakoma pored sebe. Sedeli su tako stisnuti jedan uz drugog i u suštini su se obojica radovali putovanju. Kad je voz krenuo, mahali su rukama kroz prozor, dok su se mladići preko puta njih podgurkivali pošto su to smatrali smešnim.

[Putovali su dva dana...]

Putovali su dva dana i dve noći. Tek sad je Karl shvatio koliko je prostrana Amerika. Neumorno je gledao kroz prozor, a Đakomo se tako dugo naginjao dok mladićima preko puta, koji su bili prilično usredsređeni na igranje karata, nije to dosadilo, pa su mu dobrovoljno ustupili mesto pored prozora. Karl im zahvali - Takomov engleski nije svako mogao da razume - i oni su vremenom postali znatno ljubazniji, kako to drugačije ne može ni da bude među saputnicima u istom vagonском odeljku, ali je i ta njihova ljubaznost često bivala nesnosna, pošto su, recimo, kad god bi im neka od karata pala na pod, pa bi je tražili po podu, iz sve snage štipali za nogu Karla ili Đakoma. Đakomo bi tada jauknuo, uvek iznova iznenađen, Karl je jednom pokušao da uzvрати ritnuvši se nogom, ali je inače sve ćutke podnosio. Sve što se događalo u tom malom odeljku, prepunom dima čak i pri otvorenom prozoru, iščezavalo je pred onim što se napolju moglo videti.

Prvog dana su putovali kroz neku visoku planinu.⁴ Plavičastocrne kamene mase nadvijale su svojim klinastim izbočinama čak do voza, a uzalud biste se naginjali kroz prozor tražeći njihove vrhove, otvarale su se tamne, uske, procepljene doline, prstom biste ocrtavali smer u kojem su se gubile, nailazile su široke planinske reke hrleći kao ogromni talasi preko neravnog dna u svom koritu, goneći sobom hiljade penušavih talasića i obrušavajući se ispod mostova preko kojih voz prelazi, i bile su tako blizu da se lice rosilo jezom od njihovog svežeg daha.

KAFKINO PUTOVANJE U AMERIKU

Nestala osoba je, neko bi rekao, prvi od tri Kafkina romana. Tačnije bi bilo reći da je *Nestala osoba* hronološki prvi od tri znana Kafkina opsežnija projekta u pisanju, od kojih će druga dva postati poznati kao *Proces* i *Zamak*. Uostalom, ni za jedan od ta tri projekta ne možemo tvrditi da je u uobičajenom smislu završen. Problematičnost pojma *romana* kod Kafke i problematičnost pojma *završavanja* kod Kafke, o čemu bi vredelo napisati zaseban ogled, u srcu su Kafkinih sopstvenim životom motivisanih pogleda na pisanje. Zapravo, Kafka na pisanje gleda kao na neprekinutu bujicu, beskonačnu, i u kojoj se sve manje mari za književne rodove, a sve više je reč o kovitlacu stapanja života i pisanja.

Niz mesta u dnevničkim zapisima i pismima svedoči o Kafkinom naročitom odnosu prema Americi, koji možemo razumeti i iz okrilja njegove rastuće želje da ode iz rodnog Praga. Počeo je, ujesen 1912, da piše i svoj „američki roman” kojem je, kaže u jednom od pisama verenici Felici Bauer, nedvosmisleno dao naslov *Nestala osoba* (*Der Verschollene*). Pisao ga je do 1914, ali on će, u tako nedovršenoj verziji, prvi put biti objavljen tek tri godine posle piščeve smrti, 1927. Danas se vraćamo Kafkinim izvornim rukopisima i beleškama, ispravljajući štamparske greške u tom prvom izdanju, koje su se ponavljale i u idućim izdanjima, kao i uklanjajući svakojake, prvenstveno stilske intervencije Maksa Broda, piščevog prijatelja i književnog izvršitelja. Srpski prevod je rađen prema tekstu koji je, onoliko koliko je to bilo moguće, najbliži prvobitnoj verziji kakva nam je ostala od samog pisca. Sad je kod nas prvi put očuvana hiperrealistička humornost i, da kažemo, autentična posebnost Kafkinog jezika u ovom delu. U njemu se mladi Karl Rosman, koga su roditelji zbog izvesne kućne afere oterali u Ameriku, baca s prilično optimizma i u pratnji dvojice podjednako komičnih i zlokobnih drugara u pustolovine koje ga vode u Oklahomu, gde u

neverovatnom pozorištu započinje svoju takoreći glumačku karijeru. Ili inženjersku, svejedno... Bez Kafke, kraj čitave ove avanturističke povesti možemo samo još da zamišljamo (mada ga nije preterano teško pretpostaviti), ali zbog toga joj nećemo biti manje privrženi.

Franc Kafka je putovao u Ameriku, a da za života nije kročio na američko tle. Bilo je to u vreme kad je muku mučio šta će sa sobom i kako će u Pragu. Osećao je da se klopka oko njega sve više zatvara i tražio je izlaz. Pomislio je na Ameriku koja je u to doba važila takoreći za rajsku zemlju i zamislio je svoje bekstvo u nju kao u obećanu zemlju. Oduvek je on, kaže njegov prijatelj Maks Brod, prikupljao svakojake izveštaje iz dalekog sveta, vodiče, putopise, posećivao predavanja koja su držali putnici po svetu, i žudeo da ode i da se izgubi, da nestane u daljini i da ga nema, pa se tako jednog trenutka, u jesen 1912, usredsredio na Ameriku kao mogućnost da mu u njoj želja (uostalom, ta želja će u njemu goreti do njegove smrti) bude ispunjena. I sanja o njoj. Takav san će zapisati 11. septembra 1912.

San: Nalazio sam se na kopnenom jezičku, sagrađenom od tesanog kamena, a koji je zalazio daleko u more. Sa mnom je bio neki čovek, ili više njih, ali svest koju sam imao o sebi bila je tako snažna da jedva da sam išta više znao o njima osim da im govorim. Sećam se jedino podignutih kolena nekog ko je sedeo pored mene. Isprva u stvari nisam znao gde sam, tek kad sam jedared slučajno ustao, ugledao sam levo pred sobom i desno iza sebe prostrano, jasno ocrtano more, s mnogim ratnim brodovima, čvrsto ukotvljenim u redovima. Desno se video Njujork, bili smo u njujorškoj luci. Nebo je bilo sivo, ali ravnomerno svetlo. Odasvud izložen vazduhu, nesputano sam se okretao na svom mestu tamo i amo, da bih sve mogao da vidim. Prema Njujorku, pogled se donekle spuštao, prema moru se dizao. Sad sam opazio i da se na vodi pored nas dižu visoki talasi, i da se tu odvija izuzetno živ saobraćaj, stran mi po izgledu. Sećam se jedino da su, umesto naših splavova, ovde dugačka stabla bila povezana u divovski okrugli svežanj koji je, tokom plovidbe, površinom gde su bila prerezana neprestano izranjao više ili manje, zavisno od visine talasa, a pri tome se još i po svojoj dužini valjao vodom. Seo sam, privukao noge, podrhtavajući od zadovoljstva, doslovno sam od uživanja urastao u tle i reko: Pa to je još zanimljivije od saobraćaja na pariskim bulevarima.

U zapisanom snu nalazimo nekoliko očiglednih paralela s prvim poglavljem *Nestale osobe*, napisanim oktobra te godine, i u kojem je prikazano prispeće protagoniste u njujoršku luku. Na prvoj verziji romana Kafka je radio već tokom boravka, jula 1912. godine, u sanatorijumu na Jungbornu. Njegovo interesovanje za život u Americi biografiji su valjano

dokumentovali. Tako je, recimo, Kafka bio 2. juna 1912. godine na predavanju češkog socijaldemokrate Františka Soukupa, u kojem je ovaj, između ostalog, govorio o američkom izbornom sistemu. Čitao je i knjigu *Amerika danas i sutra* Artura Holičera (Berlin, 1912). Ukratko, čitao je o Americi, slušao sve što se tada moglo čuti o njoj u tadašnjem Pragu, proučavao ju je izdaleka i ona je počela da poprima sve razgovetniji oblik u njegovom duhu. Ali, ta Amerika, u otvorenosti duha i duše, kako je pisac nazivao svoju imaginaciju, nije mogla bez dvosmislenosti, baš kao što bez dvosmislenosti ni onda ni sada ne može ni stvarna Amerika. U stvaralačkoj imaginaciji nijedna obećana zemlja nije besprekorna, jer imaginacija živi od energije kojom je snabdeva trenutak neke neizrecive istine. Zato se i za maštu kaže da je često vidovita. Otkriva nam zapravo skrivene sile koje odlučuju o onome što će biti. Tako je Kafka naslutio suštinske stvari koje su nevidljivo određivale Ameriku, a danas nam već bodu oči.

Kafka je snevao da svoj američki roman ispiše u jednom jedinom dahu, da ga piše potpuno predan i opčinjen, svake noći, svakog jutra i svake večeri, neumorno, čak i ne spavajući, a za dana odlazeći u kancelariju, u Osiguravajući zavod, i da mu taj kancelarijski posao, a on ga je, kažu, obavljao izuzetno pažljivo, pouzdano ispunjavajući svaki zadatak, bude jedino okrepljenje od gnjuranja po bujicama pisanja. Ipak, pisanje *Nestale osobe* nije teklo u jednom dahu. Prekinuo ga je najpre da bi napisao „Preobražaj”. Međutim, sve vreme, od jeseni 1912, kad je započeo roman, do prvih meseci 1913, uporedo sa spomenutim pričama i *Nestalom osobom*, postojao je još jedan tok pisanja, možda čak dramatičniji, a svakako intenzivniji, neposredniji i za njega neodoljiviji. Bilo je to pisanje pisama Felici Bauer.

Bilo je u Kafkinom životu svakojakih dana i noći, više sumornih i mučnih nego vedrih i radosnih, ali između mnogih intenzivnih trenutaka, on sam bi među probrane nesumnjivo izdvojio onaj koji je proživeo jedne od letnjih večeri, 13. avgusta 1912. Bio je u poseti u kući Brodovih i tamo ga je, rekao bi neko ko voli slikovito izražavanje, pogodio grom. Upoznao je Felicicu, devojkicu koja je iz Berlina doputovala na provod u Prag. Nekih mesec dana posle tog susreta počeo je da joj piše. Pisao joj je mahnito, ponekad po dva-tri pisma dnevno. Pisao joj je s radošću. Povremeni telefonski razgovori s njom nisu mu godili kao pisanje. A da otputuje kod nje u Berlin gotovo mu nije padalo na pamet. Želeo je distanciranu bliskost. I ta želja je bila strasna. Često je pišući svoj američki roman potiskivao želju da piše pisma Felici. U tim pismima spominjao je i rad na svom romanu. Tako bi se, zahvaljujući pismima, moglo u potpunosti rekonstruisati Kafkin rad na ovom romanu. U

istoriji književnosti valjda ne postoji tako precizna hronologija nastanka nekog književnog dela kakvu možemo da izvedemo iz Kafkinih pisama Felici. Mogućno je tačno utvrditi kad je koji deo romana pisao, i kad je nakratko prestao da ga piše da bi napisao „Preobražaj”. U pismima su svakojake napomene koje svedoče o njegovim nedoumicama, kao i o njegovim kreativnim odlukama u razvijanju *Nestale osobe*. To je čitav jedan zapisnik o narastanju romana, i to zapisnik sastavljan uporedo i istovremeno sa ispisivanjem romana. Pa i sama ta pisma, kad ih danas čitamo, zaredom, osobeni su opsežni roman iz života, ispunjen apsurdnim zapletima s poštom i poštarima, događajima iz kancelarijske svakodnevice, o književnim idejama i lektirama, ali uvek prožet dvosmislenim napetostima u Kafkinom odnosu prema onoj kojoj piše. Teško je zamisliti da je neko pisao toliko pisama i tako bogatih u svakom smislu, istovremeno dok je ispisivao jedan roman i još jednu tako dalekosežnu priču kao što je „Preobražaj”, i sve to od jeseni 1912. do kraja januara 1913. Tri stvari u isti mah! Kafka je tada shvatio kakvom imaginativnom snagom raspolaže, i kao da je ustuknuo pred sopstvenom imaginacijom, jer više od godinu dana zatim nije ništa napisao. Onda je za noć napisao jednu od svojih ključnih priča „Presuda”. I ubrzo počeo roman *Proces*, napisao „U kaznenoj koloniji”, kao i završne delove *Nestale osobe*, pri čemu je odeljak između boravka glavnog junaka u „firmi broj 25” (po svemu sudeći, u pitanju je bordel) i Oklahomskog teatra ostao neispisan. Relativno optimistična vizija, čija se svojevrsna vedrina ne može poreći, koju srećemo u *Nestaloj osobi* biva zamenjena prilično pesimističnom koju zatičemo u *Procesu*. Taj skok je bio ogroman, ali potpuno nalik Kafki.

*

Zašto je Kafka neprestano hteo da svoj odnos prema Felici Bauer, s kojom će se čak dvaput veriti i biti pred ženidbom, i naposljetku odustati od svake veze s verenicom, zadrži samo na pismima? Činjenica je da je i u životu i u pisanju Kafka izbegavao da zadre u prisnije telesne dodire, ali svaki put kad naiđemo na prizor koji vodi u seksualno zbližavanje, primećujemo piščevo obigravanje.⁵ Tako je i u ovom romanu; u lavirintskoj vili - s Klarom, u hotelu „Zapad” - s krhkom i osetljivom Terezom, pa prizori Delamarša s Bruneldom...

Pitanje, ukratko, glasi: zašto svi izbegavaju da dirnu u Kafkin seksualni život?

Možda zato što je bio siromašan, asketski taj život. Ali, i najoskudniji vid seksualnog života ipak je dragoceni oblik, vrelo iz kojega lagano curi. Kaplje, kaplje, premda ne mora utoliti žeđ.

Nekuda je moralo padati suzdržano seme. Odbijajući brak, imao je Kafka lični sistem, uprkos predačkim idejama, da odbijanje pretvori u pristanak. Osudio se na samovanje. Biti samac, za njega je biti završena erotska forma. Ono što je znao o braku sprečavalo ga je da se konačno odluči na njega. Nije mogao ulagati još i telo u vezu koja mu je obuzimala duh. Nejasno je zašto nije izabrao obrnuti slučaj. Međutim, poznavao je kinesko iskustvo. Stvari se rade u komadima.

Pisanje mu ne dopušta da živi zajedno sa ženom. Istovremeno, pamtí mesto u Talmudu gde se kaže da je muškarac bez žene isključen iz čovečanstva. „Muškarac bez žene nije ljudski stvor.” Suzdržavajući se od ženskog tela, njegovo pisanje biva nesrećno. Apsolutni je i nesrećni izgnanik. Jedne zabrane zamenjuje drugim zabranama. Biti samac je prokletstvo bez kojeg ne može. To ga počinje mučiti upravo kad piše *Nestalu osobu*.

Počinje da luta kao lovac Grah iz jedne od njegovih priča, večno ni mrtav ni živ, pa odlučuje da se oženi. Nije čak bio znatiželjan da sazna ko je ona; odmah ju je prihvatio. Ugledavši je prvi put, dok je sedao, već je imao čvrst sud o njoj. U pitanju je Felice. Dopala mu se. U prvi mah mu se čini da bi mogao fizički da se zbliži s njom. U svakom slučaju, ona je sredstvo, novac kojim će otkupiti svoj stid da nije oženjen. A i da bi spoznao istinu svetog teksta, upoznao svoje sudije, mora preći put popločan ženama. U mračnoj kafani, u *Zamku*, njegov junak svlači konobaricu Fridu. Ipak, veza s Fridom se završava katastrofalno. Ta veza je nalik *Procesu*, kao što piše Elijas Kaneti. Najpre je, u pismima, ispituje kako se hrani, šta voli da jede. Zatim o odeći. U poslednjem času, pola godina posle susreta, iznosi da je dovoljno zdrav za sebe, ali nema dovoljno zdravlja i da bi se oženio. On bi noću da piše! Ona, pak, još ne poznaje pisca, ne shvata na kakve orgije cilja. Želela bi da bude pored njega dok on radi. Ali, ne: on to ne može da podnese, onda ne bi mogao da radi. Ne bi on da ga poželjna devojka budi, već pismo koje hoće da joj napiše. Ne može da živi nego da piše, u crnome mraku, u podrumu sa svetiljkom. Piše joj: „Šta misliš o tome, mila?” Mogli bismo reći da je pravi trubadur. A šta misliš, mila, o tome da nije u pitanju čak ni supruga nego poželjna devojka? Baš je to strašno, draga. Ona se raduje, ne shvatajući da on odustaje od braka i idealne bračne zajednice. Seksualni čin je za njega veza koja razdvaja.

Piše ocu. A otac njemu kao da otpisuje: „Pročitao sam te. Razdvojen si od

žena grobom.” Brak i deca su za njega krajnji cilj, ali nemogućno mu je da se oženi. Ali bi s Julijom Voriček, drugom i kratkovekom verenicom, da se oženi samo zato što ona, tridesetogodišnjakinja, verovatno ne oseća nagonu potrebu za porodom. On tada ima trideset šest godina.

Milena Jesenska je bila jedina žena kojoj je dao da čita njegove dnevnik. Ne uspevajući, ne mogavši da joj neposredno objasni svoju želju, pokušao je da to učini rečima samo sebi namenjenim. Snošaj posmatra kao kaznu za sreću života udvoje. Živeti u najvećem asketizmu, još asketskije nego samac, to je za njega jedina mogućnost da podnese brak. A žena? Da li shvata da on hoće brak iz ljubavi, ali sa što manje seksualnog trošenja, gotovo takozvani beli brak?

Crna magija. Magija seksualnosti. Preći s druge strane sveta koji poseduje, preći radi ljubavi prema kamenu mudrosti, prema nekoj alhemiji, čarobnom prstenu, toga se on užasno plaši.

Uhvatiti nekom magijom, tokom noći, izgubljeni, presečeni dah, to on sebi već ne dozvoljava. Alhemija, magija, čarobni prsten, sve je to za njega seksualnost.

Brak je, dakle, nešto nečisto za njega. Ne bi ga to pogađalo da, u isti mah, ne prihvata da je brak i vrhunski cilj koji se može postići na zemlji. Bez braka nije čovek u potpunosti. Brak bez seksualnog života opet nije brak. Oba, oprečna, zakona ne uspeva da pomiri. Ne može ni da kaže otvoreno svoju istinu. I kada više nema odstupnice, priznaje da pravi predmet njegovog straha - „ništa gore reći, ništa gore čuti” - jeste da nikada neće moći da poseduje i zadovolji voljenu ženu, koja god i kakva god ona bila. Samo kao pas beznadno odan pristaje da ljubi ruku koju mu ona rasejano bude pružila. Sve drugo što bude činio, neće biti istinito.

Beznađe njegove nemoći: da ga devojka privlači, žena odbija. Kad u neku počne polagati nadu, više je ne želi.

Podsećanja radi, evo kako Kafka u *Nestaloj osobi* opisuje seksualni čin mladog Karla Rosmana s Johanom Brumer, služavkom u kući njegovih roditelja:

Ali, Karl prema dotičnoj devojci nije više gajio nikakva osećanja. U kovitlacu prošlosti koja se sve više udaljavala, sedela je ona u svojoj kuhinji, pored kuhinjskog kredenca, laktovima oslonjena o njegovu ploču. Gledala ga je dok bi ponekad ulazio u kuhinju po čašu vode za oca ili da prenese neki majčin nalog. Katkad bi, u iskrivljenom položaju kraj kuhinjskog kredenca, pisala pismo i za nadahnućem tragala na Karlovom licu. Katkad bi oči

pokrila rukom, i onda nijedna reč nije dopirala do nje. Katkad bi klečala u svojoj tesnoj sobici pored kuhinje i molila se pred drvenim krstom; Karl bi je tada, prolazeći, bojažljivo osmotrio kroz odškrinuta vrata. Katkad bi vitlala po kuhinji i uzmicala, smejući se poput veštice, kad bi joj se Karl našao na putu. Katkad bi, kad bi Karl ušao, zatvarala kuhinjska vrata i držala kvaku rukom dokle god on ne bi zatražio da iziđe. Katkad bi donela stvari, koje on čak nije ni hteo, i ćutke mu ih tutnula u ruke. Ali, jednom je rekla „Karl” i, još preneraženog takvim oslovljavanjem, uzdišući, u grimasama, odvela ga u svoju sobicu, pa je zaključala. Gušeći se, obgrlila mu je vrat i, dok ga je molila da je svuče, svlačila je, u stvari, ona njega, položila ga u svoju postelju, kao da ga od sada nikome više neće prepustiti, da će ga milovati i maziti do kraja sveta. „O, Karl, moj Karl!” uzviknula je, kao da ga vidi i da potvrđuje svoj posed, dok on baš ništa nije video i osećao se nelagodno u masi tople posteljine koju je ona, izgleda, nagomilala baš za njega. Onda se i ona pružila pored njega i htela je da sazna od njega nekakve tajne, ali on nije umeo nijednu da joj kaže, i ona se ljutila u šali ili zbiljski, drmusala se, osluškivala mu srce, pružala mu svoje grudi da i on isto tako oslušne, ali ga na to nije mogla privoleti, pritiskivala svoj goli trbuh uz njegovo telo, rukom tražila između njegovih nogu tako odvratno da su Karlu glava i vrat spali s jastuka, potom je nekoliko puta gurnula trbuh uz njega - bilo mu je kao da je ona deo njega samog i možda ga je zbog toga obuzela grozna klonulost. Naposletku se, plačući, posle niza plamenih poziva s njene strane da se ponovo vide, vratio u svoj krevet. To je sve što se desilo [...].

Rosman je lik koji je Kafka možda najviše voleo. I takav Rosman iskazuje osećanja tokom snošaja, koja bi po svemu mogla biti i Kafkina.

Debela Brunelda u *Nestaloj osobi*, bivša pevačica, zapošljava se u nekoj tajanstvenoj ustanovi (bordelu) čija su sva vrata zatvorena i iznad svakih je velika brojka. Elza i Leni u *Procesu*, Frida i Pepi u *Zamku*, dobroćudne ženske, sve su u sličnim procesima i zamkovima. I sve bi da vode ljubav s Kom. K. se čak i ne trudi oko njih. Nameću mu se same. Zavodi ih svojom progonjenošću? Ili su i one iz kuća koje je, posle iscrpljujućih književnih razgovora po kafanama, kao mlad, posećivao u društvu s prijateljima. Išli su od vrata do vrata i tražili svoj broj. Kurve je, dakle, mogao. Supruge - ne. To bi mogao biti klasičan klinički slučaj: one koje je mogao voleti, zvao je „majka”, „velika majka”. Tako se obraća Mileni,⁶ tako svojoj sestri Otl.

Pametan, nije mislio da je njegov seksualni život katastrofa. Ne moramo jesti meso da bismo živeli. Bio je vegetarijanac. Voleo gladovanje, post. Posebnu pažnju je posvećivao dijeti.

Večni verenik. U Hotelu za gospodu. O toj će kući iz mladosti kasnije, svetački, zapisati u svome *Dnevniku*: „Prošao sam pored bordela kao pored kuće voljene žene.” On je zakon pisanja koji se preobraća ubrzo u neshvatljivu komiku seksualnog života. U tom pogledu je njegov lični sistem postao proročka tragika. S njim je oglašeno sumorno telo potčinjeno obavezama. Bez prinude, razvrat je nešto meko, gotovo tečno. Razvrat je katastrofa koju nije sebi priuštio.

Kakva zabluda! Klinički slučaj? Nikako. Još groznije: misterija koja obelodanjuje nesreću istorije. Vatra tuberkuloznog XX veka. U njoj se smrzavao, oznojenih dlanova, Franc Kafka.

Kafkin život s pisanjem, od prevodioca...

Biografije umeju da budu štivo kojem je teško odoleti. I tako prelistavam nekoliko biografija Franca Kafke koje sam prikupio.

Tokom prošlih vremena, značaj biografije za razumevanje i tumačenje nečijeg dela naizmenično je rastao i opadao. Pa i danas, nisu svi književni istraživači jednodušni u tom pogledu. Neki u svoje interpretacije dela polaze bez ikakvog biografskog prtljaga koji se može sabrati o autoru, čak ga sistematski zanemaruju, drugima su podaci o autorovom životu nezaobilazni da bi doprli do onoga što smatraju da je deo istine stvaranja, dok treći gledaju da više ili manje argumentovano kombinuju oba pristupa u želji da dospeju do svega što se o delu može znati. Iz takvog toka stvari, jasno je da je jednima neizbežno stalo do biografije, a drugima nimalo.

Međutim, postoji razlog koji prevazilazi takvo učeno razmimoilaženje u pogledu značaja biografija. One nam svedoče o nečijem životu, u njegovoj pojedinačnosti i u njegovim sponama s drugima u datim trenucima i okolnostima. I taj život, pri tome, nije bilo čiji, nego jeste život nekog ko nas je, po pretpostavci, prilično zadužio izvanrednim delom. Nije važno da li putem biografije otkrivamo neki skroviti smisao u delu; jednostavno, ne možemo da odolimo kad nam je na poklon ponuđen opis izvesnog živoga, sa svim njegovim zapletima i dramatikom.

Navedeni razlog u Kafkinom slučaju je, po meni, još jači: retko da je u tolikoj meri kod nekog delo tako intenzivno bilo spregnuto sa životom. Zato i postoji toliko Kafkinih biografija, počevši od prve, iz pera njegovog odanog prijatelja Maksa Broda, i koje čitamo sa podjednakom radoznalošću kao i njegova pisma i dnevničke zapise. Strah, očaj, beskonačno nizanje prepreka, ljubavi koje nikad ne dospevaju do ostvarenosti, oklevanje, nesigurnost, bekstva, košmarni procesi za koje uvek ostajemo u nedoumici da li zaista pripadaju carstvu snova, a ni on to kao da nije znao, pa nezaštićenost,

raspinjanja i, istovremeno, prepoznavanje smešnih strana takvih bolnih stanja... Vidimo to u životu, a onda i u pisanju. I u životu i u pisanju, uvek je sve podrobno razmatrao, nije previđao ni naoko najbeznačajniju sitnicu, ponajmanje onu koja je izgledala da je bez ikakvog praktičnog značaja i ni od kakve koristi u svakodnevicu. Upravo je ta spomenuta spregnutost življenja i pisanja ona koja izaziva kod nas želju da se približimo životu, a kad mu se donekle približimo kao da odjednom biva neshvatljiv, kao da ga i nema, pošto se pretvorio u nešto drugo.

Možda me nijedan život tako ne zbunjuje kao Kafkin. Dok prebiram po njegovim biografijama, čak i najslabijim, taj život izgleda podjednako običan i neobičan. Pitam se otkuda potiče taj paradoks. Teško da bih se usudio da izjavim da se Kafkin život izdvaja od ostalih u njegovom vremenu. Spolja gledano, ne izdvaja se ili barem ne mnogo. Nije on jedini bio takav, sa svim što ga sačinjava. Kafka je živeo u svome vremenu, ali iz njega je, i s tim će se mnogi složiti, pisao za sva vremena. Istovremeno, njegov život, iznutra gledano, dok se pretvara u pisanje, jeste jedinstven, i to ne samo jedinstven u kontekstu početka XX veka nego jedinstven u svim vremenima. Jedinstven po onome kako sam Kafka gleda na svoj život i na čovekov život uopšte. A on piše tako kako gleda. Ne obmanjuje. Da, njegov pogled koji se utelovljuje u pisanju čini i da život koji živi više ne može biti običan, barem ne samo običan. Pretvarajući se u pisanje, i sam biva neobičan. Kafkin život, kako ga on sam ispisuje, jeste vrhunska književnost. Pisanje oplemenjuje njegov život. Zapravo, tako valja i razumeti njegovu izjavu verenici: *Ja sam književnost*.

On drugačije niti postoji niti živi osim kao književnost. To nije samo apsolutna posvećenost pisanju. To je život koji je mogućan jedino kao pisanje, kao pripovedanje. Zato su i svi njegovi spisi, upravo kad naoko po vrsti ne spadaju u književnost (pisma, radni zapisi, dnevnički zapisi, pa čak i službeni spisi koje sastavlja), sušta književnost, i mi ih primamo i čitamo kao književna dela. Na tom mestu i počiva teškoća sa njegovim biografijama. Kako uopšte sastavljati, recimo, biografiju takve ličnosti koja je, u isti mah, bezmalo sopstveni književni lik? Sa takvim problemom su se suočavali, svesno ili nesvesno, svi ozbiljniji Kafkini životopisci do danas. U isti mah, to je i izazov za životopisce, kao što je i izazov za nas kao čitaoce.

Pritajena i stalna strava njegovog životnog udesa, kako ga je živeo i kako na njega gledao, bila je osobena već i zato što na sebe nije mogao, poput Horhea Luisa Borhesa i niza drugih koji su učili od njega, da gleda kao na sopstvenog dvojnika, i da se tako čuva u nekoj vrsti smišljenog udvajanja. I kad izjavljuje da je raspolućen, obe njegove polovine doživljavaju i prolaze isto, tako da ni za jednu nema izlaza. Nije mogao da beži od sebe, bez obzira

na to koliko žudeo za tim. Morao je sebe potpuno da prihvati, a u isti mah mu je to bilo nemoguće. Zato je, kažem, nemoguće pisati kao Kafka. Niko to ne može. Ja sam, recimo, tu i tamo pisao o Kafki, pričao o njemu u svojim pričama, prizivao ga, ali nikad nisam ni pokušavao da ga oponašam. Ako mi to na početku nije bilo baš jasno, ubrzo sam to nepobitno znao. Ne može se pisati kao Kafka, jer se ne može živeti kao Kafka, niti biti sam kao Kafka. Na trenutak mi se desi da pomislim da to nije mogao ni sam Kafka. On bi se u tome nesumnjivo složio sa mnom. Otuda u njegovim spisima, svakako u onima za koje smemo da kažemo da su i autobiografsko svedočanstvo (recimo, čuveno *Pismo ocu*),⁷ baš to večito mučenje. Na kraju nikad ne znamo kao sigurno da li je nešto život ili fikcija, da li je neki od zapisa u sveskama, nazvanim *Dnevnici*, verodostojna autobiografska ispovest ili manje ili više izmišljena priča, nacrt za priču, san, zamišljen ili prosanjan.

Njegovi snovi su podjednako snovi i budno stanje. On valjda nikad ne zna kad su snovi, a kad su budno stanje, pa ni mi to ne znamo. Kad sam, sledeći neke ranije pokušaje, svojevremeno sabirao Kafkine snove, nikad nisam potpuno sigurno znao da li su to zaista snovi, i ako jesu - da li su istinski ili konstruisani.

Ako je, dakle, Kafkin život bio nalik mnogim životima, njegovo pisanje nije bilo nalik nijednom drugom pisanju. A opet, ako je njegovo pisanje proisticalo iz života, s obzirom na prisustvo neobičnog u običnosti, njegov život nije manje proisticao iz pisanja. To je onaj paradoks koji nas zbunjuje, i to objašnjava zašto je, nimalo nadmeno, možda i ironično, Kafka rekao da je on sama književnost.

Pisanje, u stvari Kafkino pripovedanje, kad ga smestimo uz život, ne ukazuje nam na neki prosti izbor po kojem živimo da bismo pripovedali. Vodi nas do rizičnijeg i jedinstvenog događaja u književnosti: Kafka je pripovedao da bi mogao da živi i da bi mogao bezbolno da umre (mada nipošto nije umro bezbolno), kao što će to i sam napisati. Stoga će njegov život toliko ličiti na njegovo pripovedanje, i dok je živeo - jedino što je istinski umeo i u tome beskonačno uspevaio jeste da pripovedanje učini suštinskim elementom života. Njegovo pripovedanje je poput prozora kroz koji gledamo na unutrašnju ulicu gde sve vrvi od života i gde ništa više nije beznačajno, sve može svaki čas da se prometne u čudo. To je fantastika običnog, pri čemu je, upravo zbog navodne običnosti, davno je uočeno, najfantastičnije stvorenje sam čovek.

Otuda, osim biografija, treba da čitamo i samog Kafku da bismo naslutili ponešto o neobičnosti njegovog života, i tad će nam taj život dopustiti da

otkrivamo u kojoj meri običnost prestaje da postoji baš kad nam se učini da je najnesumnjivija. Kad čitamo Kafku, ne moramo biti daleko od pomisli da je ceo njegov život, izvirući iz pripovedanja i apsolutne odluke za pripovedanje kao način opstanka, svojevrsna lekcija o pripovedanju. Tada je moguće, iz čuda njegovog pisanja, uočiti čudo koje je bilo duboko i po visoku cenu usađeno u životnu supstancu.

Pre nekoliko godina zapao mi je za oko odlomak iz Kafkinih svezaka, koji je kod nas zaobilažen u prevodima, a u kojem pisac govori o autobiografiji i pisanju. Sećam ga se sad, jer kao da mi pruža priliku da ponešto razjasnim odakle u Kafkinim spisima utisak duboko proživljenog. Pišući, Kafka ne samo da uzima iz građe sopstvenog života, pa je teško razlikovati, ako je to uopšte neophodno, šta je u njima autobiografsko a šta fikcija, nego takoreći sam sebe stvara dok piše. Ne poprima kod njega autobiografsko pisanje vid pisanja kao takvog, već autofikcija u tom pisanju biva sve više svojevrsna autobiografija. Kafka nije mogao bez pisanja zato što je pisanje bilo autentično mesto njegovog života. Nisu li čak i njegove ljubavi sa ženama, recimo sa Felice Bauer i sa Milenom Jesenskom, sa svim mogućnim dramskim obrtima, uz sreću, radosti, strast, očajavanje, strahove, poprimale svoje intenzitete samom činjenicom da su se zapravo odigravale u prepisci? To su pisane ljubavi, i zbog tog ne manje žive. Naprotiv, pisanje ih je čak činilo življim više nego što bi to ikad bile u zbilji. Možda su otuda i bile neizbežno osuđene na poraz, baš kao što je Kafka inače osećao sopstveno pisanje kao izneveravanje, kao veliki poraz, bez kojeg, međutim, nije mogao, pošto mu je bio jedina prilika da uopšte živi.

Evo spomenutog odlomka:

- Pisanje me izneverava. Otuda plan autobiografskih istraživanja. Ne biografija, nego istraživanje i nalaženje što je moguće sitnijih sastavnih delova. Onda ću od njih da gradim poput nekog čija kuća je nesigurna, pa bi da pored nje sagradi sigurnu, po mogućstvu od građe preuzete od stare. Loše je, dabome, ako mu usred gradnje ponestane snage i sad, umesto jedne, doduše nesigurne, ali ipak potpune kuće, ima jednu polusrušenu i jednu poluzavršenu, dakle nijednu. Odatle sledi ludilo, u neku ruku kozački ples između te dve kuće, pri čemu Kozak potpeticama raskopava i zgomilava tle dotle dok se pod njim ne stvori grobnica.

Kad mu pisanje ne ide, on se okreće, kaže, autobiografskim istraživanjima, koja nemaju veze sa biografijom kako se ona shvata. On hoće najsitnije sastavne delove, hoće elementarno od čega je sazdan nečiji život, bilo čiji život, i zatim će od toga da gradi sopstveno pisanje. Nevolja koju on

uočava, i mi je prepoznajemo čitajući, počiva u tome da nema bezbednog skloništa i da raspetost između takozvanih autobiografskih istraživanja i pisanja, zamišljenih da jedno drugome pružaju podršku i zaštitu, a ostajući uvek suštinski nezavršeni, najzad vodi u ludilo i piscu kopa grob.

Takav je bio rizik Kafkinog pisanja, takvo je, konačno, i bilo pisanje bez kojeg mu je život bio nemogućan. Priličan deo njegovih priča i meditativnih uvida o pojavama sveta u kojem obitavamo upravo potiče iz navedene situacije stalnog izneveravanja onoga bez čega života nema. Ko bolje vidi od onoga koji je večito na ivici groba? Kafkino pripovedanje nam svedoči za to. Ne kazuje nam ono šta je istina, ali nam nudi njene vidove i uči zašto izvesna pitanja moramo hteti i znati da postavljamo.

Godinama već istražujem Kafkine rukopise, u meri u kojoj se pojavljuju u originalnim verzijama i u meri u kojoj su mi dostupni. Čitam ih bez strepnje od neshvatanja. Ponešto i prevodim. Čitam ih bez pripreme. Ne opterećuje me briga da li moram da znam više nego što znam. Jer, istina, kako god tumačili Kafku, to nikad ne može biti konačno.

Što se prevođenja Kafke tiče, posle svog iskustva koje mi kazuje da tu teško da iko može imati definitivnog iskustva, mogao bih da se složim sa jednim od francuskih prevodilaca (Žorž-Artur Goldšmit) po kojem je svaka ili makar bezmalo svaka Kafkina rečenica umetnuta u sebe, pa sve što možemo da kažemo o njoj uvek je površno i meša se sa onim o čemu bismo nešto da kažemo. Zato je jedini mogućni i adekvatni komentar o nekoj Kafkinoj rečenici uvek ona sama. Kako onda prevesti takvu rečenicu koja je svet za sebe i svet koji se stalno uvrće u sebe? Ne znam, i priznajem da sam prevodio iz tog neznanja.

Što se mene kao prevodioca tiče, i ne samo Kafkinih priča, zapisa i nacrti, pitam se ponekad, uzgred, zašto prevodim. Trenutno bi - kao dokaz da sam nedavno ponovo video skulpture Alberta Đakometija - moj najnoviji odgovor mogao da glasi: prevodim može biti zato da bih ličio na nekog nepoznatog. Nije to baš sigurno izbavljenje za mene, ali mi neko drugo još ne pada na pamet. Uostalom, taj nepoznati na koga bih da ličim, dok mi neprestano beži, ne boravi li na istom mestu gde sam i ja, samcit? Uvek bi moglo biti tako da onaj koga tražimo po celom svetu, zapravo je tu, tik uz nas. Nedostajemo sebi u onome što jesmo. To znači da ni za mene, na kraju krajeva, izbavljenja nema, svejedno da li prevodio ili pisao.

J. A.

Napomene

[1](#) Osim ove, jer je San Francisko na Zapadu, Kafka je počinio i neke druge greške iz geografije i, recimo, u pogledu naziva mesta (u njujorškoj oblasti kad se, ranije, umesto Bruklina pomalja Boston) i novčanih jedinica. Ili je možda baš tako hteo, stvarajući izvesnu lažnu geografiju? - Prev.

[2](#) Ovde se, u Kafkinom rukopisu, odlomak prekida. - Prev.

[3](#) Tako stoji u Kafkinom rukopisu: ne Oklahoma (naziv američke države, a na koju je pisac najverovatnije mislio) nego Oklahama – Teater von Oklahama! - Prev.

[4](#) Još jedan trag Kafkine lažne američke geografije, jer između grada Njujorka i Oklahome nema visokih planina. - Prev.

[5](#) Nedavno me je Ivan Ninić, iz Izraela, pitao da li znam nešto više o Kafkinom seksualnom životu. Odgovorio sam mu da je ta stvar prilično komplikovana i nejasna, te da se ne može ništa konačno tvrditi. Ali, nešto se ipak može reći.

[6](#) Videti u Kafkinim Pismima Mileni, Službeni glasnik, Beograd, 2010.

[7](#) Videti u knjizi: Franc Kafka, Mračna samica / Kad je reč o žeđi, Službeni glasnik, Beograd, 2011.

Table of Contents

Franc Kafka	NESTALA OSOBA
	LOŽAČ
	UJAK
	VILA U OKOLINI NJUJORKA
	PEŠAČENJE U RAMZES
	U HOTELU „ZAPAD”
	SLUČAJ ROBINSON
	[Svakako je to morala biti...]
	[„Diže se! Na noge!” povikao je Robinson...]
[ODLOMCI]	
	[Bruneldina selidba]
	[Na uličnom uglu Karl je video...]
	[Putovali su dva dana...]
KAFKINO PUTOVANJE U AMERIKU	
Kafkin život s pisanjem, od prevodioca...	
Napomene	